

Innocent

[11]

De la
Savoye
Haut
Maison

514

†
IHS

BIBLIOTECA DE LOYOLA.

Sala

1

Estante

16

Plúteo

2

De sacro Altaris Mystero.

593

Summi Pontificis
INNOCENTII
Tertij, de sacro alta
ris mysterio Libri sex,

EX FID VETUSTI
codicis correcti, & testimonijs concilio-
rum, sanctorum patrum, atq;
D. Thomæ ornati.

Quæ testimonia hoc signo * notantur.
Cum indice locupletissimo.

SALMANTICENSIS
Apud Ioannem à Canoa
M. D. LXV

Cum Privilegio.

Esta tassado en dos reales y medio.

Ed. de la Imprenta de la Universidad de Salamanca

EL REY.

ROr quanto por parte de vos Alexo Garcia librero vezino de la ciudad de Salamanca, nos ha sido hecha relacion que vos teniades vn libro intitulado Innocencio tercio sobre los mysterios de la misla compuesto por fray Iuan de la Peña cathedratico de visperas de theologia de la dicha ciudad, el qual era muy vtil y prouechofo, atento lo qual nos pedistes y suplicastes os diessemos licencia y facultad para lo imprimir y vender, e juntamente con la dicha licencia priuilegio para que por el tiempo que nuestra merced y voluntad fuesse ninguna persona de estos reynos le pudiesse imprimir ni vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la premativa por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e yo tuue lo por bien. Por la qual damos licencia y facultad para q qualquier impressor de estos nuestros reynos pueda imprimir e imprima el dicho libro que de suso se haze mencio sin que por ello caya ni incurra en pena alguna, y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante vos, o la persona que vuestro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, y mandamos que persona ninguna sin vuestra licencia durante el dicho tiempo de los dichos diez años le pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros que del ouiere imprimido, y mas veynte mill maravedis para la nuestra camara, y mandamos que despues de impresso no se pueda vender, ni vender sin que primero se trayga al consejo juntamente con el original que en el fue visto, que va firmado y rubricado al fin del de Domingo de guala nuestro escriuano de camara de los que residen en nuestro consejo: para que se vea si la dicha impresion esta conforme al original

ginal, y se tasse el precio porque se ouiere de vender cada volumen: so pena de caer e incurrir en la penas contenidas en la dicha premativa y leyes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del nuestro consejo presidente y oydores de las nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles de la nra casa y corte y chancillerias, y a todos los corregidores, asistetes, gouernadores, alcaldes y otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, y a cada vno y qualquier dellos assi a los que agora son como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi vos hazemos: y que contra el tenor y forma della no vayan ni pasien ni consientan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de cinquenta mill maravedis para la nuestra camara. Fecha en Barcelona a ocho dias del mes de Hebrero de mill y quinientos y sesenta y quatro años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad.
Francisco de Erasso.

EN la villa de Madrid a diez y siete dias del mes de Março de mill y quinientos y sesenta y quatro, visto por los señores del consejo de su Magestad esta cedula, y lo que por ella su Magestad manda, y el libro de que en ella se haze mencion, y el pedimiento hecho por parte del dicho Alexo Garcia librero: para que fuesse tassado el dicho libro, conforme ala dicha cedula tassaron el precio de cada cuerpo del dicho libro por enquadernar a dos reales y medio y no mas, y mandaron que esta cedula y tassacion y dos fojas que van en el dicho libro al fin del firmadas del licenciado Mercado corrector de los dichos libros, vayan insertas en cada libro que assi se imprimiere. En fee de lo qual lo firme de mi nombre

Domingo de guala.

A 2 Por

LICENCIA:

POR mandado del consejo real de su Magestad, vi
estos feys libros del Papa Innocencio que tienē por
ritulo de Sacro altaris mysterio. Los quales en si tienen
mucho erudiciō y catholica doctrina, y las addiciones
de mano coteji con el exemplar correcto de Colonia
de 1551. y estan fielmente sacadas. Digo que se puede im
primir sin escrúpulo, y conuiene se imprima. En sant
Martin. 6. de Octubre. 1563.

Fray Rodrigo de Vadillo.

Nos el Licenciado dō Luys de Alcocer Prior y
Canonigo en la sancta yglesia cathedral de Sa
lamāca, gouernador general en todo el Obispa
to de Salamāca, por el Illustrissimo y Reuerē
dissimo señor don Pero Gonçalez de Mendo
ça, Obispo de la dicha ciudad del consejo de la real Mage
stad, &c. Damos licencia para que vos Alexo Garcia libre
ro vezino de Salamanca, o a quien vuestro poder ouiere,
podades imprimir e imprimays este libro de suso escripto,
con las enmiendas y partes que estan en el puestas por el re
uerendo padre fray Iuan de la Peña, frayre del monesterio
de Santistheuan desta ciudad, y cathedratico de Visperas en
Theologia, el qual por elesta visto y examinado: por lo
qual vos damos licēcia, sin q̄ incurrays en pena alguna. Fe
cho en Salamanca, a diez y siete de Agosto, de. 1563. Años.

El Licenciado Alcocer Prior.

Por mandado del dicho señor gouernador.

Iuan Baptista Polanco.

SERENIS simo Principi ac Do

mino D. Ferdinando Regi Roma
norum Vngarięq; ac Bohemię, &c. Archidus
ci Austrię, Infanti Hispanię, Duci Burgun
dię, &c. domino suo clementissis
mo Ioannes Cochleus.

S. P. D.

In uicissime princeps, Rex glo
riosissime, ac Domine clementis
sime, pietas tua & immobilis infi
de catholica contra quaslibet hæ
refum nouitates animi constātia
atq; etiam paterna & auita in eru
ditos ac studiosos homines liberalitas publicē
omnibus nota & confessa, Regia insuper erga
paruitatem meam (licet indignam & immeris
tam) munificētia, iam pridē incitauerūt animū
meum, vt egregio aliquo ad posteros monumē
to meritis virtutibusq; tuis testimoniū post me
relinquerē. Non defuit quidē bona volūtas, nec
tepida intra me fuit cordis affectio, benefactos
rumq; memoria, & animi gratitudo. Verū inge
nioli mei vires mecū perpendens ac remetiens,
cōpericas longē inferiores, q̄ vt tanto Principi
aliquid ex proprijs lucubrationibus dignē offer
re queā. Nunc verō quādo Lutherus iā olim pu
blicē terq; quaterq; dānatus hæreticus, nouo
A; libro

EPISTOLA.

Libro summa cū impietate sacratissima religionis mysteria ad rudē populū germanicē traducere, irridere, calūniari ac detestari apostolica perfidia nō veretur, excutit mihi sua improbitate verecundiā, vt ausim tandem vrgente necessitate obuiandi tam graui scandalo, contra tam impias & falsas illius insanias, Maiestati tuę suppliciter offerre, & in publicum exhibere insigne ac eruditum quoddā opusculum Innocētijs Papę Tertij, quod ante CCC. annos ab eo scriptū, & mihi nuper a R. D. Epō Misnēsi, Dño & patrono meo benignissimo cōmodato datū, malē renouatos hoc tēpore veterū Albigenisū, Pighardorū, Albanensisū, Dulcinistarum: Vvaldensiū, Vviclephistarum, Taboritarū, & id genus aliarū barbaricę fecis pestiū errores, plano quidē dicēdi stylo, sed plena ex scripturis sacris eruditione & acutis rationibus cōfutat. Nō arbitror mihi ad maiestatem tuā scribenti vel decorū vel necessariū fore, exquisitis declarare argumētis, quāto iustius securiusq; credendū sit tam pio ac erudito Pōtifici, quā dīperato & in reprobiū sensum dato apostatę, cuius amarulentia, furor, inconstantia, falsus animi, & excacatę mētis malitia, iam pridem vario rerū tractatūq; experimento Maiestati tuę probe cognita sunt. Nec dignum existimo aut rationabile, vt tā infānus, infamis & impius Diaboli satelles vlla ex parte vel doctrinę vel virtutis cum tāto Pontifice conferatur, aut in cōparationē vllam admittatur, cum in eo nemica quidem vllius virtutis aut sanę doctrinę amplius sit reliqua. Operę pretiū

EPISTOLA.

pretium tamen fuerit paucis commemorare ad profectum & ædificationē lēctoris qualis quantūq; fuerit Pontifex iste.

Etenim cum esset genere nobilis, ex illustra Vita Innomilia Comitum Anagninē oriundus ac prognatus, literarum studio vitęq; probitate longe nobilior illustriorq; factus, Celestino Papa Tertio in numerum Cardinaliū ascitus est, dictus proprio nomine Lotharius, factusq; ita Cardinalis, scripsit opusculum de miseria cōditionis humanę, sapientissimum in hoc imitatus Ecclesiasten, vt mentes hominum ā superbia & ā vanitatibus huius mundi deterreret, atq; futura diligentius consideranda pelliceret. Mortuo autē Celestino hic licet inter Cardinales iunior esset, mox omnium consensu in demortui locum suffectus est. Factus ergo Papa, viuax & versatile ingeniū suū sic ad omnia vtriusq; vitę, actiūq; in quā & contemplatiuę munia intendit, vt quocunq; verteret illud, quam maximē valeret perinde ac si illi vni rei fuerit intentus.

Quantū ergo ad bella attinet, ā quib; tēpora sui Pontificatus quam turbulētissima fuerunt, tā longelateq; animi curas extēdit, vt nihil aliud pręter bellorum negocia curasse videri queat. Quantū enim laborū sumptūq; impendit bello Asiatico, pro recuperāda terra sancta? Quantum pro pellendo ex Hispania maximo Saracēnorū exercitu, qui duce H. Imilino ex Africatracecerat, atq; omnem Hispaniam peruagatus incendijs populationibusq; ac cædibus Arelatū vsq; & Auenionē peruenerat? Nec modicum cu

EPISTOLA.

re & laboris impedit tuēdo Siciliae regno, quod
Henricus sextus Imperator eius fidei cōmiserat
moriturus, vt Friderico secūdo adhuc puero fi-
lio suo Pontificis ope & autoritate conserua-
tur. Quantum verō molestiarū pertulerit idem
iste Pontifex in diuturnis Germanorum bellis,
dum schismate in Imperio exorto, pars Philip-
pum Hērici Imperatoris fratrem Ducē Sueuiæ
& Hetruriæ, pars Othonem Quartum Saxoniz
Ducem in Regem Germaniæ & Romanorum
Imperatorem elegisset, longum esset referre, ex-
tat in decretalibus eius epistolis ea de re capitu-
lum bene lōgum, sub titulo De electione & ele-
cti potestate, cui initū est, Venerabilem. Interē
pto autē Philippo, ipse Otho quem Papa fove-
rat ac prætulerat, beneficiōrū immemor, nō le-
ues & Patrimonio Sancti Petri & regno Siciliae
vexationes intulit. Vnde nouū in Imperio schis-
ma enatum fuit. Excōmunicato enim Othone
& Imperij dignitate priuato, pars principum
elegit Fridericum secundum adhuc adolescens-
tem, qui in Germaniā profectus multum bello-
rum contra Othonē gessit, donec eo deuisto &
mortuo solus imperaret. Deniq; cū lōga & gra-
uīa fuissent inter reges Franciæ & Angliæ bella,
Papa iste restituta inter eospace, sic Anglos eo
merito sibi deuinxit, vt ei quotannis ex Anglia
& Hibernia vestigal penderetur. Et tamen inte-
rim in ipsa quoq; Italia varijs bellorū motibus
angebatur eius animus, dum Veneti cōtra Dal-
matas, Pisani contra Genuenses, & Cisalpinæ
Galliæ ciuitates inter sese confligerent ac bellis
gerarētur.

EPISTOLA.

gerarentur. Quæ igitur mentis trāquillitas pro
literarū studio sanctisq; contemplationibus in
tantis bellorū tumultibus terroribusq; reliqua
esse potuisset, nisi excelsus eius animus spei suæ
anchoram in Deo firmiter & vnice figens, cum
ita terrena prospera & aduersa æquanimiter tu-
lisset? Quid dicam de perpetuo Ecclesiastici fori
strepitu, & inquietis causarum fluctibus, ac infi-
nitis ex vniuerso orbe allatis dubitantium Epi-
scoporum quæstionibus? quibus pia mens eius
quotidie in tam diuersas curas distrahebatur,
vt verissimē dicere potuerit cum Apostolo: In
labore & ærumna, in vigilijs multis, præter illa
quæ extrinsecus sunt, instātia mea quotidiana,
solicitude omnium Ecclesiarum. Quoties enim
scripsit in prolixis epistolis decretalibus, de re-
bus magnis & difficilibus interrogatus, Consul-
tationi tuæ taliter respondemus? Certē quisquis
Iuris Canonici quinq; libros Decretalium vel
semel perlegerit, facile comperiet plura ibi esse
rescripta vnius huius Innocētij, quā omnium
aliorum Pontificum in vnum. Et ea quidē tam
caute, docte ac luculenter posita, vt omnium lu-
risconsultorum iudicio nihil possit discerni vel
iuri & æquitati conformius, vel rectæ rationi &
honestati magis consentaneum. Quod si addas
ad hæc omnia latissimæ administrationis curas
quas necessario impendit, & gubernandæ vrbi
Romæ & dispensando Sancti Petri patrimonio
totq; regēdis populis & prouincijs sedi Aposto-
licæ subiectis, haud immerito satis fuisse graua-
tus vel solis ijs occupationibus videretur. Adde
A 5 insuper

EPISTOLA.

insuper curas & impensas ædificationum, quantas nimirum hodie vix vllus Pontificum perferre posset. Ipse enim hospitale sancti spiritus non adeo longe à Basilica Sancti Petri in Saxia (vt ait Blondus) à fundamētis extruxit, tantisq; prouentibus in perpetuū adauxit, vnde alantur peregrini, egroti, ac vulgo cōcepti orphani, vt adhuc hodie tam opulētū ac bene institutū, omnibusq; necessarijs ad ægotantium curam instructum Xenodochiū aut Nosocomiū nō facile in toto orbeterrarū reperias. Ipse altissimā erexit pro familia sua munitionē, quæ in præsentē vsq; diem Turris Comitū appellatur in Vrbe. Ipse altare Basilicæ Sancti Petri opere vermiculato insigniter exornauit, id quod eius imago & literę in fornice ipso scriptæ adhuc hodie restantur. Ipse beati Sixti ecclesiam in Auentino vetustate collapsam magnificē restituit. Ipse vniuersis Romanæ vrbis ecclesijs libram argenti singulis dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Ipse deniq; in pauperes ciues: qui honestē domi viuētes, in publico mendicare aut stipem accipere erubescbāt, largas in occulto elemosynas fecit. Cumq; Tyberis inundatione multis maxima illata fuissent damna, ipse pius parter pauperum largā manu illis subueniens dedit & frumentum in panes & pecuniam in reparationes domorū. Fuit igitur & in eiusmodi causis & operibus pietatis quā maximē occupatus & sollicitus. Accessit & alia sollicitudo nec leuis nec brevis, vt pote labor in extirpandis hæresibus. Eius nanq; auspicijs damnati sunt nominatim,

EPISTOLA.

minatim, errores, tum Almerici Episcopi Parisijs, tum Ioachim Abbatis in Calabria. Et generaliter contra omnes hæreses maximum indixit & Romæ celebrauit Concilium Lateranense, in quo sanē ipsomet præsidente personaliter adfuerunt. II. Patriarchæ: Constantinopolitanus & Hierosolymitanus. Archiepiscopi. LXX. Episcopi. CCC. Abbates duodecim. Priores conuentuales. DCCC. Duorum Imperatorum Romanis scilicet & Constantinopolitanis legati, ac Regis Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, &c. Oratores: Cuius sanē Concilij constitutiones aliquot passim recitantur in libris Decretalium. Aliud quoq; præsidium ecclesiæ contra hæreticorum machinationes feliciter instituit, sanctos inquam ordines religiosæ conuersationis fratrum mendicantiū, in quibus viri plurimi vita & eruditione probati & populū rectē docerent, & hæreticorū peruersitatibus resisterent. Ipse enim sanctissimos viros, Dominicū Calaguritanū ex Hispania, & Franciscū Assisiensem ex Vmbria Italię prouincia ad se Romā venientes in sancto proposito confirmauit. Ipsius auspicijs alij quoque instituti sunt ordines, vti fratres Sancti Augustini Eremitæ, fratres Sæctæ Mariæ Carmelitæ, fratres Crucigeri, fratres Guilielmi, quorum ordines sub hoc Pontifice aut à nouo instituti, aut in melius restituti sunt. Vnde ait Sabellicus præclarus nostris tēporibus historicarum scriptor, in sexto Nonæ Enneadis libro: Prouidentia euenit (vt credere æquū est) non casu, quod Innocentio Tertio sedente multum sit innocens

EPISTOLA.

innocentiæ virtus illustrata multa: multum & religio innocentie mater. Nam & Carmelitana religio per id tempus vel orta est, vel tum demum in lucem ædita. Et duo Christianæ pietatis lumina terris affulsere, quibus multo maxima parte orthodoxa crevit fides, autores incrementi huius, Dominicus & Franciscus. Hi quales tempore, sanctitate clari, & uterque alterum vidit. Hæc ille. Constat igitur hunc Innocentium admodum insignem fuisse virtutibus Pontificem, labore strenuum, curis pervigilem, consultationibus cautum, iuris prudentia instructum, rerum administratione amplum, opibus florentem, honore præcipuum, dignitate maximum, sacrarum literarum cognitione eminentem, pietatis operibus præfulgentem, ut non immerito decantari possit de eo ecclesiasticum illud responsum: Iustum deduxit dominus per vias rectas, & cætera. Cumque tantus esset vir iste & coram Deo & coram hominibus, ipse tamen egregia humilitate paruulus erat in oculis suis, ut scripta eius ubique indicant, maxime verò Prologus & Conclusio huius de Missa tractatus. Cum igitur vir iste dicat aperte, quod inter omnia sacramenta constet illud esse præcipuum quod in officio Missæ supra mensam altaris sacratissime celebratur, idque sex libris pulcherrime declaret, nullus profecto vir mentis compos iudicare poterit minus credendum esse huic tanto Pontifici, quam Lutheri apostatæ, qui ut omnium virtutum osor, & omnium carnis voluptatum impurus assertor est, ita nihil

hil

EPISTOLA.

hil sapit eorum quæ sunt spiritus Dei. Proinde nihil ei credendum est in ijs quæ contra Ecclesiam deblaterat, quum ex professo nunc tandem scribat & ingenue fateatur à diabolo sibi suggesta esse illa, quæ contra Missam nuper effutit argumenta. Hos itaque Innocentij libros Serenissime Rex. M. T. supplici voto à mente nuncupatos, serena obsecro fronte ac placido vultu suscipe, propter Missæ assertionem & veritatis patrocinium, è situ vetustatis in lucem restitutos. Quod si Deus alia quoque huius Pontificis opuscula & sermonum eius volumina in manus meas dederit, sub nullius profecto potius quam sub T. M. auspicijs in orbem diulgabuntur. Quis enim regum, principum, &c. aut liberalius fouet studiosos, aut clementius alloquitur eruditos? Quis magnatum promptius aut elegantius in offenso perpetuæ orationis sermone loquitur latinè? Quis in consultationibus aut rectum iudicium deprehendit acutius, aut consiliarium vota recitat memoriter ex tempore atque expendit exactius? Vno Cæsar. August. Carolo. V. fratre tuo germano potentia minor es, vnus in cæteris bonis illi par. Nemo in terris te nobilitate aut stemmate superat, nullus principum te maiorum claritate vincit, nullus ingenij acrimonia pro ætate æquat, nullus laborum tolerantior, nullus in periculis præfentiori animo, nullus coniugij fide integrior, nullus coniugis fecunditate felicior, nullus in liberorum educatione diligentior, nullus iustitiæ studiosior. Breuiter nullus mortalium optimis

INNOCENTII PP.

mis quibusque ornamentis & virtutibus, quæ
bonum regem aut principem decent, te vno
per Dei gratiam & benignitatem ornatior, au-
ctior, aut cumulator existit. Deus optimus ma-
ximus rex regum, & dominus dominantium,
hæc virtutum tuarum bona tibi perpetuo cum
incremento feliciter conseruet, atq; etiam in li-
beros tuos prosperiori successu transfundat. Be-
ne vale. S. domine rex opti. ac clem. princeps.

Dresdæ ad Albim, sexto Calendas

Martij. Anno domini.

M.D.XXXIII.

TRACTATVS De sacro altaris My-

sterio, conditus à domi-
no Innocentio Pa-
pa tertio.

RIA sunt, in quibus præci Lex diui-
puè diuina lex consistit: m̃a na in trib⁹
data, promissa, & sacram̃e consistit.
ta. In m̃adatis, est meritum,
in promissis est præmiũ, in
sacramentis est adiutoriũ.
Sacramētis enim ad utrũq;
iuuamur, ad exequendum

mandatum, & ad obtinendum promissum. Ves *D. Th. 3.
rũ inter omnia sacramenta, illud constat esse p. q. 65. ar.
præcipuum, quod in officio missæ supra men- tic. 3.
sam altaris sacratissimè celebratur: illud eccl̃e Luc. 15.
siæ representans conuiuium, in quo filio reuer: Ioan. 6.
tenti pater occidit vitulum saginatum, panem Prouer. 3.
vitæ proponens, & vinum quod miscuit sapien-
tia. Hoc autẽ officiũ ipse Christus instituit, cum *D. Th. 3.
hæredibus suis nouũ cõdidit testamentũ, dispo: p. q. 73. ar. 5.
nens eis regnũ, sicut pater suus sibi disposuit, vt Institutio
super m̃sam eius edant & bibant in regno suo Missæ.
quod ecclesia consecrauit. Cœnanti bus enim il Luc. 22.
lis accepit Iesus panem, & gratias agens, bene: Matt. 26.

B nedi

INNOCENTII. PP.

Marc. 14. nedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis dicens.
Luc. 12. Accipite & comedite, Hoc est corp⁹ meū quod
 pro vobis tradetur, hoc facite in meam comme-
 morationem. Hac igitur institutione formati
 cœperunt apostoli sacrosanctum mysterium fre-
 quetare, eam, quam Christus expresserat, & for-
 mam seruantes in verbis, & materiam tenentes
 in rebus. Sicut Apostol⁹ Corinthijs protestatur.

1. Cor. 11. Ego (inquit) accepi à domino, quod & tradidi
 vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tra-
 debatur, accepit panem, & benedixit, & cœt.

S. Petrus. Primus ergo beatus Petrus Apostolus Missam
 Antiochiæ dicitur celebrasse, in qua tres tantū
 orationes in primordio nascentis ecclesiæ dice-
 bantur. Cætera verò diuersis temporibus, & à
 diuersis personis leguntur adiecta, prout Chri-
 stianæ religionis cultu crescente, visa sunt de-
 centius conuenire. Hoc enim officium tam pro-
 uida reperitur ordinatione esse dispositum, vt

Optimè di quæ per Christū gesta sunt & in Christū, ex ma-
 spositū mis gna parte contineat, ex quo Christus de cœlo
 sœ officii. descendit, vsque dum ascendit in cœlum: & cœa

*** D. Th. 3.** tam verbis quàm signis admirabili quadam spe-
 p. q. 83. ar. cie repræsentet. Ipsum autem officium consistit
 tic. 4. in quatuor, in personis, operibus, verbis, & re-
 Missa cōsi bus. Tres enim sunt ordines personarum, cele-
 stit in qua brantes, ministrantes, & circūstantes. Tres ope-
 tuor. rum species, gestus, actus, & motus. Tres diuer-
 sitates verborum, orationes, modulationes, le-

Omnia quæ & tiones. Tres rerū materies, ornamenta, instrumē-
 in missa menta, & elementa. Hæc omnia diuinis sunt ple-
 sunt my- na mysterijs, ac singula cœlesti dulcedine redū-
 dantia

LIBER. II

dantia. Si tamen diligentem habeant inspecto- sterijs ple-
 rem, qui norit fugere mel de petra: oleumq; de na sunt.
 saxo durissimō. Quis autem nouit ordinem cœ Deut. 32.
 li, & ponit rationes eius in terra? puteus enim Iob. 38.
 altus est, & in quo hauriam aquam vas non ha- Ioan. 4.
 beo, nisi porrigat ille qui dat omnibus affluen- Iaco. 1.
 ter, & non impropertat: vt inter medium mon- Psal. 103.
 tium transeuntem hauriam aquam, in gaudio Esai. 12.
 de fontibus Saluatoris. Pulsans ergo pulsabo, si Inuoca-
 fortē clauis Dauid aperire dignetur, vt introdu-
 cat me rex in cellam vinariam, in qua mihi su- Apoc. 3.
 pernum demōstret exemplar, quod Moy si fuit Cant. 1.
 in monte monstratum, quatenus sacrosanctum Exod. 25.
 altaris officium eo valeam reuelante disserere, Sap. 10.
 qui linguas infantium facit esse disertas, cuius Ioan. 3.
 spiritus vbi vult spirat, diuidens singulis prout 1. Cor. 12.
 vult: ad laudem & gloriam trinitatis, ad profe-
 ctum & vtilitatē legentium, ad meorum veniā
 & indulgentiam peccatorum. Si quid ergo di- Humilis
 gnū in hoc reperietur opusculo, diuinæ gra- & pia pro-
 tiæ penitus ascribatur, Nam omne datum o- testatio.
 ptimum, & omne donum perfectum: deforsum Iacob. 1.
 est descendens à patre luminum, si quid indi-
 gnū, insufficientiæ deputetur humanæ, nam
 corpus quod corrumpitur aggrauat animam,
 & deprimat terrena inhabitatio sensum multa
 cogitantem. Consuetudinem autem apostoli- Sap. 9.
 cœ sedis, non illam quam olim legitur habuisse,
 sed eam quam nunc habere dinoscitur, profe-
 quendam disposui, quæ disponente domi-
 no, cæterarum ecclesiarum ma-
 ter est & magistra.

CAP. LIB. I.
CAPITVL A.

LIBRI PRIMI.

- 1 De sex ordinibus clericorum, quos Romanus pontifex habet secum in missa, ubi senarium mysticum explicatur.
- 2 De primicerijs & cantoribus, ubi conijcitur, quare primicerius in ecclesia medius inter cantores existit.
- 3 De acolytis, ubi quod sit eorum ministerium, & unde processerit assignatur.
- 4 De subdiacombus, ubi traditur quod ipsi legem continentia debent obseruare.
- 5 De diaconibus, ubi traditur quid eorum spectet officium, unde leuitarum ordo tam in nouo quam in veteri testamento processerit, quare diaconus supra sinistrum humerum fert orarium, & quare diaconi cardinales semper ducunt Papam Romanum Pontificem.
- 6 De maioribus & minoribus sacerdotibus, quorum differentia tam in nouo quam in veteri legitur testamento.
- 7 De significatione nominis episcopi & presbyteri.
- 8 De primatu Romani pontificis, ubi patenter ostenditur, quod Christus & ante passionem, & circa passionem, & post passionem, Petro commisit ecclesie principatum.

9 De

CAP. LIB. I.

3

- 9 De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros, ubi forma sacerdotalis ordinationis exprimitur, & ostenditur qualis debet esse sacerdos.
- 10 De communibus & specialibus indumentis pontificis & sacerdotum, ubi etiam quae fuerint ostenditur, & numeri mysterium assignatur.
- 11 De legalibus indumentis secundum Historiam, ubi quot & qualia fuerint explicatur, ponuntur etiam diuersa nomina secundum diuersitates linguarum.
- 12 De typo legalium indumentorum secundum allegoriam.
- 13 De vestimentis legalibus secundum tropologiam, ubi agitur de femoralibus.
- 14 De linea.
- 15 De Zona.
- 16 De tunica.
- 17 De malogranatis & tintinnabulis aureis.
- 18 De superhumerali.
- 19 De duabus oris.
- 20 De duobus onychinis.
- 21 De duodecim nominibus filiorum Israel.
- 22 De duabus catenulis.
- 23 De duobus vucinis.
- 24 De rationali.
- 25 De quadratura rationalis & duplicitate.
- 26 De quatuor ordinibus lapidum.

B 3

17 De

CAP. LIB. I.

- 27 De duodecim lapidibus.
- 28 De cydari.
- 29 De lamina aurea.
- 30 De nomine domini Tetragrammaton.
- 31 De varietate operis.
- 32 De quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho.
- 33 De vestibus angelici sacerdotis.
- 34 De pontificalibus indumentis secundum quod Christo conveniunt, ubi agitur de caligis, sandalijs, de ligulis quoque, quibus sandalia pedibus colligantur.
- 35 De amictu, ubi redditur ratio, cur idem in Christo per calceamentum pedis & per amictum capitis designatur.
- 36 De alba.
- 37 De cingulo & succinctorio.
- 38 De stola.
- 39 De tunica.
- 40 De dalmatica.
- 41 De chirothecis.
- 42 De planeta, ubi agitur de anteriori & posteriori parte planetae.
- 43 De manipulo.
- 44 De mitra.
- 45 De baculo.
- 46 De annulo.

CAP. LIB. I.

4

- 47 De quinque psalmis dicendis dum pontifex preparatur.
- 48 Item de pontificalibus indumentis secundum quod membris conveniunt, ubi agitur de caligis & sandalijs, ubi quoque forma sandaliorum exponitur.
- 49 De ablutione manuum.
- 50 De amictu, ubi agitur de duobus vasculis, quibus amictus ante pectus ligatur.
- 51 Quare Romanus pontifex post Albam oralem, & post orale crucem assumat.
- 52 De Alba.
- 53 De stola.
- 54 De tunica.
- 55 De dalmatica.
- 56 De chirothecis.
- 57 De planeta.
- 58 De manipulo.
- 59 De mitra.
- 60 De Annulo.
- 61 De Baculo, ubi traditur, quare summus Pontifex pastoralis Virga non vititur.
- 62 De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.
- 63 De Armatura virtutum.
- 64 De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguende.

B 4

LIBER

INNOCENTII PP.
LIBER PRIMVS.
De sex ordinibus Clericorum.

CAPVT PRIMVM.

*D.Th.3.
p.q.83.art.
5.ad.11.

Quoniam Apostolicæ sedis Antistes celebriter agit missarum solennia, sex habet secum ordines clericorum, id est, episcopos, presbyteros, diacones, subdiacones, acolytos, & cantores, ipso numeri sacramento perfectionem huius officij manifestans. Senarius enim numerus est perfectus, eo quod redditur ex suis partibus aggregatis. Unde de sexto die perfecit Deus cælum & terram, & omnem ornametum eorum, & quum in plenitudine temporis sexta venisset ætate, sexta quoque die, sub hora sexta, genus redemit humanum. Sed & sex ordines ministrorum legimus in veteri testamento, Pontifices, Sacerdotes, Leuitas, Nathinneos, Ianitores, & Psalteres, quos ex maiori parte distinguit Artaxerxes in epistola quam Esdræ scribæ dixerit. Notum (inquit) facimus de vniuersis sacerdotibus, Leuitis, Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinneis, ministris domus Dei, vt eis vectigal & tributum & annona nullatenus imponatur.

¶ De primicerijs, & cantoribus.

CAPVT. II.

Institutio Canticorū **D**avid prophetarum eximius, volens cultum Dei solennius ampliare, catores instituit

LIBER. I.

5

tuit, qui coram arca fœderis domini musicis instrumentis & modulatis vocibus decantaret, inter quos præcipui fuerunt Heman, cuius vicem nunc in ecclesia obtinet primicerius, qui cantoribus est prælatus, vnde legitur in Paralipomenon. Para. 6. non, isti sint quos constituit David super cantores domus Domini, stantes iuxta ordinem suum in ministerio, de filiis Caath, Heman cantor filius Herman. Ius loel, & à dextris eius Asaph filius Barachie, Asaph. ad sinistram autem Ethan filius Chusi. Debent Ethan. go cantores consonis vocibus & suauis modulatione concinere, quatenus animos audientium ad deuotionem Dei valeant excitare.

¶ De acolytis, quod sit eorum ministerium. *De muneribus cuius.

CAPVT. III.

Acolyti verò, qui latine Ceroferarij nuncupantur, ab Aaron & filiis eius ministerij sunt. que ordines. 4. sent. mere possunt exemplum. Scriptum est enim in Exodo. Præcipe filiis Aaron, vt offerant oleum Exod. 27. de arboribus oliuarum purissimum, piloq; confusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron & filij eius, & vsq; mane luceat coram domino. Quod ergo tunc sacerdotes agebant, hoc nunc acolyti faciunt in ministerio lucernarum. Multa quippe non solum in nouo, sed & in veteri testamento legi Moyse superaddita legimus & mutata. Vnde David peraddita in libro Paralipomenon dixisse narratur. Non autem mutata sunt. erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. Aco. 1. Par. 13. lyticæ reos ferunt accensos, dum legitur Evangelium.

B 5 gelium.

INNOCENTII. PP.

gelium. Non vt tenebras aëris illuminent, sed vt proximis opera lucis ostendât. Hoc officium dominus testatur se habere, cum dicit Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

¶ De subdiaconibus. CAP. II. III.

1. Esd. 8.

Ioan. 1.
Nathin:
nei.

Esa. 52.

Ioan. 15.

Subdiacones Nathinneorum vitam in ecclesia representant. De quibus in Esdra legitur, quod Dauid dederat Nathinneos ad ministeria Leuitarum. Vnde græcè dicuntur, hypodiacones, ex quorum ordine fuit ille Nathanaël, quæ dominus in Euangelio commendauit. Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Nathinnei verò dicuntur. i. in humilitate domino seruientes. De quibus rectè patribus placuit, vt qui sacra mysteria contrahant, legem cōtinentiæ debeant obseruare. Sicut scriptum est in propheta, Mundamini qui fertis vasa domini. Horum officio dominus vti dignatus est, quando facta cum discipulis cœna, mittens aquam in peluim, lauit pedes discipulorum, & linteo quo erat præcinctus, exersit.

¶ De diaconibus. CAP. V. T. V.

Nume. 3.
Leuitæ.

Ordo diaconorum à tribu Leui sumpsit exordium. Vnde dominus ad Moysen locutus est, dicens: Applica tribum Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrent ei & excubent, & obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiant vasa tabernaculi in ministerio seruientes. A viginti quinque annis & supra, iussi sunt in tabernaculo seruire, tãquàm ad one

LIBER. I.

ra portanda robusti, qui possint arcam fœderis, mensam propositionis, & vasa tabernaculi deportare. Quod, & in nouo testamento recolitur, Diacones. quum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur. Et in diebus ieiunij supra eundem humerum casula complicatur. Quia quicquid laboris in hac vita sufferimus, tanquam in sinistra portamus, donec à sinistra transeamus in dexteram, in qua requiem habeamus. Hinc etiã Diaconi Cardinales mensam Lateranensis altaris supra humeros suos in die cœnæ deportant, & re portant in sabbato. Semper ipsi summum pontificem velut arcam fœderis Leuitæ portantes. Cę Vij. Diaconum in nouo testamento sumpsit initium ab apostolis, qui septem viros boni testimonij, plebs Act. 7. nos spiritu sancto, diacones elegerunt, oratione præmissa, per impositionem manuum ordinantes. Hi sunt in Apocalypsi septem angeli tuba Apoca. 8. canentes. Hi septem candelabra aurea, hi voces tonitruorum, qui pacem annunciant, prædicant Euangelium, mensam componunt, offerunt Eucharistiam & cætera. Quæ licet humiliter, tamen excellenter ad eorum spectant ministeriū. Hoc officium Christus exercuit, quando post Matth. 26. cœnam sacramenta confecta proprijs manibus Luca. 22. dispensauit, & cum dormientes excitauit apostolos ad orandum, Vigilate, inquit, & orate, vt non intretis in tentationem.

¶ De minoribus & maioribus sacerdotibus.

CAP. V. T. VI.

Sacerdotalis ordinis institutio à veteri lege Exod. 28. sumpsit originē, secundū quod legitur domi

INNOCENTII. PP.

nus Moyſi præcepiſſe. Applica, inquit, Aarō fratrem tuum ad te cum ſuis filiis, de medio filiorū Iſraēl, ut ſacerdotio fungantur mihi. Veruntamen ante legem ſacerdotes fuiſſe leguntur. Vnde Melchizedech ſacerdos Dei altiſſimi legitur extiſſe: cui decimas ex omnibus ſpolijs, tāquā ſacerdoti Abraham perſoluit. Erant autem multo minores ſacerdotes, quos Nazareos communiter appellabant. Vnus autem erat ſummus ſacerdos, quem vocabant ſpecialiter Arabarchū. Porro David. 24. ſacerdos inſtituit. 16. de Eleazar, & 8. de Ythamar, quibus tamen omnibus vnum præfecit, quem ſtatuit principem ſacerdotum. Singulis autem per ſortes vicis ſuæ diuiſit hebdomadas, quarum octaua provenit Abiē, de cuius genere Zachariās pater Ioannis Baptiſtæ deſcendit. Verū in nouo teſtamento Chriſtus ipſe maiores & minores ſacerdotes inſtituit, ſcilicet. 12. Apoſtolos, & 72. diſcipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quod erat ipſe venturus. Sicut enim pōtiffices ſummos Sacerdotij Moyſes regendis populis in lege præfecit, ſed ad diſtinctio. eorum ſocietatis & operis adiutorium, ſequentis ordinis viros, & ſecundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro & Ythamar filiis Aaron: pater nā transfudit plenitudinis abundantiam: ut ad hoſtias ſalutares & frequentioris officiij ſacramenta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Et in eodem oper. 70. virorum prudentium mentes Moyſi ſpiritum propagauit. Quibus ille uſus in populo, innumerabiles multitudines gubernaret. Sic Chriſtus apoſtolis ſuis diſcipulos addidit, quibus

LIBER. I.

7

bus illi ſuis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apoſtolorum itaq; vices, maiores obtinēt ſacerdotes, id eſt, epiſcopi. Diſcipulorum verò minores, id eſt, preſbyteri.

¶ De ſignificatione nominum epiſcopi, & preſbyteri. CAP. VII.

Nomen epiſcopi plus ſonat oneris, quā ho noris. Epiſcopus græcè ſuperintendens in: Epiſcopus terpretatur latinè, ſpeculatoris gerens officiū. * 4. ſent. d. lxxa quod dominus inquit propheta, Fili ho: 24. lit. L. & minis, ſpeculatorem dedi te domui Iſraēl, Plebi d. 21. c. cle: ut ſibi commiſſæ nō negligenter incumbat, ſed ros diligenter proſpiciat. Ob hoc, inquit Apoſtolus: Ezech. 3. Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. 1. Tim. 3. rat. Non dicit honorem, ſed opus. Quoniam epiſcopus, non tam ut præſit quā ut proſit eligi: & diuinū tur. Preſbyter autem non ab ætate dicitur, ſed à opus & mi prudentia. Preſbyter enim græcè, latinè ſenior niſterium intelligitur. Senectus enim venerabilis eſt, non Theodor. diuturna, nec annorum numero computata, ſed Preſbyter cani ſenſus ſunt hominis, & ætas ſenectutis vita Sapient. 4. immaculata. Nam dominus inquit ad Moyſen. Num. 11. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſraēl, quos tu noſti, q̄ ſenes populi ſunt & magi ſtri.

¶ De primatu Romani pontificis. CAP. V. VIII.

Omnibus enim apoſtolis Chriſtus vnū præ: Primatus poſuit, videlicet Petrum, cuius torius eccle: Petri. ſiæ principatum, & ante paſſionem, & circa paſ: Th. Vval ſionem, & poſt paſſionem commiſit. Ante paſ: den. 1. To. ſionem, lib. 2. art. 3.

INNOCENTII. PP.

c. 32. & 33. fionem, cum dixit: Tu es Petrus, & super hanc
Turre cre. petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ in-
lib. 2. sum feri non præualebunt aduersus eam, & tibi da-
Bilbao bo clauis regni cælorum. Licet enim vniuersis
Matth. 19. apostolis communiter dixerit, Quorum remise-
Ioan. 20. ritis peccata, remittuntur eis: Et quodcunq; sol-
ueris super terrâ, erit solutum & in cælis: & quo-
rum retinueritis, retenta sunt, principaliter ta-
men Petro concessit, Quodcunq; ligaueris su-
per terram, erit ligatum & in cælis. Petrus ergo
potest ligare cæteros, sed ligari non potest à cæ-
teris. Nam illis particulariter dictum est: Quorū
remiseritis peccata, remittuntur eis. Huic autem
vniuersaliter dicitur: Quodcunq; ligaueris, &c.
Circa passionem verò, cum pluraliter dixisset
de omnibus: Simō, ecce Sathanas expetiuit vos,
ut cribraret sicut triticum. Singulariter autem
pro Petro subiunxit: Ego autem pro te rogaui,
ut non deficiat fides tua. Statimq; præcepit: Et tu
aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ad
eum igitur tanquā ad magistrum pertinet cæ-
teros confirmare, cuius fides in nulla tentatione
deficit. Fides enim Apostolicæ sedis super fir-
mam petram stabili soliditate fundata, nullis
vnquā errorum sordibus potuit inquinari.
Sed absque ruga manens & macula, pro neces-
sitate temporum, à cæteris maculas deterfit erro-
rum. Post passionem autem, cum tertio quæsis-
set à Petro: Simon Ioannis, diliges me plus his?
Et ille tertio respondit: Domine tu scis, quia
Petrus ca- amo te. Tertioque præcepit: Pascue oves meas:
put aliorū. Statimq; subiunxit: Sequere me. Petrus enim se
quutus

LIBER. I.

8

quutus est Christum: non solum genere marty: Ioan. 1.
rij, sed & in ordine magisterij. Quod Christus
ostendit cum ait: Tu vocaberis Cephas. Licet
enim Cephas secundum vnā linguam inter-
pretatur Petrus, secundum alteram vero expo-
nitur Caput. Nam sicut habet plenitudinem sen-
sum in se, cætera verò membra partem reci-
piunt plenitudinis: ita cæteri sacerdotes voca-
ti sunt in partem sollicitudinis, sed summus Pon-
tifex assumptus est in plenitudinem potestatis. Præcipuus
Hinc est, quod non sine magni mysterij sacra: vbiq; Pe-
mento, cum Christus vniuersos interrogasset trus fuit.
apostolos: Vos autem quem me esse dicitis? so-
lus Petrus, quasi primus & potior respondit pro Matth. 16.
omnibus. Tu es Christus filius Dei viui. Cum: Ibid. 14.
que timore periculi cuncti simul exterrerentur
apostoli, solus Petrus descendit intrepidus, ut
super vndas maris ad dominum ambularet. Et
cum multi discipulorum abiissent retro, dicen-
tes: Durus est hic sermo, dixit Iesus ad duode-
cim: Nunquid & vos vultis abire? Respondit Ioan. 6.
Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? ver-
ba vitæ æternæ habes, & nos credimus & co-
gnouimus, quia tu es Christus filius Dei. Cum: Matth. 18.
que Iesus respexisset discipulos, ait Simoni Pe-
tro: Si in te peccauerit frater tuus, vade & cor-
ripe eum inter te & ipsum. &c. Cum Petrus di-
xisset: Domine, quoties peccabit in me fra-
ter meus & dimittam ei? vsque septies? Re-
spondit illi Iesus. Non dico tibi vsque septies,
sed vsque septuagies septies: & cum omnes apo-
stoli fugam arriperent, solus Petrus educens Lucæ. 22.
gladium

INNOCENTII. PP.

gladium percussit seruum Pontificis, & dextram eius abscondit auriculam. Cumque post resurrectionem alij discipuli nauigio venissent ad Dominum, Petrus succingens se misit in mare, ut inter vndas ad ipsum accederet. Quapropter & Christus, cum surrexisset à mortuis, prius se Petro, quam cæteris ostendit apostolis: quia secundum apostolum visus est Cephæ, post hoc vndecim. Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul.

1. Cor. 15.

¶ De conuenientia & differentia potestatum inter episcopos & presbyteros.

CAPVT. IX.

* D. Tho. **D**iffert autem inter episcopos & presbyteros, quod ad omnes sacerdotes communiter art. 6. ad 1. pertinet, catechizare, baptizare, prædicare, cõvalden. ficere, soluere & ligare. Sed specialiter ad pontificem spectat, clericos ordinare, virgines benedicere, pontifices consecrare, manus imponere, baptizare, filias dedicare, degradandos deponere, synodum celebrare, chrisma conficere, & vasa consecrare. sent. 79. 4. Vnguntur autem manus presbyteris ab episcopo, ut cognoscant hoc sacramento se per vñctionem per spiritum sanctum suscipere gratiam consecrandi. Vnde cum eas vngit episcopus, dicit: Cõsecrare & sanctificare digneris domine manus istas, per istam vñctionem & nostram benedictionem: ut quæcunq; consecrauerint, consecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur in nomine domini. Vnguntur etiam manus presbyteris, ut opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera,

LIBER. I.

9

per oleum misericordia designatur. Vnde Sama ritanus, approprians vulnerato, vinum superius fudit & oleum. Veruntamen maiores & minores egerunt res communiter in quibusdam vices gerunt summi pontificis, id est, Christi, dum pro peccatis obsecrant, & peccatores per penitentiam reconciliant. Vnde dixit Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus ergo vos pro Christo, reconciliamini Deo. Mediatores enim sunt facientes inter Deum & homines, dum præcepta Dei deferunt prædicando, & vota populi Deo porrigunt supplicando. Quocirca tales debent existere sacerdotes, ut & Deo sint grati, & hominibus sint accepti. Nam ut inquit Apostolus, Mediator non est vnus. Discordes enim reconciliare non potest, qui simul vtrique societatis & amicitie vinculo non est concors. Si enim is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Hi post inuocationem sancti spiritus super vtrumq; humerum per vtrumq; stola accipiunt, ut ex hoc intelligant, se per ardua iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos. Quatenus nec aduersis frangantur, nec prosperis eleuentur. Vnde cum stola accipiunt, dicit illis episcopus. Accipite iugum domini, iugum enim eius suauis est, & onus eius leue. Suauis in prosperis, leue in aduersis. Accipiunt quoque calicem & patenam de manu Pontificis, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant,

C

scant,

INNOCENTII. PP.

fcant, placabiles hostias offerendi. Vnde cū hæc Episcopus tribuit. Accipite, inquit, potestatem offerendi sacrificium Deo, missamq; celebrandi tam pro viuis quā pro defunctis in nomine domini. Officio sacerdotis vsus est dominus Iesus Christus, quando post cœnam panem & vinū in corpus & sanguinē suum diuina virtute conuer-

Matth. 16. tit. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam cōmemorationem. Excellentius enim vsus est hoc officio, cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit, idem ipse sacerdos & hostia.

De communibus & specialibus indumentis Pontificum & sacerdotum.

CAPVT. X.

HÆc autem communitas & specialitas potestatum inter episcopos & presbyteros, ipso numero communium & specialium vestium designatur. Sex enim sunt indumenta communia presbyteris & episcopis, videlicet Amictus, Alba, Cingulus, Stola, Manipulus, & Planeta. Quia nimirum sex sunt quibus communis presbyterorum & Episcoporum potestas consistit, videlicet catechizare, baptizare, prædicare, confiteri, soluere & ligare. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ, officiales Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, cinctoria Pon Mitra, & Chirothecæ, Annulus, & Baculus. Quia munia nouem sunt, in quibus specialis Episcoporum potestas consistit, videlicet Clericos ordinare, Virgines benedicere, Pontifices consecrare, Manus imponere, Basilicas dedicare, degradare

LIBER. I.

10

degradandos deponere, synodos celebrare, Christum cōficere, Vestes & vasa consecrare. Pallium autem, quod Metropolitanorum & Primatum & Patriarcharum est proprium, ut scilicet per illud à cæteris episcopus discernatur, & priuilegiatam obtineant dignitatem. Hoc ergo tam in nouo quā in veteri testamento legitur constitutum, ut pontifices præter communes vestes habeant speciales. Sed ibi erant quatuor communes, & quatuor speciales, hic autem sex sunt communes, Nouem autem speciales. Id enim mystica ratio postulabat. Nam illa data sunt carnalibus & mundanis: hæc autem data sunt spiritualibus & perfectis. Quaternarius enim conuenit carni propter quatuor humores, & mundo propter quatuor elementa. Senarius autem perfectis, quia numerus est perfectus, qui redditur suis partibus aggregatis. Vnde sexto die perfectus est Deus cælum & terram & omnem ornatum eorum. Nouenarius spiritualibus, quia nouem sunt ordines angelorum, qui secundum prophetam Eze. 18a tamper nouem species lapidum designantur. XV. ergo sunt ornamenta Pontificis. XV. gradus virtutum ipso numero designantia, quos per. XV. cantica graduum Psalmista distinxit. Vestes enim sacerdotis virtutes significant, quibus debent sacerdotes ornari secundum illud propheticum: Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.

Psal. 131.

C 2 De

INNOCENTII. PP.

De legalibus indumentis secundum Historiam. CAPVT. XI.

Vide Exo. 28. p. totū.

Quatuor

indumenta sacerdotum communia. Primum dicebatur Manathasim, hebraicè, grecè, & latinè femoralia dici potest, de bysso retorta contextum. Secundum Cathemone, quod nos lineam siue subuculam: sed Moyses Abanec appellauit, Hebraei verò discentes à Babylonijs, Emissane vocauerunt, eratq; byssinum & duplex. Tertium Baltheus, id est, zonalis cingulus, latus quasi digitis quatuor, sic reticular⁹, vt quasi * pellis vide retur, contextu de bysso, cocco, purpura & Hyacintho. Quartum Thyara, quod Hebraei Maneth alij mephei, nos autem infulam appellamus, à Cydarius sic habet formam rotundæ cassidis representans. Superplaculum vt videtur, hæc, quatuor proprijs indumentis Pontifex utebatur. Primum erat tunica Hyacinthina, quam Hebraeus dixit Nathir, grecè dicitur Poderis, latinè Talaris. Habebat autem pro fimbrijs malagranata cum octoginta tintinnabulis aureis, interscalari modo disposita, vt audiretur sonus quum Pontifex ingrederetur sanctuarium, ne forte moreretur. Secundum erat Ephod, id est, superhumale de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, sine manicis, ad modum Colubij, habens aperturam in pectore quadram, ad magnitudinem palmi. In qua Logion eiusdem mensuræ inferebatur. In cuius parte superiori, videlicet super humeros, infibulati erant auro

Lego * pel-

lis viper-

Quatuor

Pontifica-

lia.

LIBER. I.

auro duo lapides Onychini, quibus duodecim nomina filiorum Israël erant insculpta, sex in vno, & sex in altero, quo autem Samuel & Dauid induti leguntur. Ephod aliud erat lineum, & propriè quidem Ephoth dicebatur. Tertium Hebraicè dicebatur Heusen, Grecè Logion, Latine verò Rationale vocatur, quod pontifex ferebat in pectore. Dictum est autem rationale iudicij, quia ibi erat lapis, in cuius splendore Deus sibi esse propitium cognoscebant. Erat autem rationale quadrangulum &c. Quadrangulum, duplex de quatuor prædictis coloribus auroq; contextum, habens duodecim lapides per ordines quatuor. In primo Sardium, Topasium & Smaragdum. In secundo Carbunculum, Sapphirum & Iaspidem. In tertio Ligurum, Achatem, & Amethystum. In quarto Chrysolitum, Onychium, & Berillum. In quibus erant scripta duodecim nomina filiorum Israël in singulis singula. Erant autem in eo scripta hæc duo nomina Purim & Tynim, id est, veritas & doctrina. Inferebatur autem Logion superhumerali, id est, superiori parte per duos annulos & duas catenulas aureas, immixtas duobus vncinis, qui sub duobus prædictis Onychinis, in superhumerali cōtinebantur, infixi ab inferiori parte per duos annulos aureos cum duobus vittis Hyacinthinis colligabantur Ephod. Vltimum capitis ornamentum erat Cydarius, id est, mitra in acutū procedens, habens circulum aureum cum malagranatis & floribus. De qua super frontem pendebat aurea lamina, quam Petalum dicunt, ad mo-

INNOCENTII PP.

Lego dum lunæ dimidiæ. In qua scriptū erat * **Ayoch**
* **Agios.** Adonay, id est, sanctum nomen domini Tetra-
grammatō, id est, quatuor literarum, He, Yoth,
Het, Vau. Ne verò quum mouebatur Pontifex,
moueretur & lamina, colligabatur vitta Hy-
acinthina perspicua, quæ summities postorius
diffundebat. Noster autem Pontifex pro femo-
ralibus habet sandalia, pro linea Albā, pro bal-
theo cingulum, pro podere tunicam, pro Ephot
amictū de Dalmatica vel stolam, pro Logio pal-
lium, pro Cydari Mitram, pro lamina crucem.
Et quædam ex his diuersam habent formam ab
illis secundum figuram eandem.

De typo Legalium indumentorum secundum
Allegoriam. CAP V T. XII.

His vestibus ornatus Pontifex totius orbis
præferebat imaginem, femoralia namq;
Byssina congruè terram figurabant, quia bys-
sin de terra procedit. Baltheus cum vitis & va-
sculis circunuolutionem Oceani designabant.
Tunica Hyacinthina ipso colore aërea præfere-
bat. Per Tintinnabula sonitus tonitruorum. Per
malagranata coruscationes & fulgura figurabā-
tur. Quatuor minoris sacerdotis & quatuor sum-
mi pontificis indumenta, quatuor Microcosmi
& quatuor Megacosmi partes ipso numero desi-
gnabant, id est, quatuor humores & quatuor ele-
menta. Ephot sui varietate cælum sydereū osten-
debat. Quòd autem erat aurum intextum colo-

Fortè * ca-
lor.

ribus, figurabat, quòd * color vitalis penetrat
vniuersa. Duo lapides Onychini, solem & lunā
vel duo Hemisphæria denotabant. XII, gemæ

LIBER. I.

12

mæ pectorales, XII, signa in zodiaco præfere-
bant. Rationale, quod erat in medio, quia ratio
ne plena sunt vniuersa, quæ terrena cœlestibus
hærent. Imò ratio terrenorum & temporum, ca-
loris & frigoris, & duplex inter vtrūq; tēperies
de cœli cursu & ratione descēdit. Per annulos, ca-
tenulas & vncinos elemētorum, humorum & tē-
porum colligamenta signantur. Cydaris cælum
Empyreū, Lamina superposita Deum signabat
omnibus præidentem. Hanc allegoriā libri Sa-
pientię confirmata autoritas dicens, In veste po-
deris quam habebat, totus erat orbis terrarum,
& parentum magnalia in quatuor ordinibus la-
pidum erant sculpta, & magnificētia tua in Dia-
demate capitis illius erat scripta.

De vestibus Legalibus secundum Tropo-
logiam. CAP V T. XIII.

His indumentis Legalibus sacerdos induet. **Exod. 29,**
batur, hoc ordine. Lotis prius manibus &
pedibus induebat Manathasim, id est, femora-
lia, figurans, q; sacerdos mundatis operibus & af-
fectibus, lachrymis pœnitentiæ, debet assumere
continentiam, vt offerat hostiam immaculatā,
sanctam, Deo placentem. Noster autem Pontifex, **Rom. 12,**
qui iugem debet habere continentiam, non **Ioan. 13,**
induit in sacrificio femoralia, sed sandalia. Ac si
dicatur. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes
lauet, & est mundus totus.

De veste Lineæ. CAP. XIII.

Secundo induebatur Cathemone, id est, linea
Veste: significans, quòd sacerdos debet in-
duere innocentiam, Vt quod sibi non vult fieri, **Matth. 7,**

C + alij

INNOCENTII. PP.

alij ne faciat. Linum enim propter candorem significat innocentiam, secundum illud. Omni tē pore vestimenta tua sint candida.

¶ De zona. CAP V T. XV.

Tertio, cingebat se Baltheo, significans castitatem, quā circa lumbos debet accingi, vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ardentes in manibus vestris.

¶ De tunica. CAP V T. XVI.

Quarto, induebat tunicam poderem, id est, talarem, significans, quod Pōtifex debet induere perseuerantiam, quia qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Per talum enim propter extremitatem perseuerantia designatur, secundum illud: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

¶ De Malagranatis & Tintinnabulis aureis.

CAP V T. XVII.

Dependebant ante pro simbrijs malagranas cum tintinnabulis aureis. Per malagranatum intelligitur operatio. Per tintinnabulum aureum prædicatio. Quæ duo debent in sacerdote coniungi, ne sine illis ingrediens sanctuariū, moriatur. Cœpit enim Iesus facere & docere, Sacerdotibus relinquens exemplum, vt sequantur vestigia eius, qui peccatum non fecit, vt sit honestas in conuersatione. Nec inuentus est dolus in ore eius, vt sit veritas in prædicatione.

¶ De superhumerali. CAP. XVIII.

Quinto, induebat Ephor, id est, superhumeralē, significans, quod Pontifex debet induere

LIBER. I.

13

induere patientiam, vt inpatientia sua possit deat animam suam. Humeris enim supportamus, secundum illud. Supposuit humerum suum Gen. 49. ad portandum, factusque est tributis seruiens.

¶ De duabus Oris. CAP. XIX.

Habebat autem duas oras coniunctas in v. Exod. 28. Troque latere summitatum, significans, q. 2. Cor. 6. Pontifex debet habere arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vt non erigatur prosperis, nec deprimatur aduersis.

¶ De duobus Onychinis. CAP. XX.

Habebat & duos lapides Onychinos infer. Exod. 28. tos humeris. In quibus erant sculpta. XII. nomina filiorum Israël, Sex in vno, & sex in altero. Per duos Onychinos significatur veritas & synceritas. Veritas per claritatem, synceritas per soliditatem. Per filios Israël significatur sancta desyderia & sancta opera. Secundum illud: Maledictus homo qui non reliquerit se: Deute. 1. men in Israël. Per senarium significatur perfectio: pro eo quod Deus sexto die perfecit cœlum & terram & omnem ornatum eorum.

¶ De. XII. nominibus filiorum Israël.

CAP V T. XXI.

Quod autem sex nomina filiorum Israël sculpta erant in vno lapide, & sex in altero. Significabant quod desyderia sacerdotis & opera perfici debent, non in fermento 1. Cor. 3. malitiæ & nequitie, sed in azymis synceritatis & veritatis, vt synceritas formet intentionem, & veritas finem.

¶ De duabus catenulis. CAP. XXII.

C 5 Habebat

INNOCENTII PP.

HAbebat & duas catenulas auri purissimas, sibi inuicem coherentes: quae duobus inferbantur vncinis. Significans, quod Pontifex debet habere duos charitatis affectus, ad Deum scilicet, & ad proximum. De quibus praecipitur. *Deut. 6.* Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum sicut teipsum. Sicut enim aurum praeminet vniuersis metallis, ita charitas extollitur vniuersis virtutibus. De qua dicit *Ap. postolus.* Horum maior est charitas.

1. Cor. 13. ¶ De duobus Vncinis. CAP. XXIII.

Duo Vncini sunt intentio & finis, quibus Catenulae inferuntur, ut tam Deum quam proximum diligat. Deum propter seipsum, Proximum propter Deum: ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta.

¶ De Rationali. CAP. XXIII. *1. Cor. 6.* **S**exto induebatur Logion, id est, Rationalis, significans, quod pontifex debet induere discretionem, per quam discernat inter lucem & tenebras, inter dextram & sinistram. Quia non est conuentio lucis ad tenebras, neque Christi ad Belial.

¶ De quadratura Rationalis & duplicitate. CAP. XXV.

Erat autem Rationale quadrangulum, significans, quod Pontifex debet discernere inter quatuor. Inter verum & falsum, ne deuiet in credendis. Et inter bonum & malum, ne deuiet in agendis. Erat & duplex, Quia debet discernere pro duobus, pro se videlicet, & pro populo, Ne si caecum caecum duxerit, ambo in foueam cadant.

Matt. 15.

De

LIBER. I.

14

¶ De quatuor ordinibus lapidum.

CAP. V. XXVI.

HAbebat & quatuor ordines lapidum, significans, quod Pontifex debet habere quatuor principales virtutes, iustitiam, fortitudinem, prudentiam, & temperantiam.

De duodecim lapidibus.

CAP. XXVII.

In singulis ordinibus autem habebat tres lapides, significans, quod Pontifex in primo debet habere fidem, spem & charitatem. In secundo modestiam & mansuetudinem & benignitatem. In tertio pacem, misericordiam & largitatem. In quarto vigilantiam, sollicitudinem & longanimitatem, Per lapides enim figurantur virtutes, secundum illud. *1. Cor. 3.* Si quis autem superaedificat supra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit.

De Cydari. CAP. XXVIII.

Supremum capitis ornamentum erat Cydaris vel Thyara, quam vltimo pontifex assuebat, significans humilitatem, de qua dominus ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & *Luc. 18.* qui se humiliat, exaltabitur. Hanc autem gestabat in capite, significans quod pontifex debet gerere humilitatem in mente, exemplo capitis nostri sic dicentis: Discite a me, quia mitis sum *Matt. 11.* & humilis corde. Per caput enim mens intelligitur, secundum illud. Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. *Ibid. 6.*

De lamina aurea. CAP. XXIX.

De

INNOCENTII. PP.

DE Cydari dependebat à fronto lamina aurea, significans sapientiam: qua precellesse debet pontifex secundum illud: Caput eius aurum optimum.

¶ De nomine Dñi tetragrammatō.

CAP. V. T. XXX.

IN qua quidem lamina erat scriptum nomen Domini tetragrammaton, id est, quatuor litterarum: He, Ioth, Het, Van, id est, principium passionis vite iste: Ac si diceretur apertius: Ille, cuius pontifex iste gerit personam, scilicet Christus, est principium, id est, author vite passionis, id est, vite restauratæ per passionem, quia mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Nomen domini quod scribebatur in lamina aurea erat, Anathot, Adonay, id est, Sanctum nomen domini tetragrammaton, quod ineffabile dicitur: non quia effari non potest, sed quia rem ineffabile significat.

¶ De varietate operis. CAP. XXXI.

ERant autem hæc indumenta pro maiori parte contexta opere polymito, id est, vario propter varietatem virtutum. De qua dicit Psalmographus. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.

¶ De quatuor coloribus. CAP. XXXII.

Contexta verò erant de quatuor pretiosis coloribus: pupura, cocco, bysso, Hyacintho. Per purpuram regie dignitatis, significatur pontificalis potestas, quæ via regia debet incedere, ne declinet ad dexteram vel deuiet ad sinistram: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per

LIBER. I.

15

Per coccum coloris ignei: qui & distinctus fuisse narratur, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere. Lucere debet per promissionem, vt: Omnis qui reliquit domum aut patrem & matrem, &c. centuplū accipiet, & vitam æternā possidebit. Vrere debet per comminationem, vt, Omnis arbor quæ non facit fructum bonū excidetur, & in ignem mittetur. Per byssum candoris eximij, significatur præclaritas famæ, quæ debet esse retorta, vt pontifex habeat bonum testimonium, secundum Apostolum, & ab his qui sunt intus, & ab i. Tim. 3. his qui sunt foris. Per hyacinthum coloris aërei signatur serenitas conscientie, quam intra se pontifex debet habere secundum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium i. Cor. 1. conscientie nostræ.

¶ De vestibus angelici sacerdotis.

CAP. XXXIII.

Vestes autem angelici sacerdotis, aliud designant in capite, aliud figurant in membris. Nam & caput & membra sacerdotis nomine nuncupantur. Ad caput enim dicit Psalmographus: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ad membra verò dicit Apostolus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Prius enim exponenda sunt eorum mysteria, iuxta quod capiti congruit, ac deum, secundum quod membris conueniunt.

¶ De pontificalibus indumentis, secundum quod Christo conueniunt.

CAP. XXXIII.

Pontifex

INNOCENTII PP.

Pontifex ergo in altaris officio capitis sui Christi, cuius est membrum, representans personam: dum pedibus assumit sandalia, illud incarnationis dominicæ insinuat calciamentū, de quo dominus inquit in psalmo: In Idumæam extendam calciamentū meū. i. in gentibus nos tam faciam incarnationem meā. Venit enim ad nos calciata diuinitas, ut pro nobis Dei filius sacerdotio fungeretur. Per ligulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, illud idem accipimus, quod per corrigiam calciamenti Ioannes Baptista signauit, cum ait: Cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Vnionem ergo ineffabilem copulamq; indissolubilem quibus verbi diuinitas se carni nostræ coniunxit, per sandaliorū corrigias intelligimus. Mediātibus verō caligis pedes sandalijs coniunguntur. Quoniam anima mediante carni diuinitas est coniū

Psalm. 98. *De usu & sta. Sicut enim pes corpus sustentat, ita diuinitas significat: tasmūdū gubernat. Vnde ait Psalm. Adorate scatiōe vestiū bellum pedum eius, quoniam sanctum est. sacerdos. De amictu, * vbi reddit ratio, cur idē in Christi. Rhem. sto per calciamentum pedum, & per c. 50. Bur: amictum capitis designatur. car. li. 2. & CAP. XXXV.

3. c. 97. V: **A**miētus autem, quo sacerdos caput obnuiat. To. de bit, illud significat quod in Apocalypsi des Sacramē. scribitur: Angelum Dei fortem descendisse de tit. 4. c. 29. cōlo, amictum nube. Et in Esaia: Ecce dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad saluationem mundi Dei filius, magni Apoca. 10. consilij angelus, amictus est nube, dum deitatem

LIBER. I.

16

tem abscondit in carne. Nam caput viri Christi. i. Cor. ii. stus, caput Christi Deus. Hoc ergo carnis latibulum amictus sacerdotis significat. Quod per illam syndonem expressius designatur, qua summus pontifex caput obducit. Et pulchrē quidē, quod per calciamentum pedum, hoc ipsum per amictum capitis designatur, quia diuinitas in carne latuit, & per carnem innotuit. Nam cum Psal. 75. notus esset in Iudæa Deus, & in Israël magnum Psal. 59. nomen eius, in Idumæam extendit calciamentum suum, & ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.

De Alba. CAP. XXXVI.

Alba lineum vestimentum, longissimē distans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus Adam vestitus est post peccatum: nouitatem vitæ significat, quam Christus habuit, & docuit, & tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus: Exuite veterem hominem Ephes. 4. cum actibus suis, & induite nouum hominem qui secundum Deū creatus est. Nam & in transfiguratione resplenduit facies eius sicut sol, & vestimenta eius sunt facta alba sicut nix. Semper i. Pet. 2. enim vestimenta Christi munda fuerunt & candida, quia peccatū non fecit, nec inuentus est Esa. 35. dolus in lingua eius.

De cingulo & succinctorio.

CAP. XXXVII.

Zona sacerdotis illud significat, quod Ioannes Apostolus ait: Conuersus vidi similem Apoca. i. filio hominis, præcinctum ad mammillas zona aurea. Per zonam auream perfecta Christi charitas

INNOCENTII. PP.

Eph. 3. ritas designatur. Quam dicit Apostolus super
eminentem scientiæ charitatem Christi, feruen-
tem in corde, radiantem in opere. Cuius succin-
torium illud significat, quod Esaïas de Christo
loquens, prædixit: Erit iustitia cingulum lum-
borum eius, & fides cinctorium renum eius. Nā
Psal. 50. iustus dominus, & iustitias dilexit, æquitatem
Psal. 144. vidit vultus eius. Fidelis dominus in omnibus
verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.
Duæ summitates illius, duæ sunt partes natura-
Matt. 7. lis iustitiæ, quam Christus fecit, & docuit. Quod
tibi nō vis fieri, alij ne feceris, sed quæcunq; vult
tis vt faciant vobis homines: & vos facite illis.

¶ De stola. CAP. XXXVIII.

Phil. 2. Stola, quæ super amictū collo sacerdotis in-
scumbit, obediētiam & seruitutem significat,
quam dominus omnium propter salutem suorū
subiuit. Nam cum in forma Dei esset, non rapi-
nam arbitratus est esse se æqualem Deo. Exis-
naniuit seipsum, formam serui accipiens, factus
est obediens vsque ad mortem, mortem autem
crucis. Causam quippe mortalitatis nec contras-
xit origine, nec commisit in opere: quia quod
non rapuit, hoc exoluit. Dedit enim illi calicem
pater: non iudex, amore, non ira: voluntate, nō
Gene. 28. necessitate: gratia, non vindicta. Hic est ille Ia-
& 39. cob, qui parens præcepto patris Isaac & consi-
lio matris Rebeckæ seruiuit Laban, vt Rachel
& Lyam duceret in coniugium.

¶ De tunica. CAP. XXXIX.

Tunica poderis, quæ Hyacinthini coloris
erat in veteri sacerdotio, tintinnabulis &
malis

LIBER. I.

17

malis punicis ab inferiori parte procedentibus,
vt pontifex totus vocalis incederet, cœlestem
Christi doctrinam insinuat. Cuius notitiam has-
buerunt omnes, quibus Deus per prophetam **Esaï. 40.**
ait: In montem excelsum ascende tu, qui euangeli-
zabas Sion. Præcipuè tamen hanc habuit tu-
nicam euangelicæ tatrix doctrinæ, sapientia
Dei Iesus Christus, & dedit illam apostolis suis.
Omnia, inquit, quæcunq; audiui à patre meo, **Ioan. 15.**
nota feci vobis. Hanc ergo significauit illa tuni-
Ioan. 19. ca domini quam milites scindere noluerunt, eò
quòd esset inconsultilis, desuper contexta per
totum, damnum fore maximum existimantes,
si qui doctrinam euangelicam hæresibus scin-
dere moliantur.

De Dalmatica. CAP. XL.

Super hanc tunicam pontifex vestit Dalma-
ticam, quæ sui formam largam misericor-
diam Christi significat, quam ipse præ cæteris
& docuit & impendit. Estote, inquit, misericor- **Luc. 6.**
des, sicut & pater vester misericors est. Beati **Matt. 5.**
namq; misericordes, quoniam ipsi misericordiā
consequuntur. Iudicium verò sine misericordia
fiet ei, qui non facit misericordiā, quia miseri-
cordia super exaltat iudiciū. Ergo dimittite, & **Iaco. 2.**
dimittetur vobis, sicque, inquit, orabitis: **Di. Matt. 6.**
mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimi-
timus debitoribus nostris. Hic est ergo Samaritanus **Luc. 10.**
ille proximus noster, qui fecit nobiscū mi-
sericordiam, superinfundens vulneribus nostris
vinum & oleum. Nam per viscera misericordiæ **Ibid. 1.**
suæ visitauit nos oriēs ex alto. Qui nō ex operi- **Tit. 3.**
bus

INNOCENTII PP.

bus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suâ saluos nos fecit. Qui pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniâ indulgeret. Misericordiâ, inquit, volo & non sacrificium.

De chirothecis. CAP. XLI.

- Gene. 27.** **C**hirothecæ sunt hædorum pelliculæ, quas Iacob manibus Rebecca circūdedit, vt pīlotę manus maioris similitudinem exprimerēt. Pellis hædi similitudo peccati, quam Rebecca mater, id est, spiritus sancti gratia, manibus veri Iacob operibus Christi circūdedit: & similitudinē maioris, id est, prioris Adæ Christus exprimeret. Christus enim similitudinem peccati sine peccato suscepit, vt incarnationis mysterium diabolo celaretur. Nam ad similitudinem peccatorū esuriit, sitiuit, doluit & expauit, dormiuit & laborauit. Vnde cū ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit. Accedens ad eum diabolus: eum ad similitudinē prioris Adæ tentauit. Sed qui primum vicerat, eisdem modis victus est à secundo.

De planeta, vbi etiam agitur de anteriori & posteriori parte planetæ.

CAP. V. XLII.

- Gal. 3.** **C**asula magni sacerdotis est vniuersalis ecclesia, de qua dicit Apostolus: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis.
- Psal. 132.** Hæc est illud Aaron vestimentū, cuius in oram descendit vnguentum: sed à capite descendit in barbam, & à barba descendit in oram. Quoniā de plenitudine spiritus eius nos omnes accepimus, primum apostoli, postmodū cæteri. Quod autem

LIBER. I.

18

autem casula, cum vnica sit & integra, extensio ne manuum in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, designat & antiquam ecclesiam, quæ passionem Christi præcessit, & nouam, quæ passionem Christi subsequitur. Nam & qui præibant & qui sequebantur, Matt. 21, clamabant, dicentes: Osanna filio Dauid, Bene dictus qui venit in nomine domini.

De manipulo. CAP. XLIII.

Quod sacerdos manipulum portat in læua, designat, quod Christus brauium obtinebat in via. Per manipulum enim præmium designatur, iuxta quod legitur: Veniens Psal. 125, tes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Per læuam vira præfens accipitur, secundū quod scriptum est: Læua eius sub Capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Christus autem simul fruebatur & merebatur. Fruebatur in patria, merebatur in via. Nam simul & brauiū cōprehendebat, & stadium præcurrebat: quia simul erat & in patria, & in via, rebat. Nemo, inquit, ascendit in cælum, nisi qui de cœlo Ioan. 3, descendit, filius hominis qui est in cœlo.

De Mitra. CAP. XLIII.

Mitra Pontificis illud significat, quod propheta loquēs de filio dicit ad patrem. Glo Psal. 8, ria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum super opera manuum tuarū. Hoc est illud nomen, quod est sup omne nomē, vt in noīe Iesu omne genu flectatur, cœlestiū, terrestrium, & infernorum. Nam & in aurea lamina Cydaris pontificalis sculptum erat nomen domini

D 2

Tetras

INNOCENTII. PP.

Tetragrammaton, cuius mysterium superius prælibauimus. Per Mitram ergo capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nā propter pedem adoratur scabellū: Adorate, inquit scabellū pedū eius, quoniā sanctum est.

Psal. 98.

De baculo. CAP. XLV.

Psal. 44.

Virga pontificis, Christi potestatem significat. De qua dicit Psalmista. Virga recta est virga regni tui, Quia dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus. Et alibi dicit: Reges eos in virga ferrea. Duritia ferri rigorem significat æquitatis, quia Christus tanquam vās figuli confringet peccatores. Verū potestas Christi non solum virga, sed & baculus est, quia non solum corripit, sed & sustentat. Vnde Psalmista: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Psal. 2.

Psal. 22.

De annulo. CAP. XLVI.

Exod. 8.

Lucæ. 13.

Colos. 2.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

Esai. 11.

Annulus digiti donum spiritus sancti significat. Digitus enim articulatus atq; distinctus, spiritum sanctū insinuat. Secundum illud: Digitus Dei est hic. Et alibi, Si ego in digito Dei eiicio dæmonia, &c. Annulus aureus & rotundus perfectionem donorum eius significat, quā sine mensura Christus accepit, quoniam in eo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Nā qui de cælo venit, super omnes est. Cui Deus nō dedit spiritum ad mensuram. Super quem videtur spiritum, inquit, sanctum descendantem & manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nā requiescit super eum spiritus sapientiæ & intel-

LIBER I.

19

& intellectus, &c. Ipse verò de plenitudine sua diferentes donationes distribuit. Alij, secundū Apostolum, dans sermonem scientiæ, alij gratiā 1. Cor. 12. sanitatum, alij operationem virtutū, &c. Quod Ephe. 4. & visibilis Pontifex imitatur, alios in ecclesia constituens sacerdotes, alios diacones, alios subdiacones, & huiusmodi.

De quinque psalmis.

CAP. XLVII.

Celebraturus Episcopus missarum solēnia, quosdam psalmos & orationes præmittit, secundum exhortationem Psalmistæ dicentis: Psalm. 49. Præoccupem faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei. Dicit autem hos psalmos. Quā dilecta. Benedixisti. Inclina. Credidi. De Psalm. 83. profundis. Vt quicquid immūdum quinque sen 84. 85. 115. suum transgressionem commisit, quinque psalmo &. 129. rum oratione detergat. Quædam enim continentur in ipsis quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium, & Eucharistiæ sacramentum. In primo: Concupiuit & defecit anima mea in atria domini. Altaria tua domine virtutum rex meus & Deus meus. Domine Deus virtutū exaudi orationē meā, aurib⁹ percipe Deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. In secundo: Conuertere nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam a nobis. Nunquid in æternum irascēris nobis? Ostēde nobis domine misericordiam tuā, & salutare tuum da nobis. Veruntamen propter timentes eum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra. In tertio: Auribus percipe domine orationem

D 3

tionem

INNOCENTII. PP.

tionem meam, & intende voci deprecationis
meæ. Omnes gentes quascunq; fecisti, venient,
& adorabunt coram te domine. Confitebor tibi
dñe Deus meus in toto corde meo, & glorifica-
bo nomen tuum in æternum. In quarto: Calicē
salutaris accipiam, & nomē domini inuocabo.
Dirupisti domine vincula meā, tibi sacrificabo
hostiam laudis, & nomen domini inuocabo. Vo-
ta mea domino reddam in conspectu omnis po-
puli eius, in atrijs domus domini, in medio tui
Ierusalem. In quinto: Fiant aures tuæ intenden-
tes in vocem deprecationis meæ. Sustinuit ani-
ma mea in verbo eius, sperauit anima mea in do-
mino. Quia apud dominum misericordia, & co-
piosa apud eum redēptio. Orationes verò quas
addit, manifestē pertinent ad impetrandū cor-
dis & corporis munditiā & munimen.

De pontificalibus indumentis, secun-
dum quod membris conueniunt: vs-
bi agitur de caligis & sandalijs.

CAPVT. XLVIII.

INter hæc, pedes Pontificis in præparatione
Euangelij & pacis, & caligis & sandalijs cal-
ciantur, quorū pulchritudinē admirabatur pro-
pheta cum diceret: quā speciosi sunt pedes eu-
angelizantium bona. Sandalia verò de subtus
integram habent soleam, desuper autem coriū
fenestratū: quia gressus prædicatoris debent &
subtus esse muniti, ne polluantur terrenis: secun-
dum illud: Excutite puluerē de pedibus vestris.
& sursum aperti: quatenus ad cognoscenda cœ-
lestia reuelentur, secundum illud propheticum:
Reuela

Esai. 52.

Matt. 10.

LIBER. I.

10

Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia Psal. 118.
de lege tua. Quod autem sandalia quibusdā lo-
cis aperta, quibusdā clausa sunt, designat q̃
Euangelica prædicatione nec omnibus debet reue-
lari, nec omnibus debet abscondi. Sicut scriptū
est: Vobis datum est nosse mysteriū regni Dei, Lucæ. 8.
cæteris autem in parabolis. Nolite sanctum da-
re canibus, nec margaritas spargatis ante por-
cos. Prius autem caligis induitur, vsque ad ge-
nuā protensis ibique constrictis, quod prædica-
tor pedibus suis rectos facere gressus & genua
debilia reparare debet. Nam qui fecerit & do-
cuerit, hic magnus est in regno cœlorum.

De ablutione manuum.

CAP. XLIX.

DEinde corporaliter lauat manus, vt spiri-
tualiter munda actus, autoritate Psal-
miste dicentis: Lauabo inter innocentes manus Psalm. 15.
meas, & circumdabo altare tuum domine. Non
enim diuina sacramentalium manuum conta-
minat, sed si quis indignē māducat & bibit, iudic. Cor. 11.
ciū sibi māducat & bibit. Quia non lotis manib; Matt. 15.
bus manducare, non coinquinat hominē. Quæ
verò procedunt de ore & de corde exeunt, ea
coinquināt hoīem, cogitationes malæ, homici-
dia, furta, fornicationes, falsa testimonia, blas-
phemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominē.
Vnde sollicitē satagendū est, vt non tam exte-
riora manuum quā interiora mentium inquina-
menta purgentur.

De amictu, vbi agitur de duobus vasculis,
quib; amictus ante pectus ligat. CAP. L.

D 4

Lotis

IN NOCENTII. PP.

L Otis itaque manibus assumit amictum, qui super humeros circumquaque diffunditur. Per quem operum fortitudo significatur. Humeri quippe fortes sunt ad opera peragenda, secundum illud patriarchæ Iacob. Supponit humerum ad portandum, & factus tributis seruiens. Duo vasculi quibus amictus ante pectus ligatur, significant intentionem & finem, quibus informandum est opus, ne fiat in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Sacerdos enim non debet otiosus existere, sed bonis operibus insistere & insudare, secundum illud quod Apostolus ait ad Timotheum: Labora sicut bonus miles Iesu Christi.

De Alba. C A P. L I.

A lba membræ corporis conuenienter aptata, nihil superfluum aut dissolutum in vita sacerdotis esse debere demonstrat. Hæc ob speciem candoris designat munditiâ, secundum quod legitur: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Fit autem de bysso vel de lino. Propter quod Apoc. 19. scriptum est: Bissini sunt iustificationes sanctorum. Sicut enim byssus, vel linum candorem, quem ex natura non habet, multis tunctionibus attritum, per artem acquirit: Sic & hominis caro munditiâ, quam non obtinet per naturam, multis castigationibus macerata, sortitur per gratiam. Unde sacerdos, secundum Apostolum, castigat corpus suum & in seruitutem redigit, ne forte quum alijs prædicet, ipse reprobus fiat. Hæc vestis in veteri sacerdotio stricta fuisse describitur propter spiritum seruitutis

LIBER. I.

21

nitutis in timore. In nouo larga est, propter spiritum adoptionis in libertate. Quod autem Augustinus 1. Cor. 3. rifrigium habet, & gemmata est in diuersis locis, & varijs operibus ad decorem, illud insinuat quod propheta dicit in Psalmo: Assitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Debet autem Alba circa lumbos zona præcingi, vt castitas sacerdotis nullis incentiuorum stimulis dissoluatur. Unde. Sint lumbi vestri præincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et. Virtus eius, in lumbis eius, & fortitudo. Iob. 40. do illius in umbilico ventris eius. Debent ergo lumbi præcingi per continentiam. Debent & subcingi per abstinentiam: quoniam hoc genus Matthei. 17. demonij non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Ephes. 6. Hinc etiam Apostolus ait: State succincti lumbos in veritate.

Quare Rom. Pontifex post Albam Orale, & post Orale crucem assumat.

C A P V T. L I I I.

R omanus autem Episcopus post albam & cingulum assumit Orale, quod circa caput inuoluit, & replicat super humeros, legalis Pontificis ordinem sequens, qui post lineam strictam & zonam indubat Ephod, id est, super humeras, cuius locum modo tenet amictus. Et quia signum crucis auri lamina celsit, pro lamina, quam Pontifex ille gerebat in fronte, Pontifex iste crucem gerit in pectore. Nam mysterium, quod in quatuor literis aureis lamina continebat, in quatuor partibus forma crucis explicuit, luxta quod inquit Apostolus: Vt comprehendatis eum omni-

Ephes. 3.
D 5 bus

INNOCENTII. PP.

bus sanctis quæ sit longitudo & latitudo & sublimitas & profundum. Ideoque Rom. Pontifex crucem quandam insertam catenulis à collo suspensam, sibi statuit ante pectus, ut sacramentum, quod ille tunc præferebat in fronte, hic autem recondat in pectore: Cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

De Stola. CAPVT. LIII.

Rom. 10.

Per Stolam, quæ alio modo vocatur Orarium super collum sibi sacerdos imponit, ut iugum domini se suscepisse significet, quæ à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrum latus adornat, quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, prosperis & aduersis, sacerdos debet esse munitus. Stola quippe significat sapientiam vel patientiam, de qua scriptum habetur: Patientia vobis necessaria est, ut reportetis promissiones. Et iterum: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Hinc est ergo, quod Stola cum zona nexibus quibusdam colligatur, quia virtutes virtutibus sociantur, ne aliquo tentationis moueantur impulsu. Debet autem sacerdos secundum decretum Bracharensis concilij de vno eodemque Orario cernicem pariter & vtrumque humerum premens, signum crucis in pectore suo præparare. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subiacebit. Nisi forte quis dixerit hoc decretum per contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem abrogatum.

De Tunica. CAPVT. LV.

Deinde

LIBER. I.

22

Deinde Pontifex induit tunicam Poderim, id est talarem, significantem perseverantiam. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse describitur. Cum verò ceteræ virtutes currant in stadio, perseverantia tamen accipit brauium: quoniam qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Vnde præcipitur. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Habebat autem hæc vestis in veteri sacerdotio, pro fimbrijs mala punica cum tintinnabulis aureis, quorum supra mysterium exposuimus.

De Dalmatica. CAPVT. LV.

Super hanc tunicam Episcopus vestit Dalmaticam, sic dictam, eo quod in Dalmatia fuit reperta. Quæ sui forma figurat largitatem, quia largas habet manicas & protensas. Vnde secundum Apostolum: Oportet Episcopum non esse turpis lucri cupidum, sed hospitalem. Non ergo manum habeat ad dandum collectam, & ad recipiendum porrectam, sed illud efficiat, quod propheta suadet: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque, duc in domum tuam. Quum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Ob hoc fortè specialiter vtuntur dalmaticis, quod principaliter electi sunt ab apostolis, ut mensis ex officio ministraret. Debet autem Dalmatica habere duas lineas coccineas, hinc inde, ante & retro, à summo usque deorsum. Vt Pontifex habeat feruorem charitatis ad Deum & ad proximum, in prosperis & aduersis, iuxta veteris & noui Testamenti præceptum, quod est: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde Matthei. 22.

INNOCENTII. PP.

1. Ioan. 2. corde tuo, & proximū sicut te ipsum. Vnde Ioannes: Charissimi, non nouum mandatum scribo vobis, sed mandatum verus, quod habuistis ab initio. Atq; iterum: Mandatum nouū scribo vobis, &c. In sinistro quoq; latere Dalmatica sim-brias habere solet. i. sollicitudines actiue vitæ signantes, quas Episcopus debet habere profubeditis. Iuxta quod dicit Apostolus. Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum.

De chirothecis. CAPVT. LVI.

Matth. 6. Via verò pleriq; bonum opus quod faciūt, inani fauore corrumpūt, statim episcopus manus operit chirothecis, vt nesciat sinistra sua, quid faciat dextra sua. Per chirothecā ergo congruē cautela designatur, qua sic facit opus in publico, quod intentionem continet in occulto. Nam & si dominus dixerit, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Propter hoc chirotheca circulum aureum desuper habet. Ipse tamen præcepit: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrē vestrū qui in cælis est.

De planeta. CAPVT. LVII.

1. Pet. 4. 1. Cor. 13. Pōtremo super omnes vestes induit casulam vel planetam, quæ significat charitatem. Charitas enim operit multitudinem peccatorum, de qua dicit Apostolus: Adhuc excellentiorem viā vobis demonstrō, si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus,

LIBER. I.

23

ctus sum velut æs sonans & cymbalum tinniens. Et hæc est vestis nuptialis, de qua loquitur dominus in euāgelio: Amice, quomodo huc intraisti, Matth. 22. non habens vestem nuptialem? Quod autē amictus super os planetæ reuoluitur, innuit, quod omne opus bonum debet ad charitatem referri. Nam finis præcepti charitas est de corde puro & 1. Timot. 1. conscientia bona, & fide non ficta. Quod autem extensione manuum in anteriorem & posteriorem partē diuiditur, significat duo brachia charitatis, ad Deum scilicet & ad proximum. Diliges, inquit, dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis pendet tota lex & prophetæ. Latitudo planetæ significat latitudinem charitatis, quæ vsq; ad inimicos extenditur. Vnde: La Psa. 118. tum mandatum tuum nimis.

De manipulo. CAPVT. LVIII.

Cæterum quia mentibus bene compositis & diuino cultui mancipatis sæpe subrepi-t acidia, quæ quodam torpore reddit animū dormientem, dicente Psalmista: Dormitauit anima mea præ tædio: In sinistra manu quædam apponitur mappula, quæ manipulus vel sudarium appellatur, qua sudorem mentis absterget, & soporem cordis excutiat, vt depulso tædio vel torpore, bonis operibus diligenter inuigilet. Per manipulum ergo vigilantia designatur, de qua dominus ait: Vigilate, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat, Matth. 24. Cant. 5.

De

INNOCENTII. PP.

De Mitra. CAPVT. LIX.

Matth. 13.

Ibid. 15.

Osc. 4.

Mitra Pontificis scientiam vtriusque testamēti significat: nam duo cornua duo sunt testamenta, duæ fimbriæ, spiritus & litera. Circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem cōplectitur, indicat quòd omnis scriba doctus in regno cœlorū de thesauro suo noua profert & vetera. Caueat ergo diligens episcopus, ne prius velit esse magister, quam norit esse discipulus, ne sicæcus cæcum duxerit, ambo in fossam ueam cadant. Scriptum est enim in prophetis: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.

De annulo. CAPVT. LX.

Can. 5.

Lucæ. 15.

Annulus est fidei sacramētum, in quo Christus sponsam suam sanctam ecclesiā subarrauit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrauit me dominus meus, i. Christus. Cuius custodes & pædagogi sunt episcopi & prælati, annulum pro signo ferentes in testimoniū. De quibus sponsa dicit in Canticis: Inuenerunt me vigilantes, qui custodiunt ciuitatem. Hunc annulum dedit pater filio reuertenti, secundum illud: Date annulum in manum eius.

De baculo, & quare summus Pontifex pastoralis virga non utitur.

CAP. LXI.

i. Cor. 4.

Baculus correptionem significat pastoralē, propter quod à consecratore, dicitur consecratus: Accipe baculum pastoralitatis. Et de quo dicit Apostolus: In virga veniam ad vos. Quod autem est acutus in fine, rectus in medio, rector

LIBER. I.

24

tus in summo, designat quòd pōtifex debet per eam punire pigros, tegere debiles, colligere vagos. Quod vno carmine versificator quidam expresse. Collige, sustenta, stimula vaga, moribida, lenta. Romanus autem Pontifex pastoralis virga non utitur, pro eo quod B. Petrus apostolus baculum suum misit Eucharisio primo episcopo S. Petri Treuerorum, quē vnā cum Vacerio & Materno pud Treueros ad prædicandum Euangelium genti Teuthonis uerenses, cædestinauit. Cui successit in episcopatu Materius, quo baculo sancti Petri de morte fuerat suscitatus. Quem baculum usque hodie cum magna ueneratione Treuerensis seruauit ecclesia.

De pallio, ubi materia & forma secundum mysterium exponuntur.

CAP. LXII.

Pallium, quo maiores utuntur episcopi, significat disciplinam, qua se ipsos & subditos Archiepiscopi debent regere. Per hanc acquiruntur torques aurea, quā legitimè certantes accipiunt, de qua dicit Salomon in parabolis: Audi fili mi Prouer. 1. disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Fit enim pallium de candida lana conformatum, habens desuper circulum humeros constringentem, & duas lineas ab utraque parte dependentes. Quatuor autem cruces purpureas, ante & retro, & à dextris, & à sinistris: sed à sinistris est duplex, & simplex à dextris. Hæc omnia moralibus sunt imbuta mysterijs, & diuinis grauida sacramentis. Nam ut scriptura testatur in thesauris sapiētiae significatio disciplinæ.

In

INNOCENTII. PP.

Esa. 53.

Luc. 10.

Heb. 9.

Pro. 18.

Ecclesi. 1.

In lana quippe notatur asperitas, in candore benignitas designatur. Nam ecclesiastica discipulis na contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet, sed erga poenitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis tantum efficitur, quæ mæfuetum est animal. Vndè Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Hinc est, quod illius semiuui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinum adhibetur & oleum, ut per vinum mordeatur vulnera, & per oleum foueantur, quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum seueritatis adhibeat, in oleo mollitiæ pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur, in qua cûtabulis virga continetur & manna. Quoniam in mente rectoris cum scripturæ scientia debet esse virga distractionis, & manna dulcedinis, ut seueritas immoderatè non sæuiat, & pietas plus quàm expedit nõ indulgeat. Circulus pallij, per quem humeri constringuntur, est timor domini, per quem opera coercerentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur. Quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis formidine poenæ: dextram verò temperat à superfluis amore iustitiæ. Beatus ergo vir qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Sapientis. Timor domini peccatū repellit, qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Hinc est ergo, quod pallium & ante pectus & super humeros frequenter aptatur, Quatuor cruce purpureæ, sunt quatuor

LIBER. I.

25

suor virtutes politicæ iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomē vident, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Vndè dominus inquit apostolis: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Hæc est purpurea regis, tincta canalibus, quæ Salomon commemorat in Canticis canticorum. Ita, alias Is ergo qui gloria pallij decoratur, si cupit esse vincta. quod dicitur, in anteriori parte debet habere iustitiam, ut reddat unicuique, quod suum est. Prudentiam in posteriori, ut caueat quod unicuique nocium est. Fortitudinem à sinistris, ut eum aduersa non deprimant. Temperantiam à dextris, ut eum prospera non extollant. Duæ lineæ, quarum una post dorsum, & altera progreditur ante pectus, actiuam & contemplatiuam vitam signifi-
ficat. Quasi ita debet exercere prælatus, ut exemplo Moysi nunc in montem ascendat, & ibi prophetetur cum domino: nunc ad castra descendat, & ibi necessitatibus immineat populorum, prouidurus attentius, ut cum sæpe se dederit alijs, interdum se sibi restituat. Quatenus & cû Martha circa frequens satagat ministerium, & cum Maria verbum audiat Saluatoris. Vtraque tamen grauat inferius, quia corpus quod corrumpitur, grauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quapropter & pallium duplex est in sinistra, & simplex in dextra. Quia vita præsens, quæ pro sinistra accipitur, multis est subiecta molestijs: sed vita futura,
E ra,

INNOCENTII. PP.

ra, quæ per dextram designatur, in vna semper collecta quiete est. Quod veritas ipsa designauit, cum intulit: Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Pallium duplex est in sinistro, quatenus ad tolerandas vitæ præsentis molestias prælatus fortis existat. Simplex in dextra, quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem, toto suspiret affectu, iuxta verbum Psalmistæ, dicentis: Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnis dies vitæ meæ. Tres autem acus, quæ pallio infiguntur ante pectus super humerum & post tergum, designant compassionem proximi, administrationem officij, distinctionemq; iudicij. Quarum prima pungit animum per dolorem, secunda per laborem, tertia per terrorem. Prima pungebat Apostolum, cum dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Secunda est, præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Tertia, si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt? Super dextrum humerum non infigitur acus, quoniam in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus, nullus stimulus punitionis. Absterget enim Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & iam non erit amplius neque luctus, neq; clamor: sed nec vllus dolor, quoniam priora transferunt. Acus est aurea, sed inferius est acuta, & superius rotunda, lapidem continens

Psal. 16.

Tres acus
quid designant.

2. Cor. II.

1. Pet. 4.

Apoc. 21.

LIBER. I.

16

nens pretiosum, quia nimirum bonus pastor Propter curam ouium in terris affligitur, sed in cælis æternaliter coronatur, vbi pretiosam illam margaritam habebit, De qua dominus ait in Euangelio: Simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Dicitur autem pallium plenitudo pontificalis officij, quoniam in ipso, & cum ipso confertur pontificalis officij plenitudo. Nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet clericis cos ordinare, pontifices consecrare, velle ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari.

De armatura virtutum. CAP. LXIII.

Ista sunt arma quæ pontifex debet induere, contra spirituales nequitias pugnaturus. Nam, vt inquit Apostolus. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed ad destructionem munitionum potètia Deo. De quibus idem Apostolus in alia dicit epistola: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelij pacis, in omnibus fumentes scutum fidei, quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Prouideat ergo diligenter episcopus, & attendat sacerdos exhortatio, vt signum sine significato non ferat, vt vestem sine virtute non portet. Ne forte sicut Matth. 23.

Matth. 13.

Vfus pallij

2. Cor. 10.

Ephe. 6.

Salubris

INNOCENTII. PP.

Matth. 23.

lis sit sepulchro de foris dealbato, intus autem omni pleno spurcitia. Quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus non induitur, quanto venerabilior apparet hominibus, tanto indignior redditur apud Deum. Pontificalem itaque gloriam iam honor non commendat vestium, sed splendor animarum. Quoniam illa quæ quondam carnalibus blandiebantur obrutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda poscebant. Ut quicquid illa velamina in fulgore auri & in nitore gemmarum, & in multiformi operis varietate signabant, hoc iam in moribus actibusque clarescat. Quod & apud veteres venerantiam ipsa significationum species obtineret, & apud nos certiora sint experimenta rerum, quam ænigmata figurarum. Tunc enim valles abundant frumento, quum arietes ovium sunt induti.

Psal. 64.

De quatuor coloribus principalibus, quibus secundum proprietates dierum vestes sunt distinguendæ

CAP. LXV.

Exod. 28.

Quatuor autem sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum sacras vestes Ecclesia Romana distinguit, Albus, Rubeus, Niger, & Viridis. Nam & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus & purpura, hyacinthus & coccinus. Albis induitur vestimentis in festiuitatibus confessorum & virginum. Rubeis in solennitatibus apostolorum & martyrum. Hinc sponsa dicit in canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus,

Canti. 5.

LIBER. I.

27

cundus, electus ex millibus. Candidus in confessoribus & virginibus, rubicundus in martyribus & apostolis, Hi & illi sunt flores rosarum & lilia conuallium. Albis indumentis igitur utendum est in festiuitatibus confessorum & virginum propter integritatem & innocentiam. Nam candidus est albis. Hi sunt facti Nazaræi eius, & ambulant semper cum eo in albis. Virgines enim sunt, & sequitur Apoc. 14. agnum quocumque ierit. Propter eam causam utendum est albis in solennitatibus angelorum. De quorum nitore dominus ait ad luciferum. Vbi Iob. 38. eras, cum me laudarent astra matutina? In natiuitate Saluatoris & præcursoris, quoniam vterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim dominus super nubem leuem, Esa. 19. id est, sumpsit carnem à peccatis immunem, & intrauit in Ægyptum, id est, venit in mundum, iuxta quod angelus ait ad virginem: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te, sanctum, vocabitur filius Dei, Ioannes autem & si fuit conceptus in peccato, fuit tamen sanctificatus in utero, secundum illud propheticum: Antequam exires de vulua, sanctificauit te. Nam & angelus ait ad Zachariam: Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris sue. In Epiphania propter splendorem stellæ, quæ magos adduxit secundum illud propheticum: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. In Hyacinthi popanti, propter puritatem Mariæ, quæ iuxta canticum Simeonis, obtulit lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israël. In defesto

Quibus festis utendum est albis.

Apoc. 14.

Iob. 38.

Esa. 19.

Luc. 1.

Hier. 1.

Luc. 1.

Esa. 66.

Vide Rō.

na le diuine

norū. li. 7.

In defesto

rificatiōis cœna domini, propter confectionem Chrisma-
 B. Mariæ tis, quod ad mundationem animæ consecratur.
 Ioan. 13. Nam & Evangelica lectio munditiam principa-
 Marc. 16. liter in illa solennitate commendat. Qui lotus
 est, inquit, non indiget, nisi ut pedes lauet, & est
 mundus totus. Et iterum. Si non lauero te, non
 habebis partem mecum in resurrectione, pro-
 pter angelum testem & nuntium resurrectio-
 nis, qui apparuit stola candida coopertus, de
 Matth. 28. quo dicit Matthæus, quod erat aspectus eius si-
 cut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. In
 Ascensione, propter nubem candidam in qua
 Christus ascendit. Nam & duo viri steterunt ius-
 xta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri
 Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum, &c.
 Illud autem non otiose notandum est, quod li-
 cet in consecratione pontificis talibus indumen-
 tis sit vtendum, consecrantibus scilicet & mi-
 nistris (nam consecrandus semper albis vtitur)
 qualis secundum proprietatem diei conueniunt.
 In dedicatione tamen ecclesiæ semper vtendum
 est albis, quocumque dierum dedicatio celebretur.
 Quoniam in consecratione pontificis can-
 tatur missa diei, sed in dedicatione Basilicæ de-
 dicationis missa cantatur. Nam & ecclesia vir-
 gineo nomine nuncupatur, secundum illud A-
 postoli: Despondi enim vos vni viro virginem
 castam exhibere Christo. De qua sponsus dicit
 i. Cor. ii. in Canticis: Totā pulchra es amica mea, & mac-
 Cantic. 4. cula non est in te. Veni de Libano sponsa mea,
 veni de Libano, veni coronaberis. Rubeis au-
 tem vtendum est indumentis in solennitatibus
 apostol-

apostolorum & martyrum, propter sanguinem
 passionis, quem pro Christo fuderunt. Nam ipsi Apoc. 7.
 sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & la-
 uerunt stolas suas in sanguine agni. In festo Cru-
 cis, de qua Christus pro nobis sanguinem suum
 fudit. Vnde propheta: Quare rubrum est vesti-
 Esai. 63. mentum tuum, sicut calcantium in torculari?
 Vel in festo crucis melius est albis vtendum, quia
 non passionis, sed inuentionis, vel exaltationis
 est festum. In Pentecoste, propter sancti spiri-
 tus feruorem qui super apostolos in linguis
 igneis apparuit. Nam apparuerunt illis disper-
 Adu. 2. titæ linguæ tanquam ignis, seditque supra sin-
 gulos eorum spiritus sanctus. Vnde propheta: Thre. 1.
 Misit de cœlo ignem in ossibus meis. Licet au-
 tem in apostolorum Petri & Pauli martyrio ru-
 beis sit vtendum, in Conuersione tamen & Cas-
 thedra vtendum est albis. Sicut licet in natiui-
 tate Ioannis sit albis vtendum, in decollatione
 tamen ipsius vtendum est rubeis. Cum autem il-
 Virginita-
 lius festiuitas celebratur, qui simul est martyr & ti præfer-
 tur marty-
 virgo, martyrium aliās, præfertur virginitati, tur marty-
 rium.
 quia signum est perfectissimæ charitatis, iuxta
 quod veritas ait: Maiorem charitatem nemo ha-
 Ioan. 15. bet, quā ut animam suam ponat quis pro ami-
 cis suis. Quapropter in commemoratione om-
 nium sanctorum quidam rubeis vtuntur indu-
 mentis: Alij verò, ut curia Romana candidis:
 quum non tantum in eadem, sed & de eadem so-
 lennitate dicat Ecclesia, quia sancti, secundum
 Apocalypsin Ioannis, stabant in cōspectu agni, Apoc. 7.
 amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

INNOCENTII PP.

Nigris autem indumentis vtendum est in die afflictionis & abstinentiæ, pro peccatis & pro defunctis. Ab aduentu scilicet vsq; ad Natalis vigiliam, & à Septuagesima vsque ad sabbatum paschæ. Sponsa quippe dicit in Canticis: Nigra sum, sed formosa, filia Ierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pellis Salomonis, Nolite me confundere, quòd fusca sim, quia decolorauit me sol.

Festum in Innocentum autem die, quidam nigris, alij vero rubeis indumentis vtendum esse contendunt.

Hier. 31. Illi propter tristitiam, quia vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt. Nam propter eandem causam cantica lætitiæ subtrahuntur, & non aurifrigio mitra defertur.

Lucæ. 18. Isti propter martyrium, quod principaliter commemorans inquit Ecclesia: Sub throno Dei omnes sancti clamabant, vindica sanguinem nostrum qui effusus est, Deus noster. Propter tristitiam ergo, quam & silentium innuit lætitiæ canticorum, mitra quæ defertur non est aurifrigio insignita, sed propter martyrii rubeis est indumentis vtendum. Hodie vtimur violaceis, sicut in Lætare Hierusalém, propter lætitiā, quā aurea rosa significat. Romanus Pontifex portat mitram aurifrigio insignitam, sed propter abstinentiam nigris imò violaceis vtitur indumentis.

Restat ergo, q; in diebus ferialibus & cōmunibus, viridibus sit indumentis vtendum. Quia viridis color medius est inter albedinē & nigredinē & ruborē. Hic color exprimitur, vbi dicitur:

Cantic. 4. Cyprium Nardo, & Nardus cum Croco.

Ad

CAP. LIB. II.

29

Ad hos quatuor ceteri referuntur. Ad rubeum colorem coccineus, ad nigrum violaceus, ad viridem croceus. Quauis nonnulli rosas ad martyres, Crocum ad confessores, Lilium ad virgines referant.

CAPITVLA LIBRI SECVNDI.

- 1 De accessu Pontificis ad altare.
- 2 De presbytero & diacono, qui deducunt hinc in de pontificem.
- 3 De subdiacono, qui præcedit, clausum portans codicem Euangelij.
- 4 De pontifice qui peruenit ad altare, codicem osculatur apertum.
- 5 De processione Romani Pontificis à secretario ad altare, vbi agitur.
- 6 De duobus diaconis qui ducunt pontificem.
- 7 De mappula quatuor baculis colligata, quæ super Pontificem portatur extensa.
- 8 De cereis & incenso.
- 9 De igne quem manipulo stuppæ Pontifex apertum in choro.
- 10 De primicerio qui pontificis præcedentis dextrum humerum osculatur.
- 11 De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclināt os, et pectus Pontificis osculantes.

E 5

CAP. LIB. II.

- 12 De profectionis dispositione.
- 13 De confessione & pectoris tunctione, In qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus.
- 14 De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.
- 15 De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & pectoris.
- 16 De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, et sacerdos Episcopum.
- 17 De forma Thuribuli, et de duplici causa thurificandi, spiritali et literali.
- 18 De antiphona qua dicitur ad introitum, et cur ipsa repetitur interposita gloria Trinitatis, et quis eam cantari constituit.
- 19 De Kyrie eleiso, et quare novies decatur, et quare sex vicibus dicitur Kyrie eleison et tribus Christe eleison.
- 20 De Gloria in excelsis, et de triplici pace, et quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit.
- 21 De candelabris et Cruce, qua super medio collocantur altaris.
- 22 De situ orandi, ubi agitur de mutatione sacerdotis ab una parte altaris ad alteram.
- 23 De salutatione maioris et minoris ad populum, ubi agit de revelatione capitis cum oratur. Etiam ostenditur quoties populus salutatur ad missam.

CAP. LIB. II.

30

- 24 Vtrum sacerdos minus quam duobus presentibus debeat celebrare, ubi agitur quod in officio missae angeli praesentes existunt.
- 25 De oratione, conclusione, et responsione, ubi docetur unde sit forma orationis, conclusionis, et responsionis assumpta.
- 26 Quare orationes dicuntur collectae, et quot sunt in missa dicendae, ubi traditur qui fuerunt authores.
- 27 De extensione manuum sacerdotis in missa, ubi traditur quare ministri sustentant hincinde manus pontificis, & quare sacerdos tenet coram eo librum sacramentorum.
- 28 De epistola qua praemittitur euangelio, ubi traditur quare subdiaconum legentem epistolam solus comitatur acolitus: diaconum vero legentem Euangelium, tam subdiaconi, quam acoliti comitantur, ostenditur etiam quod epistola nec semper legitur de apostolis, nec semper legitur de prophetis, sed interdum sumitur de veteri testamento, interdum de nouo.
- 29 De reuerentia, quam subdiaconus exhibet episcopo post epistolam, ubi traditur quare subdiaconus post finem epistolae, diaconus autem ante principium euangelii reuerentiam exhibet sacerdoti.
- 30 De graduali, ubi monstratur, cur in die Pentecostes.

CAP. LIB. II.

- cofles Graduale non dicitur. Ofēditur etiam
Vnde dicatur, & qualiter sit cantandum.
- 31 De Alleluia, quare post graduale cantatur,
Vbi docetur quid significet Alleluia, quali-
ter nomen illud interpretetur, & quis insti-
tuit ut cantetur ad missam.
- 32 De versu, qualis esse debeat, & quare interpo-
natur, & quor in officio missæ trium lingua-
rum concurret diuersitas.
- 33 De sacerdotis sessu, dum epistola legitur, &
graduale cantatur.
- 34 De mutatione sacerdotis ab una parte altaris
ad alteram, cum lecturus est Euangelium.
- 35 Quare diaconus, qui lecturus est Euangelium,
dextram pontificis osculatur.
- 36 Quando manus & pedes summi pontificis de-
beant osculari, Vbi docetur, quod præter obla-
tionem panis, & eam quæ pro defunctis offer-
tur, quas manibus agit, cæteras recipit obla-
tiones ad pedes.
- 37 De bñdictione, quā diaconus petit & accipit.
- 38 De susceptione codicis Euangelij de altari.
- 39 De his qui præcedunt Diaconem cum cereis
& incenso.
- 40 Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, &
in redeundo præcedit, referens Euangelium.
- 41 Quare diaconus per unam partem ascendit in
pulpitū

CAP. LIB. II.

31

- pulpitum, & per aliam partem descendit:
Vbi docetur, quod diaconus cum silentio de-
bet procedere, nihil ferens præter codicem
Euangelij.
- 42 Quare versus Aquilonem legitur Euangelij,
Vbi traditur quod Euangelium pronuntiari
debet in alto, Vt qui lecturus est euangelij,
consignet sibi os, pectus, frantem, & librum.
- 43 De crucis mysterio & de multiplici eius ef-
fectu.
- 44 Quomodo signum crucis sit exprimendum.
- 45 De salutatione quæ præmittitur euangelio.
- 46 De præeminentia euangelij.
- 47 Quare post euangelium liber & thuribulum
ad episcopum reportantur.
- 48 De symbolo quod post euangelium decanta-
tur, Vbi traditur quot & qui fuerint eius au-
thores, & quis illud constituit ad missam
cantari.
- 49 De duodecim partibus vtriusque symboli, &
apostolici quam Constantino politani.
- 50 Quibus diebus symbolū sit dicendum in missa.
- 51 A quibus, & Vbi symbolum sit cantandum.
- 52 De offertorio, Vbi traditur quare post euange-
lij cantatur symbolum, & quare post sym-
bolum cantatur offertorium.
- 53 De silentio post offertorium.

CAP. LIB. II.

- 54 De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur.
- 55 De corporalibus, ubi docetur cur una pars extenditur, & altera complicatur.
- 56 De oblatis & incenso, ut dicitur, quare sacerdos tertio circumducit & superducit incensum, & quare totum undique incensatur altare.
- 57 De modo & ordine sacrificium offerendi, ubi agitur de aqua, quæ cum vino miscetur in calice, ostenditur etiam cur sacerdos signat uniuersa quæ accipit.
- 58 De patina super quam sacrificium panis offertur, ubi docetur, quare post susceptam oblatam, sacerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab altari remota, subdiacono traditur conseruanda, donec tempore fractionis ab eo resumatur.
- 59 De sacerdotis inclinatione.
- 60 De præfatione, ubi agitur de hymno partim angelico, partim humano, traditur etiã quis hymnum cantari constituit, quisue præfationem dictauit.
- 61 De præfationis expositione, ubi queritur & ostenditur, quare cum nouem sint ordines angelorum, tres præmittuntur ex illis.

LIBER

LIBER. II.

31

LIBER

Secundus.

De accessu pontificis ad altare.

CAP. I.

HI sindumentis ornatus Episcopus ad altare procedit, duobus eum ducentibus hinc inde, sacerdote uidelicet, & leuita, subdiacono præcedente, g. clausum portat codicem Euangelij, donec episcopus ad altare perueniat, ibiq; codicem osculatur apertum. Hæc omnia diuinis plena sunt sacramētis. Episcopus enim illū in se representat pontificē, de quo dicit Apo Hebr. 9. stulus: Christus assistens pontifex futurorū bonorū, per amplius & perfectius tabernaculū non manufactum, id est, non huius creationis. &c.

De presbytero & diacono qui deducunt pontificem hinc inde.

CAP. II.

Sacerdos & Leuita significant legem & prophetiā, secundū illud quod dominus ipse ponit in parabola sauciati, quia sacerdos quidā Luc. 10. descendit eadem via, & viso illo præteriuit, similiter & leuita. Moyses & Elias in figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo Matt. 17. sto loquentes. Sacerdos ergo & leuita ducunt episcopum. Quia lex & prophetia Christum annuntiant.

INNOCENTII PP.

annuntiauerunt & promiserunt. Moyses enim inquit in lege, prophetā suscitabit nobis Deus de fratribus nostris, ipsum tanquam me audientis. Et Esaias: Ecce venit propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem.

De Subdiacono qui præcedit, clausum portans codicem euangelij.

CAP. IIII.

Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptistam significat, qui præcessit Christum in virtute Eliæ, parare domino plebē perfectam. Hic ante pontificem portat codicem Euangelij: quia Ioannes ante Christum, prædicationem euangelicam inchoauit. Pœnitentiam (inquit) agite, appropinquabit enim regnū cœlorū. Quod autem liber clausus tenetur, donec pontifex ad altare perueniat, & tunc aperitur, hoc insinuat, quod in Apocalypsi describitur. Quoniā nemo inuentus est dignus aperire librum qui scriptus erat intus & foris, & signatus sigillis septem, nisi Leo de tribu Iuda, radix David, qui librum Altare ecclesiæ aperuit, & septem eius sigilla soluit. Per altare clausū designatur ecclesiā, iuxta quod dominus dixit in Exodo: Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Quod sectio nem lapidum prohibet in altari, diuisionem fidelium reprobatur, ne ecclesiā diuidatur per errores & schismata.

De Pōtifice qui peruenit ad altare.

CAP. IIIII.

Tunc ergo liber aperitur, cū episcopus peruenit ad altare, Quoniam ubi Christus primiti-

LIBER II.

33

itiū apostolorum congregauit ecclesiā docens & prædicans, scripturæ mysteria reuelauit, Vobis inquit, datum est nosse mysterium re-
gū Dei, cæteris autem in parabolis. Vnde post resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius ergo facit episcopus, cū ipsemet aperit librum euangelij, quauis & per ministros suos Christus patefecerit mysteria scripturarum. Quod episcopus codicem euangelij osculatur, insinuat quod Christus pacem in euangelio prædicauit. Pacem meam, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis.

De processione Romani pontificis
ad secretario ad altare

CAP. V.

Cum autem stationalis solennitas celebratur, Romanus pontifex cum sex præfatis ordinibus ad secretario processionaliter ad altare progreditur, designans, quod Christus exiuit a patre & venit in mundū. Hic autē processionis ordo generationis Christi seriem representat: quā Matthæus Euangelista describit: in qua sex inueniuntur ordines personarū, a quibus Christus secundū carnem traxit originem, in mundum nescientes persequi, dū processit: patriarchæ videlicet & prophetæ, nam in gentes reges & principes, pastores & duces. Abraham generatione patriarcha, David propheta, Salomon rex, Salomō princeps, Iudas pastor, Zorobabel dux.

De duobus diaconis qui ducunt pontificem.

CAP. VT. VI.

F

Duo

INNOCENTII. PP.

DVo diaconi qui ducunt pontificem, designant Abraham & David, quibus facta est incarnationis Christi repromissio. Nam illi promissum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: isti pollicitum, De fructu ventris tui imponam super sedem tuam. Propter quod Evangelista signatè hos duos in generatione Christi præmisit, Liber, inquit, generatiōis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Isti sunt duæ columnæ, quas verus pacificus in vestibulo templi posuit ante ostiū, quas ambit funiculus duodecim cubitorum, id est, quod fides duodecim Apostolorum complectitur, de quorū medio Christus ostium aperitur credentibus.

¶ De mappula, quæ portatur super Pontificem, quatuor baculis colligata.

CAPVT. VII.

Quatuor autem ministri super Pontificem ferunt Mappulam quatuor baculis colligatam, propter quod ipsi ministri mappularij nuncupantur. Mappula quæ diuersis imaginibus est figurata, sacram scripturam signat, quæ multis mysterijs est insignita. Hæc quatuor baculis super pontificem portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor modis super Christum ferè exposita, secundū historiā, secundū allegoriā, secundū tropologiā, & anagogen. Hic est fluuius paradisi, qui quatuor in capita diuisus progreditur. Hæc est mensa propositionis, quæ quatuor pedibus eleuata subsistit. Hæc autē super pontificem extensa portatur, vt is venisse monstretur

Gen. 22.
Psal. 131.

Matt. 1.

1. Par. 3.

Ioan. 10.

Quatuor
sensus scri-
pturæ.
Gen. 2.
Exod. 25.

LIBER. II.

34

strètur, quem lex scripserat & prophetæ. Nam ipsemet incipiens Christus à Moyse & prophetis, interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Propter quod alibi dicit: Si crederetis Moyse, crederetis & mihi, ille enim de me scripsit.

¶ De cæreis & incenso.

CAP. VIII.

ET ideò præferuntur duò lumina cum incenso, quia lex & prophetæ cum psalmis Christi pronuntiauerunt aduentum. Christo autē testante qui ait: Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse & prophetis & psalmis de me. In maioribus autem solennitatibus Septem candelabra coram pontifice deferuntur, per quod illud ostenditur, quod Ioannes septiformis in Apocalypsi describit. Conuersus, inquit, vi mis spiritus di septem candelabra aurea, & in medio se stus. Septem candelabrorum aureorum similem filio hominis vestitū podere, vt ille per hoc adueneret monstretur, super quem requieuit spiritus gratiæ septiformis secundum vaticinium Esaiæ. Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini.

¶ De igne quem manipulo stuppæ pontifex apponit in choro.

CAP. IX.

In quibusdam basilicis circa medium chori manipulus stuppæ super columnam appenditur

F 2 ditur

INNOCENTII. PP.

ditur, cui pontifex ignem apponit, ut in conspectu populi subito comburatur. Per hoc secundum aduentum commemorans, in quo Christus iudicabit viuos & mortuos & seculum per ignem.

Psalm. 42. Nam ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Ne quis ergo male securus existat, qui per primum blanditur, per secundum exterrit. Quia qui iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet in secundo. Vel potius, quia secundum apostolum Iacob.

Iacob. 4. bum vita nostra vapor est ad modicum parens, pontifex ignem apponit in stuppam, ne forte qui gloriosus incedit, in temporali gloria delectetur. Nam omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni.

Isai. 40. **1. Pet. 2.**

De primicerio, qui pontificis dextrum humerum osculatur.

CAP. X.

Cum autem pontifex appropinquat altari, primicerius scholæ cantorum accedens, dextrum ipsius humerum coram astantibus osculatur. Quia quum Christus nasceretur in mundo, angelus ille cum quo facta est celestis militiæ multitudo laudantium Deum, natiuitatē eius pastoribus patefecit. De quo dicit propheta. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, &c.

Lus. 2. **Isai. 1.**
De tribus sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclinatos & pectus Pontificis osculantes.

CAP. XI.

Tres sacerdotes qui pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes

LIBER. II.

35

nantes os eius osculantur & pectus, tres illos magos signant, qui venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et pro: **Matt. 2.** cidentes adorauerunt inuentum, & apertis thesauris, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Per geminum osculum, geminam in Christo naturam confitentur, diuinam scilicet & humanam: diuinam quasi latentem in pectore, humanam quasi patentem in ore, quas quoque per oblata munera magi mystice figurant. Osculum enim est signum reuerentiæ. Iuxta quod Hester sum Hester. **5.** mitatem virgæ regis legitur osculata.

De processione dispositione.

CAP. XII.

Disponitur autem ista processio velut castrum: **Cant. 6.** rum acies ordinata. Nam & maiores & fortiores quasi custodes exercitus præueniunt & sequuntur. Minores quasi debiliores colliguntur in medio, præcedunt episcopi & presbyteri, subsequuntur pontifex & diaconi, colliguntur in medio subdiaconi & acolyti. Cantores quasi tubicines præcedunt exercitum, ut eum ad prælium contra demones excitent & inuitent. De cines. quo prælio inquit Apostolus: Non est nobis **Col. Ephe. 6.** luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in celestibus. Unde: Buccinate in **Psalm. 80.** nomen tuba in die insigni solennitatis vestre. Crux ergo quasi regale vexillum præmittitur & præfertur, ut fugiant qui oderunt eum **Psalm. 67.** a facie eius. Nobis ergo absit glorioli nifi in **Gal. 6.**

F 3 cruce

INNOCENTII PP.

cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mundus nobis crucifixus est, & nos mundo crucifigi debemus.

De confessione & pectoris tunctione, in qua tria notantur, ictus, tactus, & sonus. CAPVT. XIII.

Prou. 18. ***Rit*** **mis** **Q**uia iustus verò in principio sermonis accusator est sui, Pontifex * ad altare perueniens, & ad seipsum reuertens, antestolis deri tequam ordiatur sacrum officium, de peccatis suis cum assistantibus confitetur, psalmum illum Vvald. de premissis, qui manifestè per totum sibi ad hoc sacrament. dinoscitur pertinere & conuenire. Iudica me tit. 4. c. 31. Deus, &c. vt discretus à gente non sancta: & ab Psalm. 42. homine liberatus iniquo, ad altare Dei dignus Confessio introeat, Illud autem in hac confessione notan generalis, dum est, quia non (vt quidam minus provide faciunt) in specie, sed in genere cōfitemenda sunt peccata, quoniam ista confessio non est occulta, sed manifesta. Percutimus autem pectus, cum confitemur peccata, quatenus exemplo publicani, qui percutiebat pectus suum, dicens: Domine propitius esto mihi peccatori, iustificasti descendamus in domum. In percussione tria sunt, ictus, sonus, & tactus. Per quæ signantur illa tria quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus: scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet, corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

Lucæ. 18. **Tria i pœnitentia** **quæruntur.** sunt, ictus, sonus, & tactus. Per quæ signantur illa tria quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Nam sicut tribus modis peccamus: scilicet, corde cogitando, ore loquendo, & opere perpetrando, ita tribus modis pœnitere debemus, scilicet, corde per dolorem, ore per pudorem, & opere per laborem.

De

LIBER. II.

36

De incenso, quod sacerdos representat in capsula, & episcopus apponit Thuribulo.

CAPVT. XIII.

Ingressurus * ergo pōtifex ad altare, incensum * D. Th. 3. apponit thuribulo, per hoc illud insinuans, p. q. 83. art. quod angelus venit & stetit ante altare habens 5. ad. 2. thuribulum aureum, quod impleuit de igne alt. Apoca. 8. taris, & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum. Angelus enim Christus, thuribulum aureum corpus immaculatum, altare Ecclesia, ignis charitas, incensum oratio, secundum illud propheticum, Dirigatur oratio mea, &c. Venit ergo angelus, id est, Christus stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesie, habens thuribulum aureum, id est, corpus immaculatum, plenum igne, id est, charitate, & data sunt ei incensa multa à fidelibus, id est, orationes, vt daret, id est, præsenteret eas patri de orationibus sanctorum, non dicit orationes tantum, quia Christus non omnes orationes exaudit, sed de omnibus illis quæ pertinent ad salutem. Vnde cum Paulus ter rogasset 1. Cor. 12. dominum, vt ab eo stimulum carnis auferret, Respondit ei Dominus: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus ergo thus apponit thuribulo, quia Christus orationem inspirat animo, vt per ipsum offeratur incensum dignum in odorem suauitatis, ipse nos præuenit in benedictione dulcedi stra donis, vt eius donum sit nostrum meritum, quia non Christi sunt accipit nisi quod tribuit. Sine me (inquit) nihil

F 4 hil

INNOCENTII. PP.

hil potestis facere, quia palmes non potest ferre fructum à semetipso nisi manserit in vite. Sacerdos autem incensum representat Episcopo, quia lex illud pretiosum thymiamam confecit quod in odorem suauitatis offertur altissimo, de quo dominus subdit in Exodo: Talem composuisti nem non facietis in usus vestros, quia sanctum est dño. Homo quicumq; simile fecerit, ut odore illius perfruat, peribit de populis suis. Fuerunt qui dicerent, quod si thuribulum descendat ab altari, tunc aliud ibi thus sine benedictione ponendum est, & hominibus offerendum, tanquam illud spectat ad latrariam, istud ad doliã. Melius tamen secundum spiritum quam secundum litteram intelligitur. Nam littera occidit, spiritus autem viuificat.

De triplici osculo, videlicet oris, altaris, & pectoris.

CAPVT. XV.

Christus **T**unc accedens Episcopus ad altare, osculatur sacrum altare, significans, quod Christus adueniens, sanctam sibi copulauit ecclesiam secundum illud epithalamium. Osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solum humanitas est unita diuinitati, verum etiã sponsa sponso est copulata, secundum illud propheticum: Quasi sponsam decorauit me corona, & quasi sponsam ornavit me monilibus. Unde Ioannes, Qui habet sponsam sponsum est. Nã in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Deinde cõuersus episcopus osculatur

LIBER. II.

37

latur diacones, ut ostendat pacem illam, in aduentu Christi venisse, quam prophetae promiserant. Vnde Dauid. Orietur in diebus eius iustus. Psal. 44. tia & abundantia pacis, donec extollatur luna. Psal. 71. Alius iterum propheta. Pax erit in terra nostra Hier. 13. cum venerit. Et ideo Christo nascente, vox intonuit angelorum. Et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Osculum enim quandoq; pacis signat. Iuxta quod dicit Apostolus. Salutate vos inuicem in osculo sancto, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Diaconus ergo statim inclinans osculatur pectus episcopi, designans quod inspiratio diuina prophetae praedixerunt pacem futurã. Nam & Ioannes supra pectus Christi recumbens, euangelij fluentia, de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit.

De Thurificatione, qua pontifex incensat altare, & sacerdos Episcopum.

CAPVT. XVI.

Episcopus ergo thuribulum accipiens à diacono, sacrum incensat altare. Quia Christus corpus assumens de genere prophetarum factus ex semine Dauid secundum carnem, suis orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio: Pater sancte, ego pro eis rogo, & non tantum pro eis, sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Quod autem diaconus thuribulum recipit, ut incenset Episcopo, moraliter instruit, quod si dignè volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere. Nam sine fide mediatoris homines Deo placere non possunt, sed iuxta verbum pro

F 5 missio:

INNOCENTII PP.

Matth. 21. missionis ipsius. Si quid petierint credentes in oratione accipient. Per thuribulum enim verbum accipitur incarnatum.

De forma thuribuli, & de duplici causa thurificandi, spiritali & literali.

CAP. XVII.

Nam sicut in thuribulo pars superior & inferior tribus catenulis vniuntur: ita tres in Christo sunt uniones, quibus diuinitas & huma-

Tres in nitas coniunguntur. Vnio carnis ad animam, **Christo v**nio diuinitatis ad carnem, & vnio diuinitatis ad animam.

niones. Quidam autem quartam unionem assignant, videlicet Deitatis ad compositum ex anima simul & carne. Nam & quædam thuribula quatuor habent catenulas. De hoc thuribulo

Num. 16. Moyses specialiter inquit ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper. Præter mysticam rationem, ob hoc

Fumo fur etiam incensatur altare, quatenus ab eo omnis gari demo dæmonis nequitia propellatur. Fumus enim incensatus.

Tobiz. 6. Vnde cum Tobias interrogasset angelum, quod

*** D. Tho.** remedium haberent ea quæ de pisce iusserat ferre

3. p. q. 83. ar. 1. Respondit, cordis eius particulam si super

ti. 4. Vnde carbonem pones, fumus eius omne genus dæmonum de his niorum extricat.

omnib. li. * De Antiphona quæ dicitur ad introitum, & cur

de sacra ipsa repetitur, interposita gloria Trinitatis.

mental. ti. tis, & quiseam cantari constituit.

4. c. 31. CAP. XVIII.

*** Cœci. Va.** Inter ea chorus concinit Antiphonam ad introitum.

senf. c. 7. Introitum, quam repetit, interposita gloria Trinitatis,

LIBER. II.

38

nitatis. Porro sicut introitus sacerdotis aduentum Christi signat: Sic antiphona quæ dicitur ad introitum, desiderium aduentus eius signat. De quo dominus inquit apostolis, Multi reges & Matth. 13.

prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, & Luc. 10.

non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Chorus ergo dilatat animam suam, & Introitus

in iubilo cantat introitum. Quoniam prophetae missæ.

te, patriarchæ, reges & sacerdotes, omnesque fideles aduentum Christi cum magno desiderio expectabant, clamantes & implorantes. Emitte agnū Esaiæ. 16.

domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filiæ Sion. Veni domine & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israël. Hinc ergo

Simeon ille iustus & senex, benedixit & dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum Luc. 2.

verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ex eorum ergo persona catur introitus, per quos Christus intrauit in mundum.

Iuxta quod Apostolus. Et cum introducit prius Heb. 1.

mogenitum in orbem, dicit: Et adoret eum omnes angeli eius. Antiphonæ repetitio multiplicationem clamoris insinuat. Vnde propheta: Esaiæ. 28.

Manda remanda, expecta, & reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. Si moram fecerit expecta Abac. 2.

eum quia veniens veniet, & non tardabit. Interpositio Gloriæ designat captationem beneuolentiæ, ut enim quod expectabatur facilius obtineretur, ad totam Trinitatem cum glorificatione cantabant: Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Qui sedes super Cherubim, appare coram Effraim, Benjamin & Manasse. Psal. 84.

Quorum

Psal. 79.

Esai. 61.

Luc. 4.

Celestinus

Papa.

* Vvalde.

c. 31.

citato

fit me.

Hoc ergo

desyderium

antiquorum

in-

docet hæc

troitus præsentat,

non secundum

intellectum

lis

esse ab apo-

teræ, sed iubilo

cantilenæ.

Celestinus

papa con-

stolis insti-

stituit, vt

psalmi

David C. L.

ante sacrificium

ca-

tuta. Dios

nerentur

* antiphonam

ex omnibus,

quod an-

nyl. c. 3. Ec

tea non

hiebat, sed

Epistola

tantum &

Euan-

ges-

cles. Hier.

lium lege-

bantur, ex-

cepti sunt

ergo de

psalmis

Iusti. apol.

introitus,

gradualia

quocunq;

ac offertoria,

ne-

2. ad Anto

non commu-

nitiones quæ

cum modulatione

cæ-

nium. per-

unt, ad missam

in Ecclesia

Romana can-

tari.

Antipho:

Antiphona

Græcè, Latine

dicitur vox

recipro-

ca, quia duo

chori recipi-

cando vicissim

melos

diarum can-

tus alternant.

* Vvalde.

* De Kyrie

eleison, &

quare nouies

decanta-

tur, &

quare sex

vicibus

dicitur Kyrie

eleison

&

tribus

Christe

eleison.

C A P V T. X I X.

C

Vm ergo iam

tempus

plenitudinis,

&

anti-

pnus

benignitatis

aduenerit,

sicut præd-

ictu

Tho. ar. 4.

fuerat à

Psalmista,

Tu exurgens

miserere

beris

supra cita

Sion, quia

venit

tempus

miserendi

eius, cõgrue

to. cõci. Va

chorus tunc

concinendo

subiungit

Kyrie elei-

son, quod

interpretatur,

domine

miserere.

Vn-

Psal. 101.

dè propheta,

Domine

miserere

eius &

exaudi.

Esai. 33.

Dicit autem

hic nouies

contra

nouem

genera

Nouè ge-

peccatorum,

Est enim

peccatum

originale,

mor-

tale

ale & veniale, hoc est, serpens, mulier & vir. nera peccatorum. Serpens enim, id est, concupiscentia suggerit catorum. originaliter. Mulier, id est, delectatio comedit venialiter. Vir, id est, ratio cõsensit mortaliter. Item est peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Cogitationis in corde, loquutio nis in ore, perpetrationis in opere, hoc est, mors in domo, mors in porta, mors, in monumento

Rursus est peccatum fragilitatis, simplicitatis, & malignitatis. Fragilitatis per impotentiam, simplicitatis per ignorantiam, malignitatis per inuidiam. Hoc est, peccatum in patrem, peccatum in filium, peccatum in spiritum sanctum.

Et ideo chorus dicit ter ad patrem Kyrie eleison, ter ad filium Christe eleison, ter ad spiritum sanctum Kyrie eleison. Sed ad patrem & spiritum sanctum sub eodem tantum vocabulo. Quia pater & spiritus sanctus sunt eiusdem naturæ tantum. Ad filium verò sub alio, quia filius etsi sit eiusdem naturæ cum illis, est tamen etiam alterius, vt geminæ gigas substantiæ. Vel ideo dicitur nouies, vt ordo decimus ex hominibus reparatus, nouem associetur ordinibus angelorum.

Beatus Gregorius Kyrie eleison ad missam cantari præcepit à clero, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur.

De Gloria in excelsis, & de triplici pace, & quis hymnum angelicum cantari ad missam constituit. C A P. XX.

Mox sequitur hymnus angelicus, tempora li Christi natiuitati perhibens testimonium, quem ille primus inchoando pronuntiat, qui

Grego. I.

INNOCENTII. PP.

Lucæ. 9.

qui angelum magni consilij representat. Chorus autem concinendo prosequitur, quia subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hymnus iste, non tatum est angelorum, sed hominum congratulantium, quod mulier illa quæ perdiderat drachmam decimam iam lucernam accenderat ut drachmam perditam inueniret. Et pastor dimissis nonaginta nouem ouibus in deserto iam venerat, ut quæreretur centesimam ouem quam amiserat. Ante natiuitatē enim

Lucæ. 15.

Tres inimicitiarū parietes.

Christi, tres erant inimicitiarū parietes, Primus inter Deum & hominem. Secundus inter angelum, & hominem. Tertius inter hominem & hominem. Homo namque per inobedientiam creatorem offenderat, per suum casum restaurationē angelicam impedierat, per varios ritus se ab homine separauit. Iudæus namque cæremonias excolebat. Gentilis idolatriam exercebat, utriusque ritus alterius displicebat. Sed veniens pax veritas, fecit utraq; vnum, destruxit inimicitiarum mœcerias, & concurrentes parietes in se angulari lapide copulauit, ut de cætero vnum esset ouile & vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo secundum Apostolum, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus

Epheſ. 2.

Ioan. 10.

Triplex vnus pastor. Abstulit ergo peccatum, & reconciliauit hominem Deo. Reparauit casum, & reconciliauit hominem Deo & angelo. Destruxit ritus, & reconciliauit hominem homini. Restaurauit ergo secundum Apostolum, quæ in cœlis & quæ in terris sunt. Et ob hæc cœlestis militiæ multitudo psallebat: Gloria in excelsis, id est, in angelis, Deo: & in terra pax Iudæis hominibus

Col. 1.

Lucæ. 2.

LIBER. II.

40

minibus & Gentibus bonæ voluntatis. Hinc est etiam quod angelus loquitur & congaudet pastoribus. Quia pax est inter homines & angelos reformata. Nascitur Deus homo, quia pax est inter Deū & hominem restaurata. Nascitur in præsepi bouis & asini, quia pax est inter homines & homines reparata. Per bouem enim Iudaicus, per asinum Gentilis populus figuratur, secundum illud: Cognouit bos possessorem suū, Esa. 1. & asinus præsepe domini sui. Symmachus Pat. Symmachus constituit tam die dominico, quam natalitijs Christus. PP. martyrum Gloria in excelsis ad missam cantari, quem hymnū * Thelephorus nonus a B. Pe. thelephoro ad missam nocturnam Natalis domini (quæ rus. PP. idem constituit) cantari præceperat. Et in eo, ea * Epistola quæ sequuntur, verba angelorum adiecit. Quæ prima De quam à pluribus asseratur, quod ea B. Hilarius cœtali. Pictauiensis adiecerit.

De candelabris & Cruce, quæ super medio collocantur altaris.

CAP. XXI.

* De altari Optatus episc. lib. 6.

Ad significandum itaque gaudium duorum contra Deum populorum, de natiuitate Christi letantium, nati. Christi in cornibus altaris duo sunt constituta candelabra, quæ mediante cruce, faculas ferunt accensas. Angelus enim pastoribus inquit: Annuntio ad Corinthios vobis gaudium magnū, quod erit omni populo, D. Th. 3. quia natus est vobis saluator, &c. Hic est verus p. q. 83. ar. 3. Isaac, qui risus interpretatur. Lumen autē cādela Lucæ. 2. b. fides est populi, nam ad Iudaicum populum Genes. 21. inquit

INNOCENTII. PP.

Esa. 60.

Ephes. 5.

Nu. 24.

1. Pet. 2.

Ephes. 2.

Lucæ. 4.

Esaie. 61.

Abac. 3.

Dextrâ &

sinistrâ in

gnantur per

dextram, ea

quæ sunt tristia,

per sinistram

quid nigrum,

Idcirco pōt

est ut dextram

partem al-

bi designat.

inquit propheta: Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est. Ad populū verò gentilem dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Nam & in ortu Christi noua stella Magis apparuit, secundum vaticinium Balaam. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & confurget virga ex Israël. Inter duo candelabra in altari crux collocatur media, quoniam inter duos populos Christus in ecclesia mediator existit, lapis angularis, qui fecit utraq; vnum. Ad quē pastores à Iudæa, & Magi ab oriente venerunt.

De situ orandi. CAPVT. XXII.

Pontifex oraturus ad sedem ascendit, & stans collectam pronūtiat, quam libro legit apertō. Quia secundum euangelica testimonia venit Iesus in Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem die sabbati in synagogam, & surrexit legere. Et traditus est ei liber Esaie propheta, quem ut reuoluit, inuenit locum ubi erat scriptum: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Porro secundum consuetudinem aliorum episcoporum, cum episcopus orat, ad dextram consistit altaris. In hoc illud signās, quod fuerat prophetatū, Deus ab austro veniet. Et quoniam ea quæ sunt læta, sinistra in gnantur per dextram, ea quæ sunt tristia, per sinistram. Idcirco pōtēst ut dextram partem albi designat. tarius primum accedit, ut gaudium dominicæ natiuitatis ostendat. Deinde post euangelium ad sinistram conuertitur, ut tristitiam passionis insinuet.

LIBER. II.

41

sinuet. Sed iterum redit ad dextram, ut gaudiū resurrectionis annuntiet. Hoc ipsum Ezechiel in descriptione quatuor animalium figurauit. Facies, inquit, hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Per hominem quippe natiuitas, per leonem resurrectio, per bouem immolatio designatur. Et ideo facies hominis & facies leonis erant à dextris, facies autem vituli erat à sinistris, quia natiuitas & resurrectio gaudium intulerunt, passio verò tristitiam inspirauit, propter quod ipse dicebat: Tristis est anima mea Matth. 26. vsq; ad mortem. Debet ergo sacerdos * versus Orare versus orientem orare, quia visitauit nos oriens ex albis sus oriētē. De quo legitur: Ecce vir oriens nomen eius, * Damascius cuius argumētum in libro Sapientie reperitur. cen. lib. 4. Oportet, inquit, ad lucis orientem adorare. Nō de fide. oportet, inquit, ad lucis orientem adorare. thod. c. 13. quæ tamē essentialiter est ubiq; Cælum, inquit, Basi. de spi & terram ego impleo. Sed quia timentibus Deū ri. sanct. c. 27. Tertul. orietur sol iustitiæ, qui illuminat omnem hominem in hunc mundum venientem. Nam & tem. li. de corō. plum Salomonis, & tabernaculum Moysi legi: nam illi tur ad orientem ostium habuisse. Magister in hi Zacha. 6. storia libri Regum. Quia sub veteri testamento Sapient. 16. ingressus templi erat ab oriente in occidentem, Hiere. 23. ad significandum, quia omnes ante Christi passionem tendebant ad occasum, id est, ad inferos: sus occidentem post mortem: nunc verò fit ingressus in tē. tē orabāt, plum ab occidente in orientem, ad figurandum ortum nostrum & ascensum ad gloriam. In illis autem ecclesijs quæ habent ostium ab occidentē, sacerdos coram altari consistens ut adoret ad

G oriētē

IN NOCENTII. PP.

orientem, semper in salutatione se conuertit ad populum, excepto præfationis & fractionis articulo, cum orationibus totus intentus, & cor habet, sursum ad dominum, & eucharistiæ peragit sacramentum.

De his omnibus q se De salutatione maioris & minoris ad populū. quunt Dio Et de reuelatione capitis cum oratur.

CAPVT. XXIII.

O Raturus episcopus mitram deponit, quia vir secundum Apostolum reuelato capite stin^r mar. debet orare, quatenus inter ipsum & Deum nulum in apolog. lum malitiæ sit velamen, vt reuelata facie, domi aduersus ni gloriam contempletur.

gentes. 2. * De salutatione Pontificis & Sacerdotis ad Dominus Populum. CA P. XXIII.

Pontifex ergo salutationem præmittit ad populum, dicens: Pax vobis, illius vtens eulogio, cuius fungitur pontificio. Minor autem sacundæ ad cerdos cum salutat populum, ait: Dominus vobiscū. * Quod utiq; verbum Booz legitur dixit Vual. de sa semessoribus, quod intelligitur Booz quoq; sic grametal. guram saluatoris expressisse. Quia Ruth Moar tit. 4. c. 31. biticam duxit vxorem. Chorus autem vtriq; re Ruth. 2. spondit: Et cum spiritu tuo. Quod sumptum est Pax vobis, ex epistola Pauli ad Timotheum, Dominus, inquit, Iesus Christus cum spiritu tuo. Vt autem hom. 33. in episcopus ostendat se Christi vicarium, prima Matth. & vice dicit: Pax vobis. Quoniā hæc fuit prima hom. 3. ad vox Christi ad discipulos, cum eis post resurrex Colof. Cy: fractionem apparuit. Ad instar verò sacerdotum ril. li. n. in cæterorum dicit postea: Dominus vobiscum, vt Ioan. c. 54. se vnū ex ipsis ostendar. Cæterū septē vicibus populus

LIBER. II.

42

pulus salutatur in missa, quatenus exclusis septē Septem sac vitijs capitalibus, suscipiat gratiam septiformē. lutationes in missa.

* Virum sacerdos non minus quā duobus præsentibus debeat celebrare. * Anaclet. epist. 1. So.

CAP. XXIII.

Statutum est autem in sacris canonibus, vt ther. epist. Nullus presbyterorum missarum solennia ce 2. D. Tho. lebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi 3. p. q. 83. ar que respondentibus, ipse tertius habeatur. Quia ti. 5. ad. 12. cum pluraliter ab eo dicitur: Dominus vobiscū. De consē Et illud in secretis. Orate pro me, apertissimē cō cratiōe di uenit, vt illius salutationi respondeatur à pluri stinēt. 1. c. bus. Verū aliud est necessitatis articulus, & Hoc quō aliud religionis contemptus. Piē quoq; creden que.

dum est, & sacris autoritatibus comprobatur, dum est, & sacris autoritatibus comprobatur, quod angeli Dei comites assistant orantibus, se Angelorū cundum illud propheticum, In conspectu ange præsentia lorū psallam tibi, &c. Et angelus ad Tobiam in missa.

Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli ora: Psalm. 137. tionem tuam domino. Sed & in canone contine Tob. 12.

tur: Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angelitui sancti in sublime altare tuū, &c. Sanē quilibet homo habet angelū suū ad custodiā. Vnde legit in actis

Apostolorum, q cum puella, quæ cucurrit ad Act. 12. ostium, Petri nuntiaret aduentū, dicebāt: Ange Matth. 18.

lus eius est. Et dñs loquens in Euangelio de par uulis, ait: Angeli eorum semper vident faciem patris. Illos igitur habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione cōfortes.

De oratione, conclusionē, & oratione.

CAPVT. XXV.

G 2 Salutatione

*Chrysos. **S**alutatione præmissa, per quã auditors red-
lib. 6. de Sa-
dantur attenti, subdit * orationes quæ desu-
cerdo. & gnantur in Apocalypsi, per fumum aromatum
hom. 71. in
qui ascendit in conspectu domini de manu ange-
Matth. D. li. Christus enim verus homo passioni propter
Tho. 3. p. nos destinatus, cuius illa vox est, Holocausta &
q. 83. art. 4. pro delicto nõ postulasti, tunc dixit, ecce venio,
Aug. epif. semper vnitum sibi verbum pro nobis orabat.
107. & 57. Quiescendum Apostolum, in diebus carnis suæ
Apoca. 8. preces supplicationesq; ad Deum, qui saluum il-
Psalm. 39. lum facere posset à morte, cum clamore valido
Heb. 5. & lachrymis offerens exauditus est in omnibus
* Vval, ex pro sua reuerentia. Quod autem * in fine oratio-
sanctis lib. nis subiungitur, Per dominum nostrum Iesum
de Sacra- Christum: Illud signat, quod ipse dicit in Euan-
mental. ti. gelio. Quicquid petieritis patrem in nomine
4. c. 31. meo, fiet vobis. Non enim per aliam viã ad nos
Carthagi. æterna Dei beneficia possunt deuenire, quã
nen. 3. c. 32. per eum qui est mediator Dei & hominum, hoc
Per dñm mo Christus Iesus. Sicut per mediantem crystal-
nostru Ie- lum mutamus ignem, in escam suppositam in
fum Chri- sole longinquo. Sumptum est autem de epistola
sum. Ad Romanos. Gloriamur, inquit, in Deo per
Ioan. 15. & dominum nostrum Iesum Christum. illud autẽ
19. quod sequitur. Qui tecum viuunt & regnat in vni-
1. Tim. 2. tate spiritus sancti Deus, ita potest simpliciter,
Qui tecu- sed non imprudenter intelligi, Quicum patre
viuit. & c. viuunt & regnat in vnitare spiritus sancti Deus,
id est, vnã cū sancto spiritu. Nam pater & filius
& spiritus sanctus sunt vnus Deus. Vel in vnitare
te spiritus sancti, id est, in spiritu sancto, qui est
vnitas patris & filij, amor & connexio vtriusq;
Per

Per omnia secula seculorum, hoc consecutiue
& antonomatice, sicut cantica canticorum. Amen Amen.
optantis vel affirmantis ostendit affectum, nam * 1. Corint.
in fine psalmodi vbi dicimus, fiat, fiat, Hebraus 14.
dicit, amen, amen. Et Christus in euangelio sã. Iusti. mar-
pe dicit, amen amen dico vobis, hoc est, verum tyr apolo.
verum dico vobis, secundum illud quod alibi di-
cit: Sit sermo vester, est est. Respicit ergo vel ad Matth. 5.
formam orationis, vt quod oratur optetur. Vel
ad modum conclusionis, vt quod concluditur,
affirmetur, verbi gratia, cum sacerdos orat: Da
nobis quæsumus domine salutem mentis & cor-
poris, populus optando respondet, Amen, id est,
fiat. Vel cum sacerdos concludit, qui tecum vi-
uit & regnat in vnitare spiritus sancti Deus, per
omnia secula seculorum. Populus affirmãdo re-
spondet. Amen, id est, verum est.

Quare orationes dicuntur collectæ, & quot in
missa dicendæ. CAP. XXVI.

Orationes quæ circa principium missæ di-
cuntur, collectæ vocantur, eò quod sacer-
dos qui fungitur ad Deum legatione pro popu-
lo, petitiones omnium in eis colligat & conclu-
dat, propriè tamen collectæ dicuntur, quæ super
collectam populi fiunt, dum colligitur populus,
vt ad stationem faciendam, de vna ecclesia pro-
cedant ad alteram. Orationum verò plures & Varij ora-
tiones varij fuerunt autores, & intantum earundẽ nu-
merus & diuersitas ex crescebat, quòd octauum au-
torum Africanum concilium, cui B. Augustinus inter-
fuit, ita constituit. Nullæ preces vel orationes, leuitanũ.
vel missæ, vel præfationes, vel commendationes,

INNOCENTII. P. P.

c. 11. & Lao vel manus impositiones dicantur, nisi in concilio fuerint approbatæ. Nā & Gelasius papa tam a se quam ab alijs compositas preces dicitur ordinaſſe. Beatus autem Gregorius ſecluſis hiſ, quæ nimia vel incongrua videbantur, rationabilia coadunauit, & congrua multa per ſe neceſſaria ſuperaddens. Quidam verò modum & ordinem excedentes, intantum orationes multiplicant, vt auditoribus ſuis tædium generent & ſtadium. Cum econtra dominus dicat in euangelio: Cum oratis, nolite multum loqui, ſicut faciunt ethnici, putant enim ſe in multiloquio exaudiri. Vndè cum ei dixiſſent apoſtoli: Domine, doce nos orare, compendioſam orationem eos edocuit. Pater noſter qui es in cœlis, &c. Huius ergo orationis formam ſequentes ſacerdotes in miſſa ſeptenarium numerum non excedant. Nam Chriſtus ſeptem petitionibus omnia corporis & animæ neceſſaria comprehendit. Quia Deus nunquam in numero mero impari gaudet, ſummopere quidam obſeruari ſolent, vt impares dicant orationes in miſſa, vel vnam, vel tres, vel quinq; vel ſeptem. Vnam vel tres, propter vnitatis ſacramentum vel myſterium trinitatis. Quinq; vel ſeptem, propter quinq; partitam domini paſſionem, vel ſpiritum gratiæ ſeptiformis. Deus enim diuiſionem & diſcordiam deteſtatur. Vndè cum cæterorum dierum operibus benedixit, operibus ſecundæ diei benedixiſſe non legitur. Quia binarius numerus ab vnitatem recedit, & ab eo cæteri diuiſibiles numeri ſortiuntur originem. Et cauendum eſt. Si forte collecta pro defuncto miſceatur, nō finalis ſed penultima,

LIBER. II.

44

penultima, vel antepenultima dicatur: quia ſiſtis ad ſuum debet torqueri principium. In miſſa autem pro defunctis non debet interponi oratio pro viuis, niſi illa communis. Omnipotens ſempiternus Deus, qui viuorum. &c.

De extensione manuum ſacerdotis in miſſa.

CAPVT. XXVII.

STans ergo pontifex ad orandum manus eleuat & extēdit, aſtātibus hinc inde miniſtris, qui manus eius ſuſtērat, ſacerdote corā eo tenēte ſacramentarium. Lex quippe iſtud ſacramentum inſinuat. Legitur enim in Exodo: Quod cū Iſraēl per Exod. 17. gnaret aduerſus Amalech in deſerto, Moyſes aſcēdit in verticē collis, cumq; leuaret Moyſes manus, vincebat Iſraēl. Si autem paululum remiſiſſet, Amalech ſuperabat, Aaron & Hur ſuſtēbant manus eius ex vtraq; parte. Et factū eſt vt manus eius nō laſſarētur, vſq; ad ſolis occaſum, fugauitq; Iſue Amalech & populū eius in ore gladij. Propter hoc ergo ſacerdos extendit manus in miſſa cum orat. Nam & Chriſtus cum ex Lucæ 23. pandiſſet manus in cruce, pro perſecutoribus orauit & dixit: Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciūt. Moraliter inſtruens, quia Chriſtus ſemper paratus eſt recipere penitentes. Iuxta Ioan. 6. quod ipſe promiſit: Omne quod venit ad me nō Senſus alij eiſciā foras. Cū autē verus Moyſes, id eſt, Chriſtus eleuat manus, id eſt, impedit auxiliū & ſolatiū, vincit Iſraēl, id eſt, eccleſia. Nā ſi Deus pro Roma. 8. nobis, quis contra nos? Sin autem paululum manus remittit, id eſt, ſi peccatis exigētibus ſubtrahit auxiliū & ſolatiū, ſuperat Amalech, id eſt, G 4 diabolus.

INNOCENTII. PP.

Roma. 6.

Matt. vlti.

diabolus, Quia non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. Quia verò Christus promissit ecclesiæ: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Ob hoc Aaron, id est, mons fortitudinis, & Hur, id est, ignis charitatis, sustinuerunt manus ipsius, vt in fortitudine ferat auxilium, & ex charitate solatium, ne manus eius lassentur vsque ad solis occasum, id est, vsque ad finem mudi. Sicq; Iosue duce, id est, Christo duce, & ore Israël fugit Amalech, & populum eius, id est, ecclesia superat diabolum & exercitum demonum in ore gladij, id est, per virtutem orationis. Gladius enim est verbum Dei. Si quis ergo vult orationis virtute superare diabolum, debet eleuare manus, id est, actus ad Deum, vt eius conuersatio sit in cælis. Vnde demissas manus erigite, & genua debilia roborate. Nam eleuatio manuum est sacrificium vespertinum. Bona

Ephe. 6.
Philip. 3.
Hebr. 12.
Psal. 140.
Iacob. 2.
1. Tim. 2.
Col. 3.
* Dionys.

c. 3. li. de ec
cles. Hier.
D. Tho. 3.
p. q. 83. art.
4. Vvalde.
de Sacra
menta. tit.
4. c. 31.
Subdiaconus
nus Ioanē
Baptistam
represen
Ioan. 1.

* De epistola quæ præmittitur euangelio.

CAPVT. XXVIII.

Epistola quæ præmittitur euangelio, præcursoris designat officium, quod Ioannes ante Christum exercuit, qui præiuit ante faciē domini parare vias eius. Sicut ipse testatur: Ego vox Baptistam clamantis in deserto parate viam dñi. Ioannes representat, ergo quasi subdiaconus fuit, id est, subminister illius qui de se dicit, Nō veni ministrari, sed ministrare.

LIBER II.

45

strare. Lex enim quasi pædagogus, infantē Dei Matt. 20:
populum per manum Moyſi custodiendum suscipiens, illius aduentum docuit expectare, quē eidem populo iam adulto, per os digitumque Ioannis præsentem in carne monstrauit, vnde eum ducēs sequeretur ad regnum. Ecce, inquit, Ioan. 1.
agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Præ Collatio
cessit nāque lex euangelium, sicut vmbra lucē, legis ad euangelii.
virga spiritum, timor charitatem, initium perfectionem, dominantis præceptum, amantis cō Ioan. 1.
siliū. Nam lex per Moysen data, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Epistola vero vox legis est, suam imperfectionem Ioannis testimonio profitentis, & ad perfectionem euangelicam transmittentis. Hic est, inquit, de quo dixi vobis. Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere: me oportet minui, illum autem crescere. Non erat ille lux, sed vt testimoniū perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū. Lex quippe neminem duxit ad perfectionem. Hebr. 7.
Hinc est ergo quod subdiaconum legentem epistolam vnus acolytus comitatur, diaconum vero legentem Euangelium, tam subdiaconus quam acolyti comitantur. Quia prædicatione Ioannis pauci sequuti sunt, sed prædicationem euangelij plurimi susceperunt. Vnde discipuli leguntur dixisse Ioanni. Rabbi qui erat tecum Ioann. 3.
trans Iordanem, cui testimoniū perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Vt ergo cognouit Iesus, quia pharisæi audierunt, quod

INNOCENTII. PP.

Ioānes Ba-
pti. vt li-
mes fuit.
Matt. ii.
Iesus plures discipulos facit quā Ioannes, reli-
quit Iudæam, &c. Quia verò Ioannes fuit li-
mes præcedentium & sequentium, medius inter
apostolos & prophetas. Nam lex & prophetæ
vsque ad Ioannem, & ex eo regnum Dei euā-
gelizatur, & omnis in illud vim facit: ideò nec
epistola semper legitur de prophetis, nec sem-
per de apostolis, sed interdum sumitur de vete-
ri testamento, interdum de nouo, quia Ioan-
nes, cuius vocem representat epistola, cum anti-
quis prædixit Christum vëturum: Qui post me
venit, ante me factus est, & cū modernis Chris-
tum ostendit præsentem, Ecce agnus Dei qui
tollit peccata mundi. Epistola verò Græcè, La-
tinè supererogatio vel supererogatio nuncupar-
tionē si tur, quod nomen bene congruit literis apostoli-
gnificat. cas, quæ supererogata sunt euangelio, de quibus
frequentius leguntur epistolæ. Apostolicus
enim ordo per illum stabularium intelligitur,
cui Samaritanus commisit hominem à latro-
nibus spoliatum, vulneratum & semivivum re-
lictum, proferens duos denarios, & dicens ei:
Curam illius habe: & quodcunque supereroga-
ueris, ego cum rediero, reddam tibi.

De reuerētia, quā subdiaconus exhi-
bet episcopo post epistolam

CAP. XXX.

Q VOD autem subdiaconus, cum acolyto ad
sacerdotem post lectam epistolam acce-
dit, illud insinuat, quòd Ioannes cum au-
disset in vinculis opera Christi, mittens duos ex
discipulis suis: ait illi, Tu es qui venturus es,
an

Matt. ii.

LIBER. II.

46

an aliū expectamus? vt per visa miracula Chris-
tum iam venisse cognoscerent. Vnde respon-
dens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni
quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudiam
bulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mor-
tui resurgunt, pauperes euāgelizantur. Et quia Psal. 117.
dextra domini fecit virtutem, ideò subdiaconus
osculatur sacerdotis dextram. Quia verò per vi-
sa miracula cognouit hunc esse de quo magis-
ter prædixerat, Qui post me venit, ante me fa-
ctus est, cuius non sum dignus corrigiam calcia-
menti soluere. Pronus ad pedes, calciamentum Osculū pe-
Romani pontificis osculatur. Sacerdos verò dum
subdiaconum benedicit, quia Christus commen-
dauit Ioannem. Quid, inquit, existis in deser-
tum videre, prophetam? Etiam dico vobis, & 11.
plus quā prophetam. Amē dico vobis, inter na-
tos mulierum non surrexit maior Ioanne Bapti-
sta. Subdiaconus ergo post finem, sed diaconus
ante principium lectionis ad sacerdotem acce-
dit, & exhibet reuerentiam, quia lex accepit fi-
nem in Christo, sed euangelium originem sum-
psit ab ipso. Nā lex & prophetæ vsq; ad Ioannē,
euangelium & apostoli post Ioannem.

Degraduali.*

CAP. V. T. XXX.

* D. Tho:
& Vvald,

V ERUM quia Ioannes pœnitentiam prædica-
bat. Pœnitentiam, inquit, agite, appropin-
tis. c. 18.
quabit enim regnum cœlorum. Et iterum:
Facite dignos fructus pœnitentiæ. Merito post Graduale
epistolam graduale consequitur, quod pœni-
tentia lamentum insinuat. Propter quod in pœnitenti-
diebus

I N N O C E N T I I . P P .

Psal. 83.

Apostolo
rū vocatio
post præ
dicationē
Iōānis Ba
ptistæ.

Io ann. i.

Andreas.

diebus Pentecostes tollitur de officio, quia vide
licet dies illi futurum in regno Dei felicem ec
clesiæ statum significat. Quando iam area Chri
sti ventilabro quod est in manu eius purgata,
grana reponentur in horreo felicitatis æternæ.
Dicitur autem graduale à gradibus humilita
tis, vt pote illiconueniens, qui necdum ascendit
de virtute in virtutē, sed adhuc in valle lachry
marum positus, iam tamen ascensiones in corde
disposuit. Rectius ergo faciunt, qui graduale nō
festiuis, aut modulationis vocibus efferunt. Sed
quasi cantum grauem & asperum simpliciter
potius & lamentabiliter canunt. Potest tamen
responsum illud quod graduale vocatur, ad
vocationem apostolorum referri, quando Chri
sto vocante, Venite post me, ipsi nō tantum mo
modo verbo se opere responderunt, quia reli
ctis omnibus secuti sunt eum, & ideò graduale
cantatur: quoniam apostoli gradiebantur post
dominum, discipuli post magistrum. Post epi
stolam ergo graduale cantatur, quia post præ
dicationem Ioannis discipuli sunt sequuti Chri
stum. Sicut Ioannes Euangelista describit. Sta
bat, inquit, Iōānes & discipuli eius duo, & respi
ciens Iesum ambulātem dicit, Ecce agnus Dei,
ecce qui tollit peccata mundi: & audierunt eum
discipuli duo loquentem, & sequuti sunt Iesum.
Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus
ex duobus, qui audierunt à Iōāne, & sequuti eū
fuerant. Hic graduale cantauit, cum inuenit fra
trem suum Simonē, & dicit ei. Inuenimus Mes
siam, quod est interpretatum Christus, & ad
duxit

L I B E R . I I .

47

duxit eum ad Iesum. Philippus quoque gradua Philippus
le cantauit, cum inuenit Nathanaëlem, & dicit
ei: Quem scripsit Moyses in lege, & propheta, * Alleluia
inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth, ve est, lauda
ni & vide.

De Alleluia. *

C A P V T . X X X I .

Post luctum sequitur consolatio, nam beati
qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Tho. & V.
Et ideò post graduale cātatur alleluia, quod ho
gnificat ineffabile gaudium angelorum & ho
minum in æterna felicitate latantium, hoc est
semper laudare Deum. Nam beati qui habitant
in domo tua domine, in secula seculorum lauda
bunt te. In voce exultationis & confessionis so
nus epulantis. Quid sit alleluia. 112. psalmus ex
ponit, cui cū alleluia præmittatur in titulo: Sta
tim psalmus exponendo titulum incipit, Lauda
te pueri dominum. Hoc ineffabile gaudium, vi
tæ præsenis inopia nullatenus habere meretur,
sed prægustans illud in spe, sitit & esurit quod
gustauerit, donec spes mutetur in rem, & fides
in speciem. Quapropter hoc nomē Hebraicum Alleluia,
in interpretatum remansit, id est, interpretatū
non fuit, vt peregrinum ab hac vita gaudium,
peregrinum quoq; vocabulum signaret potius
quā exprimeret. Cuius mysteriū, velut quod
dam gaudij stillicidiū, de diuitijs supernæ Hie
rusalem, primum in mentem patriarcharum &
prophetarum, post in apostolorum ora plenius
per spiritum sanctum delapsum est. Quoniam
igitur alleluia futurę beatitudinis quasi propriū
est vos

INNOCENTII. PP.

**Rō beati
Gregorij
pro Alle-
luia. lib 9
regist. epi-
sto. 8.**

est vocabulū, iure magis eo tempore frequen-
tur, quo Christus resurgens, eiusdem beatitudi-
nis spem nobis tribuit & promissum meritum.
Vt autem alijs temporibus caneretur ad mis-
sam, olim ecclesiæ Romanæ consuetudo non es-
rat, sed à beato Gregorio constitutum, imò pos-
tius restauratum est. Nam à tēpore Damasi pa-
pæ, cum prius fuisset, eadem consuetudo defece-
rat. Deniq; cum de his & quibusdam alijs quos-
dam murmurare sentiret, tanquam Constanti-
nopolitane ecclesiæ consuetudinem sequeretur,
non est dedignatus reddere rationem, dis-
cens: Nos in nullo horum aliam ecclesiam secus-
sumus. Nam vt alleluia hic non diceretur, de
Hierosolymorum ecclesia ex beati Hieronymi
traditione tempore beatæ memoriæ Damasi
papæ traditur tractum, & ideo in hoc magis illā
consuetudinem amputauimus, quæ hic à Græ-
cis tradita fuerat. Cānimus ergo alleluia post
graduale canticum lætitiæ post luctum pœniten-
tiæ, summo opere volentes exprimere magnitu-
dinem consolationis, quæ reposita est lugentis
bus, iubilantes potius quā canentes, vnamque
breuem digni sermonis syllabam in plures neu-
mas protrahimus, vt iocundo auditu mens atto-
nita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit
vita sine morte, dies sine nocte, certè sine fortē,
iocunditas sine dolore, securitas sine timore,
tranquillitas sine labore, fortitudo sine debilita-
te, rectitudo sine peruersitate, pulchritudo sine
deformitate, veritas sine fallacia, charitas sine
malitia, felicitas sine miseria. Potest tñ alleluia
referri

LIBER. II.

48

referri ad exultationem eorum, qui de miracu-
lis Christi gaudebant laudantes dominum, & di-
centes: Quia vidimus mirabilia hodie, & quia Luc. 5. & 7
visitauit dominus plebem suam. Tunc enim can-
tabatur in iubilo alleluia, cum omnis plebs vt vi-
dit dedit laudē Deo, omnis populus gaudebat
in vniuersis quæ gloriose fiebant ab eo. Nam &
septuaginta duo reuersi sunt cum gaudio dicen-
tes. Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis
in nomine tuo. Hinc est quod à septuagesima vs
Septuagesimæ ad pascha non cantatur alleluia. Quia tem-
pore trinitatis non debet carmen lætitiæ decan-
tari, secundum illud propheticum: Quomodo cā Psal. 139.
tabimus canticū domini in terra aliena? Septua-
gesima nāq; tempus Babylonicæ captiuitatis re-
presentat spiritualiter, in qua super flumina Ba-
bylonis sedentes & flentes in salicibus organa
suspendunt. Canitur autem tractus, qui cum Tra-
ctus: asperitate vorum tum prolixitate verborū mi-
seriam præsentis incolatus insinuat. De qua di-
cit psalmista: Heu mihi quia incolatus meus, Psal. 119.
longatus est, habitauicū habitatibus Cedar,
multum incola fuit anima mea.

De versu, qualis esse debeat, & qua-
liter interponatur:

CAPIT. XXXII.

Quod autem interposito versu bis Alleluia Gemina
cantatur, designat quod interiecta lætitia, stola san-
cti geminam lætificationis stolam accipient, mentis & carnis: siue cordis & corpo-
ris. Nam secundum stolam mentis, exultabunt
sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Sapient. 3.
Secun-

INNOCENTII. PP.

Sapient. 3. Secundum stolam carnis, fulgebunt iusti, & tantumquam scintillæ in arundinetis discurrent. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iocundum & dulce debet sonare, quales sunt: Dominus regnavit decorem indutus est. Dominus regnavit, exulter terra. Iubilare Deo. Iustus ut palma florebit: Quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt. Hoc ipsum significat, quod in quibusdam ecclesiis sequentia post alleluia cantatur, suavi iubilo dulcique canore. Notandum est autem quod in officio missæ, trium linguarum concurrunt diversarumque dictionum, ut omnis lingua confiteatur, quia dominus universitas in Iesu Christo in gloria est Dei patris. Quod & missa. titulus crucis ostendit, qui scriptus fuit literis Hebraicis, Græcis, & Latinis, Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

De sacerdotis confessorio, dum epistola legitur, & graduale cantatur.

CAP. XXXIII.

Marc. 1. **Matt. 4.** **H**actenus tacitus sedebat sacerdos, illud in sinuans, quod predicante Iohanne, Christus quodammodo tacebat, quia non predicabat apertè. Sed ut tradit Evangelista. Postquam traditus fuit Iohannes, venit Iesus in Galilæam, predicans Evangelium regni Dei. Vel quia sedere victoris est, sessio sacerdotis Christi victoriam signat, qui post ieiunium vicit diabolus. Nam reliquit eum tentator, & accesserunt angeli & ministrabant ei.

De

LIBER II.

49

De mutatione sacerdotis ab una parte altaris ad aliam, cum lecturus est Evangelium.

CAPVT. XXXIII.

His ergo rite præmissis, sacerdos ad sinistram partem altaris accedens, pronunciat Evangelium, significans quod Christus non venit scilicet Germanos vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. c. 1. D. Th. Iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Quia non in sanctis & vult digere qui sani sunt medico, sed qui male habent: locis citatur per dextram enim iusti, per sinistram peccatores c. 28. figurantur. Propter quod dominus quidem in Matth. 9. iudicio statuet oves à dextris, hædos autem à sinistris. Quidam tamen in hoc loco dixerunt, Alia ratio. quod ideo sacerdos in principio missæ consistit ad dextram. Cum autem pronunciat evangelium, convertitur ad sinistram. Et circa finem, iterum redit ad dextram. Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudæorum, deinde transiit ad gentes. Et circa finem iterum reuertetur ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Eliæ, qui convertent corda patrum in filios, quoniam in Romanis diebus illis saluabitur Iuda, & reliquæ Israël saluæ fient, Sed cum sacerdos qui pronunciat Evangelium, ipsi Christi representet personam, & Christus non prædicaverit Gentibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israël: utrum illud recte dicatur, prudens auditor advertat.

Quare diaconus, qui lecturus est Evangelium, dextram pontificis osculatur.

CAP. XXXV.

H

Porro

* Cōci. Vā
lētīnū. c. 14
Anastasi

primus in eā

pist. ad epistolam

scilicet. Germ.

vocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. c. 1. D. Th.

Iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Quia non in sanctis & vult

digere qui sani sunt medico, sed qui male habent: locis citatur

per dextram enim iusti, per sinistram peccatores c. 28.

figurantur. Propter quod dominus quidem in Matth. 9.

iudicio statuet oves à dextris, hædos autem à sinistris.

Quidam tamen in hoc loco dixerunt, Alia ratio.

quod ideo sacerdos in principio missæ consistit

ad dextram. Cum autem pronunciat evangelium, convertitur

ad sinistram. Et circa finem, iterum redit ad dextram.

Quia cultus fidei, primo fuit in populo Iudæorum,

deinde transiit ad gentes. Et circa finem iterum reuertetur

ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Eliæ, qui convertent

corda patrum in filios, quoniam in Romanis diebus illis

saluabitur Iuda, & reliquæ Israël saluæ fient, Sed cum

sacerdos qui pronunciat Evangelium, ipsi Christi representet

personam, & Christus non prædicaverit Gentibus, sed Iudæis,

iuxta quod ipse dicit in Evangelio: Non sum missus nisi ad oves,

quæ perierunt domus Israël: utrum illud recte dicatur,

prudens auditor advertat.

Quare diaconus, qui lecturus est Evangelium, dextram

pontificis osculatur.

I N N O C E N T I I . P P .

Porro cum Episcopus celebrat, omnia solen-
nius peraguntur. Diaconus enim dextra Pō-
tificis osculata, codicem Euangelij suscipiens de
altari, benedictionem postulat ab Episcopo,
qua data procedit ad pulpitem præcedentibus
ceroferarijs, qui faculas ferunt accensas & thur-
ribulum cum incenso. Iam figura mutatur. Nam
Diaconus, qui prius representabat prophetam,
modo representat Euangelistam. Inquit enim
lex & prophetæ usque ad Ioannem, ex eo autē
regnum cælorum euangelizatur. Puteus altus
est, sed si fuerit diligenter eruderatus, hauriet
mus aquam in gaudio de fontibus saluatoris.
Diaconus ergo dextrā Pōtificis osculatur, quia
prædicator euangelizare debet pro gloria sem-
piterna, pro qua sponsa dicit in Canticis. Dextra
illius amplexabitur me. Nam & angelus, qui re-
surrectionis Christi gloriam venerat nuntiare,
sedebat ad dextrā, stola candida coopertus. Li-
cet ergo secundū apostolū, qui semināt spiritua-
lia, metere possunt carnalia. Non est tamē semi-
nandū pro carnalibus & terrenis, sed pro spiri-
tualibus & æternis. Nam qui seminat in benedi-
ctionibus, de benedictionibus & metet vitam
æternam: Mercenarius enim est, qui de prædi-
cationis officio non quærit præmium sempiternum, sed commodum temporale.

Quādo manus & pedes summi pon-
tificis debeant osculari.

CAP. XXXVI.

Osculum
pedum.

CAeterum subdiaconus vel Diaconus non
manus, sed pedes Romani Pontificis oscu-
latur,

L I B E R I I : 50

latur, vt & summo Pontifici summam exhibeat
reuerentiam: & cum illius ostendat vicarium ef-
se, cuius pedes osculabatur mulier quæ fuit in ci. Lucæ. 7.
uitate peccatrix. Adorandum est enim scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, cuius pe-
des mulieres tenentes resurgente à mortuis ad Ioann. 20.
rauerunt. Generaliter autem nemo debet ma-
nus summi pontificis osculari, nisi cum de mani Osculari
bus eius aliquid accipit, vel cum ad manus eius manum,
aliquid tribuit, vt ostendatur quòd ex utroque
debemus ei gratias exhibere. Quia sicut semper
dat propria, sic nunquam recipit aliena. Ipse ve-
rò præter oblationem panis nullam aliam obla-
tionem manibus tangit, nisi quæ pro defunctis
offertur. Quam ideo manibus accipit, vt eorum Oblatio
sugillet errorem, qui dogmatizant, eleemosy- pro defun-
nas non valere defunctis. Panem verò tangit ctis,
propter reuerentiam sacrificij, quod ex pane
conficitur. Eo quia vicarius est illius qui de se
dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descens Ioan. 6.
di. Cæteras autem oblationes ad pedes accipit,
propter illud quod in Actibus apostolorum ha- Actu. 4.
betur, quoniam offerebant pretia eorum quæ
vendebantur, & ponebant ante pedes Apo-
stolorum.

De benedictione, quam diaconus
petit & accipit.

CAPVT. XXXVII.

Suscipiens ergo diaconus codicem Euange-
lij, benedictionem postulat ab episcopo, quia
nullus debet prædicare, nisi mitratur secundum
illud Apostoli: Quomodo prædicabunt nisi Roma. 10.

H 2 prius

INNOCENTII PP.

Matth. 9. prius mittantur? Et dominus inquit Apostolis:
Luc. 10. Melsis quidem multa, operarii autē pauci. Rogate ergo dominum melsis, ut mittat operarios in messem suam. Esaias quoque cum audisset vocem domini dicentis: Quem mittā? & quis ibit ex vobis? Respondit, Ecce ego, mitte me. Dixitque dominus. Vade, & dices populo huic, audire

Cur diaco audientes, &c. Pontifex ergo visibiliter benedixit, & non cit Diacono, qui lecturus est Euāgelium, quod subdiacono non fecit subdiacono, qui lecturus erat epistolam: quia Christus inuisibilis manens, legem & prophetas, quæ per epistolam significantur, invisibiliter misit & docuit, Euntes (inquit) prædicare dicentes, appropinquabit regnum cælorum.

Matth. 10. visibiliter misit & docuit, Euntes (inquit) prædicare dicentes, appropinquabit regnum cælorum.

Baruc. 3. Sed postquam in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, Apostolos & Euangelistas

Luc. 9. visibiliter misit. Illi autem egressi circuibant castram, euangelizantes & curantes vbique.

De susceptione codicis Euāgelij de altari.

CAPVT. XXXVIII.

Esai. 8. **T**extus Euāgelij sumitur de altari, quia de Hierusalem: non vtiq; lex Mosaica, quæ quondam inter legem exierat de monte Sinai, sed euāgelica lex de qua Mosaica dicit Propheta: Ecce dies veniunt dicit dñs, & euāge conferuabo testamētum nouum super domum Iacob. Israël, & super domum Iuda, non secundum testamentum quod dedi patribus eorum, cum eucerem eos de terra Aegypti. Sed dabo leges meas in mentes eorum, & in corde eorum super scribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, Lex quippe Mosaica scripta fuit

LIBER. II. 51

fuit in tabulis lapideis. Sed lex euāgelica scribitur in tabulis cordis digito Dei. Nam illa datur habētibus cor lapideum. Sed hæc datur obedientibus, sicut ipse dicit in psalmis: Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

De his qui præcedūt Diaconē cum cereis & incenso. CAP. XXXIX.

Diaconus præmittit ceroferarios cum faculis & incenso, quia prædicator debet ex se prædicare bonæ opinionis emittere. Secundū illud tor bonæ apostoli: Christi bonus odor sumus deo, in omni opinione nil loco. Nam cuius vita despicitur, restat ut eius esse debet. prædicatio contemnatur, & dicitur: Medice cura te ipsum. Eijce primū trabem de oculo tuo, & tunc eijces festucam de oculo fratris tui. Debet etiam desiderium & gaudium in cordibus auditorum accendere, quatenus & libenter audiant & grater obediunt. Quis autem non desiderat bonum nuntium, & de bono nuntio quis non gaudet? Euāgelium enim bonum nuntium, ipsa sui nominis interpretatione signat. Vel per hoc quod Episcopus duos præmittit acolytos ante diaconem, qui lecturus est Euāgelium portantes cereos & incensum, notatur quod Christus præmittebat binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quod ipse erat venturus, præferentes coruscationes miraculorum, & odorem virtutum. Unde reuersi dixerūt: Dñe in nomine tuo etiam dæmonia subiiciuntur nobis. Facies enim Christi conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui formam doctrinæ suæ populis ostendebant.

H 3

INNOCENTII PP.

bant. Propter quod ipsa iebat: Qui vos recipit me recipit. Vel ideo librum Euangelicum præcedunt thuribulum & candelabrum, quia doctrinam Christi virtus & fama præbât, Euangelistate stante. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum.

Qualiter subdiaconus in eundo sequitur, & in redeundo præcedit, referens Euangelium. CAP. XL.

- D**iaconus præcedit ut doctus, subdiaconus autem sequitur ut auditor. Ille præcedit ut prædicet, iste sequitur ut ministret, quia dignus est operarius mercede sua. Secundum quod domini in lege præcepit, non claudes os bouis triturantis. Post verò lectionem subdiaconus quasi sufficienter edoctus præcedit referens euangelium, quoniam mercedem Euangelij de sua ministratione reportat. Secundum illud quod ipse Dominus promissit in Euangelio: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet. Quem ideo præmittit diaconus ad episcopum, ut ostendat fructum prædicationis referre, de quo dominus iusserat: Posui vos ut eatis & fructum afferatis & fructus vester maneat. In quibusdam tamen Ecclesijs subdiaconus præcedit diaconum, ferens puluillum, quem libro supponat ut molliter sedeat, per puluillum, qui fesso supponitur ad quietem, signatur vitæ solatium, ut videlicet auditores, quasi pro mercede laboris prædicanti sibi necessaria subministrant. Nam inquit Apostolus: Qui aliter
- Lucæ. 4.
Matt. 19.
Deut. 25.
Matth. 10.
Ioann. 15.
Quid puluillus designat.
1. Cor. 9.

LIBER. II.

52

tari deseruiunt, cum altari participant.

Quare diaconus per unam partem ascendit in pulpitem, & per aliam descendit. CAP. XLI.

Procedit ergo diaconus cum silentio, nihil ferens præter codicem Euangelij. Propter illud quod Dominus ipse præcepit, neminem salutaueritis, & nihil tuleritis in via, Subdiaconus autem per unam viam. Et diaconus per aliam ascendit in pulpitem. Quoniam ille docendo, iste discendo procedit in augmentum scientie, vel quia ministrator per meritum operis, & predicator per meritum oris progreditur in augmentum iustitiæ. De quo dicit Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei. Sed per eandem viam reuertuntur ad præfatum. Quia per finale perseverantiam pertingitur ad præmiu. Sicut dominus ait. Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit. Et quia prædicatio non sufficit sine opere. Cæpit enim Iesus facere & docere. Idcirco predicator per eandem viam reuertitur, per quam ministrator accesserat. Vel ideo diaconus qui lecturus est Euangelium, ab una parte progreditur, & ab altera parte regreditur: quoniam apostoli prius predicauerunt Iudeis, & postea gentilibus predicauerunt. Secundum quod inquit ad Iudeos: Quia repulistis verbum Dei & indigni nos vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes.

Matt. 10.
Luc. 10.
Psalm. 35.
Mat. 10. &
Adu. 2.
Adu. 13.

Quare versus Aquilonem legitur Euangelium.

CAP. V. T. XLII.

Diaconus ergo in ambonem ascendit, ut annuntiet Euangelium, secundum illud propheta

H 4 phe

- Esai. 40.** pheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, exalta in fortitudine vocationem tuam. Et dominus inquit in euangelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, predicate super terra. Nam & ipse dominus ascendit in montem, vt Euangelium predicaret. Et aperiens os suum, docebat discipulos suos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum, &c. Faciem autem suam versus aquilonem apponit, vt ostendat predicationem Christi contra eum specialiter dirigi, qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Nam secundum prophetam, ab aquilone pandetur omne malum super habitatores terre. Aduersus ergo aquilonem legitur Euangelium, vt aquilo surgat & auster adueniat, id est, vt diabolus fugiat, & spiritus sanctus accedat. Vnde diaconus facit. 4. munit, se signaculo crucis, ne diabolus qui bonis insidiatur operibus, tollat ei deuotionem de corde, vel sermonem de ore. Sacerdos itaque vel diaconus cum lecturus est euangelium, signare se debet in fronte, signare se debet in ore, signare se debet in pectore, ac si dicat: Ego crucem Christi non erubescio, sed corde credo, quod ore predicabo. Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum, & hunc crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. **Gal. 6.** Nos autem gloriari oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo est salus. Quia dominus inquit in Euangelio, Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet,

scet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Debet etiam signare librum & osculari. Librum osculatur diaconus vel presbyter, dicto euangelio, & non prius, quasi dicat: Hic est liber crucifixi, per quem reconciliationem accepimus.

De crucis mysterio, & de multiplici eius effectu.

CAPVT. XLIII.

Quam profundum est crucis mysterium? * D. Da, quam arduum est sacramentum? Legitur masc. li. 4. enim quod Moyses ad mandatum domini de fide. orationi serpentem erexit animum pro signo. Quem theod. c. 12. aspicientes qui percussi fuerant a serpentibus sanabantur, quod ipse Christus exponens in euangelio de corona, inquit: Sicut Moyses exaltauit serpentem militis. in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, Figure crucis vt omnis qui credit in ipso, non pereat, &c. Le. cis ex veteribus etiam, quod quum Ioseph applicuisset Manasseri testamentum ad dextram, & minorem ad sinistram, vt eis secundum ordinem benediceret Iacob. Ille vero Iacob. 3. manus commutans, id est, modum crucis cancellans, dextram posuit super caput Effraim minoris, & sinistram super caput Manassæ maioris, & dixit: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, &c. Ezechiel autem audiuit dominum dicentem ad virum vestitum lineis, habentem atramentarium scriptoris ad renes. Transper medium ciuitatis, & signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium. Post hoc dicit septem viris: Transite per mediam ciuitatem,

INNOCENTII. PP.

- Apoca. 7. & percutite omnem super quem non videritis Thau. Nemini parceret oculus vester. Iohannes quoque vidit angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hinc est, Exod. 18. cum dominus percuteret Aegyptiorum primogenita, domos Hebræorum absque læsione transceudit, eod quod sanguinem in superliminari & in utroque poste vidisset. Dum Moyses manus tenebat extensas, Israël pugnans, Amalech superabat. Lignum missum in Marath, aquas dulcorauit amaras. Et ad lignum missum in Iordanem ferrum quod incidere enatauit. Hoc est lignum vitæ in medio paradisi, de quo Sapiens protestatur: Benedictum lignum per quod fit iustitia, quoniam regnauit à ligno Deus. Etenim Psalm. 92. corripuit orbem terræ, qui non commouebitur. Sapien. 2. Qui dixerunt. Morte turpissima condemnemus eum, nescierunt sacramenta Dei. Nec comprehendunt quæ sit latitudo & longitudo, quæ sit sublimitas & profundum. Crux ergo sanctorum restituit, benedictionem impendit, discernit à perfidis, liberat à periculis, hostes expellit, victores constituit. Crux mysterium firmitatis dei, firmamentum spei, clavis scientiæ, forma iustitiæ, magnificentia regum, gloria sacerdotum, inopum sustentatio, pauperum consolatio, cæcorum dux, claudorum baculus, spes desperatorum, resurrectio mortuorum,

Quo

LIBER. II.

54

Quomodo signum crucis sit exprimendum.

CAPVT. XLIIII.

Est autem signum crucis tribus digitis exprimendum, quia sub inuocatione trinitatis imprimitur, de qua dicit propheta: Quis appendit tribus digitis molem terræ? ita quod à superiori descendat ad inferius, & à dextra transeat ad sinistram. Quia Christus de cælo descendit in terram. Et à iudeis transiit ad gentes. Quisdam tamen signum crucis à sinistra produciunt in dextram: quia de miseria transire debemus ad gloriam. Sicut & Christus transiit de morte ad vitam, & de inferno ad paradysum, præsertim ut seipsum & alios vno eodemque pariter modo consignet. Constat autem quod cum super alios signum crucis imprimimus, ipsos à sinistris consignamus in dextram. Verum si diligenter attendas, etiam super alios signum crucis à dextra producimus in sinistram, quia non consignamus eos quasi vertentes dorsum, sed quasi faciem præsentantes.

De salutatione quæ præmittitur euangelio.

CAPVT. XLV.

Diaconus ergo in ambone consistens, salutatur populum, dicens: Dominus vobiscum, illud obseruans quod dominus iusserat. In quamcunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Stans ergo populus quod ante non fecerat, cum epistola legeretur deuotus & attentus, respondet: Et cum spiritu tuo. Statimque diaconus ut eos beneuolos reddat & dociles subdit: Sequens

INNOCENTII. PP.

Sequentia sancti euangelij, &c. Sed & ipsi cum reuerentia & honore respondēt: Gloria tibi domine, glorificantes dominum q̄ miserit eis verbum salutis, sicut in Actibus apostolorum habetur. Et glorificauerunt dominum, dicētes: Ergo & gentibus dedit Deus poenitentiam ad vitam.

De præminetia euangelij.

CAP. XLVI.

Sanè sicut caput præminet corpori, & ei cætera membra subseruiunt, sic euangelium toti officio præcellit, & ei cætera partes intellectuales ratione consentiūt. Hoc est verbum verbi, sermo sermonis, sapientia sapientiæ. Verbum verbi quod erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factū est nihil. Sermo sermonis, qui venit à regalibus sedibus, insinuatim portans imperiū, viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit vniuersa suauiter. Paradisus deliciarum, hortus aromatum, cella vinaria, cœnaculum vitæ, mensa propositionis, quadriga Amīnadab, turris Dauid, gazophylacium templi, thesaurus patris familiæ. Hic est fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetū de Libano. Quocirca diaconus corde purū, ore mūdum, opere castum se studeat exhibere, quatenus sacrosanctum Euangelium possit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentiū, id est, euangelica prædicatio non fluit impetū, id est, liberè, nisi de Libano, id est, de corde casto, & ore candido. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.

Laudes euangelij. Sapien. 18. Heb. 4.

Sapien. 8.

Canti. 4.

Qualis debet esse diaconus.

Ecclesia. 15

LIBER. II.

55

catoris. Sed peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & quare assumis testamētum meum per os tuum? Hic iam non loquitur Moy Exod. 1. ses, qui ab heri & nudius tertius non eloquens est, sed impeditioris & tardioris linguæ factus est. Ex quo dominum loquentē sibi audiuit. Hic nō loquitur Esaias, qui de se dicit: Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Hic non loquitur Hieremias, qui dicit: A à domine Hierem. 1. Deus, nescio loqui, quia puer ego sum. Sed loquitur pater in filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula.

Quare post euangelium liber & thuribulum ad episcopum reportantur.

CAP. XLVII.

Euangelio perlecto liber & thuribulum ad episcopum reportantur, quoniam ad eum omnia bona sunt referenda, à quo cuncta procedunt. Vnde multi psalmorum intitantur, in finem psalmus Dauid. Quia Christus est finis cōsummans, sed nō consumens, alpha & ω primus & nouissimus, initium & finis. Episcopus ergo thus odorat, & codicem osculatur. Quia Christus quod inspirauit & docuit, hoc approbat & acceptat. Deus enim nihil accipit, nisi quod efficit, nec remunerat, nisi quod donat. Quia sicut cuncta quæ facit, sunt bona: sic nulla sunt bona, nisi quæ facit. Nam vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

* De symbolo quod post euangelium cantatur.

CAP. XLVIII.

Quia

* C. il. A. gath. inf. c. 9. Telet.

3. cā. 1. Flo-
rēt. in vno
ne Arme.
norum D. de recepit, mox fidei symbolum ore decantat,
Thom. & quod tamē episcopus incipit, vt significet quod
Vvalde. omne bonum à Christo procedat. Nam omne
locis cita- datum optimum & omne donum perfectum de
ris. c. 18. sursum est, descendens à patre luminum. Quo
Rom. 10. circa ne muscus ille cœlestis diceret: Cantauit
Curepisco mus vobis, & non saltastis, chorus catholicus
pus incipit euangelicā doctrinā consona voce respondet,
symbolu. & solēni tripudio fidem catholicam profitetur.
Iaco. 1. Symbolum autem græcē, latinē sonat indicium
Matth. 11. vel collatio. Tum quia fidei plenam indicat re-
gulam & perfectam rationē, tum quia simul in
vnum continet articulos fidei. Traditur enim
quod postquam apostoli sanctum paracletum
acceperunt, cū iam forent ad prædicandū euan-
gelium profecturi, conferentes in vnu super arti-
culos fidei, statuerūt, vt sicut omnes erāt in fide
cōcordes, sic omnes vnā fidē cōcorditer prædica-
rēt, & ideō symbolu cōponentes, vnusquisq; bo-
lū, id est, particulam vnā apposuit. Vnde secun-
dum apostolorū catalogum duodecim particu-
las dinoscitur cōtinere. Symbolu ergo post eua-
gelii, fidem post prædicationem ostendit. Vnde
Ioan. 7. Ioannes, Hæc eo loquente, multi crediderunt
Rom. 10. in eum. Nam & secundum Apostolum fides ex
auditu, auditus autem per verbum Christi. Da-
masus autem papa constituit, vt symbolum can-
tetur admissam, ex decreto sanctæ vniuersalis
Synodi apud Constantinopolim celebratæ.

De

De duodecim partibus vtriusq; symboli, tam
apostolici quā Constantinopolitani
CAPVT. XLIX.

Credo in Deum patrem omnipotentem, Petrus,
creatorem cœli & terræ.
Et in Iesum Christum filium eius vnicum domi Andreas.
num nostrum.
Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Iacobus,
Maria virgine.
Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus Ioannes,
& sepultus.
Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à Thomas,
mortuis.
Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei pa- Iacobus
tris omnipotentis. minor.
Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Philippus.
Credo in spiritum sanctum. Bartholo-
Sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum com-
munionem. mæus.
Remissionem peccatorum. Mattheus.
Carnis resurrectionem. Simon.
Ervitam æternam. Amen. Thaddæus.
Constantinopolitanum quoq; symbolum Mathias.
dinoscitur continere duode-
cim clausulas.

Credo in vnum Deū. Patrem omnipotentē:
& factorem cœli & terrę: visibilium omnium
& invisibilium. Et in vnum dominum Iesum Chri-
stum filiū Dei vnigenitū. Et ex patre natū ante
omnia secula. Deum de Deo lumen de lumine:
Deū verū de Deo vero. Genitū non factum, cō-
substantialē patri: per quem omnia facta sunt.
Qui

INNOCENTII PP.

Qui propter nos homines: & propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato: passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in caelum sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in spiritum sanctum dominum & vivificantem: qui ex patre filioque procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. Amen.

Leniti. 24. Isti sunt duodecim panes qui recentes & calidi super mensam propositionis, coram domino ponebantur. Hæc sunt dona quæ principes tribuum in consecratione altaris duodecim obtulerunt.

Numerus xij. lere diebus. Duodenarius enim numerus multipliciter est consecratus. In. xij. Apostolis, in. xij. Prophetis, in. xij. Patriarchis, in. xij. exploratoribus, in. xij. principibus, in. xij. tribubus, in. xij. fontibus, in. xij. lapidibus, in. xij. sedibus, in. xij. horis, in. xij. mensibus, in. xij. annis, in. xij. signis, in. xij. stellis, in. xij. gemmis, in. xij. portis, in. xij. angulis, in. xij. fundamentis, in. xij. virgis, in. xij. cubitis, in. xij. cophinis, in. xij. phialis, in. xij. aculeis, in. xij. mortariis, in. xij. bobus, in. xij. asinibus, in. xij. arboribus. Est autem numerus

Mytheria huius numeri superabundans, constans ex duobus senariis signis

LIBER. II.

57

gnantibus perfectionem cogitationis & operis siue mentis & corporis. Ex ternario multiplicato per ter quaternarium, & quaternario per ternarium, signantibus fidem indiuiduæ trinitatis, & quatuor Evangeliorum doctrinam, siue tres virtutes Theologicas catholicas, & quatuor virtutes politicas. Hic numerus ex suis partibus aggregatis, excrescit in se denarium, qui constat ex denario & senario, mandatorum executionem significans. Quia decem sunt legis mandata, quæ sex diebus exequimur, excrescentes in charitatis perfectionem, quæ secundum apostolum. xvj. proprietates habere dinoscitur. Charitas (inquit) patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

Quibus diebus symbolum fit dicendum in missa. CAPVT. L.

Symbolum autem in illis tantum solennitatibus cantari debet ad Missam, de quibus alibi agatur. * Concil. Agathens. qua mentio fit in symbolo, videlicet omnibus diebus dominicis, Natali domini, Epiphania domini, Cæna domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, omnibus festiuitatibus beatæ Mariæ, sanctæ Crucis, Angelorum, Apostolorum, Dedicationibus ecclesiarum, & commemoratione omnium Sanctorum, quanquam & ipsa sit dedicationis festiuitas. Infra octauas Natalis domini, excepta

Infra octa pta die Innocentum, in qua cantica letitiæ subti-
uas. Hier. 31. Matth. 2.
centur. Tum quia vox in Rama audita est plo-
ratus & ululatus multus, Rachel plorans filios
suos, tum quia innocentes descenderunt ad in-
feros, tum etiam quia non loquendo, sed mori-
do confelsi sunt. In octaua tamen cantantur can-
tica letitiæ, propter resurrectionis gloriâ, quam
octaua signat. Infra octauas Epiphaniæ, Paschæ,
Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri,
& Pauli, & Assumptionis virginis Mariæ. Vnde li-
cet in natiuitate sancti Ioannis Baptistæ, & festi-
uitate sancti Laurentij symbolum nō cantetur,
in octauis eorum tamen cantatur, eo quod in-
fra octauas Apostolorum & assumptionis adue-
niat, & ob hoc in octauis sancti Ioannis præfa-
tio de apostolis, & in octauis sancti Laurentij

Mentio se præfatio de Assumptione cantatur. Horum os-
torum in innum commemoratio fit in symbolo, quorum
symbolo. dam tamen obscure, vt Epiphaniæ quæ est festu
baptismatis, de quo continetur in symbolo, con-
fiteor vnum baptisma. Cœnæ domini quæ est so-
lénitas eucharistiæ, ad quam respicit illud, quod
in symbolo continetur sanctorum communio-
nem. Angelorum qui nomīne cœli debent intel-
ligi, cum in symbolo dicitur: Creatorem vel fa-
ctorem cœli & terræ. Secundum illud: In princi-
pio creauit Deus cœlum & terram, id est, natus
ram angelicam & mundanam. Quibusdam ta-
men videtur, in festiuitatibus angelorū non esse
symbolum decantandum, eo q̄ angeli nūquam
habuerūt fidem sed speciem, non credentes sed
agnoscentes. Dedicationis ecclesiarum, ad quā
respicit

respicit illud: Sanctam ecclesiam catholicam.
Tunc enim (vt infra dicam) sanctificatur catho-
lica ecclesia, cum dedicatur. Ad octauas respicit
resurrectio mortuorum, de qua continetur in
symbolo, Expecto resurrectionem mortuorum.
In festo tamen Agnetis secundo symbolum non
cantatur, quia licet celebretur in octaua, non ta-
men est festum octauæ. Vnde nec in Calendario
scribitur, nec in ecclesia pronuntiatur octaua.
Quidā non absurdē singulis diebus paschalibus
sicut omnibus diebus dominicis symbolum can-
tant, à die resurrectionis vsq; ad festum Ascensio-
nis. Quidam etiam in festiuitate sanctæ Mariæ
Magdalenæ, dicentes illam apostolorū apostos-
lam, symbolum cantant. Et in capella propriè can-
tatur, pro eo q̄ ipsa propriè vel prima resurre- Ioan. 20.
ctionis gaudiū apostolis nuntiavit. De quibus-
dam tamen mentio fit in symbolo, in quorū cō-
memoratione symbolum non cantatur, vt pas-
sionis & sepulturæ, quoniam illorum dierū offi-
cium, aliorum officiorum regulam nō sectatur.
A quibus symbolum sit cantandum.

CAPVT. LI.

Q Via verò Christus nō venit prædicare Gē-
tibus, sed Iudæis, iuxta quod ipse dicit in
euangelio Apostolis, in viam gentiū Matth. 10.
ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum nō
intraueritis, donec post resurrectionē præcepit Marc. 16.
eissē. Euntes in mundum vniuersum, prædicato Singularis
Euangelium omni creaturæ. Idcirco Romano ritus. Ro.
Pontifice solenniter celebrante, symbolum sit Pontificis
dei non cantores in choro, sed subdiacones ad in Missa.

INNOCENTII. PP.

altare decantant, ipsi & generaliter ad vniuersa respondēt, vsq; dum Pontifex dicit: Pax domini sit semper vobiscum. Quoniam vsque post Christi resurrectionem, sola iudeorum ecclesia, quæ per subdiacones designatur, qui sursum ad altare consistunt, corde credidit ad iustitiā, ore autē confessa est ad salutem. Sed ex tūc cātores in choro respōdēt, & vniuersa decantant, quia post resurrectionē ecclesia gentium quam cantores designant, qui deorsum in choro cōsistūt, fidem Christi recepit, & laudum præconia saluatori persoluit. Inter Euangelium tamen & sacrificium chorus concinit offertorium. Quoniam inter prædicationem & passionem gentilitas fidei votum offerens decantauit, quando mulier Cananæ de finibus Tyri & Sydonis egressa clamauit, & dixit: Misere mei domine fili David, filia mea à dæmonio malè vexatur, cuius tādē fidem commēdāns Dominus ait, O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.

Matth. 5.

De offertorio. CAP. V. T. LII.

Dicitur sacerdos Oremus, præmittit Dominus vobiscum, quia nisi vobiscum sit Dominus, ad salutem nostram orare nō possumus. * D. Tho. Statim autem canitur offertorium, trahens nomen ab offerendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit oblationes à populis vel hostias à ministris. Hilarem enim datorem diligit Deus. Ordo conueniens, vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio. Quapropter offerenda cantatur

LIBER. II.

59

tur, quia sacrificium laudis offertur. Vndē Psalmus: Circuibō & immolabō in tabernaculo ei⁹ Psalm. 10. hostiā iubilationis, cantabō & psalmū dicā dño. Et in Paralipomenon, Cum offerrent holocausta, cōceperunt laudes canere domino: Et in diuersis organis, quæ Dauid rex cōceperat, cōceperat.

De silentio post offertorium.

CAP. LIII.

Post hoc sacerdos silentium solitudinem expetit, instāte memoria dominicæ passionis: illud insinuans, quod Iesus iam non palam ambulabat apud Iudeos, cum cogitaret eum interficere, sed abiit in regionem, iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consilium, & dicebāt: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum, sic, omnes credent in eū, & venient Romani, & tollent nostrū locum & gētem. Vnus autē ex illis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus homo pro populo moriatur, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. * Dionys. & Silentiū ergo sacerdotis, latibulū Christi signat. De ablutione manuum antequam sacrificium offeratur. CAP. LIIII.

Notandum verò, quod quum sacerdos dixisset: Oremus, nō statim orationem subiungit, sed antequā ad altare procedat, manus abluit, quatenus lotis manibus oblationem accipiat, incensum offerat, & orationem effundat. ad. I.

I 3 Scriptum

INNOCENTII. PP.

Exod. 30. Scriptum est enim in Exodo: Facies labiū eneū, ponesque illud in tabernaculum testimonij ad altare, & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius, manus suas & pedes, quando ingressuri sunt in tabernaculum testimonij, & quando accessuri sunt ad altare. Cū ergo iam manus suas

Binalotio lauisset Episcopus, ingressurus tabernaculum, tunc iterum manus abluir, cum accessurus est ad altare, vt magis magisq; mundatus offerat hostiam immacularam, sanctam, Deo placentem.

Psal. 30. Vndē Psalmista, cum esset mūdatus, petebat amplius emundari. Amplius (inquit) laua me ab iniustitia mea, & a delicto meo munda me. Sacerdos igitur hostiam oblaturus, debet conscientia lauare lachrymis pœnitentiæ. Secundum illud:

Psal. 6. Lauabo per singulas noctes lectum meū lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam & Christus antequam verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resurrectione Lazari lachrymas effudit miseratus, Euangelista testante. Iesus (inquit) infremuit spiritu, turbauit semetipsum & lachrymatus est.

Ioan. 11. De corporalibus, & quare vna pars extenditur, & altera complicatur.

CAPVT. LV.

Interim verò diaconus corporales pallas super altare disponit, quæ significant linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Iesu. Pars autē quæ plicata ponitur super calicem, signat sudariū, quod fuerat super caput eius separatim inuolutū in vnum locū. De his itaq; tantū reperitur in canone, Cōsulto omnium cōstituiamus vt sacrificium

LIBER. II.

60

sacrum altaris non in serico panno aut intincto De consecratione celebrare præsumat, sed in puro lineo ab distincto. i. c. episcopo consecrato, terreno scilicet lino pro Cōsulto. creato atq; contexto, sicut corpus domini nostri D. I. Christi in sindone linea munda sepultū 3. p. q. 83. ar fuit. Potest tamen & in his aliud figurari. Dicitur 3. ad 7. plex est enim palla, quæ dicitur corporalis, vna Ne pseruit quam diaconus super altare totam extendit, aliter temur, sed tera quam super calicem plicatā imponit. Pars credamus extensa, signat fidem: pars plicata signat intellectionem mysteria. Etum. Hic enim mysterium credi debet, sed cōtra 1. Tim. 1. prehendi non valet, vt fides habeat meritum, Psal. 63. cui humana ratio non præbet experimentum. Prou. 15. Credamus ergo de corde puro, conscientia bona & fide non ficta. Sed non præsumamus discutere, quia defecerunt scrutantes scrutatio. Scriptum est enim, quia per scrutator maiestatis operum primeretur à gloria. Nam qui dixerunt, durus est hic sermo, & quis potest illum audire? abierunt retro, & iam non ambulant cum Christo. De oblatione & incenso, & quare sacerdos tertio circumducit & reducit incensum, & quare retotum vndiq; incensatur altare.

CAPVT. LVI.

Tunc exurgens sacerdos ad altare procedit, sepulchrū. vbi mysticam oblationem accipit à ministris. Vnde de factis. Illud insinuans quod Ioānes euāgelista describit. Iesus, inquit, ante sex dies Paschæ venit in Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autē ei cenā ibi, & Martha ministrabat. Oblatione suscepta, statim ad altare circumducitur, per quod illud innuitur, quod statim

per euangelistam subijcitur, Maria ergo accepit libram vnguenti Nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & domus impleta est ex odore vnguenti. Quod autem sacerdos tertio superducit & circumducit incensum, designat quod Maria mater vn: ter exhibuit & adhibuit vnguentum circa cor: xit Iesum. pus Iesu. Primo cum vnxit pedes ipsius in domo Luca. 7. Simonis Pharisei. Secundo cum in domo Simonis leprosi super caput eius vnguentum effudit Ioan. 12. Marc. 16. Tertio cum emit aromata vt veniens vngeret Iesum, iam positum in sepulchro. Voluntas enim pro facto reputatur, cum & per ipsam non steterit, quo minus expleuerit quod incepit. Quod vndique totum incensatur altare, designat quod factum illud, totam vndique respargit ecclesiā. Matth. 16. Sicut dominus ipse testatur. Amen dico vobis, vbicunque predicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo dicetur quod hæc fecit in memoriam eius. Moraliter autem incensum deuotionis adolendum est in thuribulo cordis, igne charitatis, vt odorem suauitatis emitat. De quo dicit scriptura: Fungi sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius, & offerre illi incensum dignum in odorem suauitatis. Hoc enim incensum sacerdos accepit, id est, Christus acceptat, & incensat ex eo sacrificium & altare.

* Dionys. De modo & ordine sacrificium offerendi.

c. 3. de eccles. Hier.

CAPVT. LVII.

Ministe: **V**erum libet adhuc oblationis mysterium explicare. Subdiaconus enim calicē preparat, panem & vinū in illo disponens, quia nimis rō lex, quæ per subdiaconum hic cōgruē designatur,

tur, huius oblationis mysterium præsignauit, docens quod Melchisedech rex Salem protulit Gene. 14. panem & vinum. Erat enim Dei sacerdos altissimi. Quod exponens Propheta dicit ad Christum: Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Diaconus autem calicem Minister: preparatum accipiens, in altari componit. Quos rō diaconiam euangelium, cuius est figura diaconus, huius sacrificij ritum cōmendauit ecclesiæ, quam per altare suprā diximus figurari. Prius tamen diaconus patenam cum hostia tradit episcopo, * D. Tho. quā episcopus ipse super altare disponit, in: 3. p. q. 73. ar. nuans quod ipsemet Christus hoc sacramentū tific. 5. primum instituit, & ecclesiæ tradidit celebrandum, dicens: Hoc est enim corpus meum, quod 1. Cor. 11. pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Episcopus aquam vino commiscet in calice, quia Christus populum reconciliauit in morte. Scriptum est enim quod aquæ vino. multæ sunt populi multi, Christus autē sanguinem suum effudit pro populo, sicut ipse testatur, * D. Tho. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. arti. 6. 7. 8. Et de latere Christi simul exiuit sanguis & aqua. Vual. d. 4. Quatenus nec Christus sit sine populo, nec populus sine Christo. Quia cum aqua vino miscetur, Christus & populus adunantur. Verum hoc nod. gene quoque mysterium lex Mosaiica figurat, sicut ra. c. 33. Elo exponit Apostolus, dicens: Bibebant autem de rēt. sub Eu spiritali consequente eos petra, Petra autem genio. 4. erat Christus. Quapropter ampullam cū aqua 1. Cor. 10. subdiaconus tradit episcopo, quā episcopus fundit in calicem,

INNOCENTII. PP.

calicem, ut sicut aqua non separatur à vino, sic
nunquam populus separetur à Christo. Calix po-
nitur ad dextrum latus oblatae, quasi sanguis
suscepturus: qui de latere Christi dextro creditur
vel cernitur profluxisse. Nam sicut panis in
corpus, ita profecto vinum transubstantiatur
in sanguinem. Porro cum sacerdos accipit pate-
nam & vceolum, calicem & thuribulum: pater
Crucis si- nam cum hostia, vceolum, cum aqua, calicem
gnaculū. cum vino, thuribulum cum incenso, efficit super
* D. Th. 3. ea crucis * signaculum, ut per crucis virtutem
p. q. 83. art. omnis * comitatus diabolice malignitatis effu-
5. ad 3. giat, ne contra sacerdotem vel sacrificiū aliquo
alias * co- modo preualeat, ob hoc & in modum crucis su-
natus. perducit & circumducit incensum & sacrificiū
ad altare, quatenus & crucis signaculo & thur-
ris incenso diabolice fraudis malignitas extrin-
cetur. Sicut prædiximus & ostendimus ad id va-
trumque valere.

De patena super quam sacrificiū pa-
nis offertur. CAP. LVIII.

Patena la- **P**atena dicitur à patendo, cor latum & am-
plitudinem plum signat, super hanc patenam, id est, su-
per charitatis per latitudinem charitatis, sacrificium iusticie
designat. debet offerri, ut holocaustū animæ pingue fiat.
Hanc latitudinē cordis Apostoli habebant, cum
Matt. 26. Petrus aiebat: Et si oportuerit me mori tecū, nō
tenegabo. Similiter & omnes discipuli Christo
dixerūt. Propter quod dominus intulit dicens.
Spiritus quidem promptus est, caro autem infir-
ma. Sed latitudo cordis ab eis aufugit & latuit,
cum omnes discipuli relicto magistro fugerunt
& la-

LIBER. II.

62

& latuerunt. Et ideo post susceptam oblata m sa-
cerdos abscondit sub corporali patenam, vel ab-
celdari remotam subdiaconus retro continet in-
uolutam, per quod discipulorum fuga vel lati-
bulum designatur, qui dum verum sacrificium rum fuga.
offerretur, fugerunt relicto Christo, sicut eis ip-
se prædixerat: Omnes vos fugam & scandalum
patiimini in me in hac nocte. Scriptū est enim: Zach. 13.
Percutiam pastorem, & dispergentur oves gre-
gis, postquā autem surrexero, præcedam vos in
Galilæā. Et ideo sacerdos dominicæ resurrectionis
annunciaturus * euangelium, resumit pater: * aliās eulo-
nā, quia cum esset sero die illo vna sabbatorum, gium.
& fores essent clausæ, ubi erant discipuli congre-
gati propter metum ludæorum, venit Iesus, &
stans in medio dixit eis: Pax vobis, resumens Ioan. 20.
oves quæ trepidantes aufugerunt.

De sacerdotis inclinatione

CAP. LIX.

Tunc sacerdos inclinans, orat primū pro se,
deinde pro populo; monēs ut populus oret
pro ipso. Orate, inquit, pro me fratres. Debem⁹
enim pro inuicem orare secundum Apostolum, Iacob. 5.
ut saluemur. Nam & dominus inquit in euange Matt. 18.
lio: Amē dico vobis quia si duo vel tres consen-
serint de omni re super terrā quancunq; petierint, fiet eis à patre meo qui est in cælis. Oravit * Oratio
autem & Christus primum pro se, deinde pro Christi.
populo dicens: Pater, venit hora, clarifica filiū Ioan. 17.
tuū, ut & filius tu⁹ clarificet te. Pater sancte, ser-
ua eos quos dedisti mihi, ut sint vnum, sicut &
nos. Per hoc autem quod sacerdos inclinat se,
humi,

INNOCENTII. PP.

Matt. 21.

*Vual. d'fa
crametal.
tit. 4. c. 35.
num. 10.

Ioann. 12.

Finis ora
tionis sit
principiū
p̄sationis

humiliationem Christi signat, qui exinanivit
semetipsum, formam serui accipiens, factus obe-
diens vsque ad mortem, mortem autem crucis.
Nunc tandem sacerdos dicit orationem quam
intermisit, quia tunc demum Christus redit Hiero-
solyman ad domum orationis quam ad tem-
pus deseruerat, cum secesserat in Effrem. Sic enim
habetur in Euangelio: Cum venisset Iesus Hiero-
solyman, intrauit in templum Dei, & eiecit
vendentes & ementes de templo, dicens: Do-
mus mea domus orationis vocabitur.

De præfatione. *

CAPVT. LX.

Quia verò iterum iam palam ambulabat Iesus, ita quòd in crastinum turba multa quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent quia Iesus venit Hierosolimam, acceperunt ramos palmarum, & obuiam processerunt clamantes: Osanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Israël. Leuat ergo sacerdos manus & vocem, dicendo palam: Per omnia secula seculorum. Finis orationis est principium præfationis, per quod sacerdos insinuat, & Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum, Iudeos continens & Gentiles, vt sit vnus ouile & vnus pastor. Vndè post laudem Iudeorum Euangelista describit fidem Gentilium. Erant, inquit, Gentiles quidam ex his qui ascenderant vt adorarent in die festo, hi rogauerunt Philippum dicentes: Domine: volumus Iesum videre. Dicturus autem sacerdos orationem dignissimam, præmittit salutationem, optans nos tales

LIBER. II.

tales existere, cum quibus dominus manere dis-
gnetur, & illud nobiscum celebrare cōuiuium,
ad quod mulier attulit alabastrū vnguenti Na-
di pistici pretiosi, & illud effudit super caput do-
mini recumbentis. Vnde statim sacerdos subiū-
git: Sursum corda. Chorusque subiungit. Habe Sursum cor-
mus ad dominū, vt ecclesia sit verē mulier vn- da, Cypr.
guentaria, ac sursum ad ipsam verbi diuinitatē in cōc. ora.
coreleuet, & illud caputæquale Deo patri fide Domini.
contingens, vnguento catholicæ confessionis Chryf. ho-
perungat. Cuius sanē præconium sacerdos pro: mi. in en-
sequitur dicens: Gratias agamus domino Deo cēnjs. Au-
nostro. Chorusque respondet: Dignum & iustū gust. de vi-
est. Gratias enim debemus referre omnipoten- duit. c. 16.
ti Deo per Christum dominum nostrum. Crez. & lib. 2. de
dentes & confitentes quōd per ipsum maiesta: bon. perse-
tem eius laudant angeli: adorant dominatio: uerāt. c. 16.
nes, tremunt potestates, &c. Nimirum hoc diui ferm. 44.
nitatis arcanum eius contingere, est præcipuum de tēpore
super caput eius vnguentum effundere, quod ex & epist. 57
euangelici pigmenti medulla Ioannes euange: Gratias a:
lista confecit. In principio erat verbum, & ver: gamus.
bum erat apud Deum, & Deus erat verbum.
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum
est nihil. Hoc sacræ cōfessionis præconiū, ita re-
ste concludit ecclesia, vt cum angelis & homini Hymnus
bus decantent hunc deuoti pectoris hymnum: angelorū,
Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. oratio ista, vel & hominū
hymnus partim angelorum partim hominum
verba complectitur. Legitur enim in Esaia, q. Esai. 7.
Seraphim clamabant, alter ad alterum, & dice-
bant: Sāctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus

INNOCENTII PP.

exercituū, plena est omnis terra gloria eius. Le
Matth. 21. gitor quoque in Euangelio, quod qui præibant,
& qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna
* Vval. de na filio Dauid, benedictus qui venit in nomine
sacramen- domini, Osanna in altissimis. Vox * angelorū
tal. titu. 4. trinitatis & vnitatis in Deo commendat arca
c. 35. cōcil. num, vox hominum diuinitatis & humanitas
Vasense. tis in Christo personat sacramentum. Potest ta
can. 6. men præfationis officium ad illud referri, quod
Luc. 11. Iesus ascendit in cœnaculum magnū stratum:
In quo multa locutus est cum discipulis suis, &
gratias agens, hymnum retulit Deo patri,
Ioan. 18. quod Ioannes euangelista describit, vsque dum
egressus esset trans torrentem Cedron, de quo
Matt. 26. dicit Matthæus: Et hymno dicto, exierunt in
montem oliueti. Gelasius Papa tractus & hy
mnos composuit, & sacramentorum præfatio
nes cauto & elimato sermone dictauit. Sixtus
autem hymnum Sanctus, Sanctus, Sanctus, can
tari constituit.

PER omnia secula seculorum.
Amen. Dominus vobiscum.
Et cū spiritu tuo. Sursum corda.
Habemus ad dominum. Gratias
agamus domino Deo nostro. Di
gnum & iustum est. Verè dignum
& iustum est, æquum & salutare.

Nos

LIBER. II.

64

Nostibi semper & ubiq; gratias a
gere. Dñe sancte pater omnipotēs
æterne Deus. Per Christum domi
num nostrum. Per quem maiesta
tem tuam laudant angeli, adorant
dominationes, tremūt potestates.
Cœli cœlorumq; virtutes ac beata
seraphin socia exultatione cōcele
brant. Cum quibus & nostras vo
ces, vt admitti iubeas deprecamur,
supplici confessione dicentes..

De expositione præfationis eiusdem.

CAPVT. LXI.

Monet ergo sacerdos, vt corda sursum ha: Sursum
beamus ad dominum, secundum exhorta corda.
tionem apostoli dicentis: Quæ sursum sunt quę
rite, & non quę super terram. Nam vbi est the: Colof. 3.
saurus tuus, ibi & cor tuum. Multi quidem dum Matt. 6.
ore loquuntur cœlestia, corde meditantur terre
na. Quibus dominus impropere per prophetā:
Populus hic me labijs honorat, cor autem eorū E sai. 26.
longe est a me. In qualibet ergo oratione peccas
tum est, sed in ista periculum, Cor habere diui:
sum

ab ore di- sum ab ore, os habere diuifum à corde. Nam qui
uifum. femetipfum non audit, Deus illum nō exaudit.
Chorus ergo respondens proficitur se sacerdoti
tis monita iufcepiffe, cum ait: Habemus ad do-
minum. Diligenter ergo prouideat, ne cor ha-
bens deorfum ad feculum, fpiritui fancto dani-
nabiliter mentiat. Sacerdos poftquam attenu-

Gratias a- tos reddit & deuotos, hortatur vt gratias agat
gamus do mus domino Deo nostro. Quoniā ipfe eft Deus
mino Deo id eft, creator, ipfe eft dominus, id eft, redēptor.
nostro. Ipfe enim eft noster Iefus, id eft, Saluator. Tunc
erit veriffimē noster, cum erit omnia in omnia

bus, id eft, fufficientia fingulorum, quoniam ip-
fe eft Deus, qui de nihilo nos creauit, ipfe eft do-
minus, qui fanguine fuo nos redemit. Ipfe eft no-
fter, qui fui munere nos faluabit. Qui creando
nobis dedit naturam, qui redimendo dedit gra-
tiam, & faluando conferet gloriam. Chorus er-
go respondens, facerdotis verbum approbat &

Dignū & affirmat. Dignum, inquit, & iuftum eft, Dignū
iufū eft. quantum ad dominum, quia ipfe eft dominus
Deus noster. Iuftum eft, quantum ad nos, quia
nos fumus populus eius, & oues pascuę eius. Ve-
rē dignū & iuftum eft, æquum & falutare. Nos
tibi femper, &c. Dignum, quia nos mera volun-
tate fecifti. Iuftum, quia nos pura mifericordia
redemifti. AEquum, quia gratuito nos iuftifica-
cas. Salutare, quia nos perpetuō glorificas. Age
re gratias tibi domine fancte, vbique pater omni-

Pfal. 102. nipotens, femper æterne Deus. Vndē Pfalmifta.

Pfal. 33. In omni loco dominationis eius benedic anima
mea domino. Et iterum: Benedicam dominum
in

in omni tempore, femper laus eius in ore meo.
Per Christum dominum nostrum. Aduocatum 1. Ioan. 2.
enim habemus apud patrem Iefum Christum Hebr. 5.
dominum iuftum, qui interpellat pro nobis, &
ipfe eft propitiatio p peccatis nostris, qui exau-
ditur, in omnibus pro fua reuerentia. Per eum
ergo quafi per mediatorem laudes offerimus.
Per eum quafi per aduocatum gratias exhibe-
mus. Per quem maiestatem tuam laudant ange-
li, adorant dominationes, tremunt potestates.
Per illum itaq; laudant, adorāt & tremunt, per
quē omnia facta sunt, per quē omnes fpirituū or-
dines sunt creati. Nā dixit Deus, fiat lux, & fa-
cta eft lux. Verbo dixit, & verbo fecit, quia ver-
bo domini cœli firmati sunt. Et in principio erat
verbū, & verbū erat apud Deū. Omnia per ip-
fum facta sunt, & fine ipfo factum eft nihil. Lau-
dant. Vndē Pfalmifta. Laudate eū omnes ange-
li eius. Adorant. Vndē Efdras, Exercitus cœli te 2. Efdr. 19.
adorant. Tremunt. Vndē Iob: Colūne cœli con Iob. 26.
tremifcunt, & pauēt aduentū eius. Tremere ve Quomo-
rō dicuntur, non metu formidinis, cū ſint perfe do tremūt
tē beati, ſed admiſtrationis affectu, vel obe, angeli.
dientię famulatu, cum ſecundum apoſtolum, Heb. 1.
Omnes ſunt adminiſtratori j ſpiritus in miniſte Quomo-
rium deſtinati. Cœli dicuntur laudare, quia lau- do cœli
diſpræſtant materiam. Vndē Propheta: Cœli laudant
cœlorum & aquę quę ſuper cœlos ſunt laudent Deum.
nomen domini. Vel per cœlos hic thronos ac: Eſai. 66.
cepit, quia dominus ait: Cœlum mihi ſedes eſt.
Seraphin ardens vel ſuccendens interpretatur, Seraphin.
eo quod præ cæteris ardent & ſuccenduntur in
K charis

INNOCENTII PP.

charitate. Reperitur autem hoc nomen & neutrum & masculinum. Sed neutraliter terminatur in, n, vt in hoc loco beata Seraphin. Masculinè terminatur in, m, vt in propheta, Seraphim clamabant, alter ad alterum. Verùm cum nouè

Esai. 6. Cur in præfatione angelorum, quare tribus exclusis, fatioe non tantum sex in præfatione ponuntur? an non illi exprimuntur nouè & adorant? Absit. Nam virtutes cœlorum, omnes ordines comprehendunt. Vnde Psalmista: Verbo angelorū. domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Eriterū: Dominus virtutū ipsius. Psal. 13. se est rex gloriæ, vel forte licet occulta, tamen Dionysius certa prouisum est ratione. Dionysius quippe de cœlesti tres esse tradit ordines angelorum trinos in sin Hierar: gulis ponens, vt similitudo trinitatis eis insinuetur impressa. Sūtenim tres ordines superiores, & D. Th. tres inferiores, tres medij. Superiores, Seraphin 1. p. q. 108. Cherubin, throni. Medij, dominationes, principatus, potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli. De singulis autem hic ordo mediū

* 1. lib. sen. subtrahitur, de superioribus Cherubin, de medijs d. 3. d. Th. dijs principatus, de inferioribus autem archangelis. Quia ad comparationē trinitatis æternæ artic. 7. (cuius maiestas hic præcipuè commendatur) omnis alia trinitas diminuta reperitur & imperfecta.

Psalm. 88. secta. Nam quis in nubibus æquabitur domino? Vestigiū aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Quod trinitatis dam enim increatæ trinitatis vestigiū * res in creatu: licet in omnibus creaturis, tam in angelis, quam in homine quam in mundo. Nam ad angelos. Ezech. 18. lū inquit propheta. Tu signaculū similitudinis pler

LIBER. II. 66

plenus sapientiæ: & perfectus decore. De homine dicit scriptura. Fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. De mundo dicit apostolus. Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt Roma. 1. à creatura mundi conspiciuntur intellecta. Quælibet autem trinitas, siue spiritalis in angelo, siue corporalis in mundo, siue spiritalis & corporalis in homine, similitudinem quandam diuinæ trinitatis ostendit, ipsius tamen similitudinis non perficit veritatem. Deus enim est spiritus. Quid trinitas. increatus, immensus, incommutabilis: summe potens, summe sapiens, summe bonus. Increatus, quia non incipit in tempore vel ex tempore. Imensus quia non circumscribitur loco. Incommutabilis, quia non variatur. * in factis. * Aliis affectis. Summe potēs, cui nihil est impossibile. Summe bonus, cui nihil est inuidentiæ. A quo omnia, in quo omnia, per quem omnia. A quo sunt potenter creata. Per quem omnia sunt sapienter formata. In quo omnia sunt diligenter conseruata. Creatura per potentiam, formata per sapientiam, conseruata per diligentiam. Creatura per potentiam, patrem causam efficientem. Per sapientiam, filium causam afficientem. Per diligentiam, spiritum sanctum causam perficientem. Tres enim sunt qui dant testimoniū in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnū sunt. Tres personaliter, sua quæque ratione distinctus. Pater generatione, Verbum filiatione, Spiritus sanctus processione, vnū * efficialiter. Torum omnes Alias * effentialiter. Quod singuli natura, potētia, volūtate. Et omnis

INNOCENTII. PP.

no quicquid secundum substantiam predicatur. Hanc eternam & indiuiduam trinitatem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Cum quibus & nostras voces. Duas enim omnipotens Deus rationabiles condidit naturas, angelicam & humanam, quarum laudibus diuinis insisterent, & ei gratiarum actiones redderent, quas dum pari voto concelebrant, tanquam superiores & inferiores chordæ in celesti cithara sociantur. De qua dicit Ioannes. Et audiui vocem citharæ dorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum. Supplici confessione, quasi non superba præsumptione, sed humiliter laude dicentes. Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth. Ter dicitur sanctus, & semel Deus dicitur, ut trinitatis & unitatis mysterium comprobetur. Hoc non solum Seraphim clamabant, sub excelsio Dei solio secundum prophetam, Sed & quatuor animalia, secundum Apocalypsim in circuitu sedis, requiem non habebant die ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus minus. Deus omnipotens, Sanctus dicitur, id est, sanctificans, non autem sanctificatus. Unde sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Sanctus pater dicente filio: Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es: Sanctus filius angelo protestante. Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctus spiritus Christo dicente: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Dicitur autem dominus Deus Sabaoth, id est, dominus exercituum, videlicet angelorum & hominum, quorum terra

LIBER. II.

67

ribilis ut castrorum acies est ordinata: tot enim exercitus habet Deus in terra, quot sunt ordines in Ecclesia: tot habet in cælis, quot ordines sunt in angelis. Pleni sunt cæli & terra gloria tua. Nomine cælorum & terrarum, angeli & homines diuina pleni gratia, perhibentur, vel ad litteram cælum & terra gloria diuina replentur, quia * deitas est utique. Vnde Propheta. Si ascendero in cælum, tu illic es, Si descendero ad inferum uinitas. num ades. Super omnia non elatus, subter omnia. Psalm. 138. nia non prostratus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. Vnde reperitur in Iob, Iob. 11. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari. Quia uero necessarium est ad æternam salutem, incarnationis mysterium confiteri, recte subiungitur: Benedictus qui uenit in nomine domini. Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, nomen patris est filius, de quo dicit propheta: Ecce nomen domini uenit de longinquo. Esai. 30. quo. Osanna in excelsis. Verbum Hebræum est, Osanna: quod signat, salua obsecro, compositum ex Osi, quod est salua, & Anna quod est interiectio obsecrantis. Vel Osi & Anna duæ sunt dictiones per eclipsim prolatae. Bis autem dicitur Osanna propter duas partes salutis, quarum sunt stola mentis & stola carnis, quibus sancti beatificantur in gloria. Hic laudis versiculus in psalmo. cxvij. reperitur. Quod enim turbæ dixerunt: Osanna, hoc est, quod ibi dicitur: O domine saluum me fac, & eisdem uerbis subiungitur, Benedictus qui uenit in nomine domini.

K 3

CAPL

CAPITVLA TER-
TII LIBRI.

- 1 De silentio post praefationem, Vbi triplex ratio ipsius assignatur, allegorica, tropologica, & historica, agitur etiam de stabello.
- 2 De his quorum memoria colitur in secreta, Vbi dicitur quur ante canonem in plerisque sacramentarijs imago Christi depingitur.
- 3 De primis signis quæ sunt primo super oblata & calicem, Vbi agitur de trina Christi traditione, quæ facta est à Deo, à Iuda, à Iudeo. Docetur etiam quòd ea quæ sacris offeruntur altaribus, & dona & munera & sacrificia nuncupantur, cur sacrificia pluraliter nominentur, cum vnum sit sacrificium singulariter, & quòd dicitur sanctum sacrificium illibatum.
- 4 De tribus ecclesiæ sacrificijs.
- 5 Pro quibus sacrificium offeratur, Vbi distinguitur, quibus videlicet, & pro quibus sacrificium altaris sit offerendum, agitur etiam de duplici potestate, spiritali & temporalis, ecclesiastica & mundana, quur etiam sacerdos vel prebyter dicat, Offerimus, quum vnus sit ille qui offert.
- 6 In quo loco debeant vinorum nomina recitari, Vbi tria

- Vbi traditur, quòd vsque ad finem misse fideles debent in ecclesia permanere, quid sit Deum meminisse & obliuisci, Quæ ratione sacrificium laudis Eucharistia nuncupatur.
- 7 De tribus bonis, pro quibus sacrificium laudis offertur, temporali, spiritalibus & æternis.
 - 8 Quòd sacrificium altaris equaliter offertur toti trinitati.
 - 9 De trina commemoratione sanctorum quæ fit in secreta.
 - 10 Quare non fit commemoratio in canone confessorum.
 - 11 Quòd sacrificium soli Deo offerendum est, Vbi distinguuntur duæ species seruitutis, videlicet Latia & Dulia, agitur etiã de tribus petitionibus, quas B. Gregorius adiecit in canone. Et de triplici pace quæ postulatur in missa.
 - 12 De quinq; signis quæ secundo fiunt super oblata & calicem, Vbi agitur de Christi venditione, de persona venditoris & venditi & euentis. Exponitur etiã tripliciter & illa clausula. Quam oblationem digneris facere benedictam, ascriptam, ratam rationabilem & acceptabilem.

* Vval. de
sacramen-
tal. ti. 4. c.
35. D. Th.
3. p. q. 83. ar.
ti. 4. ad. 6.

Quid desi-
gnat silen-
tium.
Ioann. 12.

Matt. 26.

Esaï. 53.

Ioann. 12.

Orandum Illud ergo latibulum Christi hic secretum silen-
tium representat, in quo cessante verborum
cordis.

Matt. 6.

1. Timo. 1.

tumultu, sola dirigitur ad Deum intenta deuotio. Tunc enim sacerdos debet intrare in cubiculum cordis, & ostio sensuum intercluso, Deum patre orare, non multiloquio, sicut Ethnici faciunt: quod putat multiloquio exaudiri, sed in corde puro: &

LIBER

Tertius.

De silentio post præfationem.
CAPVT. I.

Ost acclamatum præconium, sequitur secretum silentium. Nam ut Ioannes Euangelista describit, ubi Iesus honorifice fuit receptus à turbis: tum palmis & laudibus, abiit & abscondit se ab eis, non utique trepidantis formidine, sed dispensantis officio, quia nondum venerat hora eius, quæ postquam aduenit, spontaneus ad passionem accessit. Surgite (inquit) eamus, ecce appropinquat qui me tradet, oblatu- est enim quia ipse voluit, unde cum cohors & ministri venissent cum laternis & facibus & armis, ut comprehenderent illum, sciens Iesus omnia quæ ventura erant super eum processit & dixit eis: Quem queritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum, dicit eis: Ego sum.

conscientia bona, & fide non ficta. Deus enim Hier. 17. non est exauditor vocis sed cordis, nec est admodum clamoribus, quia renum est scrutator & cordium. Quod Anna typum gerens Ecclesiæ, legitur obseruasse, quæ non petitione clamorosa, sed tacita deuotione impetrauit quæ petijt. Scriptum est enim in libro Regum, quod Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius commouebantur, & vox penitus non audiebatur. Item in psalmo: Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Spiritus est Deus, Ioan. 4. & eos qui adorant in spiritu & veritate oportet adorare. Ne verò muscæ morientes perdant suauitatem vnguenti, flabello spiritus abigantur. Eccles. 4. Quatenus auster adueniens perfleret hortum, ut Cant. 4. aromata fluant: hoc est, ne importuna cogitationes tollant deuotionem orationis, inspiratione gratiæ repellantur. Quatenus spiritus sanctus accedens mentem fecundet, ut virtutes abundent. in secreto. Cæterum ne sacrosancta verba vilescerent, dum canunt. Vis omnes pene per usum ipsa scientes, in plateis & de vicis, alijsque locis incongruis decantarent, deinde diu creuit Ecclesia, ut hæc obsecratio quæ secreta norunt. censetur, à sacerdote secretè dicatur, unde fer: De secretis, quod cum ante consuetudinem quæ postea. modum inoleuit, quidam pastores ea decantarent in agro, diuinitus sunt percussi.

De his quorum memoria colitur in secreto.

CAPVT. II.

IN secreto recolitur memoria passionis, videlicet, eorum quæ gesta sunt per hebdomadā antepaschalem, à decima luna primis mensis,

K 5 quando

INNOCENTII. PP.

qñ Iesus adiit Ierosolymā, vsq; ad septimādecimam quādo resurrexit à mortuis. Propter quod inter præfationem & canonem in plerisq; sacramentarijs imago Christi depingitur, vt non solum intellectus literæ, verum etiam aspectus piæ ætæ memoriam dominicæ passionis inspiret. **Literā in** Et fortè diuina factum est prouidentia, licet huius principio mana non sit industria procuratum, vt ab ea **Canonis.** tera canon inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit & exprimit in figura Thau. Namq; mysterium crucis insinuat, dicente domino per **Ezech. p.** Prophetā: Signa Thau in frontibus virorū dolentium & gementium, &c.

TE igitur clementissime pater per Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus & petimus: vti accepta habeas & benedicas. Hæc * dona. Hæc * munera. Hæc * sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica: quam pacificare: custodire adunare, & regere digneris toto orbe terrarum: vnā cū famulo

LIBER. III.

70

famulo tuo papa nostro. N. & antistite nostro. N. & rege nostro. N. & omnibus orthodoxis: atque catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus.

De tribus signis quæ fiunt super oblatam & calicem. CAPVT. III.

* D. Tho.
3. p. q. 83. ar.

TE igitur clementissime pater. Eadem die qua laudes à turbis sunt acclamatæ: videlicet decima luna primi mensis, quando secundum Sacramentum typicus agnus in domos Hebræorum intal. titu. 4. ferebatur, verus agnus ingressus est Hierosolymam, & à nequissimis Iudeis obsessus, multis in Exod. 12. fidijs quærebatur ad mortē. Traditus est autē à tribus, à Deo, à Iuda, à Iudeis. De prima traditione dicit Apostolus: Proprio filio suo non peperit Christus, sed pro nobis omnibus tradidit illū. De ditio. secunda scribitur in Matthæo: Quærebat Iudas Rom. 8. opportunitatē, vt eū traderet. De tertia legitur Matth. 26. in Ioāne: Gens tua & pōtiffices tui tradiderūt te Ioan. 11. mihi. Prima fuit ex gratia, quia dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Secūda ex auaritia, Ephe. 5. quia cōstituerunt ei triginta argenteos, & exinde quærebat opportunitatem vt traderet eum si ne turbis. Tertia ex inuidia, Sciebat enim Pilatus, quod ex inuidia tradidissent eū. Deus ergo tradidit illum ex dono, Iudas pro munere, Iudeus in

Matth. 22. In sacrificium illibatum, quod utiq; non Iudei libauere, sed gentes. Quoniam ablatum est regnum a Iudeis, & datum est genti facienti fructum. Hęc dona, ctus eius. Ad hoc igitur designandum, facere hęc mune dos facit tres cruce super oblatam & calicem, & hęc sanctum dicit: Hęc dona, hęc munera, hęc sancta sacrificia. sacrificia illibata, commemorans illam traditionem, quam Deus fecit ex dono, Iudas pro mune re, Iudeus in sacrificium illibatum. Singuli tamen ad mortem, mortem autem crucis. Nam licet diuersa fuerint operantia, tamen vnum & idem extitit operatum. Hęc trina traditio tunc incepit, cum filius, ex Dei patris decreto, & ex consilio spiritus sancti, necnon ex proprio beneplacito veniens Hierosolymam, semetipsum exposuit passioni, qui cum venisset, ibidem expositus fuit ad quid venisset. Nisi, inquit, granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et ego si exaltatus fuero de terra, omnia traham ad meipsum, hoc autem dicitur in bat significans qua morte esset moriturus. Vel diuisa. potius quia in diuisa sunt opera trinitatis, potest * 3. Sentēt. referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ d. n. c. 1. & tota tradidit Christum in mortem, vt tota per 4. ex Aug. Christum redimeret nos a morte. Donum enim Toleta. 6. est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Dio tis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus nys. c. 2. de accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per diuin. no: sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur

Ioan. 11.

Operatris ra, omnia traham ad meipsum, hoc autem dicitur in bat significans qua morte esset moriturus. Vel diuisa. potius quia in diuisa sunt opera trinitatis, potest * 3. Sentēt. referri totum ad indiuiduam trinitatem, quæ d. n. c. 1. & tota tradidit Christum in mortem, vt tota per 4. ex Aug. Christum redimeret nos a morte. Donum enim Toleta. 6. est dantis, munus accipientis, sacrificium offerentis. Dio tis. Et pater dedit, filius obtulit, spiritus sanctus nys. c. 2. de accepit. Hinc ergo dicit Apostolus: Christus per diuin. no: sanctum spiritum semetipsum obtulit Deo immaculatum. Singuli tamen obtulerunt, & dederunt, & acceperunt. Sed ad distinctionem dicitur

tur pater dedisse propter autoritatem, filius obtulisse propter humanitatem, Spiritus sanctus accepisse propter benignitatem. O liberalis gratia, liberalitas gratiosa, quod Deus dedit nobis in donum, hoc accepit a nobis in munus, eadem enim sacrificia dona sunt simul & munera. Dona sunt nobis collata, munera sunt a nobis oblata. Nam quæ sacris offeruntur altaribus, & munera nuncupantur & dona. Vnde dominus inquit in euangelio: Si offers munus tuum ad altare, Math. 5. re, vade prius reconciliari fratri tuo. Et Aposto Heb. 3. lus de Pontifice vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Daniel quoq; dixit ad Balthasar. Mu. Danie. 5. nera tua tibi sint, & dona tua alteri da. Sermo nūm igitur inculcatio, piæ deuotionis est excusatio vel ineffabilis commendatio sacramenti. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum quod tantum sacramentum dignè valeat appellare, nisi quod Græcè dicitur eucharistia, quod exponitur bona gratia. Dicuntur autem dona Cur pluraliter, munera, sacrificia, quia panis & vinū liter donata nequam consecrentur, & diuersæ sunt species dicuntur, substantiarum, & diuersæ specierum substantiæ. Sed vbi consecratio celestis accesserit, species quidem remanent, sed substantiæ conuertuntur, ita quod diuersa sunt continentia, sed vnicū est contentum. Nam idem sub vtraq; specie continetur, licet non in idem vtraq; substantia conuertatur, sicut infra planius & plenius ostendetur. Dicuntur & sancta & illibata, quia panis & vinum significant sacrosanctum corpus & immaculatum sanguinem Iesu Christi. Non enim dicuntur

INNOCENTII. PP.

dicuntur illibata quasi nondum gustata. Sed potius illibata dicuntur, id est, immaculata, quæ sine macula cordis & corporis oportet offerri, quatenus & cor ab iniquitate purgetur, & corpus ab immunditia, quoniam ut inquit Apostolus: Quicumque manducauerit panem vel biberit calicem domini indignè, reuserit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideo multi sunt infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

* Missam esse sacrifici

Porro tria sunt ecclesiæ sacrificia, quæ significatur in Niceno. c. 14. torium, thuribulum & altare, videlicet, sacrificium Tridè. scilicet, cium poenitentiae, sacrificium iustitiae, & sacrificium eucharistiae. De primo * Sacrificium Deo Addo * an spiritus contribulatus. De secundo: Tunc accipietur sacrificium iustitiae. De tertio, Tibi sacrificabo hostiam laudis. Super altare caro mactatur, intra thuribulum thus adoletur. Ad propitiatorium sanguis infertur. Caro mactatur in cōtritione, thus adoletur in deuotione. Sanguis in Triplicis fertur pro redemptione super altare corporis, sacrificij intra thuribulum cordis, ad propitiatorium Dei patris. In sacrificijs illis panis & vinum & aqua, tri- spiritualiter offeruntur. In sacrificio poenitentiae, plex vinum, vinum doloris & compunctionis, aqua mœroris & triplex & plorationis, panis laboris & afflictionis: doloris in corde, mœroris in ore, laboris in opere. In sacrificio

De tribus sacrificijs ecclesiæ.

CAP. IIII.

LIBER. III.

72

sacrificio iustitiæ panis fortitudinis & constantiæ, vinum rectitudinis & prudentiæ, aqua mansuetudinis & temperantiæ: fortitudinis inter aduersa, rectitudinis inter iniqua, mansuetudinis inter probra. In sacrificio eucharistiæ panis unitatis, vinum charitatis, & aqua fidelitatis: panis pro corpore, vinum pro anima, & aqua pro populo, sicut infra planius & plenius ostenditur. Inter hæc sacrificia, primum educit, secundum deducit, tertium autem inducit. Educit incipientes, deducit proficientes, inducit perficientes ex Aegypto per desertum in patriam, ex Aegypto confusionis, per desertum peregrinationis, in patriam glorificationis. Hæc tria sacrificia sacerdos offert in missa. Primum in confessione, secundum in præfatione, tertium in actione. Nā & tria sunt quæ secundum prophetam, Deus requirit ab homine: diligere misericordiam, facere iudicium, & sollicitum ambulare cum Deo. Diligat ergo misericordiam qui vult offerre sacrificium poenitentiae, faciat iudicium qui vult offerre sacrificium iustitiæ, cum Deo ambulet sollicitus qui vult offerre sacrificium eucharistiæ.

De quibus sacrificium offertur.

CAP. V.

In primis igitur, &c. Hic primo inuestigandum occurrit, quibus videlicet & pro quibus, quæ liter & quare sacrificium laudis debeamus offerre. Quæ quatuor ex ipso canone possumus euidenter aduerte. Quibus, soli Deo scilicet, & in diuina trinitati. Pro quibus, pro ecclesiâ sanctâ catholicâ, videlicet pro omnibus orthodoxis. Qualiter, est.

Tria res

quirit De

ab hoīe.

Mich. 6.

* D. Tho.

3. p. q. 83. ar

ti. 4. V. val.

de Sacra-

mental. ti.

4. c. 37.

Quibus,

pro quibus,

qualiter,

& quare

in

in vnitae fidei, videlicet in communione san-
ctorum. Quare, pro beneficijs temporalibus &
spiritualib⁹ & æternis, sed oib⁹ ppter Deū. Pri-
mum notatur cum dicitur, tibi reddūt vota sua,
æterno Deo viuo & vero. Secundum, pro eccle-
sia tua sancta catholica. Tertium, communica-
tes & memoriam venerantes. Quartum, pro res-
demptione animarum suarum, pro spe salutis &
incolumitatis suæ. Sacrificium ergo laudis offer-
tur & generaliter pro cunctis, & specialiter pro
quib⁹dam prælatis & subditis, ibi, vnà cum fa-
mulo tuo Papa nostro, & omnibus orthodoxis,
pro viris & mulieribus ibi astantibus. Memēto
domine famulorum famularumq; tuarum pro
sacerdotibus & astantibus, ibi, & omnium cir-
cunstantium. Et qui tibi offerunt hoc sacrificiū
pro nobis & nostris, ibi, pro se suisq; omnibus.

Pro eccle: In primis, id est, principaliter offerimus tibi pro
fia catholi ecclesia sancta tua catholica, id est, vniuersali to
ca. ro orbe terrarum diffusa, sed fidei sacramentis
vnita, quam pacificare digneris, vt pacem ha
beat ab hæreticis & schismaticis, & adunare
quæ dispersa est inter paganos & perfidos, quæ
etiam custodire digneris a vitij & dæmonijs, &
regere in prosperis & aduersis. Id ipsum tamen
videtur esse pacificare, coadunare, custodire &
regere. Tunc enim pacificat, cum fidelium men
tes adunat, vt per spiritum sanctum charitate
diffusa, multitudinis credentium sit cor vnum
& anima vna. Tunc custodit, cum inter mundi
Psalm. 9. pericula regit, vt de sancto mittens auxilij, cam
Apoca. 1. de Siō tueatur. Licet enim septem in Apocalypsi
scribantur

scribantur ecclesie, vna tamen in Canticis est co Cant. 6.
lumba, nam sapientia edificauit sibi domum, ex Prou. 9.
cidit columnas septem, vna ergo est ecclesia, se-
ptem ordinibus distributa, vel septem charisma-
tibus insignita, qua ille pacificat & adunat. Ille
custodit & regit, qui propter ipsius regimen &
munimen vnum praposuit vniuersis, vt omnes
ab vno, sicut corpus a capite gubernentur. Pro
quo statim oratur, vna cu famulo tuo Papa no. Propapa.
stro. Vnde costat, vt inquit Pelagius, ab vniuerso
orbe separatos esse, qui qualibet dissensione
inter sacra mysteria apostolici potestatis memo-
riam secundum consuetudinem non frequentant.
Qui vero non sunt de Romana diocesi, pro suo
quoque dicuntur orare pontifice, quatenus vni-
tatem spiritus in vinculo pacis obseruent. Oran Pro rege.
dum etiam esse pro principe Apostolus docet ad 1. Tim. 2.
Timotheum. Obsecro, inquit, primum omnium
fieri obsecrationes, orationes, postulationes,
gratiarum actiones, pro omnibus hominibus,
pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate
sunt constituti, vt quietam & tranquillam vitam
agamus in omni pietate & castitate. Sicut enim Due vite
sunt due vite, celestis videlicet & terrena, vna & due po-
testates.
qua spiritus viuit ex Deo, altera qua caro viuit
ex spiritu. Sed vtraque vita nutritur vt possit
subsistere celestis spiritualibus, & terrena car-
nalibus. Ita sunt due potestates, ecclesiastica &
mundana, vna quae moderatur spiritalia, &
alia quae moderatur carnalia. Ista per clericos, il-
la per laicos, vt ista vacet celestibus quantum
ad animam, & illa terrenis quantum ad corpus.

L Post

Pro omni Postvtramque potestatem, orandum est pro
bus ortho mibus orthodoxis, qui sub vtraq; fidem catho
dosis. licam & apostolicam venerantur & colunt. Or
thodoxi quasi rectè gloriosi dicuntur, qui Deū

Oblatio sa recte fidei confessione glorificant. Licet autem
cerdotis in vnus tantum offerat sacrificium, pluraliter ras
persona et mendicit: Offerimus, quia sacerdos nō tantum
clesiæ. in sua, sed in totius ecclesiæ persona sacrificat.

Quapropter in sacramento corporis Christi ni
hil à bono magis nihil à malo minus perficitur
sacerdote, dummodo sacerdos cum ceteris in ar
ca consistat, & formam obseruet traditam à co
lumba. Quia non in merito sacerdotis est, sed in
verbo conficitur creatoris. Non ergo sacerdotis
iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec
infirmetas medici virtutem medicinæ corrūpit.

Quomodo: Quauis igitur opus operans aliquando sit im
do est bo mundum, semper tamen opus operatum est mū
na missa dum. Sed sicut omnia sunt munda mūdis, sic o
semper. mnia sunt immunda immundis. Malus ergo
i. Tit. i. cum vitam accipit, mortem incurrit. Sic econ
i. Cor. ii. tra bonus cū mortē sustinet, vitā acquirit. Nā
qui manducat indignē, iudiciū sibi manducat.

Memento domine famulo
rum famularumq; tuarum
N. & omnium circumstantiū: quo
rum tibi fides cognita est: & nota
deuotio pro quibus tibi offerim?

vel

vel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū
laudis pro se suisque omnibus pro
redemptione animarum suarum,
pro spe salutis & incolumitatis suę
tibi que reddunt vota sua: æterno
Deo viuo & vero.

In quo loco debeant viuorū nomina recitari.

CAPVT. VII.

Memento famulorum famularumque tuarum. N. & omnium circumstantiū. Ex hac
iunctura verborum manifeste conijcitur quod
quasi quidam sit locus vbi sacerdos specialiter
quos voluerit • debeat nominare. Viuorum ta
men nomina hic debet recensere, quoniam in se
quentibus locus occurret, vbi defunctorū potē
rit agere memoriam specialem. Hinc euidenter
apparet, quā sanctū sit ac salubre missarum in
teresse mysterijs, cum sacrificiū eucharistiæ pro
circū astantibus offeratur specialius. Vnde cau
tum est in Canonibus, q. omnes fideles qui cōue
niūt in sacris solēnitatibus ad Ecclesiā, & scriptu
ras Apostolorum & Euangeliū audiant. Qui ve
ro non perseverauerint in oratione vsq; dū mis
sa peragatur, velut inquietudines ecclesię cōmo
uentes, conueniūt cōmunionē priuari. Verum cū
Dñs nihil ignoret, nec alicuius valeat obliuisci,
quid est q. petimus vt Deus nri meminerit. Por
ro Deus dicitur scire quos approbat. Vnde, No
L 1 uit

fortē possit.

De conse.
dist. i. c.
Omnes fi
deles,

1. Th. 2. uir Dñs qui sunt eius. Et dicitur nescire quos re
Matth. 7. probat. Vnde, Nō noui vos. Rursus dicitur obli
8. 25. uisci malorum, cum malus ad bonum conuer
Obluisci. tur. Vnde, Si impius egerit penitētiā, omniū
Eccles. 18. iniquitatū eius non recordabor. Et dicitur obli
uisci bonorum, cum bonus ad malum conuer
Ibidem. tur, siue peruerit. Vnde, Si iustus a iustitia se
auerterit, omnes iustitias eius non recordabor.
Meminif. Deus quandoque ergo recordatur ad misericor
se. diam. Vndē, Memento mei Deus, quia ventus
Iob. 7. est vita mea. Quandoque recordatur ad punien
Psalm. 136. dum. Vndē: Memento domine filiorum Edom
in die Hierusalem. Ergo petimus, vt non tātum
meminerit, sed hāc petimus vt nostri miserear
Psalm. 24. tur. Secundum illud: Reminiscere miserationū
tuarum domine, & misericordiarum tuarū, quę
a seculo sunt. Quorum tibi fides cognita est, &
nota deuotio. Quasi qui propitiariis fidelibus &
deuotis, qui solus vides in conscientijs, qui rectē
credant & deuote te diligant, vt pote renū scri
Psalm. 7. tator & cordium, Deus scientiarum dominus,
occultus omnium occultorum perscrutator.
Heb. 4. In cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis.
Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt,
quasi, Memento domine eorum pro quibus of
ferimus, sed & sacerdotum qui offerunt. Cum
enim sacerdos offert pro populo nihilominus &
pro se. Vel ideo dicit pro quibus offerimus, vel
qui tibi offerunt, quia non solum offerunt sacer
dotes, sed & vniuersi fideles. Nam quod specia
liter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc
vniuersaliter agitur voto fidelium. Dicitur au
tem

Sacrificiū
laudis.

tem sacrificium laudis, secundum illud Apoſto
li: Quicquid facitis, omnia in laudem Dei agite,
vt Deus laudetur in vobis. Vel sacrificium lau
dis dicitur, quia cum Deo quicquam offerimus,
sua sibi reddimus, non nostra largimur. Vnde: Psalm. 49.
Si esuriero non dicam tibi, meus est orbis terre,
& plenitudo eius. Ergo immola Deo sacrificiū
laudis, & redde altissimo vota tua. Vel potius sa
crificium laudis dicitur, quia propter hoc maxi
mē Deum laudare debemus, quia non solum se
dedit pro nobis in pretium, sed etiam se dedit
nobis in cibum, vt per pretium redimeret nos a
morte. Per cibum aleret nos ad vitā. Vnde, Qui Ioan. 6.
manducat me viuunt propter me. Pro se suisq; o
mnibus. Videlicet consanguineis vel affinis,
familiaribus vel amicis. Licet enim diligere te
neamur etiam inimicos. Secundum illud: Diligi Luc. 6.
te inimicos vestros. Seruare tamen debemus or
dinem charitatis, secundum illud Introduxit me Canti. 1.
rex in cellam vinariam, & ordinauit in me cha
ritatem. Nam & Apostolus ait: Dum tempus ha Gala. 6.
bemus operemur bonū ad omnes, maximē au
tem ad domesticos fidei.

De tribus bonis pro quibus sacrificiū laudis
offertur, tēporalibus, spiritualibus, &
æternis. CAP. VII.

PRO redemptione animarum suarum: quasi
dicat, non pro tēporali lucro & appetitu ter
reno, sed pro spe salutis & incolumitatis, id est,
pro salute vel incolumitate sperata, Spe nanq; Rom. 18.
salui facti sumus, pro salute mentis & incolumi
tate corporis. Nam vtraq; sanitas est ab illo, qui
L 3 dicit,

INNOCENTII. PP.

Esa. 15.

Ioan. 5.

Triplicis
hominis
bona.

Psal. 117.

2. Cor. 12.

2. Tim. 2.

dicat, Salus populi ego sum, &c. Verum vtraque
sanitas provenit ex redemptione animæ, id est,
remissione peccati, sicut econtra de reatu pecca-
ti procedit infirmitas vtriusq; iuxta sententiam
veritatis: Ecce sanus (inquit) factus es, iam noli
peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Por-
ro tria sunt hominis bona, corporalia, spiritalia,
& æterna, videlicet, infima, media, & super-
ma, pro quibus sacerdos dicit se offerre. Pro cor-
poralibus, id est, pro incolumitate. Pro spiritalia-
bus, id est, pro redemptione. Pro æternis, id est,
pro salute. Nam & dominus docet nos pro his
tribus orare. Pro æternis, vnde, Adueniat regnū
tuum. Pro spiritalibus, vnde, Fiat voluntas tua,
sicut in cælo & in terra. Pro corporalibus, vnde,
Panem nostrum da nobis quotidianū. Offer-
rimus ergo sacrificium pro æternis, vt dentur
nobis in præmium, Pro spiritalibus, vt dentur
nobis ad meritum, Pro corporalibus, vt dentur
nobis ad adminiculum, vt per hac & ista perue-
niamus ad illa. Aliquando non offerimus Deo
sacrificium nisi propter seipsum, quia ipse est do-
minus Deus noster. Vnde propheta: Confitemi
ni domino quoniam bonus. Verum cum dicat
apostolus, quod virtus in infirmitate perficitur,
& iterū: Cum infirmior tunc potens sum, Quid
est quod pro corporis incolumitate sacrificium
laudis offerimus? vt conseruata nobis sanitate
vel reddita, gratiarum actiones in ecclesia rese-
ramus.

Quod sacrificium alteris æqualiter offertur
toti Trinitati. C. A. P. VIII,

Tibi

LIBER. III.

76

Tibi reddunt vota sua, cum nostra donemus Bonū op⁹
& aliena reddamus. Quomodo vota si sua & Dei &
sunt reddūt, & non potius donant? Vel si reddūt nostrū est.
quomodo sua sunt & nō potius aliena? Sane vo: *Cōcil. A.
tum bonum & hominis est & Dei, sed Dei pro: raut. can. 9
pter autoritatem gratiæ, hominis propter liber-
tatem arbitrij. Propter quod dicit Apostolus: 1. Cor. 15.
Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et ite-
rum: Coadiutores Dei sumus. A. Eterno Deo vi: Ibid. 3.
no & vero. Dij namq; dicuntur homines & dæ: Quomo:
mones & imagines, sed homines adoptiue, dæ: do dij mul-
mones vsurpatiuæ, imagines nuncupatiue. Per: ti sunt.
adoptionē, vt ibi. Ego dixi dij estis & filij excel: Psal. 81.
sionnes. Per vsurpationem, vt ibi, Omnes dij: Psal. 95.
gentiū dæmonia. Per nuncupationē, vt ibi: Ap: Sap. 13.
pellauerunt deos opera manuum hominū. Pri-
mi sunt veri & viui sed non æterni. Secūdi sunt
viui, sed nec æterni, nec veri. Sed ille solus est
æternus, viuus & verus, imō veritas & vita &
æternitas, qui est Deus per essentiā, qui de se di-
cit. Ego sum Deus, & non alius præter me. Licet Esa. 45.
autē specialiter dirigatur ad patrē, propter au: hæc obse-
toritatē principij. Nam & filius ita docet nos ora-
re. Pater noster qui es in cælis. Propter hoc in
principio Canonis dicitur. Te igitur clementis-
sime pater per Iesum Christum filium tuū domi-
nū nostrū supplices rogamus & petimus. Aequa Sacrificiū
liter tamen indiuiduæ trinitati, sacrificiū laudis toti trini-
tati offertur tā patri quā filio quā vtriusq; spiri: tati offer-
tui. Quorū sicut indiuisibilis est maiestas, sic in-
diuisibilis adoratio. Iuxta quod veritas docet.
Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu Ioan. 4.

L 4 &

INNOCENTII. PP.

Ioan. 14.
& 17.

*possunt.

Ioan. 14.
Psal. 84.

& veritate. Nam qui Deū fatagit veraciter adorare, patrem adoret in spiritu sancto & veritate, id est, in filio, quia pater essentialiter est in filio, & filius naturaliter in patre, Spiritus sanctus substantialiter in utroque, secundum illud. Ego in patre & pater in me est. Quapropter ita potest non indifferetē distingui, cum dicitur, æterno viuo & vero, ut quod est cōmune secundum essentiam, approprietur propter notitiā. A Eternitas patri, ratione principij, quia pater à nullo est, & omnia sunt ab eo, filius per generationem, spiritus sanctus per processionem, cætera per creationem. Veritas filio qui de se dicit. Ego sum veritas, Et de quo Psalmus dicit. Veritas de terra orta est. Vita spiritui sancto, sicut habetur in symbolo. Credo in spiritum sanctum dominum & viuificantē, qui ex patre filioque procedit. Tōtius igitur indiuidue Trinitatis indiuisa est adoratio, quæ principaliter exhibetur in sacrificio.

Communicantes & memoriam venerantes. In primis gloriosæ semperque virginis Mariæ genitricis Dei & domini nostri Iesu Christi. Sed & beatorū apostolorum ac martyrum tuorum Petri, & Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis,

LIBER. III.

77

nis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, & Thaddæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij, Cypriani, Laurentij, Grifogoni, Ioānis, & Pauli, Cosmæ, & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum: quorum meritis precibusque concedas, ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De * trina commemoratione sanctorum, quæ fit in Secreta.

CAPVT. IX.

Communicantes, &c. Secreta quæ secundū cta. 84. in diuersos & Canon & actio nuncupatur, nō Iōā. & lib. tota simul ab vno, sed paulatim à pluribus, ex 22. de ciui. eo quoque perpeditur fuisse composita, quod ter c. 10. Vval in ea sanctorum commemoratio repetitur. Li. dēf. lib. de cet hoc ipsum peruenerit ad laudem & gloriam sacramen Trinitatis. In secunda quippe commemoratio: tal. titu. 4. ne supplentur qui de primitiuis sanctis deesse vi c. 37. nu. 11. debantur in prima. Verū in ea commemora: & sequētis tione quæ sit ante consecrationē corporis Christi.

*Diony. d.
eccle. hic
rarch. c. 2.
Chrysost.
hōm. 21. in
act. apost.
Augu. tra.

INNOCENTII. PP.

Triplex si postulatur sanctorum suffragium. In ea vero comemo: que fit post consecrationem corporis Christi ratio sanctorum consortium imploratur: quia nimis

rum antequam corpus Christi quod est vniuersalis ecclesia consecratur, id est, antequam regnum adueniat, necessarium est nobis in via sanctorum suffragium, ut meritis eorum & precibus diuine protectionis muniamur auxilio. Sed ubi corpus Christi fuerit consecratum, id est, ubi regnum aduenerit, assequemur in patria sanctorum consortium, ut societatem & partem communis Apostolis & martyribus habeamus. In via

Quomo: quippe communicamus sanctis per fidem, quam ipsi do comu: habuerunt & nos habemus, in patria vero participamus sanctis per speciem, quam ipsi habent, & nos habebimus. Nos enim fidem habemus, & spiritus, illi speciem habet & rem. Nos percurrimus stadium, illi possident brauium. Nos pugnamus in via, illi triumphant in patria. Communicamus igitur & memoriam veneramur apostolorum & martyrum, & precipue gloriose genitricis virginis Mariæ, ut eorum suffragio de fide perducamur ad speciem, de stadio veniamus ad brauium, de Merita pa via transeamus ad patriam. In hac quidem commemoratione sanctorum, illud obseruat ecclesia, quod antiquitas consuevit agere, ut in orationibus suis recolat patrum memoriam, quatenus eorum meritis suffragantibus facilius obtineat, Exod. 32. quod implorat. Sic Moyses pro peccante populo intercedens patrum memoriam interposuit. Recordare (inquit) Abraham, Isaac, Israel, seruorum tuorum, &c. Sic Azarias orasse legitur in fornace.

LIBER III. 89

fornace. Ne quesumus auferas misericordiam tuam a nobis Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Multum enim merita patrum filijs suffragantur. Vnde cum Ezechias diuinum auxilium postularet, audiuit. Protegam urbem hanc & seruabo eam propter me & propter Dauid seruum meum. Et alibi. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, verumtamen vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid ut remaneat lucerna Dauid serui mei coram me in Hierusalem cum diebus. Vnde, Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui. Et quoniam extra vnitatem Ecclesie non est locus offerendi sacrificium unitatis, ideo sanctorum memoriam communicamus in sacrificio, quatenus in communione sanctorum sacrificium offeramus. Nam sicut vnus panis ex multis granis, ita & vnum corpus ex multis membris. Sic ex multis fidelibus vna constat ecclesia. Scriptum est enim, alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt. Et ideo solum illud ad esum huius agni assumimus, qui nostre coniunctus est domui, videlicet omnem domesticum fidei a principe usque ad plebeium, ab apostolo usque ad publicanum.

¶ Quare non fit commemoratio confessorum in Canone.

CAPVT. X.

Illud autem oportet inquiri, cur in Canone nulla sit commemoratio Confessorum, cum inter sanctos eorum memoriam magnifice veneret ecclesia. Sed ad hoc potest probabiliter respondere.

INNOCENTII. PP.

deri. Quod Canon prius fuit æditus, quam memoriam sanctorum confessorum Ecclesia celebraret. Nam omnes ferè sancti, qui commemorantur in Canone, præcesserunt Sylvestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinum & Petrum qui proximo successerunt: Ecclesia verò post tempus beati Sylvestri cepit sanctorum confessorum memoriam venerari. Nam & sedes episcopales, quæ iuxta dispositionem beati Petri apostoli sunt in ciuitatibus singulis antiquitus constructæ, non in memoria confessorum, sed ad honorem apostolorum & martyrum, & præcipuè beatæ virginis, veterum deuotio dedicauit. Nam & in Ecclesiasticis reperitur historijs, quod S. Bonifacius, qui quartus à B. Gregorio Romani vrbis episcopatum tenebat, suis precibus à Phoca Cæsare impetrauit donari Ecclesie Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur. In quo eliminata omni spurcitia fecit Ecclesiam Dei genitricis atq; omnium martyrum Christi. Canon autem ex eo coniicitur præcessisse, quod Apostolorum catalogus non ita reperitur in eo dispositus, sicut in emendationibus codicibus euangelicis reperitur. In prioribus enim editionibus (vt inquit Hieronymus) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etià verborum ac sententiarum erat confusa commixtio. Traditur autem quod Gelasius papa, quinquagesimus primus à beato Petro, qui fuit post Sylvestrum per. CLX. annos, Canonem principaliter ordinauit. Sed vt beatus Gregorius asserit in Registro, Scholasticus illam orationem compo

Téplū Pā
theōā Pho
ca donatū
Auctor Ca
nonis.

LIBER. III.

79

composuit, quæ super Eucharistiam dicitur in Secreta.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ: sed & cunctæ familiæ tuæ quæsumus domine: vt placatus accipias: diesq; nostros in tua pace disponas: atq; ab æterna damnatione nos eripi: & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum dominum nostrum. Amen.

¶ Quod * sacrificium soli Deo offerendum sit, vnde distinguuntur due species seruitutis. C A P. XI.

Hanc igitur oblationem, &c. Duæ sunt species seruitutis, vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur Latria. Et altera quæ creaturis impenditur, & dicitur Dulia, vt atq; specie determinat dominus dicens, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæleri, & quæ sunt Dei Deo. Ad latriam pertinent templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum magnus & metuendus super omnes qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis, ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia

* Vvalde de sacra: metal. tit. 4. c. 38.

• D. Th. 2. 2. q. 81. ar. 1. lib. 3. sent. d. 9. Latria & Dulia. Matt. 22.

Psal. 88.

INNOCENTIUS P.

ficia offeruntur, ne forte si secus agatur, non theosibia, sed idololatria committatur. Hinc ergo Deus in lege præcepit, dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, id est, soli Deo seruitem adorationis impendes. Diesque nostros. Scilicet. B. Gregorius habet tres orationes in Canone dicitur addidisse, videlicet. Dies nostros in tua pace

Additio. tur addidisse, videlicet. Dies nostros in tua pace
B. Grego. ce dispone, per eum qui pro nobis est traditus in manus eorum qui pacem oderunt. Ab æterna damnatione nos eripi, per eum qui pro nobis morte temporali damnatus est, Et in electorum grege facies numerari, per eum qui pro nobis deputatus est cum iniquis. Est autem pax

Quadruplex pax. peccatorum, & pax iustorum, pax temporis, & pax æternitatis. Porro pax temporis interdum conceditur bonis & malis. Sed pax æternitatis, nunquam dabitur nisi bonis, quia non est pax

Esai. 57. impijs, dicit dominus. De pace peccatorum dicit

Psal. 71. Psalmita, Zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Aduersus hanc pacem dominus

Matth. 10. nus inquit in euangelio: Non veni mittere pacem, sed gladium. De pace iustorum dicit Apo-

Gala. 5. stolus, Frustrus spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia. Hanc pacem dominus reliquit Apostolis dicens. Pacem relinquo vobis. De pace temporis inquit propheta: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Hanc pacem incessanter petit ecclesia. Da pacem (inquit) in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, &c. De pace æternitatis dominus dixit Apostolis: Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat ego do vobis. Hanc est secundum prophetam,

Ioan. 14.

LIBER. III.

80

tam, pax super pacem de qua dicit Psalmita. In Psal. 4.

pax in idipsum dormiam & requiescam. Propter hanc triplicem pacem ter oramus in Missa. Dies nostros in tua pace disponas, Da propitius pacem in diebus nostris. Dona nobis pacem, ut de pace temporis, per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos ter in Missa osculatur altare, in principio, in medio, in fine.

Quam oblationem tu Deus in omnibus quasumus Bene * dicta. Ascri *

ptam. Ra * tam, rationabile: acceptabilemque facere digneris: ut nobis Cor * pus & San * guis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

* De quinque signis quæ sunt secundo super oblationem & calicem, & de Christi venditione, De persona venditoris & venditi & euentis. CAP. XII.

Quam oblationem, &c. Quarta feria Iudas vnus ex duodecim, a diabolo supplantatus, immane sacrilegium perpetravit, dum filium Dei pro triginta siccis argenteis vendidit Pharisæis, in recompositionem damni, quod Iuda veni-

INNOCENTII PP.

ditus. xxx incurrerat propter effusionem vnguenti, quare
argenteis. inquit, hoc vnguentum non venit trecentis de-
narijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, nō
quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur
erat & loculos habens, ea quæ mittebantur por-
tabat. Quilibet autem argenteus valebat decē
denarios vsuales, & ita damnum vnguēti, quod
valuerat. CCC. den. triginta recompesauit ar-
genteis. Si verō dicamus argenteos denarios
fuisse vsuales, dicemus, quōd ludas vendidit
Christum, quasi vile mancipium triginta dena-
rijs, qui sunt decima trecentorum denariorum
quod valuerat vnguentum, propter quod domi-
nus * respectu inuē loquitur per prophetam. Appē-
derunt mercedē meam triginta argenteis, quo
Zacha. ii. appretiatum sum ab eis. Ad designandum ergo
pretij quantitatem, quo Christus est venditus, sa-
cerdos hic facit tres cruces communiter super
oblatam & calicem cum dicit. Benedictā, ascri-
ptam, ratam. Nam & trecenta pariter & trigin-
ditio con- ta multiplicationem suscipiunt à ternario. Post-
traria ob- modum autem ad designandum venditionem
lationi no- & emptionem duas cruces imprimit sigillatim,
stræ. vnam super oblatam, & aliam super calicem, cū
dicit, Fiat corpus & sanguis, quasi diceret. Illa
vēditio fuit maledicta, proscripta, irrita, iniqua
& detestabilis, sed tu Deus hanc oblationem di-
gneris facere benedictam, ascriptam, ratam, ra-
tionabilem & acceptabilem. Iudas enim dilexit
maledictionem, & venit ei, & noluit benedictio-
nem, & prolongabitur ab eo, Sed tu Deus digne
ris hanc oblationē facere benedictam, per quā
nos in

LIBER. III. 81

nos in cœlestibus benedicas. Iudas enim deletus
est de libro vite, & cum iustis non scribetur. Sed
tu Deus hanc oblationem facere digneris ascri-
ptam, per quam nos inter electos ascribas. Iudas
se laqueo suspēdit, & episcopatum eius accepit
alter. Sed tu Deus hanc oblationem digneris fa-
cere ratam, per quam ratum sit tibi nostræ salu-
tis promissum. Iudas exijt condemnatus, & ora-
tio eius facta est ei in peccatum. Sed tu Deus hanc
oblationem facere digneris rationabilem, per
quam rationabile fiat nostræ seruitutis obse-
quium. Iudas reddit mala pro bonis, & odium
pro dilectione retribuit. Sed tu Deus hanc obla-
tionem digneris facere acceptabilem, per quam
nos tibi reddas acceptos. Ideo sacerdos facit tres
cruces communiter super oblatam & calicem, cruces.
quia Christus communiter tria egit circa panē * D. Th. 3.
& vinum, accepit, benedixit, & dedit. Postmo- p. q. 83. art.
dum vnam crucem facit specialiter super obla- 5. ad. 3.
tam, quia dixit: Comedite hoc est corpus meū,
& alteram facit specialiter super calicem, quia
dixit, Bibite, hic est sanguis meus. Et secundū
hunc sensum rectē subiungit: Qui pridie quā
pateretur, &c. vel poti⁹ quia Iudas vēdidit Chri-
stum ad crucifigendum sacerdotibus, scribis &
pharisæis. Idcirco sacerdos ad notandum com-
muniter tres emptores, facit tres cruces commu-
niter super oblatam & calicem, dum dicit, Be-
neditam, ascriptam, ratam. Ad notandum ve-
rō discretē venditorem & venditum, facit duas
cruces discretē, super oblatam & calicem, cum
dicit, vt fiat corpus & sanguis. Petim⁹ ergo hanc
M obla-

Quinque

cruces.

*D. Th. 3.

p. q. 83. art.

5. ad. 3.

Ascripta, oblationem, vt Deus faciat benedictam, ascripta, rata, ratio ptam, & ratam, vt eam consecret, approbet, & confirmet in rationabilem hostiam & acceptabile sacrificium, vt ita nobis, id est, ad nostram salutem panis fiat corpus, & vinum sanguis, dilectissimi filij Dei domini nri Iesu Christi. Vtoramur, vt Deus hanc oblationem facere dignetur ascriptam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit obliuione deleri, & ratam, id est, talem quæ de memoria sua nulla possit mutatione conuelli. Rationabile autem eam fieri deposcimus, id est, talem quæ diuinæ rationi conueniat. Refert enim inter rationabile & rationale quia rationabile dicitur quod de ratione procedit. Et rationale, quod vtitur ratione. Vel ita, quam oblationem tu Deus digneris in omnibus facere, benedictam, hoc est, transferre in eam hostiam quæ est in omnibus benedicta, ascripta, rata, rationabilis, & acceptabilis. Benedicta dicitur hostia salutaris, id est, ab omni causa male dictionis immunis tam originali quàm actuali, tam criminali quàm veniali. Sicut Elisabeth inquit ad virginem, Benedictus fructus ventris tui.

Lucæ. 1. Ascripta dicitur, id est, figuris & scripturis veteribus designata, tam in agno paschali, quàm in manna celesti, tam in Isaac immolando, quàm in Abel immolato. Quoniam (vt inquit Ioannes) Rata dicitur, quasi non transitoria, sicut vetus quæ recessit & noua successit, sed quæ permanet in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Hebr. 9. Rationabilis dicitur quasi non peculialis, sicut erat

erat legalis, quæ sanguine taurorum & hircorum non poterat à peccato mūdare, sed quæ sanguine proprio consciētias emūdat ab operibus mortuis. Acceptabilis dicitur, quasi non illa de qua dicit Propheta: Sacrificiū & oblationē nolui. Psal. 39. Sed sicut dominus ait, Sacrificium laudis honorabit me. Secundum hanc dispositionem re & Alias * ex subiungitur, vt fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi.

CAPITVLA QVAR TI LIBRI.

- 1 De sacramento Eucharistiæ.
- 2 De diuersis figuris Eucharistiæ quæ præcesserūt in veteri testamento.
- 3 Quare sacramētum corporis & sanguinis Christi fuit institutum in specie panis, & vini, vbi traditur: quia panis debet esse de frumēto, et vinum de vite.
- 4 Quod panis non fermentatus, sed azymus in sacrificio debet offerri, vbi ponuntur & soluntur obiectiones quas Græci contra Latinos inducunt.
- 5 De tribus verbis, quæ forma consecratorie videntur adiecta, vbi monstratur, quod tam de verbis, quàm de factis dñicis, multa prætermiserunt Euangelista quæ Apostoli supplerunt.

CAP. LIB. III.

- 6 Quando Christus confecit & sub qua forma.
7 De veritate corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini, ubi docetur quod vertitur panis in corpus, & vinum transubstantiatur in sanguinem. Ostendit etiam quod ipse Christus in sacramento comeditur, sed integer & illa sua. Et sicut per transubstantiationem omnino non crescit, ita per comestione penitus non decrevit.
8 Quod sub tota forma totum corpus existit. Ubi traditur, quod totalis panis in totale corpus conuertitur. Ita quod nulla pars panis transsit in aliquam partem corporis. Queritur etiam utrum corpus Christi sub sacramento faciat localem distantiam, & habeat situm localem.
9 De fractione, ubi dicitur, quare fiat fractio & attritio. Utrum accidentia panis & vini post consecrationem sint in subiecto.
10 De confessione Berengarii.
11 Quid etiam a mure comeditur cum sacramentum corroditur.
12 Quale corpus Christi dedit in cena, super quo triplex opinio recitatur. Innuitur etiam si pars aliqua sacramenti, per triduum mortis fuisset reservata, quale permansisset corpus sub illa.
13 Utrum Iudas accepit Eucharistiam, super quod duplex assignatur opinio. Dicitur etiam, utrum sacerdos

CAP. LIB. III.

83

- sacerdos negare debet Eucharistiam criminoso: Et utrum Christus ad bonum, an ad malum Iudae tradiderit. Traditur etiam quod Eucharistia non debet dari intincta.
14 De duobus modis Eucharistiam comedendi.
15 Quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum, ubi dicitur, quoad praesentia maneat corporalis, quod cibis ille nec sumitur nec digeritur.
16 Unde secessus aut vomitus, post solam Eucharistiae perceptionem eueniat. Et utrum Christus localiter descendit de caelo, vel ascendit in caelum, cum exhibet, aut subtrahit praesentiam corporalem.
17 Quando fiat transubstantiatio, & quid demonstravit Christus siue sacerdos, cum dicit: Hoc est corpus meum, siue dicendo: manducate ex hoc omnes.
18 De forma verborum, utrum per additionem vel subtractionem, transpositionem, vel mutationem effectum consecrationis amittat.
19 Utrum panis transubstantietur in Christum.
20 De modo transubstantiationis, utrum sit formalis an essentialis.
21 Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur cum sub alterutra specie sumatur utrumque: ubi queritur, utrum sanguis sub specie panis,

CAP. LIB. IIII.

aut caro sub specie vini bibatur aut comedatur.

- 22 Vtrum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari: Vbi queritur, si post prolationem verborum istorum: Hoc est corpus meum, & ante prolationem illorum: Hic est sanguis meus, impedimentum accadat sacerdoti, quominus procedere valeat, quid sit in hoc articulo faciendum.
- 23 Et si vinum inueniri non possit, vel in aliquo casu defuerit, vtrum necessitate cogente vel casu intercedente, sola panis materia possit in Eucharistiam consecrari.
- 24 Quid etiam agendum sit sacerdoti, si post consecrationem vinum in calice praetermissum comperiat.
- 25 De diuersis sacerdotibus super eadem oblatam celebrantibus: Vbi queritur, an ille solus conficiat, qui primus consecratoria verba pronunciat.
- 26 De hora institutionis, vbi traditur, quare Christus post caenam hoc sacramentum instituit, & quare nunc ante alium cibum sit rite sumendum.
- 27 Quod corpus Christi totum est simul in pluribus locis.
- 28 Quare sanguis Christi nouum testamentum

dica

CAP. LIB. IIII.

84

dicatur.

- 29 Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem, vbi ostenditur, quare cum sacerdos profuderit eodem die denuo non sacrificat.
- 30 Queritur etiam, vtrum Christus resurgens a mortuis, sanguinem illum resumpsit quem effudit in cruce.
- 31 Quid de circuncisione praeputij vel vmbilici praecisione dicendum sit. Et an sit irritum sacramentum, si plus apponatur aquae quam vini.
- 32 De vino post consecrationem admisto, vtrum conuertatur in sanguinem, & an vinum sine aqua in sanguinem conuertatur.
- 33 Vtrum frumentum transubstantietur in carnem.
- 34 Quare sub alia specie sumitur Eucharistia, cuius triplex assignatur ratio.
- 35 Quod sacramentum altaris simul est & veritas & figura.
- 36 De sacramento & re sacramenti, vbi tria distincta notantur, quorum primum sacramentum & non res, secundum est sacramentum & res, tertium est res & non sacramentum.
- 37 Quod species panis & vini duabus ex causis intelligitur esse sacramentum corporis & sanguinis Christi: quia & continet & significat, vbi queritur, cum post consecrationem non sit in altari panis aut vinum, quid tamen ibi sit sacramentum.

W 4

38 Vtrum

INNOCENTII PP.

- 38 *Utrum forma panis & forma vini, vel species
accidentis & veritas corporis diuisa sint sa-
cramēta, & cū panis & vini diuersa sint ac-
cidentia, quod eorū dicendū est sacramentū.*
- 39 *De distinctione signorum, vbi ostenditur qd sa-
cramentum actiue, dicitur & passiue.*
- 40 *Quod etiam sacramentum consistit in tribus,
in rebus, factis, & verbis.*
- 41 *Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur
in remissionem peccatorum effusus.*
- 42 *Quod sumptio Eucharistiæ nō est nimium dis-
ferenda.*
- 43 *Quod sacramentum altaris est commemoratio
mortis Christi.*
- 44 *De diuersis causis institutionis.*

LIBER

Quartus,

¶ De sacramento Eucharistiæ.
CAPVT. I.

CCE nunc ad summum sacramenti
verticē accedētes, cū ad ipsum cor di-
uini sacrificij penetramus quicquid
conamur exprimere, vix vlli⁹ appa-
ret esse momenti, deficit lingua, ser-
mo

LIBER. IIII.

29

mo disparet, superatur in geniū, opprimitur in
tellektus. Quis enim nouit ordinē cœli, & ponit Iob. 38.
rationes ei⁹ in terra? Sed pulsemus ad ostiū, & si
fortē clauis Dauid aperire dignetur, vt commo Apoca. 3.
det nobis tres panes amicus, qui maximē erunt Lucæ. 11.
in hoc conuiuio necessarij. Fides enim petit & forte *
accipit, spes quærit & inuenit, charitas pulsât & huic.
aperit, petit & accipit vitam, quærit & inuenit Ad do cha-
viam, pulsât & aperit veritatem. Is enim est via, ritas.
veritas & vita. Ioan. 14.

Qui pridie quā pateretur:
accepit panē in sanctas ac
venerabiles manus suas: & eleua-
tis oculis in cœlum: ad te Deū pa-
trem suum omnipotētem tibi gra-
tias agens. Bene * dixit, fregit, de-
dit quē discipulis suis: dicens. Acci-
pite & manducate ex hoc omnes.

Hoc est enim corpus meum.

De diuersis figuris Eucharistiæ, quæ præces-
serunt in veteri testamento.

CAPVT. II.

Quintadecima die mensis primi, quæ tunc testa. Ges-
extitit sexta feria, passus dominus est, & nesc. 14.
præcedente nocte, videlicet quarta: Exo. 12. &
decima luna primi mensis ad vesperam, vt legis 16. n. li. reg.

M 5 figuras

* Figuræ
Eucharis-
tiæ in vet.

INNOCENTII. PP.

c. 11. & 3. li. figuras impleret, post typicum pascha corporis
reg. c. 19. & sanguinis sui sacramentū instituit, & ecclesie
d. Cypria. tradidit frequentandū. Sic enim fuerat præfigur
epist. 3. li. 2. ratum in Exod. Decima die mensis primi tollat
Ambro. 4. vniū quisq; agnū per familias & domos suas, &
li. de sacra seruabit eum vsq; ad quartamdecimā diem mē
men. c. 3. sis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo
D. Tho. 3. filiorū Israhē ad vespērā, & sument de sanguine
p. q. 73. ar. agni, & ponent super vtrunq; postem, & in sur
ti. 6. perliminariis domorū in quibus comedent il
Exod. 11. lum, & edent nocte illa carnes assas igni & azy
mos panes cū laeticiis agrestibus, & post pauca.

Agnus Pa Est enim phasē, id est, transitus dñi. Transitum
schalis. istum Ioannes euangelista determinat, dicens:
Ioan. 12. Ante diē festum Paschæ, sciens Iesus quia venit
hora eius vt transeat de hoc mūdo ad patrē, cū
dilexisset suos qui erant in mundo, in finē dilex
xit eos, & facta cœna cōpleuit ea quæ fuerant si
gurata. A Egyptus est mūdus, exterminator dia
bolus, agnus Christus: sanguis agni, passio
Christi, domus, animarū corpora, superliminas

* Hic de re domus, cogitationum corda. * Hæc sanguine
est parti: tingimus per passionis fidē. Illa sanguine tingu
cula, forsi: mus per passionis imitationē, signum crucis in
tā ista: po: tus & foris opposites cōtra aduersarias aēreas
stes vtriq; potestates, deniq; carnes agni comedimus, & in
intellest? sacramento verū corpus Christi suscipimus, &
& memo: azy mos panes, id est, sincera opera, cū laeticiis
ria. agrestibus, id est, amaritudine pœnitētiæ. Sicut
forte * itē * enim manna fuit datū Hebræis post trāsitum
seu etiam. maris rubri iam submersis A Egyptijs, sic Eucha
Exod. 16. ristia datur christianis post oblationē baptismi
iam

LIBER. IIII.

86

iam deletis peccatis, vt per baptismū mūdēmur lego * ablu
ā malo, per eucharistiā seruēmur in bono. Nam tionem.
sicut manna populum illū * perualtantem inuiæ Manna.
solitudinis ad terram promissionis perduxit: sic Lego * per
eucharistia populum istum per incolatum vitæ vastitatē
præsentis ad patriam paradisi perducit. Vnde re inuiam.
ctē viaticum appellatur, quia reficiens in via du
cit ad patriam. Sanē quod in manna præcessit,
in eucharistia consummatur. Nam quantālibet
quisq; partem accipit, totam percipit eucharis
tiā, sicut euenit de māna, quia nec qui plus colle
gerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat
reperit minus. Hanc ergo præfigurabat panis il
le celestis, de quo Sapiens protestatur: Panē de Sapien 16.
cœlo præstitit sine labore, omne delectamētum
in se habētem omnis saporis suauitatem. Quod
de se quasi Christus exponens: Ego sum, inquit Ioan. 6.
panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis man
ducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et pa
nis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vi
ta. Hinc ergo Apostolus ait: Nolo vos ignorare 1. Cor. 10.
fratres, quia omnes patres nostri eandem escam
spiritualem manducauerunt, & omnes eundem
potum spirituales biberunt. Bibebant autem
de spiritali consequente eos petra, Petra aus
tem erat Christus.

Quare sacramentum corporis & sanguinis con * D. Tho.
nitutum est sub specie panis & vini. 3. p. q. 74.
CAPVT. III. art. 1.

A Ccepit panem hunc. Sacrificij ritū Melchi:
sedech primus legitur celebrasse, offerens Genes. 14.
panem & vinum. Erat enim sacerdos Dei altis
simi.

INNOCENTII. PP.

Psal. 109.

Hebr. 7.

Panis & vinum.

Psal. 103.

Psal. 11.

Ioan. 11.

Ibid. 15.

simi. Vnde Dauid inquit ad Christum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacrificium ergo Euangelicum præcelsit legale, non solum dignitate, sed etiam tempore, sicut Apostolus plenius ostendit in epistola ad Hebræos. Ideo verò panem & vinum in sacrificium corporis & sanguinis sui Christus instituit: quia sicut præ cæteris cibis & potibus corporalibus panis cor hominis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: ita corpus & sanguis Christi præ cæteris cibis & potibus spiritualibus interiori hominem reficit & saginat. Vnde: Poculum tuum inebrians quàm præclarum est. In his enim duobus plena consistit & perfecta refectio, sicut ipse testatur: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Panis autem debet esse de frumento, & vinum de vite. Quia Christus semetipsum comparauit frumeto, cum ait: Nisi granum frumeti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Et viti, cum dixit. Ego sum vitis vera. Porro nec racemus vitiæ, nec granum frumenti debet offerri, nisi vel expressum in vinum, vel redactum in panem, quia Christus & panem se dedit, & frumento se comparat. Quia verò Christus accepit panem & calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, & sacerdos exemplo Christi panem & calicem in manus accipiens, utrumque per se crucis signaculo benedixit. Cum tamen sacerdos plures simul benedixit oblatas, unam pro omnibus in manibus accipit. Nam & in vnum Christo corpus omnes simul hostiæ conuertuntur.

De

LIBER. IIII.

De azymo & fermentato pane.

CAPVT. IIII.

87

* D. Tho.

3. P. q. 74.

art. 4.

Exod. 11.

Panis autem non fermentatus, sed azymus debet offerri in sacrificium, tum ratione facti, tum etiã ratione mysterij. Sic enim legitur præceptum in Exodo: Primo mense, quartadecima die primi mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima eius de cœtu Israël, tam de aduenis quàm de indigenis terræ, omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Quum ergo Christus quartadecima die mensis ad vesperam cœnauerit cum discipulis, & agnum paschalem comederit, & utique ritu legali cum azymis panibus & lactucis agrestibus: constat quòd ea hora fermentatum non inueniebatur in domibus Hebræorum. Et ita panem azymum in corpus suum in azymo sine dubio consecrauit. Fermentum enim corruptionem signat, apostolo testante, qui dicit: Mo uit. dicum fermenti totam massam corrumpit. Vt et 1. Cor. 5. go nihil corruptum siue corrumpens, sed totum sincerum atque sincerans in hoc esse sacramentum monstratur, non fermentatum, sed azymum consecramus. Nam secundum Apostolum: Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulum Argumetur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Græci autem in suo pertinaces errore, de fermento faciunt, asserentes in pasce Græci celestia

brantes facta pasceue lunam quartamdecimam extitisse, in qua cramentum verus agnus est immolatus, ut legis impleatur hoc in figura, quae quartadecima luna primi mensis pamento ut schalem agnum iusserat immolari. Dominus er docet. D. go ea die se passurum esse prænoscens, præcedens Tho. 3. p. te in vespera necessitate ductus anticipauit cor q. 74. ar. 4. medere pascha, quia tunc licite poterat comedi fermentatum, & ipsi corpus domini de fermentis

Ioan. 13. & tato conficiunt. Nam & Ioannes Euangelista testatur, quod ante diem festum paschae Iesus cum Apostolis nocte cenauit, dicit etiam Iudeos in pasceue non intrasse prætorium, ut non contaminarentur, sed comederent pascha. Sabbatum quoque post crucem, magnam diem sabbati nominauit, quod dici non solet, nisi cum sabbato festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in pasceue parauerunt unguenta, quod eis in die festo facere non liceret. Matthæus quoque describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christum occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro quæ dicta sunt, eorum assertioni non consentiant, si sane fuerint intellecta. Pascha namque dicitur dies, solennitas, agnus, & chora. Dies ut ibi, Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum pasche. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quintadecima luna secundum illud. Et in quintadecima die solennitatis celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum à vespera,

Luc. 23. festum concurrat. Et Lucas ait, quod mulieres in pasceue parauerunt unguenta, quod eis in die festo facere non liceret. Matthæus quoque describit, quod principes sacerdotum & seniores populi disposuerant Christum occidere, sed non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Porro quæ dicta sunt, eorum assertioni non consentiant, si sane fuerint intellecta. Pascha namque dicitur dies, solennitas, agnus, & chora. Dies ut ibi, Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum pasche. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quintadecima luna secundum illud. Et in quintadecima die solennitatis celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum à vespera,

Solutio argumentorum. rō quæ dicta sunt, eorum assertioni non consentiant, si sane fuerint intellecta. Pascha namque dicitur dies, solennitas, agnus, & chora. Dies ut ibi, Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum pasche. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quintadecima luna secundum illud. Et in quintadecima die solennitatis celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum à vespera,

Luc. 22. Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum pasche. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quintadecima luna secundum illud. Et in quintadecima die solennitatis celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum à vespera,

Ioan. 13. Appropinquabat dies festus azymorum qui dicitur pascha. Solennitas ut ibi, Ante diem festum pasche. Agnus ut ibi. Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hora ut ibi. Scitis quia post biduum pascha fiet. Dies autem festus paschalis erat quintadecima luna secundum illud. Et in quintadecima die solennitatis celebrabitis altissimo domino. Nam quartadecima non erat solennis nisi tantum à vespera,

à vespera. Ante diem festum hunc dominus pascha cum apostolis celebravit. Nam, ut inquit Matthæus, prima die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? & vespere facto discubuit cum duodecim. Marcus autem primum diem azymorum determinat, dicens: Quando pascha immolabant, & Lucas, In qua necesse erat occidi pascha. Constat ergo quod Christus cum apostolis die fecit pascha, quo necessario fiebat ex lege, scilicet quartadecima luna primi mensis ad vespere. Hoc etiam incunctanter poterit inueniri. requisquis tabulam computi percurrat diligenter. Diem magnam sabbati nominabant in tribus solennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

Magnus lennitatibus hebdomadalibus, quocumque septem dies tabularum contingeret. Nam omnes erant solennes, & si non adeo sicut primus & ultimus, sed ad edendum azyma septem diebus oportebat eos omnes existere mundos. Unde quolibet septem dierum non poterant introire prætorium, ne contaminarentur, sed comederent pascha, id est, in pascha. Vel nomine pasche possunt & azyma designari. Quod autem mulieres die festo pasceue dicuntur unguenta parasse, non obest, quia non erant sub lege, sed sub gratia. Veruntamen Lucas ait: Quia sabbato si uerunt secundum mandatū. Sed & mandatū erat in lege, quod in diebus azymorum prima & ultima nihil operis facerent, exceptis his quæ pertinent ad vescendum. Præterea nemo tunc etiam volentibus emere vendidisset aromata, ut venientes vngerent Iesum. Ut ergo nihil dubietatis remaneat, Lucas reducat ad

INNOCET N II. PP.

ad Marcum, vt intelligatur, q̄ mulieres reuertētes, parauerunt, secundum Lucam, aromata & vnguenta, non tunc, sed secundum Marcū, cum sabbatum pertransisset. Quid si longē ante parauerant, quia frequenter audierant dominum in proximo moriturum? Nōne Magdalenam iam parasse videtur, & per inspirationem præcussisse mysterium vnctionis, teste veritate, quæ

Matth. 26. dixit: Mittens hoc vnguētum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Et iterum: Sinite illam,

Ioan. 12.

vt in die sepulturæ meæ seruet illud. Sed vnguentum quod prius inceperat, postea consummavit. Porro dispositio sacerdotū dispositioni Dei præualere non potuit, qui disposuerat, vt verus agnus in diebus paschalibus immolaretur, & sic ut typicus agnus quarta decima luna primi mensis comederatur in nocte à ludæis, ita verum agnū discipuli eadē hora comederūt, verū esset verū esset quod Græci de luna contendunt, credendum tamen est ita ritum legis in hoc sicut in

Matth. 5.

Gala. 4.

Alia Græ.

corum ob

iectio.

Lenit. 26.

1. Cor. 5.

alijs dominum obseruasse, qui non venit legem soluere, sed adimplere, natus de muliere factus sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret. Sed ipsi rursus opponunt, quia cum veritas venit, figura cessauit, & euauit umbra cum lumen esset. Cum ergo ad verū Pascha peruentū est, quæ præcesserunt in typo cessauerunt, secundum illud: Nouis superuenientibus vetera proijciunt, & Apostolus ait: Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. Et ideo Christus sicut verū pascha confecit sine lactucis agrestibus, sic & absq; panibus azymis, ne veterem ritum in nouo

LIBER. IIII.

89

uo sacrificio retineret, ac per hoc nos iudaizare doceret, Nam vtrumq; pariter erat in lege præceptum. Edent, inquit, carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Sciendum ergo, quod non omnes antiquæ legis consuetudines abiecit ecclesia, sed quasdam pro vniuersa consideratione retinuit. Vnde sponsa dicit ad sponsum in Canticis canticorum. Omnia pota ar. 4. ad ma noua & vetera dilecte mi seruauit tibi. Ad huc enim faciem plenæ lunæ considerat ne pascha celebretur in defectu. Adhuc cōficit oleum vnctionis, & thus suauitatis incendit, adhuc soluit decimas & primitias, adhuc habet candelabrum, & lucernas, & vestes, & vasa, & pontifices, & Leuitas. Nam si propterea repudiandum est azymum, quia lex illud admisit, pari ratione repudietur fermentum, quia lex statuit in Leuitico. Offerent panes fermentatos cū hostia gratiarum, quæ offertur pro pacificis. Item in Pen. Legō * pē te. Offeretis panes primitiarum de duabus decimis similæ fermentatæ. Non solum enim de constitutionibus legalibus, verum etiam de scriptis gentiliū libenter assumit Ecclesia, si quid in eis probè dictum, vel factum agnoscit, & tanquā mulieris captivæ rescicat vngues, pilosq; superfluos, vt ab alienigena superfluitate mundata, thalamū veritatis digna sit introire. Legales ergo consuetudines nō penitus sunt abolitæ, neq; contrarijs superuenientibus sunt destruatæ, sed interdū in melius commutatæ. Nam cum Deus circumcisionem mutauit, non superduxit cōtra ritum id est, præputium, sed protulit melius, id est,

Exod. 12.

* D. Tho.

q. 74. cita:

ta ar. 4. ad

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Ad 2.

Galat. 5. est, baptismum, quia circumcisio nihil est, * vt di-
addo * nec cit Apostolus. Sed fides quæ per dilectione opes-
que præparatur. At azymum & fermentum penitus sunt
tū aliquid opposita, sicut immediata contraria: non ergo
valet.

decebat, vt Deus tanquam sibi contrarius abij-
ceret azymum, & assumeret fermentum, quia
potius fermentum quasi minus bonum post-
poneret, & azymum quasi maius bonum præ-

Alia rur- ferret. Nec illud valere putandum est, quod dis-
fus Græco cuntur ideo se fermentum offerre, quia fermentum
rū ratio. tatum (vt aiunt) spiritus sancti feruorem signat,
quo superueniente corpus Christi de virginis

Lucæ. 1. carne conceptum est, sicut angelus illi prædix-
rat. Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nasce-

tur ex te sanctum vocabitur filius Dei, trahens
tes fortassis hanc significationem fermenti ex il-

Matth. 13. la parabola euangelica. Simile est regnum celo-
rum fermento, quod acceptum mulier, abscon-
dit in farinae satis tribus, donec fermentum est

Solutio. totū. Nam & fermentum manifeste signat tumo-
rem vteri virginalis, & vinculum vnionis. Por-
rò multo religiosius illud insinuat, quod secun-

dum Apostolum Christus de massa peccatrice,
corpus sine peccato suscepit, tanquam de fer-

mentato suscepit azymum, & vt inter Chris-

Ioan. 12. tum & populum, ita militiæ, & nequitie nihil
interfit, sicut inter frumentum & aquam in azy-
mo nihil veris massæ vel alienæ corruptionis
interuenit. Nam per frumentum Christus, per
aquam populus designatur, secundum illud: Ni-

si granum frumenti cadens in terram mortuum

fuerit,

fuerit, ipsum solum manet. Et illud: Beati qui se-
minatis super aquas. Aqua sine fermento, mixta
frumento, designat populum sine peccato Chri-

sto coniunctum. Quinquam & illud valeat desi-
gnare, quod sicut azymus panis de pura massa, si-

ne fermento conficitur, ita corpus Christi de il-
libata virgine sine peccato conceptum est. Cæ-

terum id solum latinis sufficeret contra Græcos,
quod Constantinopolitanam ecclesiam multa

rum hæreseon corruptio fermentauit: vt non so-
lū hæreticos, verum etiam hæresiarchas pro-

duceret. Romanam autem ecclesiam super apo-
stolicæ fidei petram, stabili soliditate fundatā,

nulla prorsus hæreticæ prauitatis procella pos-
tuit conuassare. Sed illud semper integra fide

seruauit, quod ab ipsis accepit apostolis, qui præ-
sentialiter eam sacris vel instituere doctrinis, &

ecclesiastici ritus regulam docuere. Ab ipsis er-
go beatis Apostolis Petro & Paulo, quos & vi-

uos habuit, & defunctos custodit, hunc sacrifi-
cij ritum accepit, quem hætenus inuiolabili cul-

tu seruauit. Græci verò postquam tunicam do-
mini inconfutilem diuiserunt, vt perpetuæ diu-

sionis scandalum interponerent, sacrificij ri-
tum temerè mutauere, quos Leo nonus per epi-

scalam ad Imperatorem Constantinopolita-
num directam super varijs confutauit hæresi-
bus. Qui latinos inter cætera azymitas vo-
cabant, cum ipsi verius Fermen-
tarij nuncupentur.

N 2 Quod

INNOCENTII. PP.

*Coci. Tri
den. sessio.
22. q. 4.

Quod Apostoli suppleuerunt quæ
Euangelistæ prætermiserunt.
CAPVT. V.

Eleuatis oculis in cælum. Tria quædam hic
commemorantur in Canone, quæ nullus
Euangelistarum describit, videlicet eleuatis ocu
lis in cælum, æterni testamēti, mysterium fidei.
Quis ergo tantæ præsumptionis extitit & auda
ciæ, vt hoc de corde suo tentauerit interponere?

Vide. c. Sane formam istam verborum ab ipso Christo
Cum Mar acceperunt Apostoli, & ab ipsis Apostolis acce
pta. ex. de pit ecclesia. Multa quippe tam de verbis, quàm
celebratio de factis dominicis prætermiserunt euangelia
ne Missæ, quæ tamen Apostoli suppleuerunt, vt est il
lum.

1. Cor. 15. thios: Visus est plusquam quingentis fratribus
simul, deinde visus est & Iacobo, nouissime o
mnium tanquam abortiuo visus est & mihi.
Nam inter ipsos euangelistas quædam omittun
tur ab vno, quæ suppleuntur ab alio. Vndè cum
tres Euangelistæ commemorant: Hoc est cor
pus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis
canone su tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant,
peraddita pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus
sunt.

Quædā in pus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis
canone su tradetur. Et cum Matthæus & Marcus dicant,
peraddita pro multis, Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus
sunt.

Ioan. ii. quæ adduntur in canone, possunt ex alijs locis
euangelij probari. Ioannes enim Lazari su
scitationem describens, testatur quod Iesus ele
uatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago ti
bi, quoniam audisti me. Idem alibi dicit. Hæc lo
quutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælum,
dixit: Pater clarifica filium tuum. Si enim tunc
in

LIBER. IIIL

in cælum oculos leuauit ad patrem, cum animā
Lazari reuocabat ad corpus, quanto magis cre
dendum est, quod tunc oculos in cælum leuauit
ad patrem, cum panem, & vinum, in corpus &
sanguinem proprium conuertebat? Vtrobique ta
men hoc ad nostram instructionem agebat, vt
& nos, oculos cordis ad terram non deprimā
mus, sed eleuamus in cælum, si quod oramus,
volumus impetrare. Gratias agens. Hinc quoque
colligitur, vnde sacrificiū laudis dicatur. Quia
Christus gratias agens, illud instituit. Gratias
autem agebat non pro se, sed pro nobis, id est,
pro reparatione hominum sic futura.

Quomodo Christus confecit & sub qua for
ma. CAPVT. VI.

Benedixit. Cum ad prolationem verborum ponit. D.
istorum. Hoc est corpus meum: Hic est san
guis meus, sacerdos conficiat, credibile iudica
tur, quod & Christus eadem verba dicendo, cō
fecit. Porro quidam dixerunt, quod Christus opinio.
confecit, cum benedixit, literam construentes
hoc ordine. Accepit panem, benedixit, subau
diendum est dicens: Hoc est corpus meū, & tunc
fregit, & dedit, & ait: Accipite & comedite, &
iterauit, hoc est corpus meū. Prius ergo protulit
illa verba, vt eis vim conficiendi tribueret, dein
de protulit eadē, vt Apostolos formam conficiē
di doceret. Alij verò dixerunt, quod & sacramentū
confecit & formā instituit post benedictionem,
cum dixit: Hoc est corpus meum; intelligentes
illam benedictionem fuisse, vel aliquod signum
quod super panem impressit, vel aliquod verbū
N 3 quod

*Verā sen
tentiā pro

Tho. 3. p.
q. 81. ar. 1.

Triplex

Prima,

Secunda,

INNOCENTII PP.

Tertia. Hoc est corpus meum. Nec etiam est credibile, *Hac sen- quod prius dederit quam confecerit. Sanè *dici- tētiā re- potest, quod Christus virtute diuina confecit, fellit. D. & postea formam expressit, sub qua posteri be- Tho. q. 78. nedicerent. Ipse nanq; per se virtute propria be- ar. 1. ad. 1. nedixit. Nos autem ex illa virtute quam indi- dit verbis.

*D. Tho. De veritate corporis & sanguinis
3. p. q. 75. & sub specie panis & vini
Tridēt. cō CAP. VII.

Cum enim sacerdos illa Christi verba pro-
ci. 1. & 3. nūtiat, Hoc est corpus meum, & hic est san-
Quāta vir- guis meus, Panis & vinum in carnem, & sangui-
tus est ver- nem conuertuntur, illa verbi virtute, qua verbū
borum. carō factum est, & habitauit in nobis, qua dixit,
& facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Qua
fēminā mutauit in stātūā, & virgā conuer-
Psalm. 32. tit in colubrū, Quā fontes mutauit in sanguinē,
148. & aquā conuertit in vinū. Nam si verbū Eliā
Genes. 19. potuit ignē de celo deponere, verbum Chris-
Exod. 4. & sti nō potuit panem in carnē mutare? Quis hoc
6. audeat opinari de illo, cui nullum verbū est im-
Ioan. 2. possibile, per quem omnia facta sunt, & sine quo
4. Reg. 1. factum est nihil? Certe maius est creare quod
nō est, quā mutare quod est. Ac lōge maius,
quod nō est, de nihilo procreare, quā quod
est in aliud transmutare. Illud autē nemo est qui
dubitet, & de hoc aliquis dubitabit? absit omni-
no. Incomparabiliter maius est, q. Deus ita fa-
ctus est homo, q. nō desijt esse Deus, quā q.
panis

LIBER. IIII.

panis ita sit caro q. definit esse panis. Illud per in-
carnationē semel est factum, istud per consecra-
tionē iugiter fit. Sed dixerit aliquis: Certus sum
omnino q. valet, sed non sum certus aliquo mo-
do quod velit. Aduertat ergo, q. Christus cum
accepisset panē, benedixit, & dixit: Hoc est cor-
pus meum. Veritas enim hoc dixit, & idē ve-
rum est omnino quod dixit. Quod ergo panis
fuerat cū accepit, corpus suum erat cū dedit.
Panis itaq; mutatus erat in corpus ipsius, & si
militer vinum in sanguinem. Non enim vt hēre Sensus hā
ticus sapit, sed desipit, ita debet intelligi, quod reticus.
Dominus ait: Hoc est corpus meum, id est, hoc Est, id est,
signat corpus meum, sicut quod dicit Aposto- significat.
lus, Petra autē erat Christus, id est, petra signifi- 1. Cor. 10.
cabat Christum. Hoc enim potius dixisset de
agno Paschali, q. de azymo pane. Nam Pascha-
lis agnus absq; dubio figurabat corpus domini-
cum, sed azymus panis, opus syncerum. Sicut au-
tem Ioānes Baptista, quod dixerat, ecce agnus Ioan. 1.
Dei, per adiunctū determinauit, qui tollit pecca-
ta mundi. Sic & Christus quod dixerat, Hoc est Luc. 22.
corpus meum, per adiunctum determinauit, qd
pro vobis tradetur. Sicut ergo corpus Christi ve-
raciter tradebatur, ita verē demonstrabatur, nō
in figura, quā iam cessauerat, sed in veritate
quā iam aduenerat. Sanē cum litigarent Iudæi Verē est
ad inuicem dicentes: Quomodo hic poterit car corpus
nem suam dare nobis ad manducandum? Dixit Chfi sub
illis Iesus. Amen amē dico vobis, nisi manduca- specie pa-
ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius san- nis.
guinē, nō habebitis vitā in vobis. Qui māducat Ioan. 6.
N 4 carnem

I N N O C E N T I I . P P .

carnem meā, & bibit sanguinem meum habet vitam æternam. Ideo dicit, Amen amen, id est, in veritate in veritate, vt non figuratiuē, sed verē intelligatur quod dixit: Nisi manducaueritis carnem, &c. & ad maiorem veritatis expressiōnem adiungit, Caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Ego verō quia vitam æternam habere desydero, carnem Christi veraciter comedo, & sanguinem eius veraciter bibo. Illam utiq; carnem quam traxit de virgine, & illum sanguinem quē fudit in cruce. Ego credo corde, & ore confiteor, quod ipsum dominū nostrum Iesum Christū, in hoc sacramento māduco, fretus auctoritate qua dicit. Qui manducat me, viuet propter me. Non enim cum manducatur, per partes diuiditur, nec laceratur sub sacramento, sicut caro quæ venditur in macello, sed & illæsus sumitur, & integer māducatur. Viuit manducatus, quia surrexit occisus. Manducatus non moritur, quia surrexit nō mortuus. Christus enim resurgens à mortuis, iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur, quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autē viuit, viuit Deo. Sicut enim vidua Sa reptana quotidie comedebat, & nūquā diminuebat farinā de hydria, & oleū de lechyto. Sic vniuersalis Ecclesia quotidie sumit & nūquā consumit carnē & sanguinē Iesu Chři, sub diuersa specie sacramēti. Sicut ergo corpus Chři quotidie manducatur, & non deficit nec decrescit, ita panis quotidie transit in corpus Christi, sed ipsum corpus nec in aliquo proficit nec accrescit.

Non

L I B E R . I I I I .

93

Non enim de pane vel de vino materialiter, nec caro vel sanguis, sed materia panis vel vini mutatur in substantiam carnis & sanguinis, nec adijcitur aliquid corpori, sed transubstantiantur in corpus.

¶ Quod sub tota forma totum corpus existit.

CAPVT. VIII.

V Erum an partes in partes, an totum in totum, an totale transeat in totale, nouit ille qui facit. Ego quod residuum est igni comburo. Nam credere iubemur, discutere prohibemur. Si tamen quærentis in se inprobis, ego salua fide cōcesserim, quod totalis panis in totale corpus conuertitur, ita quod nulla pars panis trāsit in aliquam partem corporis. Reor autem salua fidei maiestate, quod vbi panis est consecratus, sub tota specie, totum corpus existit. Sicut enim miraculose tam magnum corpus, sub tam parua forma concluditur, ita miraculose totum corpus in singulis partibus continetur: quod inde * forte cōcognitio, quoniam in quocunq; partes species iijcio. diuidantur, sub singulis partibus totus est Christus, totus in magno, totus in paruo, totus in integro, totus in fracto. Scio tamen quod dicitur à quibusdam, quod quādiu species panis integra perseverat, sub totali specie totale corpus existit. Vbi verō diuiditur, in singulis diuisionibus fellit. Incipit esse totum. Sicut in speculo dum est integrum vna tātum apparer in specietis imago: sed eo fracto, tot apparer imagines quot sunt in eo fracturæ. Porro cum Deus illam virtutem vers-

Aliās formatur.

De his omnibus D.

Th. 3. p. q.

76.

* forte cōc.

Hanc simi

litudinē re

D.

Th. ead. q.

76. ar. 3.

N 5

bis tu

INNOCENTII. PP.

bis tulerit, vt ad prolationem eorum corpus dominicum incipiat esse sub specie sacramenti, nec illa verba proferantur in fractione, diligenter attendant & ipsi respōdeant, vnū corpus Christi quod ante fractionem non in singulis partibus erat totū, sed sub totali specie totaliter existebat, post fractionē in singulas partes quodam modo secedit, & incipit esse singulatim in singulis partibus quod integraliter erat in integro.

* D. Tho. Licet autem corpus dominicum sit in loco locale. q. 76. le, quæritur tamen, vtrum in sacramento sit locale. 3. p. ar. 4. 5. catum localiter, id est, vtrum faciat localem distantiam, & an habeat localem situm, vt dici de Tutius est beatū quia iacet aut sedet aut stat. Sed & alia multa credere quæ circa præsentem articulum possunt inquiri, discutere, quæ melius est intacta relinquere, quam temerè Exod. 19. diffinire. Nam bestia quæ tetigerit montem, lapidabitur, tutius est in talibus citra rationē subsistere, quam vltra rationem excedere, ne fortè, quod absit, ossa regis Idumæ redigantur in cinerem.

¶ De fractione, vbi dicitur, quare fractione fiat & attritio.

CAPVT. I X.

Falsa opinio, quæne
FRegit. Solet à multis inquiri, sed à paucis intelligi, quid Christus tunc in mensa fregit, & quid sacerdos in altari nūc frangit. Fuerunt substantia qui dicerent, quod sicut post consecrationē vera panis remanent accidentia, sic & vera panis substantia, quia sicut subiectum non potest sine accidentibus existere, sic accidentia nō possunt existere sine subiecto: quoniam accidentis esse non

LIBER. IIII. 83

nō est aliud quā inesse. Sed panis & vini substantijs scilicet. 13. ca. 4. permanentibus, ad prolationē illorū verborum & can. 2. corpus & sanguis Christi veraciter incipiūtes. Reprobasse sub illis, ita quod sub eisdē accidentibus vtrūque vere sumitur panis & caro, vinū & sanguis, opinio sub quorum alterū probat sensus, reliquum credit si hoc pontifex. Hi dicunt quod substantia panis frāgitur & at sic in Conteritur, inducentes ad hoc illud quod dicit Apostolus cilio Late: stolus: Panis quem frāgimus, & Lucas: Vna fab ranē. vt pabati cum conuenissemus ad frangendum panē, tet extra dē &c. Hi facile soluūt quæstionē illam, qua quæri summa trititur, quid à mure comeditur, cū sacramentū coram ni. & fid. ca roditur, comeditur secundū illos illa panis substantia, sub qua corpus Christi esse mox definit. ge ante res. Porro qualē significandi modū habet nomē accipiens, in physica facultate, talē existendi modū a S. Ambr dū habet accidens nominis in theologia veritate. Nā sicut hoc nomen album significat accipiens in substantia, id est, in adiacentia, sed hoc nomē albedo significat accipiens sine subiecto, id est, inexistētia: sic ante consecrationē accipiens est in subiecto, quoniam existit in alio: Sed post Accidētia consecrationē accipiens est sine subiecto, quoniam in sacramēto existit per se. Transit enim substantia, sed remanet sine subiecto. D. p. ij, sed accipiendū est in vi nominis. Sicut enim Th. 3. p. q. ibi substantia corporis est, vbi forma corporis nō videtur, sic ibi forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est alius ibi panis nisi caro Christi, quæ nomine panis aliquando designatur. Iuxta quod Dñs ait: Panis quem ego dabo, caro Ioan. 6. mea est pro mundi vita. Et Apostolus: Quoties. 1. Cor. 11. cunque

I N N O C E N T I I P.

cunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, &c. Non enim debemus querere naturam in gratia, neque consuetudinem in miraculo. Non solum accidentales, verum etiam naturales proprietates remanere videntur, ut panis tas quæ saturando famem expellit, & vinitas quæ satiando sitim extinguit. Dicamus ergo quæ forma panis frangitur & atteritur, sed corpus Christi sumitur & comeditur. Ea videlicet quæ notant corruptionem referentes ad formam panis, ea verò quæ notant acceptionem ad corpus Christi.

¶ De confessione Berengarij.

CAPVT. X.

Vide. c. 8. Berengarius quippe quia suspectus habebatur de heresi, & ne remaneret anguis sub herba, ad maiorem expressionem coram Nicolao Papa multisque præsulibus est confessus, panem & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed etiam in veritate in manibus sacerdotum tractari & frangi, etiam fidelium dentibus atteri. Non autem corpus Christi vel in partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cum sit immortale & impassibile. Sed in qua refiat fractio vel attritio, beatus Augustinus ostendit, dicens: Quando Christus manducatur, reficitur & non deficit. Nec quando manducamus de Nos autem illo partes facimus, quod quidem in sacramento & ca. Hoc sic fit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant carnem eius sicut aliam carnem diuidendam in partes, & moribus

LIBER IIII. 95

sibus lacerandam. Dicitur autem forma panis Matth. 26. non qui sit, sed qui fuit, sicut dicebatur Simon Præcedens Leprosus, non quod talis existeret, sed quod talis sententia extiterat.

¶ Quid etiam à mure comeditur, cum sacramentum corroditur.

CAPVT. XI.

Si vero queratur quid à mure comeditur, cum quæ manet sacramentum corroditur, vel quid incinera in eucha. situr, cum sacramentum crematur. Respondetur ne subiectione quod sicut miraculose substantia panis conuertitur, & habetur, cum corpus dominicum incipit esse sub ea virtute sacramento, sic quodammodo miraculose reuerti uina esse tur, cum ipsum ibi definit esse, non quod illa panis indiuidua substantia reuertatur quæ transiit in carnem, le quæ prius sed quod eius loco alius miraculose creatus, & ideo quæ quauis huius accidentia sine subiecto possunt diu manere sic corrodi, sicut edi. Hic obstante miraculo, falsum species ille so trahitur argumentum à coniugatis vel coniunctis quæ admodum estis, sicut alibi trahitur falso à contrarijs. Est enim dum manet hic color & sapor, quantitas & qualitas, cum non rent in subiectum alterutro sit coloratum aut sapidum, quantum iuncto suo, tum aut quale. Miraculum quippe vincit naturæ est substantia ram, & legi detrahit dispensatio. Sane in natura verum Christi Dei est trinitas personarum, videlicet pater & corpus, & filius & spiritus sanctus. In hypostasi filij est sub verus substantiarum trinitas, videlicet deitas, corpus, & animalis. D. ma. In sacramento corporis est trinitas specierum Th. 3. p. q. videlicet panis, vinum, & aqua. In natura Dei nec 77. ar. 1. ad est accidens in substantia, nec substantia sub accidente 3. & ar. 4. dente. In hypostasi filij est accidens in substantia Triplex tia, & substantia sub accidente. In sacramento trinitas corpo

INNOCENTII. PP.

corporis accidens non est in substantia, sed substantia consistit sub accidente.

¶ Quale corpus Christus dedit in cœna.

CAPVT. XII.

Dedit. Quæri solet quale corpus suum Christus dedit in cœna, mortale, an immortale, passibile an impassibile, ac cætera quæ ad hanc

Vitandæ pertinent quæstionem. Ego diuina sacramenta sunt quæ magis veneranda quam discutienda profiteor, stiones cum simplicitati fidei ratus sufficere. Si dicatur quod tale dedit quale voluit, & rursus, quale dederit ipse nouit. Fuerunt tamen qui dicerent, quod si cut idem veraciter ipse erat qui dabat & qui dabat, ita in eo quod dabat erat passibilis & mortalis, & in eo quod dabatur erat immortalis & impassibilis, sicut visibiliter gestabat, & inuisibiliter gestabat, inuisibiliter inquam quantum ad formam corporis, non quantum ad speciem sacramenti. Nam in eo quod gestabat, quod erat hoc apparebat, in eo verò quod gestabatur quod erat ipse non videbatur, quia forma panis & vini velabat formam carnis & sanguinis. Hic

1. Reg. 21.

est ille verus Dauid, qui coram Achis rege Geth suis manibus ferebatur. Quoniam ergo immortalis dabatur, incorruptibiliter edebatur. Hi profecto concedunt, posito quod pars aliqua sacramenti per triduum mortis Christi reseruata fuisset, idem corpus simul & iacebat mortuum in sepulchro, & manebat viuum sub sacramento. In ara crucis patiebatur, & sub forma panis non lædebatur. Sed quoniam incredibile iudicatur, ut secundum eadem naturam simul esset mortalis & immor-

LIBER. III.

86

immortalis (quod tamen congruebat ei secundum eandem personam.) Fuerunt alij qui dixerunt, quod Christus mortalis utique fuit, sed vobis mortalis luntate non necessitate. In eo quippe quod immortalis fuit non munis erat ab omni culpa, liber erat ab omni necessitate, ut nihil morti deberet, pro eo quod peccate, sed vobis nihil haberet, sustinuit tamen sponte mortali luntate.

tate, quia mortem sustinere volebat: quia si mortalitatem non suscepisset, omnino mori non potuisset. Ut ergo probaret quod mortalis erat, non necessitate se voluntate, quando voluit mortalitatem deposuit, & immortalitatem recepit. Legitur enim in Euangelio, quod cum Iudæi duxissent Iesum usque ad supercilium montis, ut eum precipitarent, ipse transiens per medium illorum ibat. Cum esset ducendus, teneri se sicut passibilem tolerabat, sed cum esset precipitandus, sicut impassibilis per medium illorum transibat. Quatuor enim sunt glorificati corporis propriæ qualitates, videlicet claritas, subtilitas, agilitas, & impassibilitas. De quibus legitur: Fulgebunt iusti & tanquam scintille in arboribus. dineto discurrent, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, & iam non Apocal. 7. erit amplius neque luctus neque clamor, &c. &c. 21. Hinc etiam dominus, inquit, in Euangelio: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem reddent in sinum vestrum. Singulas sibi Christus singulatim accepit: Hæc est sen tequam resurgens a mortuis naturam glorificatam: Viti corporis induisset. Subtilitatem cum nascens de Virgine. Claritatem, cum transfiguratus. Quare re-

Th. 3. p. q. mare. Impassibilitatem, cum manducaretur in
Si. art. 3. & cœna. Sicut enim signum passibilitatis exhibuit
sequit po: in corpore immortali, cum post resurrectionē
stremā sen ostendit manus & latus, sic in corpore mortali
tentiā hu: signum impassibilitatis ostendit, cum carnē, &
ius, c. sanguinem ante passionem exhibuit. Potest tē

Quale cor habuit, mortale, videlicet passibile. Non quod
pus Chrus possit pati in sacramento, sed quod sub sacramē
Apostolis to poterat pati. Nunc autem sumitur à nobis im
dedit. mortale & impassibile. Nec tamen maiorem ha
bet nunc efficaciam, sicut nec maiorem potens
tiam. Quod ergo passibilis edebatur, & tamen
non lædebat, non erat humanæ naturæ, sed di
uinæ potentæ, qua valebat quicquid omnino
volebat.

¶ Vtrum Iudas accepit Eucharistiam.

CAPVT. XII.

CAP. VI. XII.
 Dedit discipulis suis. Dubitari solet, vtrum
 Quod Iu- ludas cum alijs acceperit Eucharistiā. Lu-
 das affue- cas enim ostendit ludā interfuisse cum alijs, qui
 ritin cœna statim post calicem traditorem commemorat,
 Luc. 22. dicens: Hic est calix noui Testamenti in sangui-
 ne meo, qui pro vobis effundetur, Veruntamen
 ecce manus tradentis me cum est in mensa.
 Quotquot autem interfuerunt, Eucharistiā ac-
 Marc. 14. ceperunt, Marco attestante, qui ait: Et biberūt
 ex illo omnes, iuxta quod Christus ipse præces-
 Mat. 26. perat, teste Matthæo, Bibite ex hoc omnes. Ecce
 Quod Iu- tra Iudam non interfuisse probatur. Nam secun-
 das non as- dum Matthæum statim dixit Iesus bibentibus
 calicem:

calicem: Non bibam amodo de hoc genimine fuerit in
vitis: vsq; in diem illum, cum illud bibam vobis: cena.
scum nouum in regno patris mei. Iudas ergo nō Mat. 26.
aderat, qui cum eo non erat bibiturus in regno.
Bibentium quoque nullum excipiens ait, pro
vobis effundetur, sed aliorum multos excepit,
cum inquit, pro multis effundetur in remissio-
nem peccatorum. Vnde cum secundum Ioannē
Christus dixisset Apostolis. Beati eritis si feceri-
tis ea, statim excepit, non de omnibus dico, ego
scio quos elegerim. Et iterum: Vōs mundi estis,
sed nomen omnes. Quid ergo est nobis in hoc Determi-
casu tenendum? Illud fortē sine praeiudicio alio: natio q̄ lu-
ram, quod Ioannes insinuat, quia cum Iudas ac-
cepisset buccellam panis, exiuit continuo, erat ceperit cor-
enim nox. * Christus autem post alios cibos tra-
didit Eucharistiam, Luca testante qui dicit: Si * Hāc sen-
miter & calicem postquam cœnauit. Patet et tētiā sequi
go quod Iudas prius exiit quā Christus tradetur Hilar.
ret Eucharistiam. Quod autem Lucas post cali-
cem commemorat traditorem, per recapitula-
tionem potest intelligi. Quia saepe fit in sacra post. lib. 5.
scriptura, vt quod prius factum fuerat posterius c. 16. sed po-
enarraretur: sicut Matthæus cōmemorat, biduo tior est sen-
ante pascha alabastrū vnguenti, quod secūdm tentia quā
Ioannem ante sex dies paschæ mulier effudit in sequitur.
domo Simonis Leprosi. Concesso autem quod Mat. 26.
Iudas acceperit Eucharistiam, quod expositorū Ioan. 12. 31
pleriq; concedunt, quærendum est, quare ratione Cyp.
medicus salutaris medicinā dabat ægroto, quā mo. d. ped.
ei sciebat esse mortiferam? Sciebat enim, quod ablu. Aug.
qui manducat indigne, iudiciū sibi manducat. epi. 163. &

psal. 10. & An ut suo doceret exemplo, quod sacerdos non
 tractet. & in debet illi communionem negare, cuius crimen
 Ioā. Chrys. est si sibi sit notum, non tamen ecclesie manife-
 so. i. ser. de stum, ne forte nō sit corrector sed proditor. Vn
 latrone D. de cautum reperitur in Canone, Nō prohibeat
 Th. 3. p. q. dispensator domini pingues terræ mensam do-
 Si. ar. 2. mini manducare. Sed moneat exactorem time-
 Exemplū re. Sit ita, si mihi quod est melius valeat respō
 sacerdoti a deri. Porro cum minus malum sit reddi susper
 Christoda etum de crimine, quā committere crimen. Et
 tum. de duobus malis, si alterum vrget, minus sit elis
 lego * nū gendum, cur discretus sacerdos non neget eus
 hil. charistiam criminoso, quatenus minus malum
 on non est incurrat, vt maius euitet, id est, vt reddatur sus
 200. i. v. q. 2. spectus ne manducet indignē. Sanē cum nemo
 idē auq. debeat vnū mortale committere, ne proximus
 aliud mortale cōmittat, eligendum est potius sa
 cerdoti nō prode peccatorē: vt ille nō peccet,
 sed ille potius debet eligere, vt abstinēdo red-
 tur suspectus, quā communicando manducet
 Questio. indignē. Si verō quæratvr utrū. Christus ad bon-
 num an ad malū eucharistie ludæ tradiderit. Et
 quidē nō videtur ad bonum dedisse, ne sua frau-
 datus sit intēione. Qui teste propheta fecit vni
 Psal. 17. uersa quæ voluit. ludas enim nō ad bonum, sed
 ad malum accepit, sed nec ad malum dedisse vi-
 detur. Quia Christus non est autor malorum,
 Responsio sed vitor. Responderi verissimē potest, quod si
 propositio intentionem denotet vel effectum,
 cum licitur, dedit ad malū, falsa est propositio.
 Si autem consecutionem insinuat vel effectum,
 vera est. Quia verō Christus buccellā intinctā
 ludæ

ludæ porrexit. Vndē constitutum est ab ecclesia
 vt Eucharistia non detur intincta. Constitutum Ne detur
 est nihilominus & pro hæresi extirpanda, quæ eucharis-
 dogmatizauit Christum sub neutra specie tota intin-
 tum existere, sed sub vtraque simul existere tota.
 tum. Nec debet intelligi, quod sub buccella pa-
 nis intincta Christus Eucharistiā dederit tradi-
 tori, sed per buccellam intinctam atque porre-
 ctam, suum denique traditorem expressit, fors-
 tassis per panis intinctionem illius significans
 fictionem.

¶ De duobus modis Eucharistiā
 comedendi.

CAPVT. XIII.

Accipite & manducate. Non est intelligen-
 dum, quod sumptum corpus de manu Do-
 mini sibi discipuli ministrarent, sed qui conse-
 crauit idem & ministravit, ac si diceret: Come-
 dite, iterūq; comedite, vtrāque huius sacramē-
 ti comestione insinuans. Dupliciter enim cor-
 pus Christi comeditur, quia dupliciter intelligi corpus
 tur. Verum, quod de virgine traxit & in cruce Christi, ve-
 pendit, & mysticum quod est ecclesia Christi rū & mysti-
 spiritu vegetata. De vero corpore Dominus cum.
 ait: Hoc est corpus meum quod pro vobis trade-
 tur. De mystico dicit Apostolus: Vnus panis &
 vnum corpus multi sumus. Verū corpus Chri-
 sti comeditur sacramentaliter, id est, sub specie.
 Mysticū autē comeditur spiritualiter, id est, in
 fide, sub specie panis, in fide cordis. De comestio-
 ne sacramentali dominus ait: Accipite & come-
 dite, hoc est corpus meū quod pro vobis tradei-

INNOCENTII PP.

I. Cor. II.

Spiritualis

manduca:

tio.

p. q. 80. art.

9. ad. 3.

1. Ioan. 4.

Augst. de

cō. dist. 2. c.

vt quid.

Ioan. 6.

Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

CAP V T. X V.

Fortassis.

hoc facite in meam commemorationem. Hoc modo tam boni quam mali corpus Christi manducant. Sed soli boni comedunt ad salutem, mali verò comedunt ad iudicium. Nisi enim mali corpus Christi comederent, non dixisset Apostolus: Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Nam & Iuda traditur cum alijs eucharistiā accipisse. De spirituali comestione dominus ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hoc modo corpus Christi soli boni comedunt. Vnde, Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. Vt quid paras dētem & ventrem? crede & manducasti. Qui credit in Deum, comedit ipsum, quoniam incorporatur Christo per fidem, id est, membrum eius efficitur, vel in unitate corporis eius firmiter solidatur. Alibi quod manducatur incorporatur: & qui manducat, incorporat. Hic autem quod manducatur incorporat, & qui manducat incorporatur. Vtrūque modum Christus edendi insinuat, vbi dicit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur, non ad salutem, sed ad iudicium manducatur.

¶ Quid fiat de corpore Christi, postquam fuerit sumptum & comestum.

LIBER. IIII. 89

Fortassis cogitatio adhuc pulsat animum, quærens quid fiat de corpore Christi, postquam sumptum fuerit & comestum. Tales sunt cogitationes mortalium, vt vix quiescere velint in his maximè quæ quærenda non sunt. Audi consilium Sapientis: Altiora tene quaeris, & fortiora tene scrutaris, sed quæ præcepit Deus illa tu semper cogita, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Si verò præsentia quaeritur corporalis, in cælo quaeritur, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Ad tempus tamē præsentiam exhibuit corporalem, vt ad spiritualem præsentiam inuiteret. Cum sacramentum tenebatur, comeditur & gustatur, Christus corporalis adest in visu, in tactu, & in sapore, quandoque corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Postquam in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda corporalis præsentia, sed spiritualis est retinenda dispensatione completa. Christus de ore trahitur ad cor. Melius est enim vt procedat in mentem, quam vt descendat in ventrem. Cibus est non carnis, sed animæ. Venit vt comederetur, non vt consummaretur: vt gustetur non vt incorporaretur. Ore comeditur, sed stomacho non digeritur. Reficit animum, sed non effluit in secessum. Illud ergo sanè debet intelligi, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emitritur. Cum constet illud fuisse dictum non de spirituali cibo, sed de carnali.

O 3

¶ Quod

INNOCENTIIP P.

¶ Quod si secessus aut vomitus post solam Eucharistie perceptionem eueniat.

CAPVT. XVI.

Quod si fortè secessus vel fluxus aut vomitus post solam Eucharistie perceptionem eueniat, ex accidentibus & humoribus generatur. Cum interdum humores absque curi-
nilibet cibi materiæ vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum. Cum ergo post dispen-

*Hic deeflationis officiu aliquod iterato sentitur. In hoc se videtur quoque species ad proprietatem famulatur, vt particula veritas similitudinis vbique seruetur. Nā in quo quedā for similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset ita sup set, sed ibi se proderet, & fidei locum auferret: plenda. Nō neque iam crederetur quod ita fieri non oportet ad corpus ter. Itaque quātum ad nos feruat per omnia corporis aut san ruptibilis cibi similitudinem, sed quantum ad guinis veri se, non amittit inuiolabilis corporis veritatem. tatē, sed ad Species quandoq; corroditur vel maculatur, sed species veritas nunquā corrumpitur aut coinquinatur. corrupti bi Si quando tale quid videris, noli timere sibi, sed litatem re esto sollicitus tibi ne tu malè ledaris si malè crederetur. dideris. Si verò quærat vtrum Christus locali

*D. Th. 3. ter descendat de celo, vel ascendat in cælum, cū p. q. 75. art. exhibet aut subtrahit presentiam corporalē, an 1. ad. 3. aliter incipiat vel desinat esse sub specie sacra-

Questio: menti. Respondeo non oportere nos in talibus nēs. curio: curiosos existere, ne plus quā possumus præsumere deuitan mamus, & nō cōprehendamus. Salubre consiliū de sunt. dedit Apostolus. Non plus sapere quā oportet Roma, 18. sapere, sed sapere ad sobrietatē. Ego nescio quo modo Christus accedit, sed & quomodo recedit

LIBER. IIII.

90

dit ignoro, nouit ille qui nihil ignorat.

¶ Quando fiat transubstantiatio. *D. Th. 3.

CAPVT. XVI.

Hoc est corpus meum. Si ad prolationē istorum verborum, hoc est corpus meum, panis mutatur in corpus. Et ad prolationem istorum verborum, hic est sanguis meus, vinum mutatur in sanguinem. Cum prius proferantur ista verba quā illa, prius ergo mutatur panis in corpus, quā vinum in sanguinem. Nunquid igitur corpus est sine sanguine, vel sanguis sine corpore? Propterea dicitur à quibusdam, quod cum totum est dictum, totum est factum, nolentes vel non valentes ipsius cōuersionis de terminare momētum. Alij dicunt & bene, quod Naturalis licet ad prolationem præcedentium panis à na cōcomitantur mutetur in corpus, & ad prolationē sequētia vinum præterea mutetur in sanguinē, nūquam tamen corpus est sine sanguine, vel sanguis est sine corpore, sicut neutrum est sine anima sed sub forma panis sanguis existit in corpore, per mutationem panis in corpus. Et e conuerso. Non quod panis in sanguinē, vel vinū mutetur in corpus, sed quia neutrum potest existere sine reliquo. Est ergo sanguis sub speciebus panis, nō ex vi sacramenti, sed ex naturali concomitantia secundū fratrem Aegidium. Sed quæritur, quid demonstrauerit Christus cum dixit: Hoc est corpus meum. non panem, quia de pane non erat verum, quod corpus eius existeret: nec corpus, quia nondū illa verba protulerat, ad quorū p. q. 78. art. prolationē panē mutauit in corpus, quid ergo?

O 4 Simi.

Similis obiectio, fit à logicis, cū dicitur. Hoc viuum est mortuū, posito quod in prolatione subiecti sit viuū, & in prolatione prædicati sit mortuum. Sed quantum distat ortus ab occasu, tantum refert inter miraculum & naturam. Ab hu-

*Cōtrariū tum definit D. ius ergo quæstionis laqueo facile se absoluit, *
Thō. q. c. i. qui dicit, quod Christus tunc confecit cum be-
nedit. Nā si opponatur de sacerdote quis tūc
mear. i. consecrat cum illa verba pronunciat. Respōde-
tur, quod sacerdos nihil demonstrat, cum illis
verbis non utatur enuntiatiue, sed recitatiue.
Quemadmodum & Christus ait: Ego sum vitis
vera. Ego sum lux mūdi, & innumera talia. Sed
rursus queritur, quid monstrauit cum dixit:

Manducate ex hoc omnes? Licet in nullo qua-
te ex hoc tuor euangelistarum hoc legatur de corpore,
omnes. sed tan um de sanguine, bibite ex hoc omnes.

Cum enim iam panem fregisset, si demonstra-
bat aliquid fragmentorum, illud non debebant
omnes comedere, cū singulis singula distribu-
ret. Si demonstrabat corpus, non poterat ex isto,
sed illud comedere, quia corpus Christi non mā-
ducatur per partes, sed integrum. Sanè secundū

De septem regulam Ticonij debet intelligi, qua frequēter
regulis Ti in sacra scriptura videtur agi de vno, sed agitur
conij vide de diuersis, vt est illud: Bñdixit, fregit & dedit:
B. Aug. de benedixit panem, formā fregit, & dedit corpus.
doctrina Eodem modo cū dixit: Manducate ex hoc oēs,
christiā. li. pronomen ostendit integrum corpus, & præpo-
br. 3. circa sitio innuit formā diuisam, vt iste sit sensus: Co-
finem, me lite hoc corpus integrum sub forma diuisa.

Nam sola forma per partes diuiditur, & totum
corpus

corpus integrum manducatur. Simili modo pos-
test intelligi, quod subiūxit, hoc est corpus meū
id est, illud quod præbeo sub hac forma.

De forma verborum. CAP. XVIII.

Q Væritur etiam, vtrum additio vel subtra- Variæ quæ
ctio, transpositio vel mutatio, si forte fiat stiones de
in illa forma verborū quam Christus forma ver-
expresit, effectum consecrationis impediatur an borum.

non: vt si dicatur addendo, hoc est corpus meū, * D. Tho.
quod assumpsi de virgine, vel subtrahendo, hoc 3. p. q. 78.
est corpus, vel transponendo, corpus meū hoc arti. 1. & 3.
est, vel interponendo, hoc est vti corpus meum, ad argu-
sue mutado, hoc est corpus Iesu. Sane fecit De^o menta.
hominē rectum, sed ipse se infinitis miscuit quæ Ecclēf. 7.

stionibus. His itaq; prætermisiss, quæ quandoq;
subuertunt animum, magis quam ædificant. li. Nō est mu-
lud pro certo sciatur, quod grauius peccat, qui tanta ver-
quodlibet horū quomodolibet attentauerit, ma borum for-
ximè si formam intendat mutare, vel hæresim ma.

introducere, quia forma verborum quam Chri * D. Th. 3.
stus expresit, per omnia illibata debet seruari, p. q. 60. ar.
quauis secundum philosophū nomina & vers. 8. ad. 3.
ba transposita idem significant. Nec vtile per in-
utile vitietur.

Vtrum panis transsubstantietur in Christū. * D. Tho.
CAP. V. T. XIX. 3. par. q. 75.

P Orrò cum panis transsubstantietur in cor- ar. 4. cōci.
pus rationale & vtiq; spiritu animatum, vi Tridenti.
detur quod panis transsubstantietur in hominē, scēf. 13. c. 4.
& pari ratione in Christum transsubstantietur,
& ita in creatorem. Sic ergo creatura quotidie
fit creator. Quidam voluerunt astruere q; panis

O 5 trans

transubstantiatur in Christum, non tamen in creatorem, quia Christus dicitur secundum naturam humanam, secundum quam panis transubstantiatur in ipsum. Nam sicut dicitur Christus manducari, quia corpus eius comeditur, ita panis credendus est in ipsum mutari, quoniam in corpus eius conuertitur. Ego sum (inquit) panis viuus, qui de cœlo descendi, & panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Christus igitur seipsum & carnem suam nomine panis appellat, ut ostendat ex hoc, quod panis sicut verè mutatur in carnem ipsius, ita verè mutatur in ipsum. Ego tamè sicut in alijs, ita pariter in hoc diuina sacramenta magis veneranda quàm discutienda proferuntur. Scriptum est enim: Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed assum igni. Et si secundum vim inferentiae non sequatur. Quod si panis transubstantiatur in corpus humanum, ideò panis transubstantietur in hominem, quia non homo sed hominis pars est corpus.

De modo transubstantiationis.

CAP. V. T. X. X.

Queritur autem, Vtrum ante consecrationem sit concedendum, panis erit corpus Christi, vel post consecrationem id quod panis fuit, est corpus Christi. Quod inde videtur, quoniam qui sacerdos fit, erit sacerdos: & qui sacerdos est factus, sacerdos est. Similiter quod corpus fit, erit corpus, & quod corpus est factum, est corpus. Quis enim dixerit, quod hoc sit illud, si nunquàm hoc erit illud? Tradit etiam Augustinus, ante consecrationem panem esse & vinum

vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem, & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Et Ambrosius in hæc verba, De consecratione, quod erat panis ante consecrationem, iam est distinctum. 2. c. corpus Christi post consecrationem. Nam et si panis nec erit corpus Christi, nec aliud, panis ibi & c. Panis nihil erit, & ita panis annihilatur, ergo nec fit est. corpus Christi, nec aliud. Si verò dicatur, quod panis erit corpus Christi, statim infertur, aliud fore corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum, nec mortuum, nec sepultum, demonstratis quoque diuersis panibus, oportebit concedi, quod hoc etiam illud erit idem, & non est idem, hoc igitur fiet illud, rursus si hoc erit panis, & non est corpus Iesu, quod est penitus impossibile. Præterea si id quod fuit panis, est corpus Christi, post consecrationem corpus Christi est illud quod fuit: panis ergo corpus Christi vel fuit, vel est panis. Diuersa & innumerabilia talia possent inferri, quæ penitus à veritate discordant. Propter hæc & alia quæ circa præsentem articulum subtiliter magis quam vt iliter possent inquiri, non desunt qui dicunt, quod ea ratione dicitur panis mutari, vel conuerteri, seu transubstantiari, siue transire in corpus Christi, quod corpus Christi sub eisdem accidentibus loco panis incipit esse, sicut dicitur à Grammaticis, quod a mutatur in e cum à præsentem formatur præteritum, ago egi, quia loco huius literæ a ponitur hæc litera e. Quidam autem expressè dixerunt, quod ipsa panis essetia verè mutatur in corporis Christi substantiam, nec redigitur panis in nihilum, quia desinit esse quod fuit, sed mutatur in aliud, quoniam

Simplex
responsio.

INNOCENTII. PP.

quoniam incipit esse quod non fuit. Sic autem ipsa conuersio non fit secundum unionem, sed secundum transitionem, quia nequaquam essentia essentiae accedit in augmentum, ut per id quod accedit id ad quod accedit, maius aliquid fiat, sed id quod accedit, sit vnum cum eo ad quod accedit, nec corpus accipit esse panis. Sed panis accipit esse corporis, quia panis transit in corpus, non corpus in panem. Cum ergo concluditur, quoniam aliud erit corpus Christi, quod nec fuit natum, nec passum. Si relatio fiat ad praedicatum, est falsum. Si vero ad subiectum, est verum, sed sceptatio. inde non *prouenit. Ergo corpus Christi nec fuit aliud *pro: natum, nec passum, sicut non sequitur, aliquid cedit. est pater quod nec genuit, nec spirauit, ergo nec pater genuit, nec spirauit. Quod autem infertur hoc & illud erunt idem, & non sunt idem, hoc igitur fiet illud, non prouenit, sed ita rectius inferretur, hoc ergo fiet aliquid quod illud erit. Sicut pater & filius sunt idem, non tamen pater est filius, sed id quod est filius. Licet autem hoc erit illud, nunquam tamen erit verum hoc esse illud, quoniam hoc definit esse hoc, & incipiet esse illud. Sicut sanum erit aegrum, nunquam tamen erit verum, sanum esse aegrum: quia sanum definit esse sanum, & incipiet esse aegrum. Quauis etiam id quod fuit panis fit corpus Christi, non tamen corpus Christi est aliquid quod fuit panis, quoniam id quod fuit panis, est aliud omnino quam fuit, sed corpus Christi est omnino id quod fuit. Sicut iniquum quod fuit Saulus, est Paulus, non tamen Paulus est iniquum, quod fuit Saulus.

LIBER. IIII.

93

Saulus. Quod enim secundum naturam contingit in accidentibus, hoc secundum miraculum accidit in naturis. Est autem duplex conuersio, Duplex conuersio substantialis videlicet & formalis. Nam sicut ali quando forma conuertitur sine substantia, sic substantia interdum substantia conuertitur sine forma, non lis & fors nunquam vtraque cum altera. Substantia vero malis. quandoque conuertitur in id, quod fit, & non erat, ut virga in colubrum, & tunc forma conuertitur Exod. 47. cum substantia. Quando conuertitur in id quod erat & non fit, ut panis in Eucharistiam, & tunc substantia conuertitur sine forma. Sed definamus Psalm. 63. scrutare scrutinium, quoniam per scrutator mat: Prou. 15. iestatis opprimetur a gloria. Nam accedit homo ad cor altum & exaltabitur Deus. Sicut ineffabilis est illa unio qua Deus factus est homo. Sic ineffabilis est illa conuersio qua panis fit caro. Non tamen ita panis dicendus est incarnari, quia panis fit caro. Sicut verbum dicitur incarnatum, quia verbum factum est caro. Nam verbum manifestans, quod ita erat factum est caro, quod carne assumptum non transiit in carnem, sed panis desinens quod erat, ita fit caro, quod transiit in carnem, non assumit carnem.

Simili modo postea quam conuersum est accipiens & hunc preclearum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas. Item tibi gratias

tis agens Bene ✱ dixit: deditq; discipulis suis dicens. Accipite & bibite ex eo omnes.

HIC est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti mysteriū fidei: qui pro vobis, & pro multis effunderetur in remissionem peccatorum.

Hæc quotienscūq; feceritis: in mei memoriam facietis.

*D. Tho. 3. p. q. 74. art. 1. Cur Eucharistia sub duplici specie consecratur. CAPVT. XXI.

Simili modo. Licet sub alterutra specie sumatur utrumq; id est, corpus & sanguis, utraq; tamen species consecratur, & neutra superfluit, ut ostendatur quod Christus humanam naturā totā assumpsit, ut totā redimeret. Panis enim refertur ad carnem, & vinū ad animā, quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est anime. Moyses quippē testatur, quod caro pro corpore, sanguis autē offertur pro anima. Vnde legitur in Leuitico: Anima carnis in sanguine est, quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur, quod valet ad tuitionem carnis & anime, ne

ne si sub alterutra specie tantum sumeretur, ad alterius tantum putaretur pertinere salutem. Et quanuis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur, & comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Et si concessibile videatur, quod corpus bibendo, aut sanguis comedendo sumatur. Est ergo modus sumendi carnis & sanguinem, quo neutrum manducatur & bibitur.

Verum panis sine vino, vel vinum sine pane valeat consecrari.

CAPVT. XXII.

Sed queritur, utrum panis sine vino, vel vinū sine pane, non dico debeat, sed valeat consecrari? Cum enim ad prolationē istorum verborum: Hoc est corpus meū, panis mutetur in carnem, & ad prolationē istorū verborū: Hic est sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem. Si post prolationē istorū, & ante prolationē istorum, impedimentū accadat sacerdoti, quo minus procedere valeat, videtur ergo quod panis sit mutatus in carnē, vino in sanguinē nō mutatus. Quid ergo iudicabitur in hoc articulo faciendum? an alius sacerdos totum repetat à principio, & sic super panem iterabitur cōsecratio? an ab eo tantū loco incipiet, in quo sacerdos ille dimisit, & sic diuideretur mysterium unitatis? De hoc ita statutū legimus in Cōcilio Toletano, Cēsui

*D. Tho. 3. p. q. 74. art. 1. ad. 2.

*D. Tho. 3. p. q. 83. art. 1. ad. 1.

p. d. t. o. b. e. n. e. d. i. c. t. u. s. Vnde Con-

INNOCENTII PP.

ei. Toleremus conuenire, ut cum à sacerdotibus missarum
primū. c. 2. tempore sacra mysteria consecrantur, si agra-
dinis cuiuslibet accidat euentus, quo coeptum ne-
queat consecrationis explere mysterium, sit li-
berum Episcopo vel presbytero alteri, consecra-
tionem exequi coepti officij, ut præcedentibus,
libenter alij pro complemento succedant. Porro
cum inter Theologos de tempore consecra-
tionis sit diuersa sententia, quibusdam dicentibus,
quod cum totum est dictum, totum est factum:
alijs autem dicentibus, quod panis antequam muta-
tur in corpus, & postea vinum non mutatur in sanguinem.
Plerique tutius procedentes affirmant, quod
alius sacerdos consecrationem repetere debet

De consec. atque perficere. Quoniam (ut tradit autoritas) non
distin. 4. c. dicitur iteratum, quod nescitur ante esse factum.

Cum itaque. Verum ne vlla fiat iteratio, vel diuisio sacramen-
ti, nec aliquis scripulus erroris, vel dubitationis
remaneat, consultius & tutius iudicatur, ut illa
talis oblatio studiosissime recondatur, & super
aliam totum officium celebretur.

Quæritur, utrum necessitate cogente, vel casu
intercedente, sola panis materia possit
in Eucharistiam consecrari.

CAP. XXIII.

ET si vinum inueniri non possit, vel aliquo casu
defuerit, quæritur, utrum necessitate cogente
vel casu intercedente, sola panis materia possit
in Eucharistiam consecrari, sicut sub sola panis specie debet Eucharistia reservari? Sunt
fautem qui dicunt, quod cum verbum & elementum
efficiant sacramentum, nec forma verborum nec
materia

*D. Th. q.
7. ar. 1. ad
2.

LIBER. IIII.

materia rerum, quam Christus expressit, mutari
potest siue dimidiari. Quia sicut vinum sine pane,
sic panis sine vino minimè consecratur, cum
vtrunq; sit de substantia sacramenti: unde siue
aqua pro vino mittatur in calicem, siue hordeum
pro frumento formetur in panem. Sicut neutrum
per se, sic neutrum cum alio transubstantiatur
in carnem, aut mutatur in sanguinem. Nam si
panis sine vino, vel vinum sine pane mutari pos-
set in carnem aut in sanguinem, in his regionibus,
in quibus alterutrum inueniri non potest, li-
cite posset alterum sine altero consecrari. Minus
enim ignorantia quam necessitas, vel negligencia
quam difficultas excusat. Alij verò dicunt, quod
cum Christus prius conuertit panem in carnem,
& postea vinum mutauit in sanguinem, sicut Euangelicæ
lectionis textus ostendit, & sine vino panem,
& sine pane vinum consecrari contingit. Grauius
tamen offendit, qui negligenter aut ignoranter
alterutram speciem prætermittit, grauius qui
scienter aut spontè, maximè si formam intendit
mutare, vel hæresim introducere.

Cautela quando sacerdos post consecrationem
inuenit prætermissum vinum.

CAP. V. XXIII.

Vid ergo faciendum est sacerdoti, qui post
consecrationem vinum comperiat prætermis-
sum? Dicunt aliqui quod vinum appo-
nere debet, & super illud solummodo consecra-
tionem repetere. Alij, quod apposito vino pa-
nem consecratum, sicut in die pasceue debemus
mittere, sicque sumere sacrificium. Ego verò semper

*D. Tho
3. p. q. 83.
ar. 6. ad. 4.

P per

INNOCENTII PP.

per in dubijs quod tutius est, iudico præferendū.

* D. Tho. De diuersis sacerdotibus super eandem hostiam celebrantibus.

CAPVT. XXV.

Quæstio. Cvm autem interdum vni pontifici multi sacerdotes concelebrant, si fortè non omnes simul consecratoria verba pronuntient, Quæritur, an ille solus conficiat, qui primus pronuntiat. Quid ergo cæteri faciunt, an iterant sacramentum? Poterit ergo contingere, qd ille non conficit qui celebrat principaliter, & ille conficiet, qui secundo celebrabit, & sic pia celebrantis intentio defraudabitur? Sanè dici potest, & probabiliter respondèri, qd siue prius, siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorum intentio ad instans prolationis episcopi, cui principaliter celebranti concelebrant, & tunc omnes simul consecrant, & conficiunt. Quanquam nonnulli cõsentiant, qd qui prius pronuntiat, ille consecrat: nec aliorum defraudatur intentio, quia factum est quod intenditur. Consueuerunt autè presbyteri Cardinales Romanum circumstare pontificem, & cum eo pariter celebrare. Cumq; cõsummatum est sacrificium, de manu eius cõmunio nem recipere, significantes Apostolos, qui cum Domino pariter discumbentes sacramentum eius eucharistiam acceperunt, & in eo quod ipsi concelebrant, ostendunt apostolos tunc a Domino ritum huius sacrificij didicisse.

Missa palis. * D. Tho. De hora institutionis. CAP. XXVI. 3.p.q.73.ar. ti.5. **P**ostquam cœnatum est. Quarta decima luna primi mensis ad vesperam. Christus secundu

LIBER. IIII.

96

dum legis typum pascha cum Apostolis celebrauit, de quo cum dixisset, desyderio desyderauit. Luc. 22. hoc pascha manducare vobiscum antequam pascar. Cur hoc dixerit, statim ostendit, vt scilicet veteri Paschæ imponens finem, nouum Paschæ substituerit sacramentum. Accipiens enim panem, benedixit ac fragit, deditq; discipulis suis dicens: Accipite & comedite, hoc est enim corpus meum quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Hac ergo institutione formati celebramus iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium. Nam vbi veritas venit, figura cessauit, & signum est sublatum de medio, cum iam non erat res aliqua quæ futura significarentur, sed quæ præsens perciperetur, mansit tamen figura, donec fuit in veritate completum, quod in similitudinem prius erat exhibitum. Ob id etiam Christus cœnâ Christus corpus & sanguinem suum post cœnam dedit apostolis, vt hoc sacramentum vel vltimum eius testamenti mandatum arctius memoriae commendarent. Vnde nouissimum condens hæres. Luc. 22. dibus testamentum, Vos inquit, estis qui mecum permanistis in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut pater mihi disposuit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Patet ergo cum primam acceperunt apostoli eucharistiam, non eos accepisse ieiunos.

P 2 Non

INNOCENTII PP.

Nunc à iei Non ideo tamen est calumniandum ecclesie, & ieiunis accipi à ieiunio semper accipitur. Placuit enim spiritui p̄dū est. sancto, ut in honorē tanti sacramenti prius in os Vide Au: Christiani dñicum corpus intraret, sicut ubiq; gust. in epi mos iste seruatur. Non enim quia post cibos Do itola ad la minus dedit, ideo pransi vel cœnati debent illud nuarium. accipere. Quemadmodum illi faciebant quos ar 1. Cor. 11.

guit Apostolus, dicens: Conueniētibus vobis in vnum, iam non est dominicā cœnam manducare, vnusquisq; suam cœnā præsūmit ad manducandū, & alius quidē esurit, alius ebrius est. Saluator ergo p̄scriptis ex causis post cœnam tradidit eucharistiam, quo autem deinde ordine fumentem disponendum apostolis reservauit.

Quod corpus Christi totum est in pluribus locis simul. CAP. XXVII.

Accipiens hunc præclarum calicem. Contingens metonymicē, ponitur pro contento. Nam & vnus, & idem, & tunc, & nunc, & hic, & alibi sacrificatur ab omnibus, totus in cœlo, & totus in altari, simul & sedet ad dextram patris, & manet sub specie sacramenti. Miraris q̄ verbum de Deo iuxta sacramenti virtutem totum sit in multis locis, & nō miraris q̄ verbum hominis iuxta vocis naturam totum est simul in auribus diuersorum. Quid quæris naturam in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse natus de virgine? Sic ergo Christus in diuersis locis est vnus, sicut in diuersis partibus totus. Quod autem vinum in calice consecrauerit, patet ex eo quod ipse subiunxit: Non bibam amodo de hoc genimine vitis.

Quare

LIBER. IIII.

97

Quare sanguis Christi dicatur noui testamenti. CAP. XXVIII.

Hic est sanguis noui testamenti & æterni. Vetus testamentum quod hircorum fuit, & vitulorum sanguine dedicatum, promittebat homini temporalia: nouum autē quod fuit Christi sanguine confirmatum, promittit æterna. Et Nouum & ideo testamētum illud fuit vetus & transitoriū, æternū testamētum hoc autem nouum est & æternum, vel inde protestamētū. batur æternum, id est, perpetuum, unde nouum: asseritur, id est, vltimū. Nouissimū enim hominis testamentum immobile perseverat, quia testatoris firmatur morte, iuxta quod docet Apostolus. Testamentum, inquit, in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum viuūt qui testatus est. Porro testamentum dicitur non solum scriptura, sed & promissio, quemadmodum Testamentum dicit Apostolus: Ideo noui testamenti mediator est, ut repromissionem accipiant, qui volunt accipi sunt, æternæ hæreditatis. Et secundum hūc modum dicitur: Hic est sanguis meus noui & æterni testamenti, id est, confirmator nouæ & æternæ promissionis. Sicut dominus ipse promittit: Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinē, habet vitam æternā. Vide nō primum testamētum (ut inquit Apostolus) finē Heb. 9. sanguine dedicatū est. Leito enim vniverso legis mādato, Moyses accipiens sanguinē hircorū & vitulorū, ipsum quoq; librū & omnē populū, aspersit dicens: Hic est sanguis Testamenti, qđ mandauit ad vos Deus. Ecce q̄ propriē Moyses verba p̄dixit, quib⁹ Christus vsus est in cœna.

P 3 Vtrum

***D. Tho.** Vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem. CAP. XXIX.
3. p. q. 74. art. 8. & c. Sed quaritur, vtrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem? Si conuertitur, ergo sacra-
 mentum, sanguis est: imò populi, nam aqua le-
 leb. Missi, multe sunt populi multi, & ob hoc aqua vino
 miscetur, vt Christo populus adunetur. Nam de
 Ioan. 19, latere Christi exiuit sanguis & aqua. Si non con-
 uertitur, vbi post cōsecrationem existit? Et quomodo
 modo separatur à vino, cui fuerat in vnum com-
 mixta? Præterea non solum sanguinem bibit sac-
 cerdos in hoc sacramento, si post consecratio-
 nem aqua pura permanferit, post vnā ergo sum-
 ptionem iterum eodem die communicare non
 debet, ac si prius aquam bibisset. Nam idcirco sa-
 cerdos postquam perfudit, eodem die iterum
 non sacrificat, quia vinum purum assumit. An
 forte sicut vinum mutatur in sacramentum re-
 demptionis, sic & aqua transit in sacramentum
 ablutionis, quæ de latere Christi pariter effluxit
 aliāsque vniunt. Quis hoc valeat diffinire?
 deat. Vtrum Christus resurgens sanguinem resump-
 sit quem effudit in cruce.

***D. Tho.** Resumpsit quem effudit in cruce.
3. p. q. 74. art. 2. ad 2. CAP. XXX.
 Am & illud inquiratur, vtrum Christus resur-
 gens à mortuis, sanguinem illum resumpsit
 quem effudit in cruce. Si enim capillus de capite
 vestro non perit, quanto magis sanguis ille non
 periit qui fuit de veritate nature?

De circūcisione præputij, & præ-
 cisione vmbilici.

CAP. V. T. XXXI.

Quid

Quid ergo de circūcisione præputij vel vmbilici præcisione dicetur? an in resurrectione Christi.
 ne Christi similiter redijt ad verita-
 tem humanæ substantiæ? Creditur enim in La-
 teranensi basilica, scilicet in sancto sanctorum
 conseruari. Licet à quibusdā dicatur, quod præ-
 putium Christi fuit in Hierusalem delatum ab
 angelo, Carolo Magno qui transtulit illud &
 posuit Aquiligrani. Sed post à Carolo Caluo pos-
 situm est in ecclesia Saluatoris apud Carosium.
 Melius est tamen Deo totum cōmittere, quàm
 aliud temere diffinire. Illud omnino nephandum est
 opinari, quod quidā dicere præsumperunt, vnde de a-
 delicet aquā in phlegma conuerti. Nam & de la qua ex la-
 tere Christi nō aquā, sed humorem aquaticum, tere Chris-
 tid est, phlegma mentiūtur exiuisse, nō attenden-
 tes quod de latere Christi duo præcipua eccle-
 siæ sacramenta fluxerunt, videlicet & sacramen-
 tum redemptionis in sanguine, & sacramētum
 regenerationis in aqua. Non enim baptizamur
 in phlegmate, sed in aqua, iuxta sententiā euangeli-
 gelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu Ioan. 3.
 sancto, nō intrabit in regnum Dei. Quibusdā Recta opi-
 verò non absurdum videtur, quod aqua cum vino de a-
 no transit in sanguinem ea videlicet ratione, qua in cali-
 quod aqua per admixtionem transit in vinum, ce sacra-
 & vinum per consecrationem transit in sangui-
 nem. Quis enim ambigat aquam in vinum tran-
 sire, cum multo vino modicū infunditur aquæ?
 Alioquin tota vini substantia propter guttam
 aquæ mutatur, vt quoddam fiat ex illis confusum,
 quod nec sit aqua nec vinum. Sic ergo tota
 P 4 fontis

INNOCENTI. PP.

fontis vel fluminis aqua propter modicam vini stillam in confusionis specie mutaretur, nec panis ille posset in Eucharistiam consecrari, qui factus est de frumento, cui forte mixtum fuerat vnum granum hordei vel auenæ. Quid autem si plus apponatur aquæ quam vini, erit irritum sacramentum? Oportet quidem quod tantum vini ibi ponatur, quæ aqua commixtum saporem vini retineat. Licet autem diligenti studio vinum optimum sit querendum, ut sacrificium offeratur, vitium tamen vini non maculat munditiâ sacramenti. Quod circa siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quod appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacramentum conficitur & diuinitus consecratur.

*D. Tho. De vino post consecrationem admixto.
q. 77. ar. 4.

CAPVT. XXXII.

Si vero post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum corpori, quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum. Ipsa tamen accidentia vnum appositum videtur efficere, quod inde commiscetur. Quia si aqua pura fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit accidentia permutare subiectum, sicut subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe naturæ miraculo, & virtus supra consuetudinē operatur. Quidam autem voluerunt altruere quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contractum efficitur benedicta: Sic vinum per sacramenti contractum efficitur consecratum.

LIBER. IIII.

99

consecratum, & transit in sanguinem, quorum assertioni ratio minime suffragatur. * Queritur * D. Th. 3. autem, an irritum sit quod geritur, si forte præ p. q. 74. ar. 7. terminetur aqua. Cautum est enim in Canone, 7. quod non potest calix domini aqua sola esse, ne De consecrante, Calix Domini non est aqua sola, neque vinum solū, & 3. sicut neque corpus domini potest esse farina sola, nisi fuerit vtrumque adunatum, & panis vnius copage solidatum. Hoc quidam constanter affirmant, dicentes, quod sicut aqua sine vino consecrari non potest, sic vinum sine aqua transsubstantiari non potest, quia de latere Christi simul vtrumque manauit. Alij verò concedunt, quod si quisquam non intendens heresim introducere, obliuione vel ignorantia prætermiserit aquam, ille quidem vehementer est corripiendus, & grauius, non tamen sit irritum sacramentum. Quod ergo prædictum est, hoc est, verum vinum solū offerri non posse determinari debet, quia recipit exceptionem; hoc modo, non potest nisi fiat simpliciter vel ignoranter, vel non potest, id est non debet, quia non dicitur posse fieri, quod de iure non fit. Nam & Græcorum ecclesia dicitur aquam non apponere sacramento. Ait enim Cy Cyprianus, si quis de antecessoribus vel ignoranter epi. lib. 2. c. vel simpliciter non obseruauerit, quod nos doctus minus ex eplo facere vel magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi, nobis verò non potest ignosci, qui nunc a domino instructi sumus, ut calicem dominicum vino mixtum, secundum quod dominus obtulit.

INNOCENTII PP.

lit, offeramus. Hinc ergo colligitur, quod vinū
aqua mixtū Christus in cœna discipulis tradidit.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
4. soluit
hanc. q.

¶ Vtrū fermentatū transubstantietur.

CAPVT. XXXIII.

Quæritur autem, vtrum qui fermentatum
sacrificat, sacramentum conficiat, præser-
tim si negligenter vel ignoranter hoc fa-
ciat? Superius enim sufficienter ostensum est, qd
Christus azymum consecrauit, cum sacramen-
tum instituit, sed adhuc multi sacrificant de fer-
mentato, quibus tanquam verè catholicis eccle-
sia Romana cōmunicat. Verum hæc quæstio me-
lius soluenda differtur, vt aliàs competētius sol-
uatur.

¶ Quare sub alia specie sumitur
Eucharistia.

*D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
1.

CAPVT. XXXIII.

Tribus autem ex causis sacramētum corpo-
ris & sanguinis sui Christus sub alia specie
sumendum instituit, scilicet ad augendum meri-
tum, ad fouendum sensum, ad vitandum ridicu-
lum. Ad augēdum meritū, quoniam aliud ibi
cernitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat
meritum, cui humana ratio non præbet experi-
mētum. Ad fouendū sensum, ne abhorreret ani-
mus, quod cerneret oculus, Quia non consueui-
mus carnem crudam cōmedere, vel sanguinē hu-
manum potare. Ad vitandum ridiculum, ne in-
sultaret paganus, cum id ageret Christianus, &
vt ita veritas adsit, & ridiculum desit. Ad hoc
ergo Christus sub specie principalis edulij sumē-
dam

LIBER. IIII. 100

dam proposuit Eucharistiam, vt sensus fouere-
tur in vno, & fides ædificaretur in altero. Fouet-
tur enim sensus in vno, dum solita percipit, ædi-
ficatur fides in altero, dū in eo quod videt, qua-
le sit illud quod non videt agnoscit. Proponitur
autē species panis & vini, quatenus in sumptio-
ne corporis & sanguinis Christi doceatur esse per-
fecta refectio, plena quippè refectio cibis & po-
tus est. Cibi autem & potus, & panis & vini est * aliàs * prin-
cipaliter.

¶ Quod sacramentum altaris simul
est veritas & figura.

CAPVT. XXXV.

Mysterium * fidei. Ex his alijsq; scripturæ *D. Th. 3:
verbis, quidam munimentum erroris du p. q. 78. ar.
cereputauerunt dicentes, in sacramento altaris 3. ad 5. & 6
veritatem corporis & sanguinis Christi nō esse, Error nec
sed imaginem tantum & speciem & figurā, pro gantium
eo quod scriptura memoret aliquotiens id quod veritatem
in altari suscipitur, esse sacramentum & myste-
rium & exemplum. Qui profectò laqueum erro-
ris incurrunt, quia nec sacramenta Dei reue-
renter suscipiunt, nec auctoritates scripturæ cō-
uenienter intelligunt, nescientes scripturas ne-
que virtutem Dei. Quid enim, Nunquid ideò Reprobat
sacramentum altaris veritas non est, quia figura
est? ergo nec mors Christi veritas est, quia
figura est. Et resurrectio Christi veritas non
est, quia figura est. Nam & mortem & resur-
rectionem Christi figuram & imaginem & si-
milli.

Roma.

1. Pet. 1.

Esa. 53.

Alias* di-
scerta.

Vide cap.

Cum Mar

thæ. Ex. de

celebrat.

miss.

*D. Th. 4.

d. 24. q. 1. ar

ti. 1. & 3. p.

q. 73. art. 1.

ad 3.

militudinem esse manifestè declarat Apostolus
dicens: Christus mortuus est pro delictis nostris &
resurrexit propter iustificationem nostram. Et Pe-
trus apostolus. Christus passus est pro nobis, vobis res-
linquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Ergo
mors Christi exemplum fuit, ut peccato moriamur,
& resurrectio eius exemplum fuit, ut iustitiam vi-
uamus. Nunquid ideo veritas non fuit? ergo Chri-
stus verè mortuus non fuit, & verè non resurre-
xit? Si mors eius vel resurrectio eius vera non fuit
absit. Nam propheta de ipso prædixit. Verè lan-
guores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse
portavit. Altaris ergo sacramentum est, & veri-
tas, & figura.

¶ De sacramento & resacramenti: quo

rum tria notantur * distincta

CAPVT. XXXVI.

Tria quippè in hoc sacramento sunt discreta:
videlicet forma visibilis, veritas, & virtus
spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis &
sanguinis, virtus unitatis & charitas. Primum
oculo cernitur, secundum animo creditur, tertium
corde percipitur. Primum est sacramentum
& non res, secundum est sacramentum & res, tertium
& res & non sacramentum. Sed primum est
sacramentum geminæ rei, tertium verò res ge-
minis sacramenti, secundum autem est sacramen-
tum vnius, & res alterius. Nam forma panis vtran-
que carnem Christi significat, id est, veram & my-
sticam. Sed veram carnem & continet & signifi-
cat. Mysticam verò significat, sed non continet.
Sicut vnus panis ex multis granis conficitur, &
vnum

vnus vinum ex diuersis acinis confuit. Sic cor-
pus Christi ex multis membris componitur. Et
vnitas ecclesiastica ex diuersis personis consistit.
In prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorifi-
catis, Nam quos prædestinavit, hos & vocauit, Roma. 8.
& quos vocauit, hos & iustificauit, & cæter. Pro-
pter quod dicit Apostolus: Vnus panis & vnum
corpus multi sumus. In cuius rei typo facta est
Arca domini de lignis Cethim quæ sunt impu-
tribilia, & albæ spinæ similima. Vinum autem
inquantum liquet, & rubet, similitudinem san-
guinis significat. Inquantum calet, & redoleret,
proprietatem charitatis significat & ostendit.
Nam vinum & sanguinem operatur, & excitat
charitatem, quia cor bibentis exhilarat & dila-
tat. Patet ergo quod substantia corporis & san-
guinis Christi est sacramentum & res, sed alte-
rius sacramenti res, & alterius rei sacramentum.
Est enim res primi, quia significatur & continetur
a primo, videlicet a forma visibili. Et est sa-
cramentum tertij, quia significat, & efficit tertium,
videlicet unitatem ecclesiasticam. Illud er-
go sanè debet intelligi quod dominus ait, paupe-
res semper habebitis vobiscum, me autem non
semper habebitis. Ne videretur esse contrariū il-
li, quod alibi dicit: Ecce ego vobiscum sum omni-
bus diebus vsq; ad consummationem seculi. Chri-
stem enim habemus nobiscum, sub diuini spe Matth. 26.
cie sacramenti, & non semper habemus nobiscum
in propria forma personæ. Dicitur ergo mysterium
fidei, quoniam aliud ibi cernitur, & aliud
credetur. Cernitur species panis & vini, & credi
fidei s. c. 35
tur.

1. Cor. 3.
Abac. 1.
Ioan. 6.

INNOCENTII. PP.

tur veritas carnis & sanguinis domini. Quod autem hic dicitur mysterium fidei, alibi dicitur spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, secundum illud: Litera occidit, spiritus autem vivificat. Fides est vita, secundum illud. Iustus ex fide vivit. Hinc ergo dominus ait: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

¶ Quod species panis & vini duabus excelsis intelligitur sacramentum.

CAPVT. XXXVII.

Vtrum cum consecratio perficiat sacramentum, & post consecrationem non sit panis in altari aut vinum, quis panis est corporis, aut quod vinum est sanguinis sacramentum? Si dicatur quod panis qui fuit, vel vinum quod extitit, profecto nec ille est corporis, nec illud est sanguinis sacramentum, quia panis transiit in corpus & vinum transiit in sanguinem. Si vero dicat, quod species quæ remansit, illa quidem consistit ex granis nec confluit ex acinis, quoniam ex his non provenit accidens, sed substantia. Quam ergo similitudinem assignabimus inter sacramentum rei, & rem sacramenti? Nam si sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sunt sacramenta, non dicerentur proprie sacramenta, sicut sacramentum baptismi, quod est ablutio carnis exterior, similitudinem habet significati, quod est ablutio mentis interior. Sanè sacramentum istud in hoc gerit similitudinem corporis, in quo panis similitudinem representat. Species ergo panis sacramentum est corporis, non solum ratione rei significatæ, verum etiam ratione contentæ.

¶ Vtrum

LIBER. IIII.

102

¶ Vtrum forma panis & vini, vel species accidentis & veritas corporis divi
sa sint sacramenta.

CAPVT. XXXVIII.

Sed quaeritur, Vtrum species panis & veritas corporis unum sunt sacramentum, an diuersa sunt sacramenta? Scriptum est enim. Perficiat in nobis tua quæsumus sacramenta quæ continent, sed & alibi legitur: Præsta ut hoc tui corporis & sanguinis sacramentum non sit nobis reatus ad poenam. præterea cum eandem rem sanctam significet, videtur quod sit idem sacramentum. Sed cum diuersa sint signa, videtur quod diuersa sunt sacramenta. Sunt sanè qui dicunt, quod forma panis & vini sunt unum sacramentum, non propter unum significatum, sed propter unum contentum. Species autem panis & veritas corporis sunt unum sacramentum, non propter unum contentum, sed propter unum significatum, hi debent concedere, quod sicut diuersæ res propter idem significatum, idem sunt sacramentum, sic eadem res propter diuersa significata diuersa sunt sacramenta. Quibus obijecitur, quod si species panis, & veritas corporis idem sunt sacramentum, cum species panis sacramentum sit corporis, ergo veritas corporis idem est sacramentum, & ita sacramentum est sui. Non provenit, quia species panis est quoddam sacramentum, quod est veritas corporis, & est quoddam quod non est illa, quoniam est duo sacramenta diuersa. Alij verò dicunt, quod siue sint diuersa significata, siue diuersa sunt significata, semper diuersa sunt sacramenta.

Quos

* D. Th. 3.
p. q. 73. art.
2.

Obiectio.

Dilutio.

* D. Th. 3.
p. q. 74. ar.
1. & q. 73.
ar. 1.

Quos oportet concedere, quod in altari ad mi-
nus sunt quatuor sacramenta, videlicet species
panis, & species vini, veritas carnis, & veritas
sanguinis. Præterea cū panis & vini diuersa sint
accidentia, vt sapor, odor, pondus & color, quā-
titas & figura, videtur quod singula per se sint
varia sacramenta. Nam quia ratione potius vnū
quàm aliud dicendum est sacramentum? Sed cū

Veraderet ius rei sacramentum est odor aut sapor? Potest
minatio. non incongruè responderi, quia omnia simul ac
forte * to cepta, sunt vnum Eucharistiæ sacramentum, eo
tum. quòd nullum sacramentū * solum significat per
se, sed omnia simul panis speciem representant,
quæ corpus Christi continet, & significat.

¶ De distinctione signorum, ubi ostenditur, quod sacramentum actiue & passiue dicitur.

CAPVT. XXXIX.

Signorum autē alia sunt naturalia, & alia posita. Naturalia sunt, quæ secundum naturā alia significant. Quorum quædam sunt quæ per antecessedens significant consequens, vt rubore ver-
Positiva. Pertino significatur serenitas matutina. **Alia**
60.3. pa. sunt quæ per consequens significant antecessedens,
in.4.d.1. vt fumo vel cinere significatur ignis. Positiva
Nume.11. sunt illa quæ secundum impositionem significant, quorum alia sunt signum rei sacræ, vt serpens æneus erectus in eremo. Alia sunt signa rei non sacræ, vt arcus triumphalis erectus in biuio. Signorum rei sacræ, alia sunt sacra, vt baptismus, Signa non sacra, vt agnus paschalis. Sacra sunt signa noui testamenti, non sacra veteris. Quam enim

enim vtraque sint signa rei sacræ, id est, rem sã ti meliora
eram significantia, non tamen vtraq; sunt sacra sunt quàm
signa, id est, iustificantia. Licet nonnulli dixe- signa vet.
runt, legalia iustificasse. Hæc est enim differen- testamēti.
tia inter legalia & inter euangelica sacramen-
ta, quòd illa significabant tantum & non iustifi-
cabant, hæc autem significant & iustificant. Ve-
rum quandoque large quandoque stricte sacra-
mentum accipitur. Large secūdum quod omne
signum rei sacræ, siue sit sacrum siue non sacrũ,
dicitur sacramentum. Vnde signa legalia sacra-
menta dicuntur. Stricte secūdum quod sacrum
solummodo signum dicitur sacramentum. Sa- Sacramen-
cramentum autem & actiue & passiue dicitur, tũ & acti-
uè quasi sacrum signans, vel sacrum signatum. Nã uè & passi-
uè nomine sacramenti quandoq; signum rei, quan uè dicitur.
doq; res signi varie nuncupatur, secundũ quod
sacramentum accipitur pro re signi, sacramen-
tum dicitur à sacro & secreto, quasi sacrũ secre-
tũ, Species ergo panis dicitur sacramentũ actiue *D. Th. 3.
id est, sacrum significãs. Vnitas autem Ecclesie p. q. 73. ar. 3.
dicitur sacramentum passiuè, id est, sacrum si-
gnatum: Corpus domini vtroque modo dicitur
sacramentum, id est, sacrum significans, & sa-
crum signatum.

¶ Quod sacramentum consistit in tribus, *D.Th.d.
in rebus, factis, & verbis. I.q.1. art.3.

CAPVT. XL.

Sacramentum verò consistit in tribus, rebus, lib. sent.
 factis, & verbis, secundum proprietatem, si-
 militudinem, & interpretationem. Leo nanque
 secundum proprietatem designat diabolū. Vn-
 de:

1. Pet. 5.

Luc. 11.

Matth. 8.

dē: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Seminare secundum similitudinem significat prædicare: Vnde: Exijt qui se inat seminare semen suum, & aliud cecidit in terram bonam, aliud supra petram, aliud inter spinas. Emanuel secundum interpretationem significat Christū. Vnde. Vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Res vt aqua baptismi, vel aqua, Factum vt signaculum crucis, Verbum vt inuocatio trinitatis. Singula reperiuntur in hoc excellentissimo sacramento. Res, id est, corpus & sanguis, Factum, id est, esus & potus. Verbum, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Quod sanguis Christi dupliciter intelligitur in remissionem peccatorum effusus.

CAPVT. XLI.

Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Pro solis prædestinatis effusus est, quantum ad efficientiam. Sed pro cunctis hominibus est effusus, quantum ad sufficientiam. Effusio quippè sanguinis iusti pro iniustis tam fuit diues ad pretium, vt si vniuersitas crederet in redemptorem, nullum omnino diaboli vinculum retinerent. Peccatum autem missio peccati. Duplex remissio peccati. In duobus modis remittitur, quo ad meritum culpæ, & quo ad debitum pœnæ. Meritum culpæ remittitur per sanguinis fidem, quia iustificamur à culpa. Debitum pœnæ remittitur per sanguinis pretium, quo redēpti sumus à pœna. Omnes enim quasi oues errauimus. Vnusquisque in viam suam declinauit. Et dñs posuit in eo iniquitates omniū

omniū nostrū. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nra, disciplina pacis nostræ super eū, & liuore eius sanati sumus. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Quia ergo iustus iniuste punitus, iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit enim pœnam in se pro omnib⁹, vt daret per se gratiam vniuersis.

¶ Quod a sumptio Eucharistiæ non est nimium differenda.

CAPVT. XLII.

Hæc quotienscumque feceritis. In perceptio ne corporis & sanguinis Christi, magna est nobis adhibenda discretio. Cauendū est enim, ne si nimium differatur, mortis periculū incurratur, Dñō protestāte: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis ei⁹ sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Si verò quis indigne suscipiat, iudicium dānationis incurrat, Apostolo testāte: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi māducat & bibit. Ideoq; iuxta vocē eiusdē Apostoli, Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Irigens itaq; nobis indicitur be Ingens ne viuendi necessitas, ne corpus domini vel in bis indicta dignē sumendo sumamus iudicium, vel sumere probitatis cessando nihilominus incurramus periculū. Ne necessitas, cessario quippe sumendus est agnus, vt à vastitate angelo protegamur, nec exire possum de Aey: Exod. 12. pro nisi celebrādo phasē, paschalē agnū edam⁹. De con. di Dixerit ergo quispiam communicandum esse stin. 2. cap. quotidie, dixerit alius quotidie comunicandū Quotidie, non esse, faciat vnusquisque, quod piē crediderit facie.

*D. Th. 3.

p. q. 80. ar.

10. concil.

Tr. 1. s. 21.

cap. 6.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Luc. 19.

Marth. 8.

Decol. di.

2. c. Secula
res.

*D. Th. 3.

p. q. 73. art.

4. Tri. scf.

13. c. 2. & scf.

22. cap. 1.

1. Cor. 11.

Luc. 22.

Cur vlti-

mo loco

instituit

faciendum. Non enim litigauerunt ad inuicem
nec alter alteri se praposuit Zachæus & ille Cé-
turio, cum alter eorū gaudens in domo sua Chri-
stum recepit, & alter eorum dixit: Domine, nō
sum dignus vt intres sub tectum meum. Audi
quid super hoc sentiat Augustinus: Quotidie,
inquit, eucharistiam recipere, nec laudo nec vi-
tupero, omnibus diebus tamen dominicis com-
municandum hortor. Si tamen mens in affectu
peccandi est, grauari magis dico Eucharistia
perceptione, quam purificari. Et licet quis pec-
cato inordeatur, si tamen peccandi de cætero
non habeat voluntatem, & satisfaciatur lachry-
mis, & orationibus, securus accedat. Sed hic
de illo loquor, quem mortalia peccata non gra-
uant. Cautum est enim in Canone, q̄ si non tres
quentius, saltem ter in anno omnes communis-
cent, qui nolunt ecclesiasticis carere luminibus:
in Pascha, Pentecoste, & Natali.

¶ Quod sacramentum altaris est comme-
moratio mortis Christi.

CAPVT. XLIIII.

In mei memoriam faciatis. In hoc sacramen-
to nobis quotidie mortis Christi memoria re-
nouat, sicut apostolus determinat dicens: Quo-
tienscunq; manducaueritis panem hunc, & bi-
beritis calicem, mortem domini annuntiabis
tis donec veniat. Propter quod ipse dicebat apo-
stolis: Hoc facite in meam cōmemorationem.
Cur vlti- Hanc vltimam sui memoriam dominus nobis
mo loco dereliquit, quemadmodū si quis peregre profu-
instituit ciseis aliquod pignus ei quē diligit derelinquat,
vt quo:

vt quotiēs tūc illud aspexerit, ipse debeat ami-
citas memorari, quoniā si perfecte dilexerit, hoc sacra-
mentum. abscq; magno fletu vel desiderio nequit illud aspi-
mentum. cere. Ideoq; hoc saluator instituit sacramentū,
vt quia venerat eius hora qua de mundo transi-
ret ad patrem, quia verum erat quod dicebat
apostolis. Quo ego vado, vos non potestis veni-
re. Nam & Petro dicenti: Domine, quo vadis?
Respondit: Quo ego vado, me sequi non potes.
Cōpetentē illis hāc hereditatē cōscribēs, visibilē sui
memoriā cōmēdarat, Hoc, inquit, facite in meā
cōmemorationē. Nō enim solū scripturam com-
memorationē ad hāc sufficere iudicabat, qui le-
thargicū venerat & grotū sanare. Quota namq;
pars nostri capit illud quod in Euangelio opti-
mis vnguentis fragrat, antidotū, verbum quod
erat in principio apud Deum, per quē oīa facta
sunt, quodq; caro factum est, & habitauit in no-
bis? Nam illud quidē ruminare, medela salubris
est super mel & fauē, dulcis faucibus animæ di-
ligētis. Sed tantus cibus valde paucorū, & solius
mentis pabulum, quo tunc anima plenissime sa-
tiabit, cū verbū ipsum in eterna felicitate gusta-
bit. At ille qui corp⁹ assumpsit & animā, vt sana-
ret & animā & corpus, pigmēta sua pro quida cha-
ritatis arte composuit, quibus lethargicam me-
tem & groti renouata quotidie suā salutis cōme-
moratione percelleret, & edentulā. i. sine denti-
bus plebē (quæ verbum antiquum & æternum Cibus edē
principium, quasi solidum cibum ruminare non
poterat) hic dulcissimo confecto liquamine in aptus.
panis & vini sacramēto cōsuefaceret sorbillare.

*D. Th. 3.
p. q. 63. ar.
1. & 5. Tr. 1.
fess. 13. c. 2.

Psal. 33.

Duplici-
ter nos ci-
bar dñs.

Ioan. 6.

Sap. 16.
Psal. 77.

Duplex li-
mo verus est Christus.

Gene. 3.

Ioan. 6.

De diuersis causis institutionis.
CAPVT. XLIIII.
Sapientia Dei, quæ se per visibilia manife-
stat, volens euidenter ostendere quod ipsa
cibus est animarum, carnem assumptam propo-
suit in edulium, vt per cibum humanitatis inui-
taret ad gustum diuinitatis, de quo dicit Psalmi-
sta: Gustate & videte quoniam suavis est domi-
nus. Totum ergo Christus se exhibet nobis in
cibum, vt sicut diuinitate nos reficit, quam spiri-
tualiter gustamus corde, ita nos humanitate re-
ficiat, quam corporaliter ore comedimus, vt ita
de visibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad
æterna, de terrenis ad cœlestia, de humanis ad
diuina nos transferat. Ego sum, inquit, panis vi-
uus, qui de cœlo descēdi. Ecce cibus diuinitatis.
Et panis quem ego dabo caro meo est. Ecce ci-
bus humanitatis. Panis igitur angelorū factus
est cibus hominum, secundum illud propheti-
cum: Panē angelorum manducauit homo. Qua-
renus qui secundum animam cibum diuinitatis
accipimus, etiam secundum carnem cibum hu-
manitatis sumamus, quoniam sicut anima ra-
tionalis & caro vnus est homo, ita Deus & ho-
mo verus est Christus. Et quia homo per gustum
gnū sciē mortem incurrit, per gustum quoque vitam æti-
tæ & vitę. quirit, quatenus vnde mors oriebatur inde vitā
resurgeret. Dictum est quippe de illo. Quacū-
q; e die comederis, morte morieris. Dicitur au-
tem de isto. Si quis manducauerit ex hoc pane,
viuet in æternum. Cibus ille mortalis pependit
in ligno scientiæ boni & mali. Cibus iste vitalis
pepen

pepen lit in ligno vitæ, quod est in medio para-
disi. Illud fuit lignum inobedientiæ, ad quod
homo manus extendit, vt fieret sicut Deus iux-
tā quod illi serpens promiserat: Eritis sicut dii,
scientes bonum & malum. Istud autem lignum
est obedientiæ, in quo Deus manus extendit, &
factus est homo, iuxta quod dicit Apostolus: Exi-
nauit semetipsum, formam serui accipiens in
similitudinem hominum factus, & habitu inuē-
tus vt homo, factus obediens vsque ad mortem,
mortem autem crucis. Vt ergo suam erga nos
charitatem ostenderet, & nostrā erga se charita-
tē accenderet, qui dedit se pro nobis in pretium &
ipse tribuit se nobis in cibum, vt per pretium re-
dimeret nos à morte, per cibum aleret nos ad vi-
tam. Vnde ait, Qui māducatur me, viuet propter
me. Quid amplius vnquā potuit pro nobis effi-
cere? Pretium se dedit pro nobis in mortem, &
cibum se tribuit nobis ad vitam, vt mortem no-
stram sua morte perimeret, & vitam nostrā sua
vita nutrirer. Panis iste si dignē māducatur, im-
pinguat: & calix iste si dignē bibitur, inebriat,
non corpus sed cor, non ventrem sed mentem.
Vndē, Poculum tuum inebrians quā prælai-
rum est. Per huius ergo sacramēti virtutem, vni-
uersę virtutes augentur, & omnium gratiarum
fructus exuberant. Is enim in hoc sacramē-
to sumitur totus & integer, qui est fons & ori-
go totius virtutis & gratiæ. Per crucismyste-
rium eripuit nos à potestate peccati. Per Eu-
charistiæ sacramentum liberat nos à voluntate
peccādi. Nā eucharistia si dignē sumatur à malo
liberat,

Phil. 3.

Christus
dedit se in
pretium &
in cibum.

Psal. 21.

Virt° & ef-
fect° hui°
sacramēti

***D. Th. 3.** liberat, & confirmat in bono, venialia delet, & p. 9. 79. con cauet mortalia. Vnde cum premittimus in oraculo, Tridē. tione dominica, Panem nostrum epifusioni. i. sus. fel. 13. ca. 2. persubstantialem, da nobis hodie, statim adiungimus: Et dimitte nobis debita nostra, & ne nos inducas in tentationē. Sed libera nos a malo, Amē.

Matt. 6. Quia per panem istum cælestē liberamur a malis præteritis, præsentibus, & futuris. Dedit ergo nobis hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ipse iam mori non potest. Per hoc sacramentum, quod in memoria mortis eius accipimus, remissionem peccatorum quotidie consequamur. Non enim solum lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum fudit pro nobis in crucis patibulo, verum etiā quotidie nos lauat a peccatis nostris in sanguine suo, quando eius sanguinem nos accipimus in calicis poculo. Ascēsurus ergo Christus

semper no ad patrem, quia promissit apostolis eorumque biscum. sequacibus: Vobiscum ero cunctis diebus vsq. **Matt. vlti.** que ad consummationē seculi, voluit remanere cum illis non solum per inhabitantem gratiam nec per diuinam tantum essentiam, verum etiā per corporalem præsentiam. Et ideo istud sacramentum instituit, in quo præsens nobiscum, sub alia quidem forma, sed in propria verē substantia. Congruum erat enim, ut Deus qui hominem quem plasmavit, & fecit ad imaginem & similitudinē suā in homine quē assumpsit imaginē & similitudinē suā expressius insigniret. Dis

substantia sponit ergo cælestis altitudo consilij, ut sicut rū in vna tres sunt personæ in vnitæ substantiæ, pater, verbum,

bum, & spiritus sanctus, ita tres essent substantiæ personæ in vnitæ personæ, diuinitas, corpus, & anima. Cum ergo Christus secundum naturam diuinam tribus modis in rebus existeret, localiter in cælo, personaliter in verbo, sacramentaliter in altari. Sicut enim secundum diuinitatem totus essentialiter est in omnibus rebus, ita secundum humanitatem totus sacramentaliter est in pluribus locis. Huius sacramenti virtute possibi le fit, ut qui de terra sunt, in cælum ascendant.

Ait ipse enim saluator: Nemo ascendit in cælū, Ioan. 3. nisi qui de cælo descendit filius hominis, qui est in cælo. Vnus & idem est filius Dei, qui de cælo descendit, filius hominis, qui ascendit in cælum Christus Iesus, cui tāquam suo capiti cuncta mēbra corporis annectuntur, omnes qui per fidem crāmētū huius sacramenti seruant vnitatem spiritus in nimurchri vinculo pacis. Et sicut vnum corpus, vna perso sto, sicut na, vnus Christus caput cum suis mēbris in cœ mēbra cælum ascendit, dicitq; gratulabundus gloriosam piti.

Deo representans ecclesiam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ostēdens se cum illa in vnam conuenisse personā: Erunt, inquit, duo in carne vna. Hoc autem, ut inquit Apostolus, magnum sacramentum est in Christo Ephes. 5. & in ecclesia, quod eucharistia simul efficit & figurat, secundū quod dominus ait: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in eo. Per id ergo quod suscepit ipse de nostro, accipimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, ut qui est vnum cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum

Q 5 nobiscū

INNOCENTII. PP.

nobiscum per admirabilem vnione n, ac ipso
per hoc communiter mediante cum patre vnum
efficimur. Pater, inquit, sancte, serua eos in no-
mine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut
nos. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro
illis qui credituri sunt per verbum eorū in me,
vt & ipsi in nobis vnum sint, & credant quia tu
me misisti. Ego claritatem quā dedisti mihi des-
di eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.

Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in
vnum, & cognoscat mundus quia tu me misisti.

Rogat vnitas pro vnione, verbum cum patre
vnum est in natura, homo cum verbo vnum est
in persona, membra sunt vnum cum capite. Pri-
mum est in iustitia, postmodum autem in glo-
ria, quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est

cum eo. Vt ergo in iustitia vnum sint, cognoscat
mundus quia tu me misisti, vt autem gloria vni
sint, volo vt vbi ego sum, & illic sint mecum, vt
videant claritatem quam dedisti mihi, quia dis-
lexisti me ante constitutionem mundi.

SCAPITVLA QVIN-
TI LIBRI.

De signis quæ tertio loco sunt super oblatam
& calicē, vbi agitur de quinq. plagis. Osten-
ditur etiam quod nunquam in crucis signa-
culo panis separatur à calice, nisi cum sepa-
ratim nominatur in Canone.

Quare post consecrationem signa super eucha-
ristiam

CAP. LIB. V.

108

ristiam fiant, vbi distinguitur inter verbum
& signum.

3 Expositio subsequentium in Canone.

4 De figuris noui testamenti, quæ præcesserunt
in veteri testamento, vbi tam in offerentibus
quam in oblationibus similitudo vocatur. Lego* nos

5 De signis quæ quarto loco sunt super oblatam tatur.

& calicem, vbi agitur de Christi oratione,
de prodicione, de vinculis & flagellis, de spi-
ritu & alapis, de profunda aliorum verborū
intelligentia.

6 Iube hæc perferri per manus angelī tui, vbi agi-
tur de ministerio angelorum, qui semper in
sacrificio præsentēs existunt. Vbi traditur,
quare mors in sacra scriptura somno cōparet.

7 De Memento, parte. II. Canonis.

8 De Nobis peccatoribus. II. parte Canonis.

9 De secunda commemoratione sanctorum. Vbi
docetur, quare Ioannes repetitur, & quare
Stephanus sociatus, Ioanni præmittitur Ma-
thias ac Barnabæ.

10 De signis, quæ quinto loco sunt super corpus et
sanguinem, & in latere calicis. Vbi agitur
de crucifixione, quæ facta est hora tertia lin-
guis Iudeorum, & crucifixione, quæ facta
est hora sexta manibus gentilium.

11 De extensione manuum Saluatoris in cruce.

De

- 12 De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.
- 13 De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.
- 14 De seisione veli.
- 15 De sepultura Christi, & quare parumper sacrificium exaltatur.
- 16 De saxo aduolato ad ostium monumenti.
- 17 Ostenditur etiam, quare diaconus mensam altaris & armum pontificis osculatur.
- 18 Epilogus de numero & ratione signorū, quæ fiunt super oblatam & calicem.
- 19 De vocis expressione & pectoris tunsione.
- 20 De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, ad quid valeat vocalis oratio. Etiam pro quibus orandum sit.
- 21 De numero petitionum & ordine.
- 22 De adoptione septem petitionum, & septem donorum, & septem virtutum, & septem beatitudinum.
- 23 De captatione benevolentia.
- 24 De triplici malo à quo petimus liberari.
- 25 De diuersis tentationibus in quas petimus non induci.
- 26 De tribus debitis quæ petimus nobis dimitti.
- 27 De quinque panibus quos petimus nobis dari.
- 28 De voluntate Dei, quam in terra sicut in cælo fieri postulamus.

De

- 29 De regno Dei quod petimus aduenire.
- 30 De sanctificatione nominis patris, quod quatuor modis sanctificatur in filijs, duobus in via, duobus in patria.
- 31 Quod duplex ordo notandus est in oratione dominica, vnus in descendendo qui concordat cū donis, & alter in ascendendo qui conuenit cū virtutibus. Ostenditur etiam quis dominicam orationem post canonem super hostiam censuit recitari.
- 32 De silentio post orationem dominicā. Vbi agitur de quiete dominica sepultura, & de descensu Saluatoris ad inferos.

LIBER QVINTVS.

De signis quæ tertio loco fiunt super oblatam & calicem.

CAPVT PRIMVM.

VNde & memores domine nos tui serui: sed & plebs tua sancta Christi filij tui domini Dei nostri: tam beatæ passionis: necnō &

& ab inferis resurrectionis: sed & in cœlos gloriosæ ascensionis: offerimus præclaræ maiestati tuæ: de tuis donis ac datis. Hostiam * puram. Hostiam * sanctam. Hostiam * immaculatā. Panem * sanctum vitæ æternæ: & calicem * salutis perpetuæ.

Tria de Christo memoria.

Roma. 8.

Phil. 2.

i. Cor. 5.

Vnde & memores. Quia dominus ipse præceperat, ut in sui memoriâ hoc faceremus: Idcirco tria sibi commemoranda proponit Ecclesia, scilicet, Eius beatâ passionem, necnon ab inferis resurrectionem, sed & in cœlos gloriosam ascensionem. Quorum primum, id est, passio excitat charitatem. Secundum, id est, resurrectio corroborat fidem. Tertium, id est, ascensio lætificat spem. Quid enim magis in nobis charitatem accendit, quam quod proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illi? Christus autem pro nobis factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quid in nobis magis fidem confirmat, quam quod Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium? Quoniam

Quoniam quidem per hominē mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut & in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem, Psal. 67. quam quod Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus, Ioan. 12. ut ubi est ipse, illic sit & minister ipsius? Quia verò dicit ecclesia, memorem se dominicæ passionis, statim acerbiorē speciem illius passionis commemorat, recolens in quinque crucibus quinque plagas. Deinde per partes ordinē dominicæ passionis prosequitur, sicut subsequens expositio declarabit. Abhinc igitur usque dum corporale desuper calicem remouetur, domini passio memoratur. Nam ubi dicit sacerdos, hostiam puram, hostiam sanctā, hostiam immaculatam, panem sanctū vitæ æternæ, & calicem perpetuæ salutis. Quinariū crucis signaculū imprimit super oblatā & calicē, significans illa viventis petreæ fundamenta, in quibus residet immaculata columba fructuosē nidificans. Cum interpretāta crucis ramina, in quibus residet immaculata columba fructuosē nidificans. Cum interpretāta crucis quinque signacula, quinque dilecti sui plagas, vide licet duas manuum, totidē pedū, & unam lateris, fida teneret & cōtēplatur memoria. Tres autē crucis sacerdos cōmuniter facit super oblatā & calicē, quoniam in tribus verbis utriusque pariter intelligitur. Nunquā enim in crucis signaculo panis separatur à calice, nisi cū separatim nominatur in canone. Verū erecta pars crucis solummodo super panem, transversa verò usque super calicē debet protēdi, quoniam erecta pars crucis corpus Christi sustinuit, & brachia transversa distēdit. Quare

INNOCENTII PP.

¶ Quare post consecrationem signa sua
per Eucharistiam fiunt.

CAPVT. II.

Quæstio.

Hinc oritur quæstio non prætereunda silen-
tio, cum enim plenè & perfectè sit conse-
cratio celebrata, (Nā materia panis & vini iam
transiit in substantiam carnis & sanguinis) qua
re super Eucharistiam benedictam & plenissi-
mè consecratam adhuc benedictionis signum
imprimitur, aut aliud verbum consecrationis
profertur. Imò talia quædam subiunguntur in
canone, quæ videntur innuere, quòd nòdum sit
transubstantiatio consummata. Ego super hac
quæstione vellem potius doceri quam docere,
magisq; referre quàm proferre sententiam. Ver-
um quia neque à maioribus aliquid dictum
super hac re potui reperire, dicam salua fide
quod sentio sine præiudicio sententiæ melio-
ris. In Canone siquidem aliud verba significat,
& aliud signa prætendunt. Verba namque prin-
cipaliter spectant ad Eucharistiam consecrandam,
signa verò principaliter ad historiam reco-
lendam. Nam verbis vtimur ad consecran-
dum, signis dum panem & vinum in corpus & sanguinem
ignorum. Iesu Christi. Signis vtimur ad recolendū ea quæ
per hebdomadam antepascha gesta sunt circa
Christum. Patet ergo quantum ad ordinem euc-
haristiæ consecrandæ, quòd capitulum istud,
Qui pridie quàm pateretur, in fine Canonis subi-
ijci debuisset, quoniam in eo cōsecratio consum-
matur. Sed quoniam impedisset ordinem histo-
riæ recolendæ, quia quod fuit gestum in medio,
recoles

LIBER. V.

111

recoleretur in fine, prouidus canonis ordinator
vt ordinem seruaret historiæ, quasi quadam ne-
cessitate compulsus, capitulum istud: Qui pri-
die quàm pateretur, quasi cor canonis, in me-
dio collocauit, vt quæ sequuntur intelligantur
procedere, secundum illam figurā, qua sæpè fit,
vt quæ narratione succedunt, intellectu præce-
dūt. Vel potius, vt tam literæ quàm historiæ suus
ordo seruetur. Dicatur itaq; q; signa pertinent
ad historiam recolendam. Sed verba non perti-
nent ad eucharistiam consecrandam, imò perti-
nent ad eucharistiam consecratam, hoc modo.

¶ Expositio subsequentiū in canone.

CAPVT. III.

Nostui serui, videlicet sacerdotes, & plebs Expositio
tua sancta, scilicet populus Christianus textus Ca-
(Nam quod populus agit voto, sacerdotes per
agunt mysterio) offerimus præclaræ maiestati
tuæ, id est, præ cæteris claræ. Nam si iusti fulge-
bunt sicut sol in regno patris eorum, quanto cla-
rius diuina præfulget maiestas? De tuis donis,
id est, de frugibus lægetum, quantum ad panem nis ac
datis, qui consecratus est in carnem. Ac datis, id est, de
frugibus arborum, quātum ad vinum quod est
cōsecratum in sanguinem. De his inquam & iis-
lis offerimus hostiā puram, hostiam sanctam, ho-
stiam immaculatā, id est, eucharistiam, immunē
ab omni culpa vel peccato originali, veniali, &
criminali, vel purā quantum ad cogitationem,
& sanctam, quantum ad locutionē, immacula-
tam quantū ad operationem, quia peccatū non
fecit, nec est inuentus dolus in ore eius. Hoc est, Esai. 53.
R panē

Esai. 53. panem sanctum, id est, sanctificantē, datorem v
tæ æternæ, quantū ad stolam carnis, & calicē sa
lutis perpetuæ, quantū ad stolam animæ. Secun
Ioan. 6. dum illud, Ego sum panis viuus qui de cælo de
scēdi. Si quis māducauerit ex hoc pane, viuet in
Propitio æternū. Supra quæ propitio dñe nobis tuo sere
ac sereno no vultu, id est, placabili respectu digneris respi
cere. Non q̄ vultus eius mutetur aliquando. Sed
tunc Deus illuminat suum vultum super nos, &
serenat, cum misericordiam suam super nos ex
hibet & declarat. Secūdum illud psalmistæ. Illu
minet vultū suū super nos & misereatur nostri.

Psalm. 66. hibeat & declarat. Secūdum illud psalmistæ. Illu
minet vultū suū super nos & misereatur nostri.

Supra quæ propitio: ac sereno
vultu respicere digneris: & ac
cepta habere sicuti accepta habe
re dignatus es munera pueri tui iu
sti Abel & sacrificiū patriarchæ no
stri Abraham: & quod tibi obtulit
summus sacerdos tuus Melchise
dech sanctum sacrificium, imma
culatam hostiam.

¶ De figuris noui Testamenti quæ præces
serunt in veteri Testamento.

CAP. IIII.

Sicuti, si: Sicuti accepta habere dignatus es munera
militudi. **Abel, &c.** Aduerbium istud, sicuti, similitudi
nem

nem innuit, non exprimit quantitatem. Multo nem dicit,
quippe acceptius est hoc sacrificiū, q̄ quod obtu nō quanti
lit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit tatem.
Melchisedech. Valet enim amplius res quā vñ: * Vval. de
bra, veritas q̄ figura. Ipsam ergo similitudinem sacramen
tis magis q̄ quantitatem debemus attendere. Simi tal. tit. 4. c.
les ergo offerendo sumus Abel, si rectē quidem 39. nu. 5.
offerentes, rectē nihilominus diuidamus, quod Oblatio
quia Cain nō egit, peccauit. Sua nanq; rectē cui Abel.
debebat, obtulit Deo, sed retinuit sibi seipsum, **Gene. 4.**
& cor suum auferens Deo, malē diuifit. Abel au
tem acceptum Deo intus in corde obtulit holo
caustum, quia non se sibi retinuit, sed Deo se to
tum subdidit & impedit. Et ideō respexit Deus
ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autē & ad
eius munera nō respexit. Prius respexit ad Abel,
& postea respexit ad munera, quia non offerens
placuit à muneribus, sed munera placuerunt ab
offerente. Similiter Abraham egregia fide to
tum se prius offerebat altissimo, & propterea Abrahæ
cum sua duceret offerenda, placidas ei hostias
offerebat, quod vt nos scientes imitaremur, pa
trios ab illo Deus exigit affectus. Tolle (inquit) **Genes. 22.**
filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, &
offer illum in holocaustum super vnum montiū
quem monstrauero tibi, statimq; promptum &
obedientē inuenit, imò nobis ostendit. Melchise
dech quoq; nisi se prius acceptum Deo sacrifici
ciū obtulisset, futurorū causas minime prouidisset.
set, quarū intuitu mysticū panis & vini primus
obtulit sacrificium. Erat enim sacerdos altissi
mi. Nos ergo assistentes ad offerendum, si rectē

Quomo
R 2 diuidi:

INNOCENTII PP.

do nos offe diuidimus prius, nos ipsos in sacrificium offeramus, arietinam proteruiam, feritatem taurinā, hircinamq; libidinē iugulantes. Iuxta quod in psalmo cantauimus: holocausta medullata offerā tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis. Ac deinde sicut munus Abel, sicut sacrificium Abraham, sicut hostiam Melchisedech, vota nostra dominus acceptauit. Verum non solum in offerentibus, sed etiam in ipsis oblationibus debemus similitudinem intueri. Nam illa vetera sacrificia, hoc nouum sacrificium figurabant. Quid enim per munus Abel offerentis de primogenitis gregis, nisi Christus exprimitur primogenitus in multis fratribus? Quia sicut Abel inuidiose fuit interfectus à fratre, sic ipse malitiose fuit occisus à populo Iudeorum. Nam Roma. 8. secundum Apocalypsim Ioannis. Ipse est agnus Apoc. 13. qui occisus est ab origine mundi. Quid per sacrificium Abraham dilectum & vnicum filium offerentis, nisi passio domini designatur? De quo dicit apostolus: Dilecto filio suo non pepercit Deus, Roma. 8. sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic est Matth. 3. (inquit) filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Oblatio verò Melchisedech tam proprie nouum sacrificium præsignauit, ut inde prædicationē Melchisedech sit, Tu es sacerdos in æternum secundum Melchisedech. Qui per omnia seculum Psal. 109. dum Apostolum, assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Abel dicitur puer, non tam Abelpuer. à pueritia, quam à puritate, secundum illud: Ece Isai. 41. puer meus electus quem elegi, posui super ipsum Abraham sum spiritum meum. Abraham dicitur patriarcha,

non

LIBER. V. 113

non tam Israëliticæ plebis quam populi Christiani: patriarcha illius per carnem, huiusque per fidem: secundum char. illud: Non ultra vocabitur nomen tuum Abraham, Genes. 17. sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te. Melchisedech inter Melchisedech præatus est rex iustitiæ, deinde rex Salem, id est, dech rex. pacis propter illud quod legitur: Orietur in die Psal. 71. bus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Sanctum sacrificium, immaculata hostiam, hoc addidit in Canone Leo Papa.

Supplices te rogamus omnipotens Deus: iube hæc perferri per manus sancti angeli tui: in sublimine altare tuum: in conspectu diuinæ maiestatis tuæ: ut quotquot ex hac altaris participatione: sacrosanctum filij tui corpus: & sanguinem sumpserimus: omni benedictione & dictione cœlesti: & gratia repleamur. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De signis quæ quarto loco fiunt super oblatam & calicem.

CAP. V.

R 3

Supplis

INNOCENTII. PP.

Supplices te rogamus, &c. Dicto hymno post scenam exijt Iesus in montem oliueti trans torrentem Cedron, & progressus pusillum proci- dit in faciem suam orans & dicens: Pater si fieri potest, transfer hunc calicem à me. Sed & secūdo & tertio abiijt, & orauit eundem sermonem, dicens: Et factus in agonia, prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decur- rentis in terram, tunc venit ad discipulos suos, dicens. Surgite, eamus, ecce appropinquat qui me tradet. Traditor autem dedit eis signum, di- cens: Quem osculatus fuero, ipse est, tenete eū. Et confestim accedens, osculatus est eum. Iesus igitur quia proci- dit orans & dicens, Pater si fieri potest, &c. Sacerdos inclinās orat dicens: Sup-

Osculum plices te rogamus, &c. Per osculū altaris repres- altar. sentās osculū pditionis. Quia vero factus in ago- nia, prolixius orabat tertio dicens sermonē eundē, Tres cru- sacerdos facit tres cruces, primam & secundam

distinctē super oblatam & calicē dicendo: Sacro sanctum filij tui corpus & sanguinem, tertiā si- gnando seipsum in facie, cum dicit: Omni bene- dictione celesti & gratia repleamur, Fortē pro- * D. Tho. pter sudorem corporis crucē imprimens super 3. p. q. 83. ar corpus, & propter guttas sanguinis crucem im- tic. 5. ad 3. primens super sanguinē: & quia proci- dit in facie Chrysost. suam orans, imprimit sibi crucē in faciem. Vel hom. 55. in potius per duas cruces, quas facit sacerdos su- Matt. Au- per corpus & sanguinem, designantur vincula gust. ferm. & flagella. Vincula, quibus ligatum est corpus: 19. de san- flagella, quibus illisus est sanguis eius. Nam de- ctis. Vyal. vinculis legitur: Ministri Iudæorum compres- henderunt

LIBER. V.

114

henderunt Iesum & ligauerunt, & vincientes de sacra- duxerunt & tradiderunt Pilato. De flagellis le: mental. ti- gitur, Apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit. 4. c. 39. Cuius liuore sanati sumus. Per tertiam verò cru Marc. 15. cem quam sacerdos sibi in faciem facit, recolit Ioan. 19. tur illud, quod expuebant in faciem eius, & ala- pas in faciem ei dabant, & velantes faciem eius, dicebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui Luc. 22. te percussit.

¶ De ministerio angelorum qui semper in sacrificio præsentes existunt.

CAPVT. VI.

* Ambros. in. c. 1. Lu- cæ. Chry- sost. homi.

Iube hæc perferri per manus, &c. Tantæ sunt 22. in act. & profunditatis hæc verba, vt intellectus huma hom. 3. epi- nus vix ea sufficiat penetrare. Nam & B. Grego ad ephes. rius tanti sacramenti dignus interpres quodam vvalde. de in loco de illis tanquam de re ineffabili penē in: sacramen- effabiliter loquens, Quis, inquit, fidelium habe: tal. tit. 4. c. re dubium possit in ipsa immolationis hora ad 39. nu. 5. & sacerdotis vocem cælos aperiri, & in illo Iesu 6. Christi mysterio angelorū choros adesse, sum: Verba mis ima sociari, i. terrena celestibus iungi, vnū Gregorij quid ex inuisibilibus & visibilibus fieri? Idē ali- Papæ lib- bi dicit. Vno eodēq; tempore ac momento & in 4. dial. c. cælo rapitur ministerio angelorū consociādum 58. corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in al- tari videtur. Saluo tamē occulto celestis oracu- li sacramēto, possunt hæc verba licet simplicius tñ securius sic intelligi. Iube hæc. i. vota fidelīū videlicet & preces, pferri per manus sancti ange- li, hoc est, per ministeriū angelorū, secūdū illud R. 4. quod

Tobi. 12.

Quomo-
do angeli
ferunt.

Deo pre-
ces nras.

Multiplex
altare.

Exod. 10.

Psal. 50.

Exod. 10.

Psal. 117.

Leuiti. 6.

Exod. 10.

Nume. 8.

quod ait angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lachrymis, ego obtuli orationem tuam domino. In sublime altare tuum, hoc est, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ. Porro sicut Beatus Augustinus determinat, non dicitur angelus orationes nostras offerre Deo, quasi tunc primo Deus nouerit quid vellemus, quia Deus omnia nouit antequam fiant: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternitatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat, ut quod Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc nobis uel euidenter uel latenter reporter. Hinc etiam euidenter apparet, quod angeli semper in sacrificio præsentés existunt uel assunt. Multiplex autem altare legitur in scripturis, superius & inferius, interius & exterius. Quodlibet autem est duplex. Nam altare superius est Dei trinitas, de quo legitur: Non ascendas ad altare meum, per gradus. Est & altare superius triumphans Ecclesia, de qua dicit: Tunc imponet super altare tuum vitulos. Altare inferius est ecclesia militans, de qua dicit: Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis illud de sectis lapidibus. Est & altare inferius mensa templi, de qua dicitur: Constituite diem solenne in condensis, usque ad cornu altaris. Altare interius est corpus mundi, de quo præcipit ignis in altari meo semper ardebit. Est & altare interius fides incarnatio nis, de qua iubetur, Altare de terra facietis mihi. Altare exterius, ara crucis, hoc est, altare holocausti, super qua cremabatur sacrificium uespertinum. Est & altare exterius ecclesiastica sacramenta, de qui

quibus scriptum est: Altaria tua domine virtutum, &c. Quæ uero sint illa quæ petit in sublimi altare perferri, determinat subdens: ut quot quot, &c.

Memento etiam domine famulorum famularumque tuarum. N. qui nos præcesserunt cum signo fidei: & dormiunt in somno pacis: ipsis domine & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis & pacis: ut indulgeas deprecamur. Per eundem Christum dominum nostrum. Amen.

¶ De Memento. xj. parte Canonis.

CAPVT. VII.

Memento domine. Orat pia mater ecclesia Memoria non solum pro uiuis, sed etiam pro defunctis, & eos sacræ oblationis intercessionibus commendet, certissime credens, quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem uiuentium, uerum etiam ad absolutionem valeat defunctorum. Qui cum signo fidei præcedunt ad dominum. Non quod ibi sit fides aut spes, ubi species dei est & res. Nam fides euacuatur, charitas autem nunquam excidit, sed signum fidei pro charitate

*Tertu. d. coron. m. lit. Cypri. lib. 1. ep. 9. Athana. d. varijsque. q. 34. chrysost. hom. 21. in act. Aug. ser. 32. de verb. ap. post. V. val. de sacra. metal. tit. 4. c. 40.

Signum fidei. 1. Co. 13. R. 5. etere

INNOCENTII. PP.

Apo. 7. **Psal. 4.** **Dormiunt multi.** **1. Thef. 4.** **Ioan. 11.** **Apoc. 11.** **Psal. 36.** **tere Christianitatis accipitur, quo fideles ab infidelibus discernuntur, secundum illud: Audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Et dormiunt in somno pacis. Secundum illud: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat, pro eo quod sicut dormientes euigilant, ita defuncti resurgent. Propter quod dicit Apostolus: Nolo vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spe non habent. Et dominus inquit in Evangelio, Lazarus amicus noster dormit. Ipsi domine & omnibus in Christo quiescentibus. In hoc loco sacerdos, quorum maluerit, defunctorum debet agere memoriam specialem. Locum refrigerij, In quo non est ardor poenarum. Lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum. Et pacis, in quo non est confictus poenarum. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Sed delectabuntur in multitudine pacis, coplabuntur coram domino in lumine viuentium.**

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam: & societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis & martyribus: cum Ioanne,

Stephano

LIBER V:

116

Stephano, Mathia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cecilia, Anastasia. Et cum omnibus sanctis tuis: intra quorum nos consortium: non extimator meriti: sed venie quesumus largitor admitte. Per Christum dominum nostrum.

¶ De Nobis quoque peccatoribus. xij. parte Canonis. CAPVT. VIII.

Nobis quoque peccatoribus, Nam si dixeris. 1. Ioan. 1. mus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Licet enim omni tempore nos debemus ex corde recognoscere peccatores, precipue tamen cum pro remissione peccatorum sacrosanctum mysterium celebratur. De multitudine miserationum tuarum sperantibus, Iuxta quod inquit Psal. serationes mistas: Secundum multitudinem miserationum Dei, tuarum domine, &c. Vna tantum est Dei misericordia, non aliud quidem quam ipse misericors. Sed multi sunt eius effectus qui miserationes Alias asseruntur. Vnde, Reminiscere miserationum tuarum domine & misericordiarum tuarum, quae a seculo sunt. Porro cum ipse Deus sit omnia in omnibus,

Pfal. 30.

Matth. 20.

loan.17.

1. Cor. 15.

loan.14.

*Diony.c. Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vni
3.eccle.hie uerfi, alij plus alij minus, secundum differentiã
rar. Chry intuentium.

fo. hom. 21 ¶ De secunda commemoratione sanctorum.

in a Ct. Aus

gu.tracta.

84. in loā.
Scribi

& 115.22. d
civit. c. 10

clut.c.18.
Vvaldens

de facra:

métal. tit.

4.C.40.

Virginia:

tas loānis
85. 6. 1.

& Stepha
ni

III. **Apoc 14**

expoc. 14.

10

bus, salus & præmium & gloria singulorum. Sa-
lus, inquit, populi ego sum. Quid est quod dicis
Partem aliquam & societatem donare digneris,
Tanquam non omnes sint vnum eundem des-
tinarium accepturi? Sanè licet vnum & idem sit
præmium singulorum, videlicet ipse Deus, in
cuius cognitione salus æterna consistit, secun-
dum illud quod ipse dicit in euangelio: Hæc est
vita æterna, quod cognoscant te verum Deum
& quem misisti Iesum Christum. Tamen secun-
dum differentiam meritorum, alij plus, alij mi-
nus diuina visione fruuntur. Nam stellæ differt
à stellâ in claritate, propter quod ipse dominus
ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt.
Sicut vnus est sol, cuius lumine participant vni-
uersi, alij plus alij minus, secundum differentiâ
intuentium.

¶ De secunda commemoratione sanctorum.

CAPVT. IX.

CUm Ioanne, Stephano, Mathia, Barnaba, &c. In hac secunda commemoratione sanctorum ex magna parte suppleantur, qui de primitiis sanctis deesse videbantur in prima. Sed quare Ioannes repetitur, & Stephanus sociatus Ioanni præmittitur Mathiæ ac Barnabæ? Sanè Ioannes in prima commoratione disponitur, & cum alijs numeratur propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione repetitur, & cum Stephano sociatur, propter priuilegium coelibatus. Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocunq; ierit, & propterea cæteris præmittuntur. Virginitas enim Ioannis inde maxime

ximè commendatur, quia Christus in cruce ma-
 trem discipulo virginem virgini cōmendauit.
 Ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Ste Ioan. 19.
 phani verò virginitas ex eo maximè commen-
 datur, quia ipse est qui ab apostolis deputatus Actu. 6.
 est ad ministeriū viduarum, & in hoc quod sœ-
 minis est prępositus, testimonium meruerit syn-
 cerissimę castitatis. Posset autem non Euange. Ioānes Ba-
 lista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi præmit-
 teretur, cum tuis sanctis apostolis ac martyribus.
 Vnde conijcitur, quod apostoli tantum ac mar-
 tyres subnotentur, quanuis Ioānes Baptista me-
 rito inter martyres possit numerari. Non æsti-
 mator meriti, quia non secundum exigentiam
 meritōrū retribuīs, sed minus puniendo, vel ma-
 gis remunerando, quàm quisque meruerit. Vn-
 de: Non secundum peccata nostra facias nobis. Psal. 102.
 Et alibi. Mensuram bonam, confertam, & coagi-
 tatam, & supereffluentem dabunt in sinum ves-
 trum. Luc. 6.

Per quem hæc omnia domine:
semper bona creas: sancti ✱ fi
cas: viui ✱ ficas, bene ✱ dicis, &
præstas nobis. Per ip ✱ sum, & cū
ip ✱ so, & in ip ✱ so: est tibi Deo
patri ✱ omnipotenti: in vnitate
spūs ✱ sancti oīs honor & gloria.

gDc

INNOCENTII. PP.

*Videtesti ¶ De signis, quæ quinto loco fiunt super corpus monia in & sanguinem, & in latere calicis.

CAPVT. X.

PER quem hæc omnia domine semper bona creas. Nam per eum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Creas ergo cōdendo naturam, & sanctificas consecrando materiam, viuificas transubstāciando creaturam, & benedixisti accumulando gratiam. Est autem simplex pro nominis demonstratio, sicut tēpus verbi confusum. Nam præsens confusum præsens non tenet vsum. Hæc enim omnia, id est, panem & vinum & aquam semper bona creas, secundum causas primordiales, & sanctificas secundum causas sacramentales, viuificas vt transeāt in carnem & sanguinem, & benedixisti, vt conferant charitatem & vnitatem, Per ipsum tanquā per mediatorem, cum ipso, tanquam cum æquali, in ipso tanquam in consubstantiali. In patre quippe notatur auctoritas, in filio æqualitas, in spiritu sancto communitas. Auctoritas in patre propter principium. Aequalitas in filio propter mediū. Communitas in spiritu sancto propter consortium. Sexta hora crucifixus est dominus, hora tertia linguis Iudeorum, quod narrat Marcus: hora sexta manibus gētilium, quod narrat Ioan. 19. Luc. 23. Ioannes. Et circa horam nonam inclinatio capitis. Tres crucifixe tradidit spiritum. Ad recolendam verō crucifixe, quæ hora tertia facta est linguis Iudeorum. Iterū tres rum ter clamantium crucifige, crucifige eū, & cruce, rursus tolle tolle crucifige eum. Sacerdos facit tres

LIBER. V.

ns

tres cruce super oblatam & calicem, cum dicit: Sanctificas, viuificas, & benedixisti. Ad recolendam verō crucifixe, quæ post interuallum trium horarū facta est manibus gentium, Milites enim crucifixerunt Iesum, sacerdos iterum facit tres cruce cum hostia super calicem dicendo, per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Postmodū autem ad designandam diuisionē carnis & animæ domini morientis, facit duas cruce in ore calicis cum dicit: Tibi Deo patri omnipotenti, in vnitate spiritus sancti. Cum enim in Christo tres sunt vnitæ substantiæ, videlicet diuinitas, corpus & anima: duæ tantū, id est, corpus & anima: fuerunt in morte diuise. Nā diuinitas à neutra est diuisa, & separata, propterea non tribus crucebus, sed duabus mors domini designatur.

¶ De extensione manuum Saluatoris in cruce.

CAPVT. XI.

Sacerdos igitur super mensam altaris manus extendit, quia Christus super arā crucis manus expandit, secundum illud propheticum: *Ex* *Esaï. 65.* *Expandi manus meas ad populum non credentem mihi, subtilius tamen atque profundius hoc possumus figurare.*

¶ De tribus cruciatibus quos Christus sustinuit.

CAPVT. XII.

Tres quippe cruce significant tres crucia: Passio pro trus, quos Christus in cruce sustinuit, videli passio & cet passio, propassio, & compassio. compassio Passio in corpore, propassio in mēte, in Christo.

Duæ cruce mortē dñi designant.

INNOCENTII PP.

Thren.1. compassionem in corde. De passione corporis ait dominus per prophetam, O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. De propensione mentis dominus inquit apostolis: Tristis est anima mea usque ad mortem. **Matth. 26.** Corpi-
Marc. 14. pit Iesus pauere & tædere, coepit contristari & mortuus esse. Ex compassione cordis pro crucifixoribus orauit ad patrem: Pater (inquit) ignosce illis quia nesciunt quid faciunt. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. deo vero sacerdos facit has tres cruces cum hostia super calicem, quia Christus sustinuit huiusmodi cruciatus in corpore super patibulum, per calicem enim passio designatur, secundum **Matth. 26.** illud quod ipse dominus ait: Domine pater, si fieri potest transeat à me calix iste.

¶ De aqua & sanguine quæ de latere Christi fluxerunt.

CAPVT. XIII.

Duæ verò cruces, quas facit sacerdos in latere calicis, designant duo sacramenta quæ de latere domini profluxerunt, videlicet aqua regenerationis, & sanguis redemptionis, iuxta testimonium Ioannis dicentis: Unus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua.

¶ De scissione veli.

CAPVT. XIII.

Matth. 27. Corporale desuper calicem remouetur, quia velum templi scissum est à summo usque deorsum.

LIBR. V.

129

sum. Imò quod de illo scriptum fuerat, hæc: nus clausum erat, sicut dicitur de quibusdam. Et illud verbum erat absconditum ab eis ubi cō **Luc. 18.** summatum etiam reuelatum est. Nam lignum **Exo. 15.** missum in Marath, aquas dulcorauit amaras.

¶ De sepultura Christi & sacrificij exaltatione.

CAPVT. XV.

Tunc accedit Diaconus, & exaltatum aliquantulum sacrificium de altari, tam ipse quam sacerdos deponit: Quia venit Ioseph de Arima quod. **Luc. 23.** thia, venit & Nicodemus, & impetratum à Pilato **Ioan. 19.** corpus Iesu deponentes sepelierunt.

¶ De saxo aduoluto ad ostium monumēti.

CAPVT. XVI.

Et quia ille aduoluit saxum magnū ad ostium **Matth. 19.** monumenti, Diaconus super os calicis corporale reponit.

¶ Oten litur quare Diaconus mensam altaris & armum Pontificis osculatur.

CAPVT. XVII.

Quia vero in pace factus est locus eius, Diaconus osculatur mensam altaris. Et quia factus est principatus super humerū eius, diaconus armum pontificis osculatur, ut in utraque significet Christū, & quicūque post mortem, & vicissē post mortē, iuxta quod ipse prædixit in psalmo: In pace in idipsum dormiā & requiescam. **Psalm. 4.** Et alibi: O mors ero mortua, morsus **Ose. 13.** tuus ero inferne. Christus enim per mortē triumphauit de morte. Nam quia est obediens usque **Philp. 2.** ad mortem, mortem autē crucis. Idcirco Deus

S exalta:

Ioan. 19.

exaltauit illum, & c. Hoc ipsum figurauit quod
Christus sibi crucem super humerum baiulauit.
¶ Epilogus de numero & oratione signorum
quæ sunt super oblatam & calicem.

CAPVT. XVIII.

Septē vici **S**acrificium itaq; septem vicibus signatur in
bus signatur cruce hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Pro
sacrificiū pter ternam Christi traditionem, quæ facta est
altaris. a Deo; a Iuda, a Iudæo. Secunda vice quinquies,
I. vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus digne
ris facere benedictam, ascriptam, ratam, vt fiat
corpus & sanguis propter quinque personas, ven
ditoris, venditi & emptorem, videlicet sacerdo
tū & scribarū & phariseorum. Tertia vice bis,
vbi dicitur: accipiens Iesus panem, benedixit ac
fregit, deditque discipulis. Similiter & hunc pre
clarum calicem. Item tibi gratias agens benedi
xit: propter benedictionem panis qui transub
stantiatur in carnem, & vini quod transubstan
tatur in sanguinem. Quarta vice quinquies, vbi
dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, ho
stiam immaculatam, panem sanctum vitæ eter
næ, & calicem salutis perpetuæ. Propter quinque
diuersas plagas, duas manuum, totidemque pe
dum, & vnā lateris. Quinta vice bis, vbi dici
tur: Sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem,
propter vincula quibus ligatum est corpus, &
flagella quibus alligatus est sanguis. Sexta vice ter
vbi dicitur. Sanctificas, viuificas, & benedixisti,
propter crucifixionem quæ facta est hora ter
tia linguis Iudeorum, ter clamantium crucifi
ge eum

ge eum. Septima vice quinquies, vbi dicitur: VII.
Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo
pater omnipotenti, in unitate spiritus sancti.
Ter super calicem, propter tres cruciatus quos
Christus sustinuit, passionis, propassionis, &
compassionis. Et bis in latere calicis, propter
aquam & sanguinem, quæ de latere Christi flu
xerunt. Inter has septem vices sacrificium signa
tur vicibus duabus bis, & duabus vicibus ter, & numeri. 15
duabus vicibus quinquies, septimā bis & ter, si
mul omnibus quinquies quinque, quæ sunt si
mul viginti quinque; qui numerus per se dictus
semper in seipsum reducitur in infinitum. Quan
tumlibet enim multiplicetur eucharistiæ sacra
mentum semper est idem sacrificium. In hoc
etiam sacramento quinque sensus corporis exer
centur, visus; auditus; odoratus; gustus; &
tactus. Circa colorem, saporem, odorem, fra
ctionem, & summptionem. Si tamen caro pro
cedat in spiritum, quia spiritus est qui viuificat, Ioan. 6.
caro non prodest quicquam. Vt quinque sen
sus animæ spirituales exuberent, visus intellige sensus.
tæ, auditus obedientiæ, odoratus discretionis,
gustus delectationis, & tactus operis. De quibus
reperitur in euangelio: Domine quinque
talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque super
lucratus sum. Sed & binarius & ternarius bene
congruunt sacramento. Binarius, propter car
nem & sanguinem. Ternarius, propter panem,
& vinum, & aquam. Binarius, propter dupli
cem modum edendi, sacramentalem sub specie
panis, & spiritualem in fide cordis. Ternarius

INNOCENTII. PP.

propter tria quæ sunt in hoc sacramento discreta, videlicet forma visibilis, veritas corporis, & virtus spiritualis. Forma panis & vini, veritas carnis & sanguinis, & virtus unitatis & charitatis, ut ita ternarius per binarium, id est, fides trinitatis per dilectionem Dei & proximi operetur.

¶ De vocis expressione & pectoris tunctione.

CAPVT. XIX.

Non solû autem crucis impressio, verû etiam vocis expressio, quæ sunt iuxta crucem, insinuat. Cum enim ad id ventum est: Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, sacerdos paululum expressa voce percussio pectore silentium interrumpit, representans contritionem & confessionem latronis, in illo passionis dominicæ articulo increpantis alterum & dicentis: Nos digna factis recipimus, hic verò nihil mali gessit, & dicebat ad Iesum: Domine memento mei dum veneris in regnû tuum, propter quod dixit illi Iesus: Amé dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vel per exaltationem vocis & percussionem pectoris exprimitur illud quod Ceterio & qui cum eo erant visis his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: **Luc. 23.** Verè filius Dei erat iste. Et omnis turba quæ simul aderant ad spectaculum istud percutientes pectora sua reuertebantur. Quia Iesus verò clamas voce magna, tradidit spiritum, leuat sacerdos vocem dicendo. Per omnia secula seculorû. Et quia mulieres lamentabantur flentes dominum, Chorus quasi lamentando respondit: Amen, Representans fideles qui dominum contri-

to cor

LIBER. V.

131

to corde lamentabantur ac lugebât, vel ut quodam Abel inuidi fratris furore parentes eius lamentabatur occisum. Iesus ergo voce magna clamauit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & sacerdos eleuata voce pronuntiat, Pater noster qui es in cælis.

Pater noster qui es in cælis sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

¶ De oratione dominica, ubi agitur de dignitate orationis, & ad quid valeat.

CAPVT. XX.

Hæc oratio multis ex causis, cæteris orationibus antecellit, Auctoritate doctoris, Hæc oratio breuitate sermonis, sufficientia petitionum, & in quatuor fecunditate mysteriorum. Auctoritate doctoris excellit ceteris, quia fuit ipsius ore prolata. Os enim domini locutum est, Breuitate sermonis, quia facile

83 dicit

* Ofo dñi
ca in acriff
cio Missæ.
Hierol. lib.
3. cōtra Pe
lag. Augu.
in ser. devi
gi. pasche.
Vval. de fa
cramental.
tit. 4. c. 41.
explicatio
eius in Cy
priani tra
cta. de ear
dem. & D
Th. 2. 2. q.
83. ar. 9. Au
gu. epi. 111.
ad Probā.

c. 11.
Ofo
ofo

Matth. 6. dicitur & profertur. Cum (inquit) oratis noli-
multum loqui, sicut ethnici faciunt. Sufficietia
petitionum, quoniam utriusque vitæ continet ne-
1. Tim. 4. cessaria. Pietas enim promissionem habet vitæ
quæ nunc est & futura. fecunditate in mysterio-
Dan. 12. rum, quoniam immensa continet sacramenta.

Quare pertransibunt enim plurimi, & multiplex erit
vult Deus scientia. Scit autem dominus, quid velimus, sed
nos orare vult nos orare vocaliter pro excitanda deuotio-
vocaliter. tione. Quia quod facit status carboni, hoc facit
Psal. 65. pronuntiatio deuotioni. Vnde, Ad ipsum ore cla-
mati, & exaltaui sub lingua mea. Pro aliorum in-
structione, ut cortina cortinâ trahat, & qui au-
dit, dicat veni. Vnde, lux vestra luceat coram ho-

Matt. 5. minibus. Pro lingue obsequio, ut quia lingua pec-
camus, satisfaciamus lingua. Vnde, Sicut ex his
Roma. 6. buistis membra vestra seruire iniquitati ad ini-
quitatē, ita exhibeatis ea seruire iustitiæ in san-
ctificationem. Pro rei petendæ obtentione, quia
facillus obtinetur, quod instantius postulatur.

Matth. 7. Vnde, Petite & accipietis, pulsate & aperietur
vobis. Pro impetratæ rei custodia, quia quod se-
Apoc. 7. pius requiritur, diligentius custoditur. Vnde, Te-
ne quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.

Pro quibus Oratur autem & pro bonis adipiscendis, & pro
bonis orationibus vitandis. Pro bonis temporalibus spiritua-
libus, & æternis. Pro malis præteritis præsentibus
& futuris. De bonis æternis. Adueniat regnum tuum.
De spiritualibus, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.
De temporalibus. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Aeterna pe-
tuntur in præmiis, spiritualia petuntur in meritis.

Tem

Temporalia petuntur in sustentaculum. De ma-
lis præteritis, Dimitte nobis debita nostra. De
præsentibus, Libera nos à malo. De futuris, Ne
nos inducas in tentationem. Præterita sunt do-
lenda, præsentia sunt vincenda, futura sunt præ-
cauenda.

¶ De numero petitionum & ordine.

CAPVT. XXI.

Septem sunt petitiones orationis dominicæ præ Duplex
ster captationem benevolentiam, quarum tres ordo, scilicet
primæ spectant ad patriam, tres ultimæ ad viam, licet tem-
Media verò pertinet ad utranque. Porro tres poris & di-
primæ succedunt ordine temporis, sed præcedunt dignitatis.
ordine dignitatis. Tres ultimæ succedunt or-
dine dignitatis, sed præcedunt ordine tempo-
ris. Dominus autem in oratione secutus est or-
dinem dignitatis qui est artificialis, ut de maio-
ribus ad minora descendat. Doctores in exposi-
tione sequuntur ordinem temporis, qui est na-
turalis, ut de minoribus ad maiora condescen-
dant, id est de temporalibus ad æterna.

¶ De adaptatione septem petiti-
num & septem donorum.

CAPVT. XXII.

FIT autem hic adaptatio septem petiti-
num & septem donorum, septem virtutum,
& septem beatitudinum, contra septem vitia ca-
pitalia. Nam dona petitionibus, virtutes donis,
& beatitudines virtutibus obriuntur. Septem VII. dona
dona sunt ista: Sapientia, intellectus, consilium
fortitudo, scientia, pietas & timor, de quibus
inquit propheta, Requiescet super eum spiritus Esa. ii.
S 4 dñi,

IN NOCEN TII. PP.

domini, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Septem autem virtutes sunt haec, paupertas spiritus, mansuetudo, luctus, esuries iustitiae, misericordia, mundicia cordis, & pax. Septem autem beatitudines istae sunt. Regnum caelorum, possessio terrae, consolatio, saturitas, misericordiae consecutio, visio Dei, & filiatio Dei. De quibus coniunctim ait dominus. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati miseres, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Haec autem sunt septem vitia principalia: inanis gloria, ira, invidia, acidia, auaritia, gula, luxuria. Quae signficata fuerunt in septem populis qui terram Israel promissam tenebant, videlicet Etheus, Gergeseus, Amorreus, Cananeus, Phereus, Encus, & Iebuseus. Homo igitur est aegrotus, & Deus medicus, vitia sunt languores, & petitiones sunt planctus, dona sunt antidota, & virtutes sunt sanitates, beatitudines vero sunt felicitates & gaudia.

¶ De captatione benevolentiae.
CAPVT. XXIII.

Addo* est **P**ater noster qui es in caelis, &c. Deus* generaliter & specialiter & singulariter. Deus* est pater. ter ge

LIBER. V.

133

ter generaliter omnium per creationem, specialiter iustorum per adoptionem, singulariter Christiane est filius per generationem. Per creationem ut ibi, Ego pater. Ego genui mea ad dominum patrem omnipotentem. Ephes. 3. tem, a quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur. Per adoptionem ut ibi. Si vos, cum Luc. 1. sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se? Per generationem, ut ibi, Matth. 11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Per hoc autem quod dicit, Pater noster qui es in caelis, dehortatur nos a duobus, a superbia ne dicamus, Pater mi, representantes proprium quod est commune. Ab indignitate, ne reddamur indigni tanto patri qui consistit in caelis. Deus igitur solus Christus Christi pater est per naturam, cui sollicitus comitatur, ait, Pater petenter dicere, Pater mi. Fidelium autem patrum mihi. ter per gratiam, quibus competit dicere, Pater noster. Ille dicit, Pater mi, si possibile est, transi Pater noster hunc calicem a me. Isti dicunt, Pater noster ster. qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Hinc Matth. 26. ipsemet dicit, Vado ad patrem meum & pater ibid. 10. vestrum. Meum per naturam, vestrum per gratiam. Hortatur etiam nos ad duo, ad seruandam gratiam adoptionis, cum dicit, Pater, & vnionem fraternitatis, cum ait, noster. Beneuolentia vestra. Beneuolentia vestra captatur a tribus, a persona cognitoris, petitionis, & assessoris. Cognitor enim est Deus, petitionis tor homo, assessor est angelus. A persona cognitoris cum ait, Pater, petitionis, cum ait noster, assessoris cum ait, qui es in caelis, id est, in angelis in caelis.

§ 5 vel

INNOCENTII PP.

Psal. 86.

Esa. 45.

vel in sanctis, de quibus habetur: Caeli enarrant gloriam Dei. Unde nobis spes tribuitur, ut sanctos nos faciat vel in caelis, id est, in secreto maiestatis diuinae, per quod datur fiducia obtinendi donum occultum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum. Unde non dicitur: Domine, cui seruitur in timore, sed pater cui seruitur amore, quasi diceret: quia Pater es, vis: ga in caelis es, potes. ergo nos libera à malo.

¶ De triplici malo à quo petimus liberari.

CAP. V. T. XXIII.

TRiplex est malum à quo petimus liberari, innatum, additum, & infusum. Primum contrahimus, secundum committimus, tertium sustinemus. Primum est originale, secundum actuale, tertium poenale. Malum autem vitamus per spiritum timoris. Nam, ut inquit scriptura, timor domini peccatum expellit. Porro triplex est timor quo cessamus à malo, seruilis, initialis, & filialis. Timore seruili cessamus à malo formidine poenae. Filiali timore cessamus à malo amore iustitiae. Initiali timore cessamus à malo partim formidine poenae, partim amore iustitiae. Seruilis timor est incipientium, initialis est proficientium, filialis est perfectiorum. Quasi diceretur, Da nobis spiritum timoris & paupertatem spiritus, ut per spiritum timoris vitemus mala, per paupertatem spiritus abdicemus bona terrena, quatenus exclusis vitijs & contemptis terrenis, habeamus aeterna, scilicet regnum caelorum, quod Lucifer & primi parentes per inanem gloriam amiserunt,

LIBER. V.

134

amiserunt, à qua nos retrahunt timor spiritus, paupertas & veritas. Duo verò sunt bona quae paupertate spiritus abdicamus, interiora videlicet & exteriora. Interiora de illis corde non presumendo, exteriora cor illis non apponendo, secundum illud: Diuitiae si affluant, nolite cor apponere. Illis ergo compressis, ne presumamus, vel istis despectis ne deficiamus, regnum caelorum consequimur, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, quod daemones & homines per inanem gloriam amiserunt. Illi Dei similitudinem: isti Dei Inanis gloriam in aniter apponendo. Lucifer enim dixit: Ascendam in caelum, & ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Primis autem patribus dictum est: Eritis sicut dii scien-
tes bonum & malum.

¶ De diuersis tentationibus, in quas petimus non induci. CAP. XXV.

NE nos inducas in tentationem. Tentat Deus, Tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat, tentator. Ut probet, homo tentat ut sciat, diabolus tentat ut fallat. De primo legitur: Tentauit Deus Abraham. De secundo dicitur: Tenta nos obsecro die. De tertio legitur: Cur tentauit sathan Aduersarius cor tuum? Porro duobus modis tentamur, interiorius & exteriorius. Interiorius per delectationem, exteriorius per suggestionem. Verum interior tentatio parum obicit, & exterior multum proficit, si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est enim: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Rursus: Beatus vir qui sustinet tentationem, quoniam

INNOCENTII. PP.

quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam
vitæ. Cum ergo circa consensum tentamur, du-
cimur in tentationem, cum consentimus, in ten-
tationem inducimur, sicut piscis, ante capturam
addo * du in rete. Cum autem inducitur, capitur & tene-
tur, tunc impletur quod Iacobus apostolus ait:
Iacob. 1. vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstra-
ctus & illectus, deinde quum concupiscentia cō-
ceperit, parit peccatum: peccatum verò quum
consummatum fuerit, generat mortem. Porro
Quomo cum idem Apostolus dicat, quia Deus est inten-
do De * est tator malorum, quid est quod petimus, ne Deus
intentator nos in tentationem inducat? Sed Deus quodam
malorum. modo tentat, & Deus quodammodo non tētat.
Psal. 25. Tentat vt probeat, secundum illud: Proba me
Deus, & tenta cor meum. Non tentat vt fallat, se-
Iacob. 1. cundum illud: Deus neminem tentat. Petimus
ergo ne Deus nos in tētationem inducat, id est,
Amos. 3. ne permittat induci, sicut dicitur. Quod non est
malum in ciuitate quod dominus non faciat, id
1. Cor. 10. est, fieri non permittat. Scriptum est enim: Fide-
lis est Deus, qui non patietur vos tentari supra
addo * di id quod potestis. Quasi, Da nobis spiritum pie-
samus. tatis, & mansuetudinem spiritus, vt per spiritum
pietatis vincamus tentationem exercendo nos
Spiritus ad pietatem. Et per mansuetudinem spiritus vin-
pietatis & camus iram, non reddendo malum pro malo, vt
mansuetu: ita possideamus terram viuentiu, quam per spi-
dinis. ritum pietatis & mansuetudinis obtinebimus.
1. Tim. 4. Nam pietas promissionem habet vitæ quæ nūc
Matth. 5. est, & futuræ. Et beati mites, quoniam ipsi possi-
Psal. 16. debunt terram. Vnde Psalmista: Mansueti au-
tem

LIBER. V.

139

tem possidebunt terram, & delectabuntur in mul-
titudine pacis.

¶ De tribus debitis, quæ petimus nobis dimitti.

CAPVT. XXVI.

Debita dicuntur peccata, quæ nos debitores Debita of-
penæ constituunt. Non enim hic agitur sensarum.
de debitis pecuniarum, sed de debitis offensarum.
Tria verò sunt debita quæ petimus nobis
dimitti, videlicet peccatum in Deum, peccatū
in proximum, & peccatum in nosipsum. Vnde, Psal. 105.
Peccauimus cum patribus nostris, in Deum: ini-
iuste egimus, in proximum: iniquitatem fecimus,
in nosipsum. Sed quia peccamus in Deum, ideo
eo petimus vt ipse dimittat nobis debita nostra.
Quia peccamus in proximos, ideo petimus, vt
dimittat nobis sicut & nos dimittimus debitori-
bus nostris. Hoc pacto & ea cautione nobis de: Si non di-
bita dimittuntur, si nos debitoribus dimittimus, mittim⁹ re-
alioquin etiam dimissa reuocantur in debitum, uocantur
secundum illud: Serue nequam, omne debitum peccata di-
dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo missa.
oportuit & te misereri conseruo tuo, sicut & Matth. 18.
ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius,
tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet
vniuersum debitum. Sic & pater meus celestis
faciet vobis, si non dimiseritis vnusquisque, fratri
suo de cordibus suis. Vt ergo dominus euiden-
ter ostenderet quod nullus totius orationis fru-
ctus est, nisi debitoribus dimittamus, in fine sub-
iunxit ad omnia. Si dimiseritis hominibus pec-
cata eorum, dimittet vobis pater vester celestis
delicta vestra, Si autem non dimiseritis homini-
bus

INNOCENTII. PP.

bus peccata eorum, nec pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra. Hic ergo qui debitoribus non dimittunt, hæc oratio non videtur prodesse, quinimò videtur obesse. Nam qui sic petit sibi dimitti, sicut debitoribus suis ipse dimittit, profecto si non dimittit ipse debitoribus suis, videtur sibi petere, ut sibi non dimittatur.

Quomodo? Quid ergo debet illi dimittere, qui nec satisfacere vult nec veniam postulare? Sanè distinguendum est ei dum est inter perfectum & imperfectum. Is qui veniam viam perfectionis arripuit, debet etiam non petiti veniam omnibus modis indulgere. Qui vero nondum perfectionis votum assumpsit, tenetur quidem rancorem cordis deponere, sed non tenetur satisfactionem debitam condonare. Quamquam omnes teneamur valde salubriter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos & orare pro persequentibus & calumniantibus nos. Quia verò sunt quædam culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindictam, Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & peccatum in proximum debemus punire. Quis ergo laborat odio, vel invidia, gravat magis hæc oratione, quam adiugetur, nisi forte iam propositum habet dimittendi. Verum tamen non in singuli in sua quisque, sed in totius ecclesie persona videtur persona esse orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. id est dimitte nobis debita nostra, ut & nos dimittamus debitoribus

Luc. 6.

Quamquam omnes teneamur valde salubriter diligere inimicos nostros, & benefacere his qui oderunt nos & orare pro persequentibus & calumniantibus nos. Quia verò sunt quædam culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindictam, Et si peccatum in nos teneamur dimittere, peccatum tamen in Deum & peccatum in proximum debemus punire. Quis ergo laborat odio, vel invidia, gravat magis hæc oratione, quam adiugetur, nisi forte iam propositum habet dimittendi. Verum tamen non in singuli in sua quisque, sed in totius ecclesie persona videtur persona esse orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. id est dimitte nobis debita nostra, ut & nos dimittamus debitoribus

Oramus propositum habet dimittendi. Verum tamen non in singuli in sua quisque, sed in totius ecclesie persona videtur persona esse orare. Vnde non dicit: Dimitte mihi debita mea, sicut ego dimitto debitoribus meis, sed dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quidam tamen etiam volunt intelligi, dimitte nobis, &c. id est dimitte nobis debita nostra, ut & nos dimittamus debitoribus

LIBER. V.

136

toribus nostris, quasi da nobis donum & scientiam, & iustitiam, & virtutem, quatenus tam nostra quam aliena peccata cognoscamus & desicemus, ut nobis debita nostra dimittas, & ita consolatio nem habebimus aduersus inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere. Per scientiam enim & iustitiam & in presenti remissionem accipimus, & in futuro consolationem habebimus, iuxta quod legitur: A delicto meo munda me, quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Et beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Matth. 5. Luctus autem distinguitur in iurgium superius, luctus dum & inferius, quæ Calaph Axæ filius suus dedit in doplex. Inferius pro peccatis tam nostris quam alienis. Vnde: Quis infirmatur, & ego non infirmor? 1. Cor. 12. quis scandalizatur, & ego non vror? Superius pro incolatu vite presentis & desiderio vite celestis. Vnde: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed Phil. 1. heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Psal. 119. De quinque panibus quos petimus nobis dari.

CAPIT. XXVII.

Panem nostrum, &c. Quinque panes sunt nobis necessarii, quatuor in via, & quintus in patria. Corporalis, spiritualis, doctrinalis, sacramentalis, & æternalis. Corporalis verò ad sustentationem, spiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, sacramentalis ad expiationem, æternalis ad fruitionem. De primo. Non in solo pane viuit homo. De secundo. Amice comeda. Luc. 11. mihi tres panes. De tertio. Venite, comedite pa. Prou. 9. nem meum. De quarto. Qui panem domini manduca. 1. Cor. 11. eat indignè, reus erit corporis domini. De quinto,

INNOCENTII. PP.

Ioan. 6.

to, Ego sum panis viuus qui de celo descendi. Cum enim homo fuerit liberatus à malo, cum vicerit tentationes, cum fuerint dimissa peccata, necessarius est ei spiritus fortitudinis: ne primum expectatio deficiat. Et ideo dicit: Panem frustum. i. nostrum quotidianum da nobis, id est, nobis quibus necessarium. tidie necessarium. Alioquin quod nostrum esset, nobis dari non posset, nisi prius desineret esse nostrum. Da nobis hodie, quasi dicat, da nobis spiritum fortitudinis, qui multiplici pane roboret animam ne deficiamus in presenti, esuriendo iustitiam, per quam expellentes acidiam plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Matthæus dicit, panem nostrum

Matth. 5.

Panis super substantialem, quod duobus modis potest intelligi. Vel ut una sit distinctio, vel ut duæ sint distinctiones, quasi. * Panem da nobis super substantialem, id est, Christum qui est super substantialis super omnes substantias, qui panis est in altari, Vel ita, Da nobis panem nostrum, id est, Christum, qui proprius cibus est fidelium, & hoc super panem, id est, præter panem substantialem, id est, necessarium ad sustentationem, quasi dicat, Da nobis utrumque panem, mentis & corporis. Lucas dicit: Panem nostrum quotidianum, quod tam de corporali quam de sacramentali panem potest intelligi, videlicet de viatico. Græcus habet epiphonem, quod interpretatur super substantialem. Hebræus vero sogolla, quod interpretatur egregium, vel peculiarem, ob hoc forte Lucas videns Matthæum sogolla dixisse, quod sonat

LIBER. V.

137

nat peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autem interpres Matthæi, quia vidit eum dixisse sogolla quod sonat egregium, dicit epiphonem, id est, super substantialem. De voluntate Dei, quam in terra sicut in celo fieri postulamus.

CAP. XXVIII.

Fiat voluntas tua. Voluntas Dei dupliciter intelligitur, & beneplacitum Dei æternum, & signum beneplaciti temporale. Beneplacitum Dei semper impletur. Vnde: Voluntas eius quis Roma. 8: resistet? & omnia quæcumque voluit dominus, fecit. Psal. 113. cit in celo & in terra. Signa beneplaciti quinque: Quinque sunt, Preceptio, prohibitio, promissio, consilium, neplaciti & operatio. Vnde: Magna opera domini: ex qui signa sita in omnes voluntates eius. Hæc non semper Psal. 110. implentur, sed ut impleantur oratur, Fiat voluntas tua, id est, opere compleatur, quod præcipis, quod consulis, quod suades. Quia non sufficit voluntas ubi adest facultas. Sicut in celo & in terra, id est, sicut in angelis, ita in hominibus. Vel sicut in perfectis, ita & in conuersis. Vel sicut in terra. Christo, ita & in Ecclesia. Vel sicut in mente, ita pariter & in carne, ut caro non concupiscat aduersus spiritum, secundum illud. Cor meum & Psal. 83. caro mea exultauit in Deum vivum. Quid. Da nobis spiritum consilij, ut faciamus voluntatem tuam, maxime misericordiam quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiam consequamur, secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo & retinendo,

T ita,

Perfecta
dilectio in
patria.

ita misericordia consistit in dando & dimittendo. Huius petitionis & aliarum duarum impletio inchoatur in via, & consummatur in patria. Ibi nihil velle poterimus, nisi quod Deum velle sciemus, tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota mēte, & ex tota anima. Ex corde, id est, intellectu, diligemus filiū, toto, id est, sine errore, Ex mente, id est, memoria diligemus patrē, tota, id est, sine obliuione, Ex anima, id est, voluntate, diligemus spiritum sanctum, tota, id est, sine contrarietate, patrem potentiam, filium sapientiam, spiritum sanctum benignitatem.

¶ De regno Dei, quod petimus aduenire.

CAPV'T. XXIX.

Regnum Dei variè **A**dueniat regnum tuum. Regnum Dei dici-
tur militans ecclesia, quia regitur, & trium-
phat. phansecclesia, quia regnat. Item regnum Dei

Matth. 13. dicitur & gratia fidei & gloria speciei. Rursus regnum Dei dicitur intellectus scripturæ & locus patriæ. De regno militantis ecclesiæ scriptum est: Exibunt angeli messores, & colligent de regno eius omnia scandala. De regno triumphantis ecclesiæ reperitur. Venient & recumbent cum Abraham. Isaac & Jacob in regno celorum. De

Ibid. 8. regno fidei dicit scriptura: Regnum Dei intra
Luc. 17. vos est. De regno speciei dominus ait: Percipis

Matth. 25. te regnum quod vobis paratum est ab origine
Ibid. 21. mundi. De regno scripturæ legitur: Auferetur

Ibid. 13. fructus eius. De regno patrie reperitur Fulges

bunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Sed &
ipse Christus dicitur regnum Dei secundum illud,

Id, Si ego in digito Dei eiecio demonia, profer. Ibid. 14. 1.
 & peruenit in vos regnum Dei. Adueniat igit. Adueniat
 tur regnum tuum, id est, veniat regnum ad te. regnū tuū.
 gnum, militans ad triumphans, id est, regnum
 tuum adueniat, id est, ad videndum te veniat, vt
 regnum fidei ad regnum transeat speciei, quo
 niam hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū Ioan. 12.
 verum Deum, & quem misisti Iesum Christum,
 quasi diceret: Da nobis spiritū intellectus, quo
 mundati corde, intelligamus te in præsentī res
 gnare per fidē, vt in futuro te videamus regnan
 tem in nobis per speciem. Quod est contra gu
 lam, de qua dicit propheta: Quia vinū & ebrie. Ose. 4.
 tas auferet cor. Tunc cognoscemus sicut & cor. 1. Cor. 13.
 gniti sumus, videntes non per speculum in æni
 gmate. Sed tunc facie ad faciem videbimus
 Deum Deorum in Sion.

T Defanctificatione nominis. CAP. XXX.
Senior sanctificatur nomen tuū. Nomen patris qua-
 Sanctifice
 tur in filijs, duobus in tur nome-
 ria, & duobus in patria. In via per efficientiam patris in
 & perseverantiam. In patria per consummationem filijs, tum
 nem & offensione in. In via hanc; nomen patris in via, tum
 sanctificatur in filijs, quando sanctificationis ef- in patria.
 fectum operatur in eis, vel quando sanctificatio
 quam acceperunt in nomine patris perseverat
 in illis. In patria verò nomen patris sanctifica-
 tur in filijs, quia sancitur & confirmatur in eis,
 ut nunquam possint à filiationis gratia separari.
 Hinc enim quasi mobile manet nomen patris in
 filijs. Nam & Iudas quandoq; fuit filius, quando
 que non fuit. Pro qua possibilitate manēdi dixit
 T 2 apostolus,

INNOCENTII PP.

i. Cor. 9.

Sapient. 5.

Spiritus sapientia.

Galat. 5.

Psalm. 37.

Iob. 1.

Duplex
ordo peris-
tionum in
cordat cum
donis: Et
alter in
ascendendo,
qui
ofone ista.
Esa. 11.

apostolus, Castigo corpus meum & in seruitu-
tem redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipse
reprobus efficiar. Ibiq; nomen patris sanctifica-
tur in filijs, quia tales ibi sunt filij, in quibus pa-
ter sanctus apparet, tunc erūt manifesti qui nūc
sunt occulti secundum illud: Nos insensati vitam
illorum aestimabamus insaniam, & finem illorū
sine honore. Ecce quomodo computati sunt in-
ter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.
Quasi dicat: Da nobis spiritum sapientia: prout
dicitur à sapore, id est, iucunditatem internam,
vt gustemus quā suavis est dominus, generan-
tem in nobis pacem, id est, motuum interiorum
quietem, vt caro non cōcupiscat aduersus spiri-
tum, quia non est pax oīsibus à facie peccatorū,
vt ita sanctificetur nomē tuū. i. pater in filijs qua-
tenus in præsentī difficile, in futuro nequaquam
à filiationis gratia separentur. Quod est manife-
ste contra luxuriam, qua qui laborat non iocun-
datur in Deo, id est, pacem Dei non habet, fi-
lius Dei non est, sed iumento assimilatur, quia
quasi iumentum in stercore suo computrescit.

De duplici ordine. CAP. XXXI.

Verum duplex est ordo notandus in oratio-
ne dominica, vnus in descendendo, qui cō-
tionum in cordat cum donis: Et alter in ascendendo, qui
ofone ista. concordat vel conuenit cum virtutibus. Dona
nanq; de summis ad ima descendunt. Vnde, Re-
quiescet super eum spiritus sapientia: & intelle-
ctus, &c. Virtutes autem de imis ad summa con-
scēdunt. Vnde beati pauperes spiritu, quoniam
ipsorum est regnum cōlorum, Beati mites. &c.

Homo

LIBER. V.

139

Homo siquidem multis malis circumdatus, pri-
mo petit vt liberetur à malo, quia verò tentatio Iob. 7.
est vita hominis super terram. Liberatus à ma-
lo petit vt in tentationem nō inducatur. Et quia
dum in hac vita consistit semper est in aliquo
peccato. Nam si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in no-
bis non est. Ideò petit vt debita dimittantur.
Cum autem fuerit liberatus à malo, cum vicerit
tentationes, cū debita fuerint dimissa, quia per
se stare non potest, ne diu expectando deficiat,
petit vt sibi panis quotidianus donetur. Deinde
cum fuerit liberatus à malis & roboratus in bonis,
petit vt fiat voluntas Dei, sicut in celo & in
terra. Quæ quoniam in hac vita perfecte fieri
non potest, mox petit vt regnum adueniat, in
quo nomē patris sanctificetur in filijs, vt nūquā
de cætero possint à iustificationis gratia separa-
ri. Amen. Hebræus vnum ex his tribus ponit in
fine, Amen, Sela Sale, quæ sonant, verè, semper, Amen. Sei
pacē. Beatus Gregorius orationem dominicam la Sale,
post canonem super hostiam censuit recitari.

Libera nos quæsumus domine
ab omnibus malis, præteritis,
præsentibus, & futuris: & interce-
dente beata & gloriosa semperq;
virgine Dei genitrice Maria, &
beatis apostolis tuis Petro & Pau-

T 3 lo,

lo, atq; Andræa: cū oībus sanctis:
da ppitius pacē in dieb⁹ nostris: vt
ope misericordiæ tuæ adiuti: & à
peccato simus semper liberi: & ab
omni perturbatione securi. Per eū
dē dñm nostrū Iesum Christum fi
liū tuū. Qui tecum viuit & regnat
in vnitatē spiritus sancti Deus.

¶ De silētio post orōnē dñicā. CAP. XXXII.

QUOD hic sequitur sēcrete silentium innuit
dñicā sepulturæ, mediātē sabbato, quo do
minus in sepulchro quieuit. Vnde Lu

Luc. 23.

ca testante: Mulieres quæ parauerāt vnguenta,
sabbato quidē siluerūt secūdū mandatū, sed qui
in sepulchro secūdum carnē quieuit, secundum
animam descēdit ad inferos, vt fortior superue
niens fortem spoliaret armatum. Tūc ergo mo
rōdit infernum, vt educeret suos vinctos de
lacu, in quo non erat aqua, liberans eos à malis
præteritis, præsentibus & futuris. Et dans eis pa
cem perpetuam, in qua sunt semper à peccato li
beri, & à perturbatione securi. Hæc oratio, Libe
ra nos, &c. Dicitur Embolismus, & est expositio
nauissimæ petitionis orationis dominicæ.

Matth. 18.

Zacha. 9.

CAPITVLA SEXTI LIBRI.

x De resumptione patenæ, quam sacerdos acci
piens

piens osculatur, & cum ea signum crucis si
bi facit in facie. Vbi agitur de mulieribus do
minum in sepulchro quærentibus.

2 De fractione hostiæ, cuius particulam sacerdos
mittit in calicem. Vbi agitur de reuolutione
lapidis ab ostio monumenti, & de Christi re
surrectione, & de apparitione quæ facta est
duobus discipulis euntibus in Emaus.

3 Quid significant partes illæ quæ fiunt de sacri
ficio, quarum duplex ratio assignatur.

4 De agnus Dei, Vbi traditur cur tertio decante
tur. Agitur de apparitione quæ facta est ia
nuis clausis, quando venit Iesus & stans in
medio salutauit Apostolos.

5 De osculo pacis quod ab ore sacerdotis accipi
tur, & pectore figitur, & per fideles diffun
ditur. Vbi agitur de inflatione per spiritum
sanctum, quem dedit apostolis.

6 De diuersis osculis quæ dantur in Missa.

7 Quod Episcopus Diacono & subdiacono com
municat eucharistiam. Vbi agitur de eo
quod Christus post resurrectionē corā aposto
lis mādauit, sumensq; reliquias dedit illis.

8 De ablutione manū post eucharistiæ sumptio
nē. Vbi agit de ablutione baptismi, cui⁹ formā
post resurrectionē Christi instituit. Exprimi
etiam trina sacerdotis ablutio q̄ facit in Missa.

T 4 Quod

INNOCENTII. PP.

- 9 Quòd Romanus pontifex alium in communi-
cando morem obseruat. Vbi traditur quare
non communicat vbi frangit, Nam ad altare
frangit, & ad sedem communicat.
- 10 De post communionem, vbi gaudium Apostolorum
de Christi resurrectione describitur.
- 11 De oratione nouissima, vbi agitur de benedi-
ctione, quam Christus ascensurus dedit Apo-
stolis. Et de ascensione, vbi exponitur, ite mis-
sa est, atq; Benedicamus domino.
- 12 Vnde dicitur Missa, vbi ponitur Missæ distin-
ctio.
- 13 Quare sacerdos Pontificis humerum osculatur.
Vbi ponitur tripartita distinctio.
- 14 De benedictione nouissima. Vbi agitur de Chri-
sti missione.

LIBER
SEXTVS.

¶ De resumptione patenæ, quam sacer-
dos accipiens osculatur.

CAPVT PRIMVM.

Psal. 29.

ost passionis tristitiam, ad resurre-
ctionis gaudiū peruenitur, secundū
illud qd legitur. Ad vespertū demora-
bitur fletus, & ad matutinū læticia.
Subdiaconus quidē & Diaconus representāt pa-
tenā,

LIBER. VI. 141

tenam, quā sacerdos accipiens osculatur, & cū
ea signum crucis sibi facit in facie. Hi tam nu-
mero quā obsequio sanctas illas mulieres signi-
ficant, de quibus narrat Euangelista Matthæus, Matth. 18.
Quòd vespere sabbati quæ lucebat in prima sab-
bati venit Maria Magdalena & altera Maria vi-
dere sepulchrum. Præsentamus ei patenam, id
est, cor patens latitudine charitatis in obsequiū
sepulturæ. Iuxta quod legitur: Quia mulieres e-
merunt aromata, vt venientes vngerent Iesum,
& valde mane vna sabbatorum veniunt ad mo-
numentum orto iam sole. Et dicebant ad inuicē:
Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumē-
ti? Hanc ergo patenam, id est, cor amplum lati-
tudine charitatis sacerdos accipit. i. Christus ac-
cepit, quia verò crucifixus ardenti desyderio charitatis
quærebatur. Iuxta quod angelus inquit mulieri designat.
bus: Scio quòd Iesum quæritis crucifixum. Idcirco
cū crux cū patena signat in facie sacerdotis, sta-
timq; sacerdos osculatur patenam, ostendens qd
Christus confestim impleuerit desyderium mu-
lierum, mox enim occurrit illis, dicens: Auete,
quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adora-
uerunt, haud dubium quin pedes fuerint oscu-
lata.

¶ De fractione hostiæ, cuius particula
lam sacerdos mittit in calicē.

CAPVT. II.

Vnc sacerdos frangit hostiam in tres par-
tes, & duabus extra calicē reseruatis, cū
alia signum crucis ter efficit supra calicē, de cu-
jus ore Diaconus remouerat corporale, & alta

T 5 voce

den. de sa voce dicendo: Pax domini sit semper vobiscum
crametal. particulam hostie dimittit in calice. Frangit igitur sacerdos hostiam, ut in fractione panis dominum cognoscamus, sicut illi duo discipuli dominum cognouerunt, quibus ipso die resurrectionis Iesus apparuit in Emaus transeuntibus.

Comixtio Commixtio panis & vini designat unionem carnis & anime, quae in resurrectione Christi denuo sunt unitae. Nam ut praedictum est panis ad carnem, & vinum refertur ad animam. Et ideo ter signum crucis producitur cum hostia super calicem, quia virtus trinitatis animam crucifixi reduxit ad carnem, ne dereliqueret animam eius in inferno, nec daret carnem eius videre corruptionem. Iuxta quod ipse dicit in psalmo: Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quonia dominus suscepit me. Vel ideo tres super cruce sunt cum hostia super os calicis, quia tres mulieres querebant crucifixum ad ostium monumenti. Vnde, Quae ritus viuientem cum mortuis? Os ergo calicis in hoc loco significat ostium monumenti, de quo Diaconus remouet corporale, designans quod angelus domini reuolauit lapidem ab ostio monumenti. Illud sane debet intelligi, quod dicit sacerdos, cum eucharistiam mittit in calicem. Fiat, inquit commixtio corporis & sanguinis domini. Quod utique referendum est ad species panis & vini, quibus continetur corpus & sanguis.

***D. Th. 3. p. q. 83. ar. 5. ad 8. De conse. d. 2.** Quid significant partes illae quae sunt de sacrificio. CAP. V. T. III.

Vid autem illae partes significant, Sergius Papa determinat, dicens triforme esse corpus Christi, Pars oblatæ in calice missa, corpus Christi quod iam resurrexit, monstrat. Triforme Pars comesta, ambulans adhuc super terram, Pars corpus in altari usque ad finem remanens, corpus iacens Christi, in sepulchro, quia usque ad finem seculi sanctorum corpora in sepulchro erunt. Post & aliter hoc Triforme mysterium explanari. Est enim corpus Christi unites catholice universae ecclesiae, scilicet caput cum membris, iuxta licet ecclesiae ta quod dicit Apostolus, Unus panis & unum corpus. I. Cor. 10. A. quasi tres partes, ex quibus totum corpus consistit. Vna pars est ipsum caput videlicet Christus, qui & caput est & pars corporis. Altera pars sunt illi, quorum corpora requiescunt in tumulis, & anima regnant cum Christo. Et sunt quasi simul haec duae partes videlicet & haec pars corporis altera. Addo & carra, sicut scriptum est: Vbi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilae. Propterea in altari Matth. 24. duae partes seorsum extra calicem reservantur, quae si extra passionem, quae per calicem designatur, Christi Roma. 6. stus enim resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi vitra non dominabitur. Et qui cum ipso sunt sancti, non esuriunt amplius neque sitiunt, neque Apoca. 7. cadet super illos sol, neque vllus est stus, quonia priora 21. transierunt. Tertia pars in calice ponitur, significans eos qui adhuc in passione consistunt donec de hac vita migrantes, ad caput suum transeant, ubi nec moriantur amplius, neque vllatenus patiantur.

***De Agnus Dei. CAP. V. T. III. V. val. de sa** NON solum autem per signa, sed etiam per cramentum. Verba resurrectionis gaudium intimatur. Sa. tit. 4. c. 41. cerdos enim alia voce pronuntias, Pax domini nunc. sit semper vobiscum, insinuat quod die illo vna sabba.

INNOCENTII. PP.

sabbatorum venit Iesus & stetit in medio discipulorum suorum, & dixit eis: Pax vobis. Quia verò Iesus statim ut salutauit apostolos, dedit eis potestatem remittendi peccata. Quorum, inquit, remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Idcirco chorus clamat ad ipsum & postulat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Lauit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo. Agnus Græcè scèdo dicitur ab agnò quod est pium, Latine ab agnoscendo. Quoniam in magno grege solo balatu matrem agnoscit, Christus autem in ara crucis & patrem agnouit & matrem. Patrem obedientia, matrè cura. Ibiq; pius obtulit se pro nobis. Et ob hoc in altaris immolatione ter dicitur agnus Dei, quasi agne qui agnouisti patrem, miserere nobis, agne qui agnouisti matrem, miserere nobis, pie qui redemisti mundum, dona nobis pacem. Porro secundum consuetudinem antiquam scholæ cantorum, quam adhuc ipsi conseruant, & in pluribus seruatur ecclesijs, ut in lateranensi nullatenus variatur, sed tribus vicibus vniformiter dicitur miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quæ petimus nobis remitti, cogitationis, locutionis, & actionis. Cogitationis in corde, locutionis in ore, actionis in opere. Vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noe, Daniel, & Iob, quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Et secundum parabola euangelicam duo sunt in lecto, duo sunt in agro, & duo in mola, quorum vnus assumetur, & alter relinquetur. Postmodum autem multis & varijs

LIBER VI.

143

rijs aduersitatibus & terroribus ecclesiæ ingruentibus, cepit ad dominum clamare de tribulatione, dona nobis pacem. Et ut clamor eius facilius audiretur, in ipsa dicitur immolationis hora claudis pacem. Hæc tamen varietas non discrepat à forte consuetudine veteris testamenti, vbi cum secus xito repetitur, parce domine parce populo tuo, locl. 2. tertio variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobriū. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad animam. Item miserere nobis, quantum ad carnem, dona nobis pacem, propter vtranq; ut de ecclesijs habeamus pacem pectoris spiritualem, & pacem corporis temporalem. Sergius autem Papa statuit, ut inter communicandum Agnus Dei à clerico cantetur.

De osculo pacis. CAPVT. V.

Postquam dominus salutauit apostolos, iterum dixit: Pax vobis, ostendens quod non solum debemus habere pacem in ore, verumetiam in pectore debemus habere in pectore, ne simus de illis qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Ideo cum hoc dixisset apostolis, insufflauit & ait: Accipite spiritum sanctum. Ad quod utique designandum sacerdos præbet osculum oris ministro, qui reuerenter inclinans, pectus osculatur ipsius, & planetam extendit, ut per pacis osculum attēdatur charitas, quam planetam supra diximus designare. Quia ergo per oēs sanctos, qui datus est nobis. Ideo pacis osculum missa per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. Nā Roma. 5. & Apostolus admonet, salutate vos inuicem in osculo

IN NOCEN TII. PP.

osculo sancto. In primitiua quidē ecclesia singulis diebus qui celebrationi Missarum intererāt, communicare solēbāt, sed crescēte multitudine fidelīū, traditur institutū, vt tantū diebus cōmunicarēt dominicis. Postmodū autē quia nec hoc dignē potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltem in anno quilibet Christianus debeat accipere eucharistiam, hoc inuēto remedio, vt singulis diebus osculū pacis daretur pro mysterio vnitatis. Quia verō per immolationē hostiæ salutaris dimissis peccatis recōciliamur altissimo, recētē pacis osculū tūc accipitur, cū immolationis mysteriū celebratur. Innocētiū autē
Innocētiū. I. ad rem Papa primus aliā causam assignat. Pacem, Decentiū inquit, asseris ante cōsecrata mysteria quosdā populis imperare vel sibi sacerdotes inter se tradere, cū post omnia quæ aperire nō debeo, pax necessario sit indicenda, per quam constet populum ad omnia quæ mysterijs aguntur atq; in ecclesia celebrantur præbuisse consensum, ac finita esse pacis cōcludētis signaculo demonstrē.
De diuersis osculis quæ dantur in Missa.
CAPVT. VI.

Osculū in sacra scriptura significat vnionē, charitatem, pacē, & reuerentiam. De osculo vnionis sponsa dicit in canticis: Osculetur me osculo oris sui. De osculo charitatis Isaac inquit ad filiū suū: Accede ab me & da mihi osculum fili mi. De osculo pacis dicit Apostolus in **Roma. 16.** epistolis: Salutate vos inuicē in osculo sancto. De osculo reuerentiæ inquit dñs ad Simonē **Luc. 7.** Osculum mihi non dedisti. Hæc autem ex quo intraui,

LIBER. VI.

144

intraui, nō cessauit osculari pedes meos. Ad de signādū ergo tres vniones in Christo, sacerdos ter osculatur altare, videlicet vnionē diuinitatis ad animā, diuinitatis ad carnē, carnis ad animā, vel vnionē quæ vnita est Christo humana natura sanctæ ecclesiæ, & fidelis aīa. Ad significandū triplicem pacē, tēporalem, spirituale, & æternalē, Episcopus solenniter celebrans ter osculatur ministrū, vel ministros semel, & secūdo diaconū, & tertio sacerdotem. Ad notandū quoq; duorum testamentorū cōcordiā, episcopus duabus vicibus codicem osculatur, quia rota cōtinetur in medio rotæ, & duo Cherubin sese respiciunt versis vultibus in propitiatoriū. Ad notandum charitatē, sacerdos osculatur patenā, quæ designat corporatēs latitudine charitatis. Vnde, Nōne cor nostrū ardens erat in nobis, dū loque retur in via? In signū reuerentiæ diaconus & subdiaconus pedes & manus summi pontificis osculantur, pedes subdiaconus osculatur, post lectā epistolam. Et diaconus ante legendū euangeliū manum osculatur, offerens ampullam cū aqua, calicem cū vino. Et subdiaconus offerens patenam cū hostia, thuribulum cū incenso, vterq; verō de manu pontificis accipiens eucharistiā. Illud quoque vacare à mysterio non crediturq; Septies à summo pontifex à ministro septem modis accipit osculum, ad os, ad pectus, ad humerū, ad manum, ad brachia, ad pedes, ad gēua, expressum osculum mysterium, sed aliās exprimendum. Quare Episcopus Subdiaconum & Diaconum communicat. **CAPVT. VII.**
Tunc

apost. To

Tunc episcopus communicat cum ministris, letat. 12. cā. insinuans quòd Christus post resurrectionem manducauit cum discipulis. Nam conuertitur de conspectu Hierosolymis ne discederet. d. 7. Quòd autem vnā partem accipiens, reliquas ministris impedit, illud insinuat, quod Lucas 14. cas Euangelista commemorat, quia Iesus accipiens panem manducauit coram suis discipulis, ministris sumensq; reliquias dedit illis. Et quoniam eodē euangelista testante, Iesus accepit panem, ac fregit & alij viderunt & porrigebat illis, quorum cor ardens erat. D. Tho. 3. in eis. Idcirco pōtifex integram eucharistię medietatē accipiens super patenam, frangit in partes, & eas porrigit ministris comedendas.

Vvald. de sacramental. titu. 4. c. 42. & 43.

De ablutione manuum post Eucharistię sumptionem.

CAPVT. VIII.

Luc. 17.

Post sumptum eucharistię sacrificium sacerdos abluat & perfundat manū, ne quid incautē remaneat ex contactu diuinissimi sacramenti, non quòd quicquam immundum ex contactu sacramenti contraxerit, sed vt suam potius indignitatem commemoret, qui se iudicauit tantis sacramentis celebrandis indignum. Secundo quòd dominus ait. Cum omnia bona feceritis, dicite, Serui inutiles sumus. Indignum quidem existeret, vt manus, quę corpus incorruptibile tractauerūt, corpus corruptibile contingat donec studiosè lauentur. Ablutionis autē aqua debet in locum mundum diffundi honestē, vt alitudo sacramenti reuerentius honorētur. Trina verò sacerdotis ablutio, quę fit in principio, in medio,

medio, in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis, & actionis. Vel purgationem originalis peccati criminalis & venialis. Siue quòd agitur per ignorantiam, negligentiam, & industriam, ad quorū emundationem offertur sacrificium salutare. Hęc tamen ablutio potest referri ad ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit. Euntes Matth. 28. (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Qui Marc. 16. crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Quòd Romanus Pontifex alium in communicando morem obseruat.

CAPVT. IX.

Vt autē in perceptione corporis & sanguinis Christi nulla possit fallacia, aliās subri, sed in vtroq; perceptionis veritas euidenter oriri. appareat, summus Pontifex non statim particulam hostiæ dimittit in calicem, sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponit, & post osculum pacis ad sedem ascendens ibi consistens, vniuersis cernentibus partem maiorem suscipit oblata de patena, quam ei Diaconus præsentat, ipsamq; vidētibz diuidens, vnāq; particulam sumens, aliā mittit in calicē, quem tenet coram ipso Subdiaconus, de quo sanguinem haurit cū calamo, deinde particulam vnā cum osculo tradit Diacono, aliāq; Subdiacono sine osculo, quem ad altare ministrantem ei calicem Diaconus osculatur. Et tunc Subdiaconus particulam dimissam in calice sumit cū sanguine. Huius rei causam, non allegoricā, sed historicā

V.

historicā

INNOCENTII PP.

Luc. 14.

Ordinū di
stinctio.

Historicam à nonnullis audiui, quam quia nunquā in authentico scripto potui reperire, melius re-
ticēdam censui, quā temerē asserendam. Et li-
cernon omnium, quæ à maioribus introducta
sunt, ratio reddi possit, Reor tamen quod in his
profunda lateant sacramenta. Romanus ponti-
fex ideo non communicat ubi frangit, sed ad al-
tare frangit & ad sedem cōmunicat. Quia Chris-
tus in Emaus corā duobus discipulis fregit. In
Hierusalē corā vndecim apostolis manducavit.
In Emaus fregisse legitur, sed māducasse non le-
gitur. In Hierusalem non legitur fregisse, sed le-
gitur comedisse. Ministri representant Pontifi-
ci oblatam & calicem, quia discipuli obtulerūt
Christo partem piscis assi, & fauum mellis. Pars
piscis assi corpus domini crucifixi, qui fuit in
ara crucis assatus, fauus mellis sanguis Christi,
super mel & fauum dulcis faucibus animæ dili-
gentis. Ad notandum verò distinctionem inter
sacros ordines, & non sacros, Diaconus & qui
superioris sunt ordinis, cum percipiunt Eucha-
ristiam, osculum suscipiunt ab episcopo. Acoly-
tus & qui sunt inferiorum ordinum, non susci-
piunt. Subdiaconus verò, quia character huius-
modi quondam inter non sacros, nunc autē in-
ter sacros ordines reputatur, in perceptione cor-
poris nō suscipit osculum à Pontifice, sed in per-
ceptione sanguinis suscipit osculum à Diacono,
ut qui non in sacris sunt minus, & qui sacris in-
sunt amplius honorētur. Quauis in hoc & my-
stica possit assignari ratio.

De post cōmunionē. CAP. V. T. X.

Antiphona

LIBER. VI. 146

Antiphona quæ post communionem conce-
ditur, Apostolorum gaudiū de Christi re-
surrectione significat. Secundum illud quod le-
gitur, Quod gauisi sunt discipuli viso Domino, Ioan. 20.
& præ gaudio mirabantur. Quod autem reci-
procando cantatur, insinuat, quod discipuli re-
surrectionis gaudium sibi mutuo nunciabant.
Vnde duo discipuli cum inuenissent vndecim
congregatos, & eos qui cum ipsis erant dicētes:
Quia resurrexit dominus verē, & apparuit Si-
moni, & ipsi narrabant quæ gesta erant in via,
& quomodo cognouerunt eum in fractione pa-
nis. Hæc est ergo dies quam fecit Dominus, ex-
ultemus & lætemur in ea.

De oratione nouissima. CAP. XI.

Dionys.

Peracto orationis mysterio, Pontifex cū mi-
nistris ad altare procedit, & altare deoscu-
lans eleuatis manibus vltimam orationem exor-
atur. Vult. quitur. Benedictionem illam significans quam de sacra-
Christus ascensurus in cælum legitur dedisse di-
scipulis suis. Nam, ut Lucas cōmemorat, eduxit
eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus, be-
nedixit eos. Et factum est cū benedixisset illis, re-
cessit ab eis, & ferebatur in cælum. Vnde post sa-
lutationem nouissimam, quā sacerdos facit ad
populum, Diaconus alta voce pronunciat. Ite
missa est, representans illud quod dictum est ad
Apostolos. Hic Iesus qui assumptus est à vobis
in cælū, &c. Chorus autē qui Deo gratias gratu-
lādo respōdet, imitatur Apostolos, qui adorātes
regressi sunt in Hierusalē cū gaudio magno, &
erat semper in templo laudātes, & benedicētes

Ita missa
est.

Actu. 1.

Y. 2 Deum

Deum, & ad hoc respicit quod in diebus profectis dicitur. Benedicamus domino. Deo gratias, statimq; hymnus & psalmi illi dicuntur: Benedi-
Bis aitle: cite & Laudate. Notandū verō q̄ Christus post
 sus pax vo resurrectionem bis legitur salutasse discipulos
 bis.
Esai. 66. dicens: Pax vobis, in signum duplicis pacis, vi-
 delicet pectoris & æternitatis, quæ secundū Pro-
 phetam est pax super pacem, de qua Dominus
Ioan. 14. inquit Apostolis: Pacem relinquo vobis, pacem
 meam dō vobis. Hanc duplicem pacem, per du-
 plex osculum sacerdos insinuat, cum prius oscu-
 latur ministrum, & postea altare.

• Hebreïsa Vnde dicitur missa. CAP. XII.
 crificiū vo **M**issa dicitur & ministerium & mysterium;
 cant Missi d est, officium quod profertur, & sacrifi-
 sah, vnde cium quod offertur. Officium verō diuiditur in
 missa dici Missam catechumenorum & fidelium Missam.
 tur, aliter Missa catechumenorū est ab introitu vsq; post
 sentiūt alij offertorium. Et dicitur Missa ab emittēdo, quia
 4. sen. d. 13. tempore quo sacerdos incipit eucharistiam con-
 Missa cate secrare, catechumeni foras de ecclesia emittuntur.
 chumeno- Per lecto siquidem euāgelio, Diaconus cla-
 rum. mare solebat: Si quis catechumenus adest, exeat
 foras. Catechumeni sacris mysterijs interesse
 non debent, quæ nisi baptizatis fidelibus cō-
 mittuntur. Sicur de quibusdam qui catechume-
 norum, & noīdū renatorum typum gerebant.

Ioan. 2. Scriptum est enim: Ipse autē Iesus non credebat
 Missa fide se illis. Missa fidelium est ab offertorio vsq; post
 lium. cōmunionē. Et dicitur missa à dimittendo, quia
 tunc ad propria fidelis quisq; dimittitur. Consi-
 Concilio tutū est enim in Aureliensi Concilio, vt cū ad ce-
 lebrādas

lebrandas Missas in Dei nomine cōuenitur, po-
 pulus non ante discedat, q̄ Missæ solennitas cō- De conse.
 pleatur. Totum autē officium dicitur Missa, qua dis. i. c. Oēs
 si trāsmisio, eo quod populus fidelis per myste fideles.
 rium sacerdotis (qui fungitur ministerio media-
 toris inter Deū & homines) preces & supplica-
 tiones & vota transmittat altissimo. Ipsum verō Missa dici
 ro sacrificiū. i. hostia missa vocatur, quasi trans- tur quasi
 missa. Primum nobis à patre vt esset nobiscum, trāsmissa.
 postea patri à nobis, vt intercedat pro nobis ad
 ipsum. Primum nobis à patre per incarnationē,
 postea patri à nobis per passionem. Et in sacra-
 mēto primum nobis à patre per sanctificationē,
 postea patri à nobis per oblationē. Hæc est sola
 sufficiens & idonea missio seu legatio ad soluēdas
 inter Deū & hoīes inimicitias & offensas. Cū er-
 go diaconus ait: Ite missa est, idē est ac si diceret,
 redite ad ppria, quia oblata est hostia salutaris.
 Quare sacerdos pontificis humerum oscu-
 latur. CAP. V. T. XIII.

Oratione finita sacerdos qui assistit Episcopo Principa-
 tus mensam altaris & armum pontificis de tus super
 xtrum osculatur, ostendens hunc esse illum Pon humerum
 tificis, qui secundum legē figuratē dextrū armū Christi.
 separare debet de hostijs salutaribus vel pacifi- Leuiti. 7.
 cis. Sane per humerū exprimitur principatus, se & 8.
 cundū illud propheticum: Et factus est principa- Esai. 9.
 tus super humerū eius. Principatum verō Salua-
 toris expressit vox angelica, prophetica & lega-
 lis. Angelus enim inquit ad virginē: Dabit ei do- Lucæ. 1.
 minus sedē Dauid patris eius, & regnabit in do-
 mo Iacobi in æternū, & regni eius non erit finis.

Psal. 44. Propheta dicit in psalmis: Sedes tua in seculum seculi, virga recta & virga regni tui, propterea vixit te Deus oleo lacticia pre confortibus tuis.
Deut. 31. Moyses inquit in lege: Latamini simul celi cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Ad quod designandum, tres humerum pontificis in signum reuerentia osculatur. Primicerius in principio, diaconus in medio, sacerdos in fine.

* **Agathese** **concilium** **c. 31.** **De benedictione nouissima.** **CAP. XIII.**

Actu. 1. **V**ltima benedictio quam facit episcopus super populum, missionem spiritus sancti significat, quem de celo misit dominus in apostolos, iuxta quod eisdem promissit: Accipietis, inquit, virtutem superuenientis spiritus sancti in vos. Hæc benedictio per verbum oris & signum crucis exprimitur. Quoniam illa missio per sonum aeris & linguam ignis innotuit, iuxta quod legitur: Factus est repente de celo tonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Et apparuerunt illis dispartite lingue tanquam ignis, &c.

Licet autem spiritus sanctus specialiter missus fuerit in apostolos, quia tamē indiuisa sunt opera trinitatis, missionem illam tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis, auctoritate **Psal. 66.** ita dicentis: Benedicat nos Deus Deus noster, & benedicat nos Deus. Benedictionis formam legitis expressit auctoritas, dñs dicente per Moysen: Inuocabis nomen meum super filios Israël, & ego dominus benedicam.

Libelli

LIBELLI

CONCLUSIO.

Nemo cum expositione istam audierit, hoc officium sufficienter æstimet expositum, modestia. Ne forte quum opus humanum extulerit, diuinum extenuet sacramentum. In hoc enim officio tota & rata sunt inuoluta mysteria, ut nemo, nisi per vñtionem edoctus, ea sufficiat explicare. Quis enim nouit ordinem celi, & ponet ratio: **Iob. 8.** nescius in terra? Nam per scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Ego quippe non praualens lippientibus oculis solem in rota conspicerem, tanti mysterij maiestatem, quasi per speculum in cognate mihi visus sum intueri, nec penetrans ad interiora coenaculi, sed praeforibus assidens in vestibulo, feci diligenter ut potui, non sufficienter ut volui. Praesertim cum ex officio, tot causa Papa occursum sim impeditus incurfibus, tot negotiorum nexibus irretitus, ut infra breui temporis spacium, nec ad meditando ocium, nec ad distandum quierim nascisci quietem. Et quidem minor in singulis, diuisus ad singula vix potui meditata dictare, necdum meditata concipere. Quocirca non solum benignus imploro lectorem, verum etiam desydere liberum correctorem. Hæc scilicet apud homines huius opusculi mercedem expectans, ut apud misericordem iudicem pro meis peccatis deuotas orationes effundant. Qui perfecte cognoscit qua cordis intentione tractatum istum Deus,

Authoris modestia.

I. Cor. 13.

Papa occursum

Intentionis & cordis inspector

INNOCENTII. PP.

exegerim. Et si nō multis, saltem aliquibus, aut etiam mihi soli vel in modico profuturū. Quia verō canonem Missæ particulatim exposui, ne quid additum vel subtractum seu transpositum videatur, vt legentibus ipsius expositionis plenior pateat intellectus, totum continuè censui subscribendum.

¶ Finito libro, sit laus & gloria Christo:

PRECATIO AD DEVM.

Opt. Max. pro reformatione Ecclesiæ.

Omnipotens, misericors, æterne Deus, qui es author puritatis & pacis, effice quasumus, vt in Ecclesia tua Euangelij tui doctrina, si cutā principio, floreat, vt sacramenta tua rectè riteq; tractentur: vt deniq; conuersatio nostra in omni pietate & honestate te digna semper sit, ad gloriam nominis, & ad honorem religionis nostræ. Per Christum dominum nostrum.

Amen.

SALMANTICA.

Excudebar Ioannes à Canoua.

M. D. LXV.

INDEX EORUM, quæ in hoc opusculo continentur, ordine alphabetico digestus. In quo. a. primā. b. verò secundam Pagellā indicat.

A.

Bel quōdo dicat puer. fo. 112. b. alias, 112.

Ablutio manuum bina cur fiat antequam sacrificium offeratur. fo. 59. a.

Abraham patriarcha, & quare sic nominetur. fo. 112. b. & 113. a. alias, 113.

Accidentia esse in sacramento sine subie-

cto, ostenditur. fo. 84. a.

Acolyti qui, & vnde dicantur. Et quod sit eorum ministerium. fo. 5. a.

Acus tres, quæ pallio infiguntur, quid designent. fo. 15. b.

Adaptatio septem petitionū & septem donorum receditur. fo. 132. a.

Agnus vnde dicatur, ostenditur. fo. 142. b.

Agnus Paschalis qualiter erat edendus in veteri testamento, describitur. fo. 85. a. & b.

Alba quid significet. fo. 16. a. & 10. b.

Alleluia, quare post Graduale cantetur. Et quare hoc nomen in interpretatū remanserit. Et quo tempore

cantetur. fo. 47. a. & 49. a.

Vs

Altare

INDEX

Altare q. ecclesiam designet ostenditur. fo. 32. b.
Altare multiplex ex scripturis refertur. 114. alias. 114. b.
Altaris sacrificium quod equaliter toti Trinitati offeratur. fo. 76. a.
Altaris sacrificium quomodo septem vicibus cruce signetur. Et quid hoc denotet. fo. 119. b.
Altaris sacramentum q. sit commemoratio mortis Christi. fo. 104. b. Et cur ultimo loco Christus illud instituerit. ibi.
Altaris triplex osculum quid denotet. fo. 104. a. alias. 114.
Amen. Sela Sale, quid sonent ostenditur. fo. 139. a.
Amictus, quo sacerdos caput obnubit, quid denotet. fo. 15. b. & 16. a.
Angeli quomodo tremere dicantur. fo. 65. a.
Angeli quomodo preces nostras ferant Deo. fo. 114. b.
Angelorum presentia adesse in missa, ostenditur. fo. 42. a. & 114. alias. 114. b. Et quid de hoc dicat Grego. ibid. a.
Angelorum nouem ordines cur in praefatione non exprimantur. fo. 65. b.
Angelorum hymnus & hominum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. esse ostenditur. fo. 63. a. & b.
Annulus Pontificis aureus & rotundus quid denotet. fo. 18. b. & 13. b.
Antiphona, quae ad introitum missae dicitur, quid signet. Et cur ipsa repetitur, interposita Gloria trinitatis. Et quis eam cantari constituit. fo. 37. b.
Antiphona Graecae, quid significet Latine. fo. 38. b.
Apostoli quod suppleuerint ea, quae Euangelistae praetermiserunt, ostenditur. fo. 90. b.
Apostolorum vocatio, quomodo post Ioannis Baptiste praedicationem facta fuerit, ostenditur. fo. 4. b.
Aqua cur vino admisceatur. fo. 61. a.
Aqua cum vino utrum conuertat in sanguinem. fo. 97. alias. 107. b.

Argu

ALPHABETICVS.

Argumenta Graecorum de consecratione in fermento, recensentur, & soluuntur. fo. 87. a. & b.
Argutiae nimium subtiles de corporis Christi transubstantiatione recensentur. fo. 92. a. alias. 102.
Armatura pontificum & sacerdotum qualis esse debeat. fol. 16. a.
Autoris modestia notatur. fo. 148. a.
Azymus panis quare in sacrificium offeratur, & non fermentatus, ostenditur. fo. 87. a.

B.

Baculus, seu virga potestatis, quid denotet. Et quare summus Pontifex virga non utitur. fo. 18. b. & 13. b.
Baculus. S. Petri q. sit apud Treuerenses. fo. 14. a.
Benedictio nouissima vel ultima, quam facit Episcopus super populum, quid significet. fo. 147. b.
Beneplaciti quinque signa recensentur. fo. 137. a.
Beneuolentiae captatio ostenditur. Et quomodo a tribus capetur beneuolentia, a persona cognitoris, petitoris, & affectoris ostenditur. fo. 133. a.
Berengarii de pane & vino in altari confessio recensetur. fo. 94. b.
Binarius & ternarius quod bene congruant altaris sacramento, ostenditur. fo. 130. a.
Bona tria pro quibus sacrificium laudis offertur, recensentur. Et quae sint bona hominis triplicia referuntur. fol. 75. a. & b.
Bonum opus quod Dei & nostrum sit, ostenditur. fol. 76. a.

C.

CAerei, & Incensum, quae coram Pontifice deferuntur, quid denotent. Et de septem candelabris septiformis Spiritus. fo. 34. a.

Calig.

INDEX.

Caliga, & Sandalia Pontificis quid denotent. fo. 19. b.
 Candelabra, & Crux, quæ super medio altaris collocan-
 tur, quid significant. fo. 40. a.
 Canon quare in secreto canitur. fo. 69. a.
 Canonis autor quis fuerit. fo. 78. a.
 Canonis textus exponitur. à fo. 69. vsq; 148.
 Canonis quòd alia sit ratio verborum quàm signorum
 ostenditur. fo. 110. alias. 110. a. b.
 Canticorum institutio, quòd per Dauid facta fuerit, of-
 fenditur. fo. 4. b. & 5. a.
 Cantores in processione quòd sint velut tubicines in-
 nuntur. fo. 35. a.
 Casula, seu planeta, quid significet. Et de eius anteriori
 & posteriori parte. fo. 18. a. & 11. b.
 Catechumenorum missa quæ dicatur. fo. 181. a.
 Catenulæ duæ aureæ, quas Pontifex sibi inuicem cohæ-
 rentes, & vncinis duabus insertas habebat, quid de-
 notabant. Et quid duo vncini signabant. fo. 13. b.
 Cautela describitur, quando sacerdos post consecratio-
 nem inuenerit vinum prætermisum. fo. 105. alias. 115. a.
 Charitatis. xvj. proprietates recensentur. fo. 57. a.
 Chirothecæ Pontificis quid denotent. fo. 17. b. & 11. b.
 Christus à Iuda triginta argenteis venditus, ostenditur.
 fo. 80. a. & b.
 Christus cur ultimo loco sacramentum Eucharistiæ in-
 stituerit. fo. 104. alias. 114. b. 115. a.
 Christus quòd mortalis fuerit, non necessitate, sed vo-
 luntate ostenditur. fo. 96. a.
 Christus quòd sit sponsus ecclesiæ. fo. 36. b.
 Christus qualiter oret pro ecclesia, ostenditur. fo. 37. a.
 Christus quomodo cõfecerit, & sub qua forma. fo. 91. a.
 Christus quomodo sit semper nobiscum. fo. 106. alias. 116. b.
 Christus

ALPHABETICVS:

Christus quare dicat, Pater mi, & nos. Pater noster. fo. 133. a.
 Christus quale corpus dederit in cœna, quærit. 95. b.
 Christus, quod spiritualis sit Eucharistia. fo. 89. alias. 99. a.
 Christus, vtrum resurgens sanguinem resumpserit, quæ-
 rit in cruce effuderat. fo. 97. alias. 107. b.
 Christus, cur post cœnam instituerit Eucharistiam. foli-
 96. alias. 106. a.
 Christus, quæ in azymo consecrauerit ostenditur. fo. 87. a.
 Christus, qualis finis sit. fo. 55. a.
 Christus, cur dederit se nobis in pretium, & in cibum.
 fo. 106. alias. 116. a.
 Christus, quomodo pro vnione nostri roget, ostenditur.
 fo. 107. alias. 117. b.
 Christi triplex traditio, recensetur. fo. 70. a.
 Christi præputium an in resurrectione redierit. fol. 98.
 alias. 108. a.
 Cibum solidum quis dicatur, ostenditur. Et de cibo edens
 tulæ plebi apto. fo. 105. alias. 115. a.
 Clericorum sex ordines, quos apostolica sedis Antistes habet
 cum celebriter agit missarum solennia recensent. fo. 4. b.
 Codex euangelij quare summa tur de altari. fo. 50. b.
 Cœli quomodo laudent Deum ostenditur. fo. 95. a.
 Collatio legis ad euangelium, insinuat. fo. 45. a.
 Collectæ, quare in numero impari dicantur in missa. fo.
 43. b.
 Colores principales, quibus secundum proprietates die-
 rum vestes sunt distinguendæ, describuntur. a. fol. 126.
 b. vsque. 29.
 Commemoratio sanctorum triplex refertur. fo. 77. b.
 Commemoratio confessorum quare non fiat in Cano-
 ne. fo. 78. a.
 Commixtio panis & vini, quid denotet. fo. 141. b.
 Confes-

INDEX

Confessio in principio missæ quare in genere, & non in specie sit facienda. Et de pectoris tñsione, in qua tria no. antur, ictus, tactus, & sonus. fo. 35. b.
Confessio quædam catholica recensetur. fo. 92. b.
Consecrari: vtrum valeat panis sine vino, vel vinum sine pane, ostenditur. fo. 94. alias. 104. a.
Constitutio de pallijs lineis recensetur. fo. 60. a.
Conuersio duplex ostenditur, substantialis, & formalis. fo. 93. alias. 103. a.
Corporalia quid significant. Et quare vna pars extenditur & altera complicatur. fo. 59. b.
Corpus Christi triforme ostenditur. fo. 142. a.
Corpus Christi, quod sit duplex, verum, & mysticum. fo. 88. alias. 98. a.
Corpus Christi quod totum sit in pluribus locis simul, ostenditur. fo. 96. alias. 106. b.
Corpus Christi, q. verè est sub specie panis. fo. 92. a.
Corpus totum, q. sub tota existat forma. fo. 93. a.
Corpus Christi postquam fuerit sumptum & comestum, quid fiat de eo, ostenditur. fol. 89. alias. 99. a.
Credere quod sit unus, & discere ostenditur. fo. 93. b.
Cruciatu tres, quos Christus sustinuit, recensentur. fo. 118. alias. 128. a. b.
Crux, quæ in processione præmittitur, quod sit quasi regale vexillum, ostenditur. fo. 35. a.
Crucis figuræ & mysteria ex veteri testamento recensentur. Et de multiplici eius effectu. fo. 53. a.
Crucis laudes referuntur. fo. 53. b.
Crucis signum, quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.
Crucis quinque signacula super oblatam & calicem, quid signent. fo. 110. alias. 110. a.
Cruces tres super os calicis cum hostia, quid denotent. fo.

ALPHABETICVS.

fol. 141. b.
Cruces tres, prima & secunda, quæ sunt distincte super oblatam & calicem, quid significet. fo. 113. alias. 123. b.
Cruces duæ, cur mortem Domini designent, & non tres, ostenditur. fo. 119. alias. 129. a.
Cydaris, vel Thyara, Pontificis capitis ornamentum, quid significet. fo. 14. a.

D.

Debita quæ petimus nobis dimitti quæ sint recensentur. Et quomodo si non dimittimus, reuocatur peccata dimissa. 135. a.
Dalmatica quid significet. fo. 17. a. & 12. d.
Deus quomodo malorum sit intentator, ostenditur. fol. 135. b.
Deus quod intentionis & cordis sit inspector. fo. 148. b.
Deus quomodo nos dupliciter cibet, ostenditur. folio. 105. alias. 115. b.
Deus quare vult nos orare vocaliter. fo. 131. b.
Deus, quod tripliciter sit pater, ostenditur. fo. 133. a.
Dei ab homine tria requisita recensentur, & quæ sint. fol. 72. a.
Dextrum & sinistrum in altari quid designent. fo. 40. b.
Diaconi ministerium quale. fo. 61. a.
Diaconi duo, qui pontificem ducunt, quid denotent. fo. 33. a. & b.
Diaconus qualis debeat esse. fo. 54. b.
Diacono euangelium lecturo cur benedicitur, & non subdiacono epistolam lecturo. fo. 50. b.
Diaconus qui lecturus est euangelium, quare dextram Pontificis osculetur. fo. 49. a. b.
Diaconus quare benedictionem ab episcopo petit & accipit. fo. 50. a. & b.

INDEX.

Diaconus quare præmittat cæroferarios cum cæreis & incenso. fo. 51. a.

Diaconus quare per vnam partem ascendit in pulpitu, & per aliam descendit. fo. 52. a.

Diaconus quare mensa altaris & armum Pontificis osculetur. ostenditur. fo. 129. a.

Diaconorum ordo vnde tam in veteri quàm in nouo testamento exordium sumperit. fo. 5. b.

Dij quomodo multi sunt. ostenditur. fo. 76. a.

Dilectio perfecta quæ erit in patria. ostenditur. fo. 137. b.

Dimittendum quomodo sit ei. qui veniam non petit. fol. 135. b.

Discipulorum fuga quando signetur in missa. fo. 62. a.

Dona cur dicantur pluraliter. munera. sacrificia. fo. 71. a.

Dotes glorificati corporis quatuor recensentur. fo. 96. a.

E.

Ecclésiæ tria recensentur sacrificia in veteri testamento significata. fo. 71. a.

Ecclésiæ catholicæ tres partes recensentur. fo. 142. a.

Episcopus qualiter ad altare accedat. & quid representet. fo. 31. a.

Episcopus oraturus. quare mitram deponat. fo. 41. b.

Episcopus. vnde dicatur. fo. 7. a.

Episcopus cur incipiat Symbolum. fo. 55. b.

Episcopus. quare Subdiaconum & Diaconum communicet. fo. 144. a.

Episcopi & presbyteri in quibus cõueniant. & in quibus differant. Et quod sit eorum officium. fo. 8. b.

Epistola. quæ præmittit Euangelio. quid designet. fo. 44. b.

Et quomodo subdiaconus Ioannem Baptistam representet. ibidem.

Epistola quid significet. fo. 45. b.

Error

ALPHABETICVS:

Erronegantium veritatem in sacramento. ostenditur & reprobatur. fo. 100. alias. 110. a.

Est. dictio in verbis sacramentalibus (Hoc est corpus meum.) si interpretetur. id est. significat. quod huiusmodi sensus sit hæreticus. ostenditur. fo. 91. a.

Euangelium quare versus Aquilonem legatur. fo. 52. a. b.

Euangelium lecturus facit quatuor cruce. & quare. f. 52. b.

Euangelij præminencia & laudes recensentur. 54. b.

Eucharistia quare à ieiunio sit accipienda. fo. 96. alias. 106. b.

Eucharistia cur non detur intincta. fo. 88. alias. 98. a.

Eucharistia quare sub alia specie sumat. 99. alias. 109. b.

Eucharistia. cur sub duplici specie consecratur. fol. 97. ali. 8. 103. b.

Eucharistiæ sumptio quod non sit nimium differenda. fo. 104. alias. 114. a.

Eucharistiæ sacramentum quod & sub qua forma Christus confecerit triplex opinio recensetur. fo. 91. a.

Eucharistiæ diuersæ figuræ. quæ præcesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 85. a. b.

Eucharistiæ virtus & effectus ostendit. 106. alias. 116. a. b.

Eucharistiæ per sacramentum. quomodo vnimur Christi sicut membra capiti. ostenditur. fo. 107. alias. 117. a.

Eucharistiam comedendi duplex modus refertur. fol. 88. alias. 98.

Eucharistiam vtrum Iudas acceperit. fo. 97. b.

Exemplum sacerdoti à Christo datum ostenditur. fol. 87. alias. 97. a. b.

Exhortatio quædam salubris pro Episcopis & Sacerdotibus describitur. fo. 26. b.

F.

Falsa opinio. quæ negat transubstantiationem. Et eiusdem reprobatio recensentur. fo. 93. b. & 24. a.

X

Falsa

Falsa opinio de aqua ex latere Christi, recensetur, Et de recta opinione de aqua in calice sacramenti. fol. 98. alias. 108. a.

Fermentatū vtrum transubstātiētur. fo. 99. alias. 109. b.

Festorum in Symbolo mentio recensetur. fo. 57. a. b.

Figura crucis ex veteri testamento referuntur. fo. 53. a.

Figura diuersae Eucharistiae, quae praecesserunt in veteri testamento recensentur. fo. 85. a. b.

Figura noui testamenti de sacrificio altaris, quae praecesserunt in veteri testamento recensentur. folio. 112. alias. 112. a.

Forma verborum in consecratione, vtrum possit mutari. fo. 97. alias. 101. a.

Forma panis & vini, vel species accedētis & veritas corporis vtrū diuisa sint sacramenta. fo. 102. alias. 112. a.

Fractio hostiae, quae fit a sacerdote, qd significet. fo. 141. b.

Fuga discipulorum, quomodo designetur per patenam sub corporali absconditam. fo. 61. a.

Fumo fugari demones, ostenditur. fo. 37. b.

Gloria in excelsis, quid denoret. Et quis illud in missa cantari constituerit. fo. 39. a. b.

Graduale quid significet, & vnde dicatur. fo. 46. a.

H.

Hoc, quid demonstrauerit, cum Christus dicit, Hoc est corpus meū, ostenditur. fo. 90. alias. 100. a.

Hora institutionis sacramenti a Christo quae fuerit, ostenditur. fo. 96. alias. 106. a.

Hymnus angelorū & hominum quis dicatur. fo. 63. a. b.

I.

Inanis gloriae malum ostenditur. fo. 134. a.

Incentium, quod sacerdos representat in capsula, &

Epis

Episcopus apponit thuribulo, quid insinuet. fo. 36. a.

Indumenta Pontificis veteris legis varietate operis contexta, quid designabāt. Et de quatuor coloribus, purpura, cocco, bysso, hyacintho, quibus erant contexta. fo. 14. b.

Indumenta, seu vestes euangelici sacerdotis quid in capite designent, & figurent in membris. fo. 15. a.

Indumenta pontificalia secundum quod Christo conueniunt, describuntur. fo. 15. b.

Inimicitiarum tres parietes describuntur. Et de triplici per Christum reconciliatione. fo. 39. b.

Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi tres causae recensentur. fo. 99. alias. 109. b.

Institutionis sacramenti corporis & sanguinis Christi diuersae causae referuntur. fo. 105. alias. 115. b.

Institutionis sacramenti Corporis & sanguinis Christi hora ostenditur. fo. 96. alias. 106. a.

Inuocatio auctoris pijsima recensetur. Et eiusdem humilis protestatio. fo. 2. a.

Ioannes Baptista quomodo limes fuerit praecedentium & sequentium, mediū videlicet inter apostolos & prophetas, ostenditur. fo. 45. b.

Ite missa est, quid representet ostenditur. fo. 149. a.

Iudei quare versus occidentem orabant. fo. 41. b.

Iudas vtrum acceperit eucharistiam. Et vtrum affuerit in cena. & c. fo. 95. b.

Iude venditio quod fuerit contraria oblationi quae fit in altari, ostenditur. fo. 80. b.

K.

Kyrie eleison, quid significet. Et quare nouies decat. Et quare sex vicibus dicatur Kyrie eleison, & tribus Christe eleison. fo. 38. b.

X 2

L.

INDEX

L.

Lamina aurea, quæ de Cydari pontificis à fronte dependebat, quid denotabat. Et de nomine Domini tetragrammaton in ea descriptum. fo. 14. a. b.

Lapidum quatuor ordines, quos Pontifex gestabat, quid indicabant. Et de duodecim Pontificis lapidibus in singulis ordinibus positus. fo. 14. a.

Laudes Evangelij recensentur. fo. 54. b.

Lecturus evangelium quare facit quatuor cruce. fo. 51. b.

Legales vestes secundum tropologiam recensentur. fo. 12. a.

Legalium indumentorum secundum allegoriam typus describitur. fo. 11. b.

Legis Mosaicæ & Euangelicæ differentia describitur. fo. 50. b.

Lex diuina quod in tribus consistat, mandatis scilicet, promissis, & sacramentis. fo. 1. a.

Liber quod aperiatur, quando Episcopus ad altare peruenit, quid denotet. fo. 32. a. b.

Liber & thuribulum quare post euangelium ad Episcopum reportentur. fo. 55. a.

Linea vestis, qua sacerdos induebatur, quid insinuet. fo. 12. a.

Litera, T. in principio Canonis quid denotet. fo. 69. b.

Luctus duplex innuitur. fo. 136. a.

M.

Magdalena quæ ter vnxit Iesum innuitur. fo. 60. b.

Malogranata & Tintinnabula in veste pontificis quid indicabant ostenditur. fo. 13. b.

Malum triplex, à quo petimus liberari, refertur. fo. 133. b.

Manipulus in leua sacerdotis quid denotet. folio. 18. a. & 23. b.

Manipulus stuppæ, cui Pontifex ignem apponere consuevit

ALPHABETICVS.

suevit in choro, quid innuat. 34. a. b.

Manuum ablutio quid significet. fo. 20. a. & 59. a.

Manuum saluatoris in cruce extensi odenotatur. fol. 118. alias. 128. a.

Manuum ablutio post eucharistiæ sumptionem, quid significet. fo. 144. b.

Mappula, quæ portatur super Pontificem quatuor baculis colligata, quid significet. Et de quatuor sensibus scripturæ, Historia scilicet, Allegoria, Tropologia, & Anagoge. fo. 33. b.

Memoranda tria de Christo, quæ sibi proponit ecclesia, recensentur. fo. 109. alias. 119. b.

Memoria pro defunctis quomodo fiat in Memento. fo. 115. alias. 125. a.

Memoria quorum in secreto recolitur, ostenditur. fo. 69. a. b.

Merita nostra quomodo sint Christi dona, innuitur. fo. 36. a. b.

Merita patrum quod filijs suffragentur. fo. 77. b.

Ministerium subdiaconi & diaconi refertur. fo. 60. b.

Ministrorum veteris testamenti sex ordines recensentur, & qui sint. fo. 4. b.

Miserationes dei multas esse ostendit. fo. 116. alias. 126. a.

Missæ quæ ab apostolis fuerit celebrata ostenditur. fo. 1. b.

Missæ quod in quatuor consistat, in personis, operibus, verbis, & rebus. Et quomodo omnia quæ in ea fiunt, mysterijs sint plena. fo. 2. b.

Missæ quomodo sit semper bona, ostenditur. fo. 73. b.

Missæ fidelium quod sit ab offeritorio vsq; ad post communionem. fo. 146. b.

Missæ unde dicatur. 146. b.

Missæ catechumenorum quod sit ab introitu vsq; post offertorium

offertorium. fo. 146. b.
Missa papalis qualis, ostenditur. fo. 95. alias. 104. b.
Missa institutio quod fuerit à Christo ostenditur. fo. 112.
Missa officium, quod optimè fuerit dispositum. fo. 1. b.
Missa quod in quatuor consistat, & quæ sint. fo. 1. b.
Mitra pontificis quid significet. fo. 18. a. & 23. b.

Nomen patris quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis, ostenditur. fo. 138. a.

Nomina viuorum in quo loco recitari debeant ostenditur. fo. 74. a.

Nois patris sanctificatio quadruplex refertur. fo. 138. a.

Numerus senarius, quare dicatur perfectus. fo. 4. b.

Numerus duodenarius quomodo multipliciter sit consecratus ostenditur. Et eiusdem mysteria recensentur. fo. 56. b.

Numeri. xxv. mysterium ostenditur. fo. 130. a.

O.

Oblatio Abel, Abrahæ, & Melchisedec, recensetur. Et quomodo altaris sacrificium sit longè excellentius. Et qualiter offerre debeamus. fo. 112. alias. 111. a.

Oblatio sacerdotis quæ non tantum in sua, sed in totius ecclesie persona fiat, ostenditur. fo. 73. b.

Oblationem pro defunctis quare summus Pontifex manibus tangat, & nullam aliam præter oblationem panis, ostenditur. fo. 50. a.

Offertorium vnde igitur, & quare cantetur in missa. fol. 58. b.

Onychini lapides duo inserti humeris pontificis, quid denotabunt. Et quid nomina duodecim filiorum in eis insculpta. fo. 13. a.

Oræ duæ coniunctæ in yero latere pontificis, quid significabunt.

gnabant. fo. 13. a.

Orandi situs describitur. fo. 40. b.

Orandum pro quibus sit bonis, ostenditur. fo. 131. b.

Orandum quod sit in secreto cordis. fo. 68. b.

Orare quare debeat sacerdos versus Orientem. fo. 41. a.

Orare quare nos velit Deus vocaliter, ostenditur. fo. 132. b.

Oratio dominica recensetur. Et de eius dignitate. Et ad quid valeat. fo. 131. a. b.

Oratio Christi qualis fuerit, ostenditur. fo. 61. a.

Oratio nouissima, seu omnium vltima, quid significet. fo. 146. a.

Orationis finis quare fiat principium Prefationis. fo. 61. b.

Orationes in missa quid denotent. Et de earum conclusionem. fo. 42. a. b.

Orationes quare dicantur Collectæ. Et quot sint in missa dicendæ. fo. 43. a.

Orationum quod fuerint varij authores, ostenditur. Et quid super his Concilium Mileuitanum statuerit. fo. 43. a. b.

Ordo petitionum in oratione dominica recensetur. folio. 138. b.

Ordo duplex, temporis scilicet, & dignitatis refertur. fo. 131. a.

Ordinum distinctio innuitur. fo. 145. b.

Osanna, dictio hebræa quid significet. Et quare bis dicatur. fo. 67. a.

Osculum triplex, quod datur ab Episcopo, oris videlicet, altaris, & pectoris, quid denotet. fo. 36. b.

Osculum pacis, quid denotet. Et quare per omnes fideles diffunditur in ecclesia. fo. 143. a.

Osculum quare Pontifex septies à ministro accipiat. fo. 144. a.

Oscula diuersa, quæ dātur in missa, quid denotent. fo. 143. b.

P.

Pax quadruplex refertur. fo. 79. b.
Pacis osculū. Et quare per vniuersos fideles diffunditur in ecclesia. fo. 143. a.

Pallium, quo maiores vītutē Episcopi, quid significet. Et quæ sit eius forma. fo. 24. a.

Pallij vsus quid conferat. fo. 26. a.

Panis sola materia, vtrum necessitate cogente, vel casu intercedente possit in eucharistiā consecrari, ostenditur. fo. 94. alias. 104. b. & 105. a.

Panis vtrū transubstātiatur in Christū. fo. 91. alias. 101. a.

Panis & vini species, quo modo duabus ex causis intelligatur sacramentum. fo. 101. alias. 112. b.

Panis & vini forma, vel species accidentis & veritas corporis, vtrum diuisa sint sacramēta. fo. 102. alias. 112. a.

Panes quinque, quos in oratione dominica petimus nobis dari, recensentur. fo. 136. a. b.

Passio, Propassio, & Compassio quod fuerint in Christo, ostenditur. fo. 118. alias. 128. a. b.

Patena, super quam panis sacrificium offertur, quid denotet. fo. 61. b. & 141. a.

Patena resumtio, quam sacerdos accipiens osculatur, quid representet. fo. 140. b.

Patris nomen quomodo in filiis quatuor sanctificetur modis ostenditur. fo. 138. a.

Peccati duplex remissio refertur. 103. alias. 113. b.

Peccatorum nouem genera describuntur, & quæ sint. fo. 38. b. & 39. a.

Petitionum septem, & donorum septem adaptatio recensetur. fo. 132. a. b.

Peti

Petitionum in oratione dominica duplex ordo, ostenditur. fo. 138. b. & 139. a.

Petrus quomodo aliorum apostolorū fuerit caput. fo. 7. a. b.

Petrus, quod inter alios apostolos ubiq; præcipuus fuerit, ostenditur. fo. 8. a.

Pœnitentia vera quæ requirat. fo. 35. b.

Pontifex Romanus quare in communicando aliū morem obseruet, ostenditur. fo. 145. a.

Pontificis summi manus & pedes quando osculari debeant. fo. 49. a. b.

Pōtificis & sacerdotis salutatio ad populū describitur. Et de septē salutationibus, quæ sūt in Missa. fo. 41. b.

Pontificum & sacerdotum communia & specialia indumenta recensentur. Et quæ sint nouem ornamēta, & officia specialia pontificum. fo. 9. b.

Pontificalia indumenta quatuor secundum historiam recensentur. fo. 10. b.

Post communio quid denotet. fo. 146. a.

Prædicator, quod bonæ opinionis esse debeat, ostenditur. fo. 51. a.

Præfatio in missa quid denotet. fo. 62. b.

Prælatus quod vitam actiuam & contemplatiuam exercere debeat ostenditur. fo. 25. a.

Præputiū Christi an in eius resurrectione redierit ad veritatem humanæ substantiæ. &c. fo. 98. alias. 108. a.

Presbyter vnde dicatur. fo. 7. a.

Presbyter & Diaconus, qui hinc inde pontificem deducunt, quid significant. fo. 31. a.

Primatus Petri vnde eliciatur. Et plura de Romani Pōtificis primatu. fo. 7. a. b.

Primicerius, qui dextrum Pontificis humerum osculatur,

X 5

tur, qui denotet. fo. 34. b.
 Primicerij & Cantores in ecclesia vnde ortum habuerint. fo. 4. b. & 5. a.
 Processio Romani Pontificis à secretario ad altare, quid designet. Et de sex ordinibus personarum, à quibus Christus secundum carnem traxit originem. fo. 33. a.
 Processionis dispositio describitur. fo. 35. a.
 Psalmi quinque premissi ab Episcopo missa celebraturo, qui sunt, Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi & De profundis, quid denotent, ostenditur. fo. 19. a.
 Puluillus, qui libro supponitur, quid designet. fo. 51. b.

Rationale, seu Logion Pontificis quid significabat. fo. 13. b.
 Rationale quadrangulum & duplex, quid denotabat. ibid.
 Romana ecclesia quod nunquam fuerit hæretica ostenditur. fo. 90. a.
 Romanus Pontifex quare post Albam Orale, & post Orale crucem assumat. fo. 21. a.
 Romani Pontificis singularis ritus in missa recensetur. fo. 51. a. b.
 Regnum Dei quomodo petimus nobis aduenire, ostenditur. Et quod regnum Dei variè accipiat. fo. 137. b.

Sacerdotalis ordinis institutio vnde traxerit ortum. Et de minoribus & maioribus sacerdotibus. fo. 6. a. b.
 Sacerdotij distinctio, quando, & à quo fuerit instituta. fo. 6. b.
 Sacerdos, utrum non minus quam duobus presentibus celebrare debeat. fo. 42. a.
 Sacerdos quare Pontificis humerum osculatur. fo. 147. a.
 Sacerdos si post consecrationem inuenerit vinum prætermissum,

sum, qua cautela uti debeat, ostenditur. fo. 95. alias. 105. a.
 Sacerdotis inclinatio, cum dicit, Orate pro me. &c. quid signet. fo. 62. a.
 Sacerdotis manuum super mensam altaris extensio quid denotet. fo. 118. alias. 128. a.
 Sacerdotis sessio dum Epistola legitur, & Graduale cantatur, quid insinuet. fo. 48. b.
 Sacerdotis ab una parte altaris ad aliam mutatio cum lecturus est euangelium, quid significet. fo. 49. a.
 Sacerdotes tam maiores quam minores, qui in quibusdam gerant vices Christi. fo. 9. a.
 Sacerdotes diuersi si super eandem hostiam celebrauerint, quis illorum confecisse dicetur. fo. 95. alias. 105.
 Sacerdotes tres, qui Pontifici venienti coram altari reuerenter occurrunt, & inclinantes, os & pectus eius osculantur, quid signant. fo. 34. b. & 35. a.
 Sacerdotum tam minorum quam principis sacerdotum legalia indumenta secundum historiam recensentur. fo. 10. b.
 Sacramentum altaris quod simul sit veritas & figura, ostenditur. fo. 100. alias. 110. a.
 Sacramentum, & res sacramenti, quorum tria notantur discreta, describitur. ibidem. a. & b.
 Sacramentum corporis & sanguinis quare sub specie panis & vini constitutum fuerit, ostenditur. fo. 86. a. b.
 Sacramentum cum corroditur, quid à mure comeditur. 95. a.
 Sacramentum, quod in tribus consistat, in rebus, factis, & verbis. fo. 103. alias. 113. a. b.
 Sacramentum altaris, quod sit commemoratio mortis Christi. Et cur ultimo loco Christus illud instituerit. fo. 104. alias. 114. b.
 Sacramentum quomodo dicatur actiue & passiuè, ostenditur. fo. 103. alias. 113. a.

Sacrament

Sacramenti Eucharistiae virtus & effectus ostenditur.
fo. 106. alias. 116. a. b.

Sacrificiū offerēdi modus & ordo demonstratur. fo. 60. b.

Sacrificiū altaris, quod toti Trinitati offeratur, ostenditur. fo. 76. a.

Sacrificiū, quibus, pro quibus, qualiter, & quare offeratur. fo. 72. a. b.

Sacrificiū altaris quomodo septem vicibus cruce signatur, ostenditur. fo. 129. b.

Sacrificiū quod soli Deo sit offerendum. fo. 79. a.

Sacrificij triplicis triplex panis, triplex vinū, & triplex aqua recensetur. fo. 71. b. & 71. a.

Sacrificij partes quae sunt de illo, quid significēt. fo. 141. b. & 142. a.

Sacrificia ecclesiae tria in veteri testamento significata referuntur. fo. 71. b.

Salutatio, quae praemittitur Euangelio à Diacono, quid operetur. fo. 54. a.

Sanctificatio nominis patris in filiis quadrupliciter fieri ostenditur. fo. 138. a.

Sanctorum triplex commemoratio recensetur. fo. 77. b.

Sāctorū secūda cōmemoratio refertur. fo. 116. alias. 116. b.

Sanctis quomodo communicemus ostenditur. fo. 77. b.

Sanguis Christi, q. dupliciter intelligatur in remissione peccatorum effusus, palam fit. fo. 103. alias. 113. b.

Sanguis Christi, quare dicatur nouum testamentum ostenditur. fo. 97. alias. 107. a.

Saxum ad ostium monumenti fuisse aduolutum quando in missa denotetur. fo. 119. a.

Secessus, aut vomitus si post solam Eucharistiae perceptionem euenerit, unde accidisse credendum sit, ostenditur. fo. 89. alias. 99. a.

Senarius

Senarius numerus quare dicatur perfectus. fo. 4. b.

Sepultura Christi in qua parte missae designet. fo. 119. a.

Seruitutis duae species referuntur, Latia, & Dulia. 76. a.

Sicuti, dictio q. similitudinē dicat, nō qualitatem in parte illa Canonis (sicuti accepta habere dignatus es munera Abel. &c.) ostenditur. fo. 111. alias. 111. b.

Signum crucis quomodo sit exprimendum. fo. 54. a.

Signa tria, quae sunt super oblatam & calicem referuntur, & quid denotent. fo. 70. a.

Signa quinque, quae sunt secundo super oblatam & calicem recensentur. Et de Christi vocatione, de persona venditoris, & venditi, & euentis. fo. 80. a. b.

Signa, quae tertio loco sunt super oblatam & calicem, quid denotent. fo. 109. alias. 119. a. b.

Signa quare post consecrationem fiant super Eucharistiam. fo. 110. alias. 120. b.

Signa, quae quarto loco sunt super oblatam & calicem quid denotent, ostenditur. fo. 113. alias. 113. a. b.

Signa, quae quinto loco sunt super corpus & sanguinē, & in latere calicis, recensentur. Et quid denotent. fo. 117. alias. 117. b.

Signa noui testamenti q. sint meliora, quam signa veteris testamenti, ostenditur. fo. 102. alias. 112. b. & 113. a.

Signorum distinctio describitur. Et quomodo sacramentum a ritu & passiuē dicatur. fo. 102. alias. 112. b.

Silentium a sacerdote post offertorium factum quid denotet. fo. 59. a.

Silentium post praefationem, quid signet. fo. 68. b.

Silentium quod sit post orationem dominicam quid innotat. fo. 139. b.

Stola super utroque humerū sacerdotis quid designet. fo. 9. a. & 11. b.

Stola,

INDEX

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, quid significet. fo. 16. b.
 Subdiaconus, qui præcedit Pontificem, & euangelij co-
 dicem clausum portat, quid denotet. fo. 31. b.
 Subdiaconus quo Ioanē Baptistā representet. fo. 44. a.
 Subdiaconus, q. in eundo sequatur, & in redeundo præ-
 cedat, referens euangelium quid denotet. fo. 51. b.
 Subdiaconicū Acolyto reuerentia, quæ Episcopo post
 Epistolam exhibetur, quid insinuet. fo. 45. b. & 46. a.
 Subdiaconi quomodo Nathinneorum vitam in eccle-
 sia representet. fo. 5. b.
 Subdiaconi ministeriū quale ostēditur. fo. 60. b. & 61. a.
 Superhumale, seu Ephor Pontificis, quid denotabat.
 fo. 12. b. & 13. a.
 Symbolum a quibus sit cantandum Romano Pontifi-
 ce celebrante. fo. 58. a. b.
 Symbolum quibus diebus sit in missa dicendum. fo. 57. a.
 Symboli tam apostolici quam Constantinopolitani duo
 decim partes referuntur. Et plura de duodenario nu-
 mero. fo. 56. a. b.

T.

T. Litera in principio canonis posita, quid denotet.
 fo. 69. b.
 Templum Pantheon à Phoca donatum ostenditur. fo.
 78. b.
 Tentatio interior & exterior recēsentur. Et quomodo
 interior parum obficiat, & exterior multum profi-
 ciat, ostenditur. fo. 134. a. b.
 Tentationes diuersæ, in quas petrus non induci, refe-
 runtur. Et de triplici tentatore, Deo videlicet, homi-
 ne, & diabolo. 134. a.
 Thuribuli forma describitur. Et de duplici causa thuri-
 ficandi,

ALPHABETICVS.

ficandi, spiritali & literali. fo. 37. b.
 Thurificatio altaris à Pontifice facta, & Episcopi à sa-
 cerdote, quid denotet. fo. 37. a.
 Tractus qui dicitur in missa, quid denotet. fo. 48. a.
 Traditio Christi triplex recēsetur. fo. 70. a.
 Transubstātiatio qñ fiat, ostenditur. fo. 90. alias. 100. a.
 Transubstantiationis modus refertur. 91. alias. 101. b.
 Trinitas quid. fo. 66. a.
 Trinitas substantiarum, quod sit in vna persona Chri-
 sti ostenditur. fo. 106. alias. 116. b. & 117. a.
 Trinitatis opera quod sint indiuisa. 70. b.
 Trinitatis vestigium, quod in creaturis reluceat, osten-
 ditur. fo. 65. b. & 66. a.
 Tunica, qua utebatur Pontifex, quid signet. fo. 11. b. &
 12. a.
 Tunica poderis, quæ erat hyacinthini coloris in veteri
 sacerdotio, & cum tintinnabulis & malis punicis ab
 inferiori parte procedentibus, quid insinuat, osten-
 ditur. fo. 16. b. & 17. a.

V.

V Eli scissio, quomodo per corporalis desuper calicē
 remotionem innuat. fo. 129. a.
 Verborum sacramentalium, Hoc est corpus meū, quan-
 ta sit virtus, ostenditur. fo. 71. b.
 Veritas corporis & sanguinis sub specie panis & vini in
 prolatione verborum sacramentalium, Hoc est cor-
 pus meum, ostenditur. ibidem.
 Versus, qui ponitur inter his. Alleluia, quid designet. fo.
 48. a. Et de trium linguarum diuersitate. fo. 48. b.
 Vestigium trinitatis quod in creaturis reluceat, osten-
 ditur. fo. 65. b. & 66. a.
 Vestes euangelici sacerdotum, quid in capite designent,
 &

INDEX

& figurent in membris, ostenditur. fo. 15. a.
 Virginitatē q. martyriū præferatur, ostenditur. fo. 18. a.
 Virtus, & effectus sacramenti Eucharistiæ refertur. fo.
 105. alias. 116. a. b.
 Viuorum nomina in quo loco recitari debeant in missa
 ostenditur. fo. 74. a.
 Vnctio manū presbyteri ab epō, quid denotet. fo. 8. b.
 Vniones tres esse in Chō, & quæ sint, ostenditur. fo. 37. b.
 Z.
 Zona, seu Baltheus sacerdotis qd significet. fo. 11. b.
 Zona, Cingulum, & Succinctorium, quid denotet.
 fo. 16. a.

¶ Finis Indicis.

Erratula quæ in hoc opere
 fefellerunt, castigata per

licētiatū Ludouicū

Hurtado.

En la foja. 27. ibi: in resurrectione. comience con
 L grande con punto atras para que se entienda.
 En la fo. 33. in verb. a secretario, alias a sacario.
 en dos partes. & ibi in mundum, alias cum in mun-
 dum. En la fo. 40. ibi collocantur, alias collocatus.
 En la fo. 66. in verb. procelator. falta la p. En la
 fo. 138. in verb. hinc, alias hic. En la fo. 11. ibi. pot
 alias potest. Et in margine ibi. numero. alias nu-
 me. n. En Madrid a 2 de Nouiembre de 1616. años.
 Domingo de Gaxiola. Licenciado Luis Hurtado.

